

DE PRÆSCRIPTIONIBVS,

QVAE CVM IVRE CIVILI, T.M PONTIFICIO CONTInentur TRACTATVS perutiles, atq; neceſſarij à diuerſis editi.

In ſtudioſorum gratiam in vnum volumen congeſti, innumeriſq; mendis quibus ſcatebant, iam ſublatis.

Cum indice rerum & verborũ locupletiſsimo.

Auctorum nomina ſequens pagina indicabit.

COLONIAE AGRIPPINAE
Apud Ioannem Birckmannum & Theodorum Baumium, Anno ſalutis. 1568.
Cum gratia & priuilegio Cæſa. Maieſt.

AVCTORVM NOMINA, QVI de Præscriptionibus scripserunt, hoc volumine contentorum.

D. Azo.
Dionis à Muxello.
Gulielmus Durandus.
Rogerius,
Hostiensis.
[redacted].

INDEX RERVM ET VERBORVM memorabilium hoc volumine contentorum.

 ran-

Domi-

Error

Mascu-

Præscri-

nij

V

vsu-

FINIS.

TRACTATVS DE VSVCAPIONIBVS ET PRAESCRIPTIONIBVS DESVMPTVS ex DN. Azonis Summa super Codice.

De vsucapione pro emptore vel transactione. Rubrica.

1 *Vsucapio quare sit inducta?*
2 *Vsucapio quid sit?*
3 *Vsucapio quanto tempore compleatur?*
4 *Vsucapere qui possint, & qui non possint?*
5 *Hæreditas iacens complere potest vsucapionem à defuncto cœptam inchoare eam non potest.*
6 *Vsucapi quæ res possint, atque inibi, an incorporalia possint vsucapi?*
7 *Vsucapionem procedere in rebus mobilibus, vel se mouentibus: præscriptionem in immobilibus.*
8 *Vsucapi non posse rem furtiuam, vel vi ablatam, aut vi possessam atque inibi, an id sit perpetuum?*
9 *Furtiua res quando censeatur reuersa in potestatem domini, vt possit vsucapi?*
10 *Vsucapi non posse quæ nata sunt ex rebus furtiuis.*
11 *Partus an illa, aut animalis quando censeatur furtiuus.*
12 *Vsucapio an procedere possit ex possessione precaria vel clandestina.*
13 *Vsucapionem impediri propter naturam rei, quæ non potest esse in alicuius dominio.*
14 *Vsucapi non posse quæ prohibita sunt alienari ratione personæ, item ratione publicæ vtilitatis, & nu. 17.*
15 *Vsucapi an & quando possit res fisci?*

 Vsu-

16 *Vsucapi an possint res ciuitatum, & quid de ijs rebus, quae sunt in vsu publico?*
17 *Vsucapio vt possit procedere, quae sint necessaria?*
18 *Vsucapiens quando censeatur habere bonam fidem.*
19 *Vsucapientis bona fides quo tempore exigatur, vt possit vsucapio procedere?*
20 *Vsucapere vt possit is, qui alieno nomine emit, in cuius persona requiratur bona fides?*
21 *Vsucapio vt procedat, an & qualis titulus requiratur?*
22 *Vsucapio quando possit ex iusto errore procedere absque titulo?*
23 *Specialia non esse trahenda ad consequentiam.*
24 *Traditionem necessariam esse, vt possit procedere vsucapio.*
25 *Vsucapio requirit continuam possessionem à principio vsque ad finem, & an id sit perpetuum, & num. sequen.*
26 *Possessionis continuatio inter quas personas fiat?*
27 *Emptori quando prosit tempus venditoris ad complendam vsucapionem?*
28 *Temporis computatio quomodo fiat in vsucapione?*
29 *Vsucapio pro emptore vt procedat, quae requirantur?*
30 *Vsucapi pro transactione quid dicatur?*
31 *Vsucapionis triennalis effectus quis sit: & an per eam quaeratur dominium?*

EXplicuimus in superioribus de iure agendi, quod proditum est ad impugnandũ: nunc audiamus de eo iure, quod competit ad defendendum. Et quia reus in iudicio se defendit per exceptionem, siuè longi temporis, vel longissimi præscriptionem, perque vsucapionem, quæ & ipsa qualemqualem de facto parit exceptionem: vt suprà de iure do. in rebus. constatque quòd vsucapio dignior est, quàm præscriptio, dicamus primo de vsucapionibus. Vel aliter. Diximus de præscriptione gemina quæ minuit statum: nunc audiamus de præscriptione, quę tuetur patrimonium. Et quia titulo pro emptore frequentius vsuca-

vſucapitur: dicamus de vſucapione pro emptore & quia emptioni ſimilis eſt tranſactio: quippe ſicut in emptione abeſt precium, ita in tranſactione abeſt actio propter rem datam promiſſamve. Ideo adnectamus de vſucapione pro tráſactione Tractaturi itaque de vſucapione, videamus quare vſucapio ſit introducta, quid ipſa ſit, quis poſſit vſucapere, quis non, quas res poſſit, vel nõ poſſit, quæ ſint neceſſaria in vſucapione, & quis ſit effectus eius? † Eſt antem inducta vſucapio bono publico, id eſt, vtilitate publica contra æquitatẽ 1
naturalem: ſicut & ſeruitutes. & eſſe in vſucapione ratione. ſ. quarundam rerum dominia diũ, & ferè ſemper incerta eſſent, quod ſufficeret dominis ad acquirendas ſuas res ſtatuti temporis ſpatium: vt ff. eo. l. j. (& Inſti. de vſuca. in princ. titu. & maximè in l. illa furtum. & in l. quanquam tenet) Vel inducta eſt, vt aliquis eſſet litium finis. vt. ff. pro ſuo. l. vl. † Eſt autem vſucapio adiectio, (vel ac 2
quiſitio) dominij per continuationem poſſeſſionis temporis lege definiti: vt. ff. de vſucap. l. iij. & ponitur in definitione nomen vſucapionis tam pro vſucapione rerum mobilium, quã pro præſcriptione immobiliũ. nempe olim rerũ immobiliũ, pręſcriptio dicebatur vſucapio, ſicut & mobiliũ acquiſitio. hoc enim, licet attendere. ff. per totũ titul. de vſucap. & maximè in l. illa furtum. & l. quam rem. Quod dicit temporis † lege defi- 3
niti: ideo dicit, quia hodie aliud ſpatium definitum eſt, quam fuerat olim. Nã in vſucap. rerum mobilium definitum eſt trienniũ. In vſucapione

immobilium, statuitur decennium inter præsentes, xx. inter absentes: vt Institu. de vsucap. j. respon. & est vtrunque tempus continuum: vt ff. de
4 vsucap. l. nunquam. §. j. † Vsucapere potest paterfamilias, & filius familias, & maximè miles in castris quæsitum vsucapit: & pupillus, si tutore authore poterit possidere, vsucapit sine tutore: aut si habeat animum possidendi poterit vsucapere. Furiosus autem non potest incipere possidere per se. & ita non incipit vsucapere.. Quod autem ante furorem cœpit possidere, potest vsucapere: vt. ff. de vsucap. l. sequitur. §. j. ij. & iij. Illud certum est, quod cùm seruus nihil possit possidere: ergo nihil potest vsucapere: vt ff. de vsuca. l. sequitur. §. seruus. Dominus autem ea quæ serui peculiariter nacti sunt, etiam ignorans vsucapit, & est speciale in peculiaribus rebus: vt in eis procedat vsucapio domino ignorante, etiam si dominus fuerit furiosus, vel infans: vt ff. de vsuca. l. Labeo. & pro soluto. l. ij. & de acquir. posses. l. j. §. item
5 acquirimus. Item † & hæreditas complet vsucapionem à defuncto cœptam: non autem potest vsucapio inchoari, iacente hæreditate, sed demũ addita ea: vt ff. de vsuca. l. nunquam. §. vacuum.
6 & l. iusto. & §. nondum. & l. vlti. §. vlti. †. Vsucapi possunt regulariter ea quę corporali sunt. Nam incorporalia non vsucapiuntur, quia non possidentur: vt ff. de acquiren. rerum domi. seruus. §. incorporales: ergò, aduerbium, maximè, abundat. ff. de vsucap. l. vsucapionem. Vel dic incorporalia

poralia accipere vſucapionem quandoque, vt diximus in ſeruitutibus, quæ habent continuam cauſam, vt notauimus ſuprà de ſeruitutibus & aqua.

Item licet non vſucapiantur ſeruitutes per ſe, tamen vſucapiuntur cum re, cui accedunt. Nam qui vſucapit domum, vel agrum, vſucapit etiam ſeruitutes debitas domui, vel agro: vt ff. de vſuca. l. ſi aliena. §. primo. Item libertates omnium ſeruitutum vſucapiuntur: vt infrà de præſcriptione
7 longi tempo. l. vlt. † Vſucapi propriè dicuntur
a mobilia[a], vel ſe mouentia. Nam immobilia dicũtur præſcribi: vt infrà in quibus cauſis ceſſat lon. tempo. præſcr. l. ſecunda. Neque diſtinguntur res Italicæ à prouincialibus, vel è conuerſo: vt in-
8 frà de vſucap. transfor. l. vna. † Licet autem dixerim vſucapi poſſe corporalia, fallit tamen in quibuſdam propter vitium rei: vt quia res furtiua eſt vel vi expulſiua, & ablatiua poſſeſſa: vt inſtitu. de vſucap. §. furtiuæ. &. quod autem. Nam aliud eſt in re vi compulſiua poſſeſſa: vt quod metus cauſa
9 l. ſi vi. Hoc † ita, niſi res furtiua in poteſtate mei ſcientis reuerſa fuerit, vel quaſi fuerit reuerſa, & ita quod non poſsit à me auelli poſſeſsio, vel quaſi reuerſa, quod eſt, ſi acceperim eius æſtimationem. & neceſſe eſt reuerti eam in poteſtatem domini, vel quaſi domini: vt tutoris, vel curatoris: non tamen ſi ipſe tutor, vel curator ſurripuerit & vendiderit, videtur eſſe purgatum vitium: vt ff. de vſucap. l. ſequitur. §. ſi pupilli. & . §. tunc. Si autem ſurripiatur creditori, debet reuerti in po-

testatem domini, vel quasi domini: vt tutoris, vel curatoris: non tamen si ipse tutor, vel curator sur ripuerit & vendiderit, videtur esse purgatum vitium: vt ff. de vsuca. l. sequitur. §. si pupilli. & §tūc. Si autem surripiatur creditori, debet reuerti in potestatem debitoris, qui dominus est rei. Nam si obligauerit rem alienam, sufficit venire eā in potestatē creditoris. vt ff. de vsu. sequitur. §. quod autem. & pro soluto l. vlt. Sed vbi debitor creditori surripuit rem suam, quam pignori obligauit non est ea res furtiua: licet debitor teneatur creditori actione furti. Est enim res in domini potestatem reuersa. Sed si debitor obligasset rem alienam, & eandem surriperet creditori, oporteret eam redire in potestatem creditoris: vt purgatum sit vitiū: vt ff. de vsucap. l. sequitur. §. si rem. & pro emptore. l. si rem. Quid autem si seruo meo surripiantur res peculiares: distinguitur, vtrū, me sciente, an ignorante. Si, me sciente, oportet vt, me sciente, recuperet seruus: nec sufficit, si me ignorante recuperet. Si vero me ignorante, siue me sciente, seruus, siue ignorāte recuperat possessionē: purgatur enim vitium: nisi in peculio esse volui: tūc enim oportet, vt sciā. Si vero ab extraneo res mihi surripiatur aliqua peculiaris, oportet, vt me sciente, redeat in potestatem meā: nisi in peculio esse volui. Tunc enim etiam si ignorante me, ad seruum perueniat purgatur vitiū, & probātur hęc ff. de vsuc. l. sequitur. §. Labeo. Quid autem si seruus meus surripiat mihi? Distingue vtrum rem dominicam, an peculiarem, si dominicam, statim

tim eſt furtiua: non tamen dominus amittit poſ-
ſeſsionem, quãdiu apud ſeruum res eſt. & hęc eſt
ratio, quare videamur fugitiuũ poſsidere, quod
is queadmodũ aliarum rerum poſſeſsionẽ inter-
uertere nõ poteſt, ita nec ſuã poteſt: vt ff. de acqu.
poſſeſ. l. rem, quæ & de furtis. l. ſerui & filij. & in-
ſti. de obli. quæ ex delict. naſc. §. hi. Eſt ergo exi-
gendum, vt purgetur vitium quod ita cœperam
habere queadmodũ habui, ante, quã ſurripere-
tur: niſi cũ rẽ ſcirẽ in peculiũ ſibi habere, conceſ-
ſi: vt ff. de vſucap. l. ſequitur. §. item ſi eam rem. Si
autem ſeruus ſurripiat mihi rem peculiarẽ, quan
diu eam retinet, conditio rei non mutatur. Sed ſi
alij tradiderit, furtũ faciet, & ea res erit furtiua: vt
ff. de furt. l. interdum. §. cum autem. Et purgatur
hoc vitium ita, ſicut ſuprà dictum eſt in re domi-
nica.† Quod autẽ dictũ eſt in rebus furtiuis, ſer- 10
uatur & in ijs, quæ nata ſunt ex eis: vt in partu an-
cillę furtiuæ (de quo plenè dixi ſupra, in ſumma
de furtis. §. amplius. ibi. quid ſi ex re furtiua) cir-
ca quem notandum † eſt, quia quandoq; eſt fur- 11
tiuus, & eius nomine competit actio furti: vt ſi
prægnantem ancillam ſurripio, vel non prægnã-
tẽ, ſi tamen apud me conceperit, & peperit. Si ve-
ro apud me cõceperit, & peperit apud bonę fidei
poſſeſſorem furtiuus eſt: ſed eius nomine nõ da-
tur actio furti. Idẽ dico in vacca furtiua, non ob-
ſtante eo quod dicitur, ff. de vſuca. l. ſi aliena. §. j.
quia illud puto corrigi. ff. de furt. l. qui vas. §. ſi
ancilla. & in iſtis caſibus certũ eſt partũ vel fœtũ
vſucapi nõ poſſe, obſtãte vitio rei. Nec eſt furtiu⁹,

nec eius nomine datur actio furti: si conceperit & pepererit pœnes bonæ fidei possessoré. Et tunc si quæras an vsucapi posśit à bonæ fidei possessore furtiuæ ancillæ partus vel non, attendendum est, sciuerit (hoc bonæ fidei possessor) matrem alienam antequam conceperit: & tunc non vsucaperet: an postquam conceperit, & tunc si sciat simpliciter alienam, non furtiuam, non impeditur vsucapio: vt ff. de vsucapio. sequitur. §. de illo. & §. si antequam. & l. iusto. §. si possesśionis, & suprà de furt. l. ancillæ. & infrà eod. l. iij. Si verò antequam pariat sciat furtiuam, impeditur vsucapio, si posteaquam peperit sciat matrem furtiuam interpellatur vsucapio, nisi dominum certificauerit se habere ancillam, & partum eius: vt, si habet ius, quod ipse proponat: & ipse responde-bit: alias contra: nisi cùm non posset certificare dominum. Et hoc est valdè notandum: quia posterior scientia in partu impedit vsucapionem hic: quia in partu committitur furtum: nec enim in eo habebam titulum, licet haberem in matre: vt ff. pro suo. l. si ancilla puto, si in eo haberem titulum. Impediuntur etiam quandoque corporalia vsucapi propter delicta personarum: vt est in re præsidi data contra legem Iuliam repetundarum. Nec enim vsucapitur, priusquam in potestatem eius, à quo extorta fit res, hæredisve eius veniat: vt ff. ad leg. Iul. repetun. l. penulti. † Dicunt quidam, & illa esse vitia rerum, scilicet, clandestinitas, precarium. Sed & id non probatur lege. Nam precaria iusta quidem est: quia est cum domini

mini voluntate:vt ff.commu. diui.l. communi diuidundo.§.inter prędones.Item ſubtiliter proſpicienti,licet clandeſtina dicatur poſſeſsio,non tamen dicitur clandeſtina res: vt ff. de acquiren. poſſeſ.l.clam. Litigioſa autem res non eſt vitioſa:vt ſuprà de præſcript. longi tempo.l.j.† Impeditur etiam vſucapio, propter naturam rei, quæ non poteſt eſſe in alicuius dominio: vt in libero homine.Item propter fauorem religionis, vt in rebus ſacris & religioſis: vt inſtitu.de vſucap. §.j. Item propter publicum vſum: vt in campo Martio,& theatro,& arena ciuitatis Veronenſium,vel
14 alterius:vt ff.de vſucap.l.vſucapi.† Impeditur etiam quandoque vſucapio rei, quia prohibitum eſt rem alienari priuilegio perſonæ:vt in minore xxv.annis. Vbicunque enim prohibetur alienatio,& vſucapio vetita intelligitur: vt ff. de fun. do.l. ſi fundum ,& ſuprà de admi. tut.l.lex.& in quibus caſibus.in integr. reſtitu. non eſt neceſ.
15 l.vlti.Idem † dici poteſt in fiſcalibus rebus : nec enim res fiſci,vſucapi poteſt. Si tamen bona vacantia delata erant fiſco, & nondum ſibi erant nuntiata,& tunc aliquis emerit ex bonis illis bona fide:vſucapit rem mobilem triennio:immobilem decennio,vel xx.ann.vt inſtitu.de vſucap.§. res fiſci.Vbi autem quis non habet in bonis vacantibus titulum, poteſt ſe tueri contra fiſcum præſcriptione xx.anno. ab eo tempore computandorum,quo cœpit poſsidere, & bona cœperint eſſe vacantia. Nam ſi velit computare præſcriptionem ab eo tempore, quo fiſco deſſun-

tiatum est bona esse vacantia, sufficiet quadriennium. vt infrà de quadrien. præscript. l. j. & ff. de iur. fis. l. j. §. diuus. & §. præscriptio. & ff. de diuer. & temp. præscrip. l. inter. † Quod autē dictum est in 16 rebus fiscalibus, fortè & in rebus ciuitatum serua bitur: licet nō sint iu vsu publico. Nam quæ sunt in vsu publico, nullo tempore præscribuntur, nec quidē quadraginta annis: vt ff. de via public. l. via publica, Quæ autem nō sunt in vsu publico non vsucapiuntur decē vel viginti annis, sed qua draginta vel centum annis: vt infrà de præscri. xl. ann. l. omnes. vt supra de sacrosan. eccles. auth. quas actiones. (Item in rebus ecclesiast. licet interdicta sit alienatio: & ita vsucapio decennij vel vicennij. non tamen est interdicta vsucap. trien. vt supra de sacrosanct. eccles. authen. quas actiones.) Item † propter publicā vtilitatē prohibetur 17 alienatio rei: & ita vsucapio rei, vt in fundo dotali: vt ff. de fun. dot. l. si fundum. Et idē est vbicūq; curiosus lector inueniet aliquā prohibitam alienationem à lege. † Sunt autem in vsucapione hæc 18 tria necessaria, scilicet, quod res in se non habeat vitium, vel quasi vitiū de quibus supra plene dictum est. Item, vt ille qui vsucapit habeat bonam fidem. Item, quod habeat iustum titulū: vt insti. de vsuca. §. nouissimè. Quid est † bona fides? id est 19 quod credat tradentem esse dominum, vel habere ius distrahēdi. vt ff. de verb. sign. l. bonæ fidei. Et hæc bona fides semper præsumitur: nisi probetur contrariū, cum lex dicat, præsumi ignorātiam, nisi probetur scientia: vt ff. proba. l. verius.

Quan-

Quandoque tamen præsumitur contrariũ propter denuntiationis vigorẽ: vt quia denuntiatum est alicui, ne emeret: vt supra de rei vend. l. si fundũ. vel quia aliquis mercatur contra interdicta legũ, vt infra de agri. & cẽsi. l. quẽadmodũ, vel quia emit quis à procuratore meo per collusionem: vel quia emisti à me luxurioso, cũ scires me protinus daturum scorto pecuniam: vt ff. de vsucap. pro empto. l. qui fundũ. §. qui sciens & l. si quis. Iuris autẽ ignorantia non prodest, vt quis videatur in bona fide: vt ff. eod. l. secunda. §. si à pu. & & de vsucapio. l. nunquam. Exigitur† hæc bona 20
fides in principio traditionis, non exigitur tempore contractus: nisi in emptione, vbi & tempore emptionis, & tempore traditionis exigitur bona fides: vt ff. pro soluto. l. penul. & pro empto. l. ij. primo responso. Et semel habita bona fides in principio, non interrumpitur ex posteriore alienæ rei scientia: vt infra de vsuca. transfor. l. vna §. vsucapientis, vel vniuersalis successoris. secus in singulari: vt infra eod. §. diutina. & ff. eodem. l. ij. §. si eam. Nec dico fieri rem furtum, vel fieri rem furtiuam ex posteriore scientia propter iustũ initium. Nã nec executor furti tenetur, qui rẽ vẽdit contra domini voluntatẽ, saluo eo, quod supra, in partu dixi. Bona fides exigitur ementis nomine suo. Nã †si emerit quis nomine alieno, vt quia 21
procurator erat, vel seruus, & emit nomine suo, vel nomine peculiari in cuius persona cõsiderati debeat scientia, vel ignorantia, distingue, vt nota uim. sup. de ædi. edi. l. si autem quæras. Itẽ exigitur

tur

b turbona fides b vendentis cum distinctione tamen: vt in auth. vt spon. larg. §. rursus. Quandoque tamen speciale est, vt licet quis habeat scientiam rei alienæ in principio, nihilominus vsucapiat. & hoc est propter decretum iudicis, vt si te conueni noxali actione pro seruo alieno, quem posides, & eum mihi pro noxa dedisti, cum scirem alienum esse: vt ff. de noxa. l. generaliter. Itē
22 † exigitur in vsucapione titulus. vt dictum est. ff. de vsuca. l. Celsus. Titulum autem accipe omnē, quo solet, acquiri dominium: vt pro soluto, pro emptore, pro transacto, pro donato, pro derelicto, pro legato, pro dote, pro suo, de quibus speciales sunt tituli iustà, & Digestis. Et idem ex quacunque causa acquiritur dominium, si fiat traditio à domino. Nam si fiat à non domino paratur iusta causa vsucapiendi: vt ff. de pub. l. j. & instit.
23 de act. §. aliæ. Quandoque † tamen, etsi non subsit titulus sufficit iustus error ad vsucapionem. Nam si fortè seruus, vel procurator, cui vt rem emendam mandasset, quis persuaserit ei se emisse, atque ita tradiderit: vsucapio sequitur. vel pro suo (vt dicunt quidam) vel pro emptore: vt puto, vt Africani responsio conueniat titulo: vt ff. eod. l. quod vulgo. Idem est, & si emerit quis à furioso, quem putabat sanæ mentis esse, vel à pupillo, quem putabat puberem esse: vt ff. eodem. l. secūde. §. si à pupillo. & de vsucapio. l. pignori. primo. Idem est in vsucapione pro legato. Nam si mihi legatum est, & idem ademptum est in codicillis, quod tamen nescio, pro legato vsucapio. Idem & si in

si in nomine erit dubitatio, veluti si Titio legatum sit, cum duo sint Titij: & alter eorum de se cogitatum æstimauerit falsò: Idemque est, & si errando in facto credidit testamentum solenne, quod non erat: nam vsucapiam pro legato: vt ff. pro legato. l. pro legato. & l. vltima, Hoc idem etiam asignari potest in vsucapione pro hærede. Nam si quis iustam causam habuerit existimandi se hæredem, vel bonorum possessorem extitisse domino, fundum pro hærede posidebit, & vsucapiet: vt ff. de vsucapio. l. non solum. §. quod vulgo. Et idem asignatur in vsucapione pro soluto. Nam si credam me tibi debere, & tradam: vsucapies pro soluto. ita tamen, si putabas tibi debitam esse. Hoc tamen fallit in emptione: nam si putem me tibi ex causa venditi teneri, & tradã, non vsucapies. Et est ratio: quia in cæteris contractibus solutionis tempus inspicitur. In emptione autem tempus contractus, & tempus traditionis spectatur. (Si ergo vtroque illorum tempore non fuerit bonæ fidei, non vsucapit pro emptore, vel pro soluto: vt ff. pro soluto. l. prima & l. tertia. Bonam autem non dicitur habere fidem, vel malam tempore contractus, qui nullo modo contraxerit. Quæ autem dicta sunt in specialibus casibus propter iustam ignorantiam, voluerunt quidam extendere ad omnem titulum, vbicunque iustus error interuenit, etiam si id nõ reperiatur lege: sed id non puto: quia superior re-
14 gula dicit contrarium, cui non derogo † nisi in casibus prædictis, & alijs, qui in lege reperiuntur: nec

necenim ſpecialia trahenda ſunt ad conſequentiam:vt ff.de reg.iur.l.quæ propter.&l. quod vero contra.†Item neceſſarium eſt quartum in vſucap.hoc eſt,rei traditio.Nã cum vſucapio nõ procedat ſine poſſeſsione:vt ff.de vſucap.l.ſine poſſeſsione.& poſſeſsionẽ quis non habeat ſine traditione:vt ſupra de pact.l.traditio.& ſupra de rei vendicatio.l.ſeruum emptum.& inſtitutio.de rerum diuiſione.§ per traditionem.ergo traditio eſt neceſſaria.Traditionẽ autem accipe, vel quaſi traditionem,vt quæ præſumitur propter patientiam,&ſcientiam,vel ſimilia:vt ff.pro legat.l.pen. Idem & vbi aliquis ſine vitio ſuo nanciſcitur poſſeſsionem:vt in titulo pro derelicto. Item exigitur† quintum in vſucapione, id eſt, vt poſſeſsio ſit continua à principio vſque ad finem. Si enim interrumpatur naturaliter,vt quia aliquis deſijt poſsidere,vel ciuiliter, quia facta eſt libris conteſtatio,non poſſunt continuari tempora prima cũ ſequentibus tẽporibus.Hinc eſt, quod ſi poſtea nanciſcatur poſſeſsionem, requiritur ſpatiũ triginta anno.vel poſt litem conteſtatam requiritur ſpatium quadraginta annorum.Si tamen ex eo tẽpore,quo recuperat quis poſſeſsionẽ amiſſam ſit bonæ fidei:fortè vſucapit ſtatuto tẽpore: alioquin triginta annis:vt ff.de vſuc.ſi is qui pro emptore.§.ſi quis bona.&l. naturaliter, & infra de præſcript. triginta annorum legitur vltima. †Quandoque tamen etiam ſi poſſeſsio non ſit cõtinua,nihilominus perficitur vſucapio:vt ecce vſucapione inchoata à defnncto perficitur iacẽte hæredi-

25 26 27

hæreditate:vt ff.de vsuca.l.nunquam.§.vacuum &l.iusto.§.nondum.licet possessor non sit in hereditate:vt ff.si quis tit.liber esse iusser.l.j.§.Scęuola.Idem est in vsucapione regularum,vel colũnarum,si cum decem dies superessent ad eã complendam,aliquis in ædificium eas congesisset: nihilominus vsucapiet,si ędificium possederit:vt ff.de vsucap.l.verum.Nec enim possidetur tegula,vel columna,in ędificio posita:vt ff.de acquir. pos.l.qui vniuersas.& de vsucap.l.eum qui ædes. Idem potest assignari in debitore,qui rem quam cœpit vsucapere,pignori tradidit creditori,vsucapit enim,licet non possideat,imo creditor :vt ff.de acqui.pos.l.j.§.per seruum.&l. qui pignoris,† Fit autem continuatio possessionis inter heredẽ.& testatorẽ,& hæredẽ,& hæreditatem. Item 28
inter venditorẽ & emptorem,& inter testatorem &legatarium.Item inter hæredem & legatarium, & consimiles personas.Idque ita demum si nullus medio tempore cedit:vt ff.de acquirenda possessio.l.Pomponius.§.quæsitum. & de vsucap.l. posses.& l.id tempus in prin.§.vlt.† Et nota quod 29
tempus venditoris prodest emptori, quo possedit venditor antequam venderet, & traderet,nõ quo possedit postea:vt ff.de vsucap.l.id tempus. de diuers.& tempor. præscrip.l.penulti. Item fit continuatio istarum possessionum,ita demum si non sunt vitiosæ.nam ei,quæ est vitiosa non accedit ea quę vitiosa non est. & ei, quæ non est vitiosa,nõ accedit vitiosa:vt ff.de acquiren. posses. l.Pomponius.§. vltimo.† Fit autem computatio 30
temporis

temporis in vsucapione non de momento ad momentum: sed cum peruenerit aliquis ad aliquam horam vltimi diei, perfecta est vsucapio: ideoque qui hora sexta diei Calend. Ianuarij posidere cœperit, hora sexta noctis pridie Calen. Ianuarij implet vsucapionem. vt ff. de vsucapio. l. in vsucapi-
31 onibus. † Illud notandum est in vsucapione pro emptore: quia duobus (vt dictum est) temporibus inspicitur bona fides. Item oportet quod emptio sit pura: vt ff. eod. l. ij. §. ij. Item non vsucapitur pro emptore res illa, quam dederis mihi in solutum, pro ea quam emi: vt ff. eod. l. ij. §. cum Stichum. Quandoque tamen vsucapitur pro emptore, quod non est emptum: vt ecce, fundus est emptus & ampliores fines possessi sunt. Totum enim longo tempore capitur: quia vniuersitas eius posidetur, non singulæ partes: vt ff. eod. l. ij §. sed si fundus. Hoc verum, si possessor sit in bona fide, cum cederet esse vendentis: secus si ipse adijceret partem alterius fundi empto fundo: sciens non contineri empto: vt ff. eod. l. cum fundum. §. j. Item in emptione non transit dominium: nisi pretio soluto, vel aliter satisfacto. Sed aliàs contrarium est: vt instit. de rerum diuisione. §. venditæ. In re tamen immobili aduocato propter suffragium tradita exigitur scriptura tam publica, quam priuata: vt diximus supra de suffrag.
32 † Titulo pro transacto vsucapitur id, quod deferenti actionem transactionis causa à non domino putante se dominum esse, traditur. Nec enim isto titulo vsucapitur id, super quo transigitur,

gitur. vt infrà eod. l. cum ex causa. & supra de trāsact. l. si pro fundo.
33 † Effectus autem vsucapionis triennij hic est: quia secundum omnes quæritur dominium: vt supra de pact. l. traditionibus. Idē secundum Marti. in vsucap. x. vel xx. anno. argu. est pro eo in instit. de vsuca. j. respon. &. ff. de vsucap. l. eum, qui ædes. ibi. & vniuersitas earum, &c. sed Bulg. ait. decennio: vel xx. principaliter quæri exceptionem: secundario autem vtile dominium. Vnde & hæc est ratio quare vsucapione triennij non tollitur hypothecaria: sed tollitur præscript. x. vel xx. annis: vt infra de pigno. vsucap. & de præscript. xxx. ann. l. si quis emptionis. & si aduer. credi. l. diuturnum.

ADNOTATIO.

a *Adnotatio. Mobilia. Adde Bar. in l. seruitutes, de serui. & in l. cum qui de vsucap. Bald. in l. j. versi. tu. dic. C. de ser. fugi. Bart. in l. j. versi. not. hæc ad multa C. quod met. cau. do. Bar. Soci. in l. possideri. §. ex pluribus num. 13. cum plu. sed. de acquiren. possess. char. 15. Ang. Aret in. §. iure ciuili. num. 1. cum plu. seq. institu. de vsucap. chart. 78. & in. §. si adhibendum num. 5. de offi. iud. instit. chart. 368. do. Christophorum. & ibi Ias. in addi. in §. iure ciuili. nu. 1. cum plu. se institut. chart. l. Canoni. in c. possessor. de regu. iur. lib. vj. quibus in locis habes ad plenum.*

b *Bona fides. Vide ad hoc Spec. in tit. de excep. §. iiij. versi. est ergo. Ang. Are. in. §. furtiuæ. num. 2. cum plur. seq. insti. de vsucap. chart. 79. & in. §. nouissime.*

num.14.eo.tit.chart.78.do.Iaso.de May.in addit. ad Cæristo.Porcum in.§.res fisci,num.4. institut. de vsucap.chart.liij.Gardi.& alios Canonist.in cler.j. de sequest.poss.& fruct.

De vsucapione pro donato. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Vsucapere pro donato quis dicatur: & quæ requirantur ad eam vsucapionem?*

2 *Vsucapi pro donato an possit res donata ab vno ex coniugibus alteri coniugi?*

3 *Donationem rei alienæ eatenus valere, vt præstet iustum titulum vsucapiendi?*

1 PRo donato† vsucapit ille, cui donationis causa à non dominò res tradita est. Nec sufficit opinari: sed donatum esse oportet. Item exigitur quod donatio teneat de iure. Si enim pater filio suo famil. donauerit, deinde decedat pater, filius pro donato non vsucapiet: quia ratione potestatis patriæ donatio nulla fuit: vt ff. eodem.l.j. prima respons.§.j. & ff. pro hærede.l.ij.§.filium. nisi hæres ratam habeat donationem illam: vt ff. eodem.l.si pater.sed & vbi hæres, ratam non habet, filius fortè vsucapiet pro quasi legato tacitè confirmata donatione: vt diximus supra de do-
2 natione inter virũ, & vxorẽ. † Planè inter virũ & vxorẽ donatio non tenet: si tamẽ donauerit vir vxori rẽ alienã, ex cuius donatione non est factus pauperior: & mulier credidit donationem valere, vsucapit pro donato: vt ff. eo.l.si vir vxori & de

& de dona.inter virum & vxo.l.sed & si constante.nisi ante vsucapionem completam fiat diuor-
3 tium:vt ff.eod.l.j.§.item si vir. †Liquet ergo ex præmissis donationem rei alienæ tenere, vt sit iustus titulus vsucapiẽdi. Nec obstat quod dicitur. ff.de donat.l.in ædibus.§.vlt.quia donari nõ potest:nisi quod eius sit qui donat, subaudi, saltem quo ad propositum donantis:vt ff.de publ.quæcunque.§.j.in fi. Alioquin non haberet locum hæc vsucap.

De vsucapione pro dote. Rubrica.

SVMMMARIVM.

1 *Dotem æstimatam vsucapi,nisi erretur.*
2 *Dos inæstimata quatenus vsucapibilis?*

Circa vsucapionem pro dote distinguendũ est vtrũ dos fuit æstimata an inæstimata,†Si
æstimata est, vsucapitur pro emptore ex quo matrimonium sequutũ est de iure, & de facto:nã si de facto non est sequutum matrimoniũ, nec pro emptore, nec pro suo, vsuca.res. Idem & si sequatur de facto:sed tamen de iure non tenebatur, cũ vir & vxor errarent in iure. Secus si errarent in facto:puta conditione seruili. Nam tunc posset procedere vsuca.pro suo:vt ff.eo.l.j.§.vlt.& l.ij.& de
2 iure doti.l.Proculus. Si autem† dos est inæstimata tradita à non domino, vsucapit eam vir, sequuto postea matrimonio de iure.& de facto tit.pro dote, sed ante matrimonium, re tradita ea intentione, vt statim fiat accipientis, quod semper credendum est:nisi agatur in contrarium.nam vsucap.res pro suo, non pro dote:vt ff.eod.l.j.

De vsucapione pro hærede.
Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Vsucapere pro hærede qui hæredes non possint?*
2 *Vsucapio an & qua possit procedere in ea parte, quam hæres tradit ei, quem falso putabat esse suum cohæredem?*
3 *Vsucapio pro hærede quando possit inchoari.*
4 *Hæres an possit vsucapere pro hærede rem, quam defunctus mala fide possidebat? & num. 6.*
5 *Argumentum à consequenti destructo.*
6 *Vsucapio pro hærede quando habeat locum?*

VIdeamus quando cesset vsu capio pro hæ-
1 rede, quando locum habeat. †Et quidem locum non habet in suis hæredibus: quia sui hæredes titulum habere non videntur: vt pote cum viuo etiam patre domini quodammodo æstimentur, vt. ff. eo. l. ij. §. filium: & infra, eod. l. nihil. & ff. de lib. & posthu. l. in suis. licet pater inchoasset aliquam rem pro hærede vsucapere, etiam si ipsi perficere possint. Item non habet locum, nisi vbi quis verè est hæres. Hinc est, quod si institutus hæres non habet factionem testamenti, non vsucapit pro hærede: vt ff. eod. titu. l.
2 vlti. †Inde etiam contingit, quod si is, qui verè est hæres alteri quem putabat cohæredem, nec erat: pro parte indiuisa tradidit res hæreditarias, quas non habet, procedit vsucapio pro hęrede, vel alia nisi traditio fiat ex causa transactionis: vt (ff. de vsucap. l. cum solus.) Si vero tradat pro parte diuisa, procedet forsan vsucapio pro ea parte, quam

trans-

transferre vult in cohæredem, non pro ea, quam putabat esse cohæredis: vt .ff. familiæ ercisçun .l. cùm putarem. & de condictio. causa da .l. iij. §. subtilius. nam verum titulum deuoto, cū quæritur de vsucap. vt ff. eod. l. penul. licet in petitione hæreditatis proponenda sit secus. Iustus tamen error hic sufficiet pro titulo, vt diximus supra de
3 vsucap.† Item non potest inchoari: nisi, vbi quis decessit, qui me instituit, & hoc est quod dicitur ff. eod. l. j. pro hærede ex bonis viui nihil posse vsucap. Si enim sic generaliter diceres ex bonis viui non posse vsucapi pro hærede, id est, viuentis
4 hominis res: falsum esset. † Si autem defunctus malam fidem, vel scientiam rei alienæ habebat, hæres autem bonam: quæsitum est, vtrum pro hærede vsucapere possit? quod quidam concesserunt, si vellet incipere tempus vsucapionis ex persona sua. Secus si vteretur accessione temporis, quo possedit defunctus: vt infra de præscrip. long. tempo. l.. & ff. de acquirenda possess. l. Pomponius. Sed nostri doctores id reprobant illud considerantes, quod lex interpretatur hæredem succedere in scientiam defuncti: vt infra de fruc. & lit. expen. l. secunda, & ff. de diuersis & tempo. præscriptionibus. l. hæres: non ergo procedit argumentatio aliorum, hic hæres habet titulum, nec est res vitiosa: & est hæres bonæ fidei: ergo vsucapit. Soluitur per interpretationem caussæ, quia lex fingit eum malæ fidei, & certe in vna persona spectatur bona fides in principio possessionis: vt diximus supra de vsucap. ergo idem debet

esse in defuncto, & in hærede:cùm ipsi duo pro vna persona reputetur:vt in authē. de iureiurādo l.àmoriente.* Et satis expressa videtur lex super
5 hoc infra eodem l.vltima.Facit † etiam pro nobis argumentum Iuliani necessarium à consequenti destructo.ait enim ex quacunque causa vsucaperet ancillam, si non esset furtiua, ex eadem causa quis vsucaperet partum ancillæ etiam furtiuæ apud se conceptum, & editum, si furtiuā matrem esse ignoret. Sed hæres furis non vsucapit partum ancillæ furtiuæ, nec eius nomine habet publicianam : etiam si prætendat ignorantiam ex persona sua: quia vitiorum defuncti successor est:vt ff. de public. l publiciana. §. idem Iulianus. &. §. partus. ergo non vsucaperet matrem etiam si non esset furtiua: sed tunc nullum aliud vitium obstaret: nisi scientia rei alienæ: & ita patet eā im-
6 pedire vsucapionem. Item † est argu. pro nobis à contrario sensu a quod dicit lex vitium rei non personale, si purgatum est, non impedire vsucapio: vt ff. de vsuc. li. vbi. §. j. ergo vitiū personale,
7 etiā purgatū impedit eā. Si quæras, vbi † ergo habet locū vsucapio pro hærede ? Respondeo vbi defunctus bonam fidem habebat, & res non erat vitiosa, sed destituebatur titulo, quem titulum, scilicet pro hærede, quia hęres habet, res vsucapit pro hærede: si est hæres extraneus non ita in suo hærede vt sup. diximus. Nec obstat quod dicitur in. ff. pro suo. l. penul. loquitur enim cū emancipati erant filij, vel cum vsucapio, cœpta erat à patre.

ADNO-

ADNOTATIO.

A contrario sensu. Nunquid argumentum à contrario sensu valeat. Vide per Bart. & do. Alex. in l. j. in vers. hnius rei de offi. eius cui man. est iuris. & copiosius per Alex. in l. omnes populi. ff. de iust. & iure Paul. de Cast. in consi. cclxxi. do Bartho. Soci. in consi. lxxxj. incip. in praesenti consultatione. circa medium iij. col. in j. vol. chart. cxl.

Coumunia de vsucapionibus. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Conductorem non possidere.*
2 *Vsucapionis comites.*

PErtractatis vsucapionum specialibus, suppo nit de communib. Sciendum est igitur hic esse vsucapionum communia, scilicet, quod quis
1 pro suo possideat. Nam qui ex conducto †possidet, quamuis corporaliter teneat: non tamen sibi, sed domino rei creditur possidere, Neque enim colono vel conductori prædiorum longæ possessionis præscriptio quæritur: vt infra eod.
2 l. j. Item †vt bona fides adsit initio: alioqnin non procedt: vt infra eod. l. vlti. Item vt res non sit vitiosa, vel quasi vitiosa: vt infra eodem. Item & alia communia sunt, quæ diligenter tradidi sup. de vsucapio. pro empt.

De vsucapione transformanda, & de sublata differentia rerum mancipi, & nec mancipi. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Res mancipi vnde dicta?*
2 *Mancipes qui?*
3 *Vsucapionum vbique idem modus.*

EX diuersitate locorum diuersa iura in vsucapione statuebantur: vtpote cùm res immobiles in prouincia non poterant vsucapi: ideo di-
1 cebantur † nec mancipi: ideo fortè quia non videbantur prouinciales prædiorum domini, cum pro illis præstarent annua tributa. In Italia vero præscribebantur res solo biennio: & ideo dicebantur mancipi. nam nec prestabant pro prædijs
2 tributa.† Mancipes autem dicuntur alias conductores salis: vt supra de vectigalib. & commis. lege si quis.* Res autem mobiles anno vbique vsucapiebantur. Hodie autem visum est nouam vsucapioni formam tribuere: vt si dicamus de vsucapione transformanda: & de sublata differentia rerum mancipi, & nec mancipi, id est, Italicarum, & prouincialium, quantum ad vsucapionem, & quantum ad dominij translationem: vt infra eod. huius legis, in principio & in fine. & in-
3 stit. de rerum diuisione. §. per traditionem.† Hodie ergo in qualibet terra res mobiles vsucapiuntur triennio: immobiles decennio, vel xx. iusto titulo: bona fide: cùm res non sit vitiosa, vel quasi. Et fit continuatio temporum succedentium & eorum quibus succeditur, de quibus omnibus plenè diximus supra de vsucap. pro empt.

Tract. de præscript.

Nede

Ne de statu defunctorum post quinquennium quæratur. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Defuncti statum posse intra quinquennium ex die mortis in controversiam deduci, non postea, atque ibi, an hoc sit indistincte verum, & num. 3. & 5.*

2 *Emancipationis quæstionem posse moueri etiam post quinquennium à morte eius, de cuius emancipatione quæritur.*

4 *Status quæstio mota ante quinquennium à morte eius, de cuius conditione quæritur, an possit post quinquennium præscribi.*

SVfficienter de causa status disseruimus. Et
quia statum personæ viuentis, & mortuæ tuetur
præscriptio temporis: ponamus prius de ea
1 præscriptione, quæ tuetur statum defuncti. †Sciendum
est igitur de statu defuncti agi posse intra
quinquennium à die mortis suæ computandum
non postea distinctione adhibita, vtrum in deteriorem
conditionem, quam erat ipse defunctus
tempore mortis, velit quis retractare statum
defuncti, an in meliorem. Si in deteriorem, aut
ideò quia dicit eum fuisse in potestate patris, cũ
vixerit tanquam emancipatus, aut quia dicat eũ
fuisse seruum, vel libertum cùm vixit tempore
2 mortis tanquam ingenuus. †In primo etiã post
quinquennium potest fieri quæstio de emancipatione,
an facta fuerit, an non: vel iure processerit,
an non: vt infra eodem. l. quod est constitutũ,
nisi quæstionem de emancipatione suadeat differri
ætas filij impuberis eius qui dicitur emancipatus:

cipatus: vt ff. de Carb. edict. l. decessit. Ergo quinquennio non tollitur quæstio emancipationis, sed alia ratione tolli potest, vt quia emãcipatus diu tanquam emancipatus patre viuente vixit, & non contradicente: tunc enim ipse pater aduersus factum suum, cui cooperatur temporis cursus venire prohibetur: vt ff. de adoption. l. post mortem. †In secundo autem casu nulli priuato, vel maiori, vel minori: item nec rei pub. licet post quinquennium quæstionem mouere: vt infra eodem. l. si is. & l. si mater tua. & ff. eodem l. j. & vltim. & lege non esse. Et hoc ita, si bona fide erat in possessione ingenuitatis tempore mortis. Nec habet locum hic quinquennium, si defunctus in fuga conuersus, & latitans decessit: vt infra eodem. l. vlti. † Si autem ante quinquennium fuerit lis contestata, & legitime bene potest perfici post quinquennium: non legitimè autem facta contestatio, pro nulla habetur: vt infra eodem, lege penultima. Sed & si contestatio fuerit facta in vita defuncti, & destitit ille, qui mouit litem, ita vt longo silentio videatur causa finita triennio, scilicet, perinde est, ac si nihil factum sit: & ita nihilominus curret quinquennium: vt ff. eodem lege secunda. §. præscriptio. † Intra quinquennium autem semper admittitur actor, nisi cum defunctis vixit, vt ingenuus: & pronuntiatus est ingenuus: vt dixi in superiori titulo. Idem est, cum non potest quæri de statu eius, qui decessit intra quinquennium: nisi & quæratur de statu eius qui decessit ante quinquennium: vt in fra

fra eodem, lege prima & secunda. & ff. eodem, lege prima. §. sed nec eius. & §. sed interdum. Et hoc cum propter numariam quæstionem de bonis disceptatur: vt infra eodem. l. qnamuis. principaliter enim propter corpus mortuum agi non potest, vt infra eodem. l. quamuis. & ff. eod. l. vltima & supra de liberali causa principaliter. Si vero in meliorem conditionem quis velit retractare statum defuncti, veluti pro seruo dicatur libertus, vel pro libertino ingenuus: licet hoc intra quinquennium, & postea: vt ff. eodem lege prima §. vltimo & penultimo. Illud notandum quod hæc præscriptio sine possessione[a] procedit.

a *Possessione.) Regulariter proditum vsucapionem sine possessione nõ procedere. l. sine possessione. ff. de vsucap. cap. sine possessione. de regul. libro. vj. xvj. quæstione tertia capi. porro. Iure tamen singulari receptum est contra libertatis gratia idque Azo noster scribit: idem probat text. leg. final. C. de long. temp. præscrip. alias restrictiones tradunt gloss. & Din. in dicto capit. sine. Prateius.*

De longi temporis præscriptione, quæ pro libertate non aduersus libertatem opponitur. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Libertatem suipsius quanto tempore, & quibus interuenientibus possit quis acquirere, vt præscriptione futuri se tueri possit.*
2 *Præscriptionem non posse opponi contra libertatem.*

Sequitur

1 SEquitur videre de præscriptione quæ statum & libertatem viui tuetur. † Sciendum est igitur, qnod si quis fuerit in possessione libertatis per viginti annos, & sine interpellatione à modo conueniri non potest. Nec exigitur in hac tali præscriptione titulus: sed tantum bona fides, scilicet, quod putet se esse liberum vndecunque, & quasi possessor, scilicet, quod fuerit in possessione libertatis. Nec enim est verè possessor: quia nemo seipsum posidet: vt inf. eo. l. præstat. Quod autem de viginti annis dixit, exaudiunt quidam inter absentes. Ná inter pręsentes dicũt sufficere decem annos, n e sit deterior conditio libertatis, quam aliarum rerum: (quod non placet) dicatis contra. Videtur tamen contrarium: quia hic nõ exigitur titulus, & ideo prolixius tempus, quam alias est exigendum. Quid ergo si mala fides adsit, & fuerit quis in possessione libertatis xx. ann. certè defendet se in libertatem spatio triginta an. si tamen erat adscriptitius, videtur quod exigagatur spatium quadraginta ann. vt infra de præscriptionibus triginta vel quadraginta an. l. omnes. & de annali exceptione. lege prima, & de a-
2 grico. & censi. l. cum scimus. & l. cum satis. † Porro contra libertatem nulla præscriptio obijcitur: vt infra eodem. lege vltima, liber enim homo ex postfacto fit seruus per hostium capturam, suamque auaritiam: nunquam autem tempore.

De longi temporis præscriptione decem vel viginti annorum. Rubrica.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Præscriptio quid sit?*
2 *Præscriptionem inductam esse partim fauore possidentis, partim odio negligentis petere.*
3 *Præscriptio longi temporis in quibus rebus locum habeat?*
4 *Præscribi longo tempore, quæ actione possint?*
5 *Præscriptio longi temporis vt locum habeat, quæ requirantur?*
6 *Præscriptionem longi temporis bona fide processisse, quomodo probetur.*
7 *Emptori an noceat mala fides tradentis quo minus longo tempore præscribere possit?*
8 *Præscriptionem longi temporis non currere sine titulo.*
9 *Continuatio temporis euiusmodi requiratur in longa præscriptione.*
10 *Præscriptionis longæ effectus quis sit: atque inibi an dominum quæratur per præscriptionem longi temporis?*

DE vsucapionibus in genere maximè rerũ mobilium supra dictum est, sequitur, vt videamus de præscriptionibus rerum immobilium & incorporalium: sed quia in eis nedum longissima, sed etiam longa præscriptio sibi vendicat locum: de ea videamus, scilicet quid ipsa sit, quæ eam inducant, quæ faciant eam cessare, & quis sit eius effectus. Est autem † præscriptio se-
1 cundum quosdam, exceptio ex tempore causam trahens, quod satis dici potest. Vel forte ita definitur præscriptio longi temp. sicut & vsucapio triennij. Nam per vtranque acquiritur dominium, licet per primam directum, per istam vtile. Et † est inducta præscriptio longa, vtrinque con-
2 siderata causa, id est, ex parte possidentis fauore, & ex parte eius, qui non petijt, odio: vt habuimus supra de edi. diui Adria. tollen. l. vlti. in fine. Locum

3 cum †habet præſcriptio longa in rebus immobilibus, non in rebus mobilibus, niſi in ſeruo ruſtico, qui, cum ſit glebæ portio, cum gleba: (vt ait P.) vel etiam ſine gleba longo tempore præſcribetur, vt. ff. de diuer. temp. præſcripti. l. longę. Itē locum habet in quibuſdam rebus incorporalibus: puta ſeruitutibus, quæ habent continuā cauſam: & ideo acquiruntur longo tempore: vt ſup. de ſeruit. l. ij. Item in ſeruitutibus omnibus locū habet, quantum ad hoc, vt longo tempore non vtendo admittantur: vt infra eodē. l. vlt. in fine. Quanto autem tempore acquiratur dictum fuit ſupra de ſeruit. § item conſtituitur.) Item locum habet in libertate hominis: vt ſupra de præſcrip. long. tēporis. quæ pro lib. l. ii. Poteſt. † & illud di-
4 ci, quod locum habeat in actionibus perſonalibus quæ ſcriptæ ſunt in rem, vt actio quod metus cauſa. vt diximus ſup. quod met. cauſ. Item & locum habet in actione miſta in rem, & in perſonā. puta in hæreditatis petitione: cū intenditur contra titu. poſsidentem: vt ſupra dixi. de hære. peti. In actionibus autem perſonalibus, quæ retinent naturam perſonalium actionum, non habet locum iſta præſcrip. longa: cum ille extendātur vſque ad ſpatium xxx. anno. vt ſup. de conſt. pec. l.
5 pe. † Inducunt autem hanc præſcriptionem bona fides, iuſtus titulus. & continuata poſſeſ. ſine vitio rei. Bona fides exigitur ementis, vel ex quolibet iuſto tit. accipientis: vt inf. eo. l. pe. & l, ſi fraudem. Quā bonā fidē lex prædicta dicit poſſeſſo-
6 rem debere probare, & intelligo † eam hoc ipſo probari

probari, quod non probat in contrariũ. Cũ enim bona fides dicatur ex eo, quod aliquis ignorat alium esse dominũ rei & ignorantia præsumitur. nisi probetur scientia, vt inf. eo. qui mil. nõ pos. l. pen. ergo præsumitur bona fides: nisi probetur
7 mala, neque† nocet ementi mala fides tradent. vt ff. de diuer. temp. præsc. l. an vitium. Et inst. de vsuc. §. quod autem. nisi vtatur accessione malę fidei possessoris quondam: vt inf. eo. l. j. & ff. de acqui. pos. l. Pomponius. §. cum quis. Hodie tamen malæ fidei possessore alienante cessat long. temp. præscriptio, si vero dominus ignorat ius suum, & alienationem factam: & ita spectatur præscr. xxx. annorum. Si vero is, qui putat easdem res sibi cõpetere, hoc agnoscens intra x. annos inter præsentes, & xx. inter absentes non fuerit contestatus, possessor præscrip. munitus firmiter res habebit, vt in auth. vt spon. lar. §. rursus. De titulo
8 †ideo dictũ est: quia sine eo non currit præscr: vt infra eod. l. diutina. & l. nec petente. & l. si is nisi in casibus propter iustam ignorantiam: vt notauimus supra de vsucap. pro empt. §. quandoque
9 tamen. Item† exigenda est continuatio temporis longi. id est, vt quis continuo possederit decennio inter præsentes, vicennio inter absentes. Et præsentes dicuntur actor & reus: si sint in eadem prouincia, absentes si sunt in diuersis: non distinguo de præsentia rerũ aliquid, cũ ius vendicationis incorporale est, & diuino quodã motu (alias modo) institutũ, sicut & quælibet actio personalis corporalem effectum, & ius suum vbiq; possit ostendere,

oſtendere, vt per actionem in rem dominium rei vel vinculum pignoris, ad dominum, vel creditorem poſsit reuerti: vt infra eod. l. vlt. Quid autem, ſi te præſente, cœpi rem tuam præſcribere decennio, & poſſedi te præſente v. annis: alijs autem v. fueris abſens: certe non eſt completa præſcriptio. Sicut enim duplicatur decennium, & exigitur vicennium, quando actor nullo tempore præſcrlptionis fuit præſens: ita ſi ponamus eum aliquo tempore ex decennio fuiſſe abſentẽ, id tempus præſcriptionis quod deerat, cum cœpit abeſſe, debet duplicari: vt in auth. vt ſpon. lar. §. de præſcriptione. Et eſt hoc notandum, quod prædicta auth. non loquitur, niſi de abſentia domicilij. Nam de abſentia perſonæ probabili, & neceſſaria, vel probabili tantum vel neceſſaria tantum, quæ indulget in integrum reſtitutionem plenè habuimus & tractauimus ſupra de re mil. & ſupra quib. ex cau. ma. in int. reſti. Vbi autem poſſeſsio non eſt continuata, ſed interrupta, præſcriptio impeditur: ſiue ſit interruptio naturalis, ſiue ciuilis, vt diximus ſupra de vſucap. pro empt. §. item exigitur, & plenius dicemus infra de an. excep: Impeditur etiam iſta præſcriptio longa propter vitia, vel quaſi vitia rerum
10 de quibus plenè diximus ſupra de vſucapio. pro empto. † Effectus autem longæ præſcriptionis hic eſt, quia per eam principaliter acquiritur exceptio contra dominum rei, vel creditorem, cui res ſit obligata: vt infra de præſcrip. xxx. an. l. ſi quis. in princ. & cum exceptio ſit actionis excluſio:

sio: vt .ff. de exce. l. ij. ergo patet veteri domino remanere dominium quod habuerat prius: vnde & rem vendicaret ab omni possidente, præter quam à præscriptore vel qui ab eo possidet. Item & iste præscriptor habet vtilem rei vendicationem, vt infra de præscr. xxx. in l. si quis emptionis etiam contra veterem dominum, cùm lex dicat mutari dominium præscriptione longa: vt ff. de vsucap. l. eum, qui ædes. Nec moueat quod vsucapione triennij dicimus acquiri dominium directum. Facilius enim acquiruntur mobilia, quam immobilia, sicut ex ipso nomine patet, & facilius amittitur rerum mobilium possessio: vt ff. de acquir. posses. l. si rem mobilem. & vt diximus supra de acquir. posses. & hæc est ratio, quare vsucapione triennij non tollatur hypothecaria. quia vsucapione solum dominium acquiritur, sed hoc non est contrarium hypothecariæ actioni: scilicet dominium esse in alium translatũ per vsucapionem, & creditori remanere hypothecariam. vt ff. de pign. l. j. §. cum prædium. & de vsucap. l. iusto. §. non mutat. & infra de pign. l. vsucapio. sed præscriptione longa quæritur principaliter exceptio: vt dictum est. Hoc autem procedere non potest, vt possessor habeat exceptionẽ legitimam & efficacem: & actor habeat efficacem actionem: quia impossibile est vtrunque eorum alterum vincere. Martino autem visum est directum dominium quæri per præscriptionem longam, sicut per vsucapionem triennij: sicut ista duo coniunguntur, id est, vsucapio & præcrip-

tion. vt institutio. de vsucapion. in principio titul.

In quibus casibus cessat longi temporis præscriptio. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Minoribus an & quo præscriptio currat?*
2 *Præscriptio longi temporis quibus in rebus locum non habeat.*

QVando locum habeat præscriptio longi temporis vidimus, sed & quasdam causas propter quas cessat assignauimus, nunc generaliter
1 videamus, quando cesset. †Et quidem cessat propter personam eius, cuius est res, vt olim, si fuerat pupillus, vel hodie etiam si fuerat adultus minor tamen xxv.an. vt ff. de acquir. re. do. l. bonæ fidei. & supra. in quib. cau. in integ. resti. non est necess. l. vlt. Præscriptio autem xxx. annorum bene currit minori, *a* nisi sit impubes. licet possit restitui: vt infra de præscrip. xxx. an. l. sicut. Sed & præscriptio quinquennalis quæ tuetur statum defuncti currit minori, nec restituitur: vt supra de sta. defun. si mater. Item in dote cauta, & non numerata quandoque currit minori, & restituitur, quandoque non, vt notauimus supra. de tem po. in integ. resti. authen. si minor. Item cessat
2 †hæc præscriptio propter qualitatẽ rei. vt si fuerit sacra, sancta, publica, populi Romani, & ciuitatis: vt ff. de vsucap. l. vsucapio. Item in omnibus rebus vitiosis, vel quasi vitiosis. Idemque est in rebus

bus mobilibus. vt infra. eod. l. ij. Item cessat præscriptio propter causam: vt si quis non possideat, vel mala fide possideat. Item cessat in omnibus personalibus actionibus: vt infra titu. prox. l. neque mutui. Et in omnibus mistis actionibus: vt infra eod. vnus, nisi in hæreditatis petitione, cum excedit terminos suos: vt diximus supra de vsuc. pro emptore.

ADNOTATIO.

Currit minori) Ad huius materiæ resolutionem vide Bar. in l. etiam j. col. ff. de mi. Bal. in l. iij. C. quib. enim obijciatur præscrip. long. tempo. Ang. in authē. de hæ. & falc. §. illud. Pau. de Cast. in consi. ccvij. incipit. venditio ista: do Barth. Soci. in consi. lxj. incip. in præsenti consultatione. versi. iij. obijciatur. in j. vol. chart. cvj. vbi habes totam materiam.

Quibus non obijcitur longi temporis præscriptio. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Absentium non obest præscriptio.*
2 *Præscriptio quibus non currit.*

DIctum est supra quando ipso iure non currat præscriptio, nunc videamus quādo (etsi
1 verè cucurrerit) effectu careat. †Hoc autem accidit propter iustam probabilem, & necessariam absentiam personæ, quæ petit restitutionem eius temporis, quod in vsucapionem cucurrit se absente. Et seruatur hoc in militibus, † & vxoribus

 militum

militum expeditione occupatis, & in medicis, & in absentibus Reipublicæ causa, & in captis ab hostibus postliminio reuersus, vel in absentibus fortuito casu: vt infra eodem. l. j. & ij. & iiij. & l. ab hostibus. & l. fi. Idemque & in alijs, quos diximus restituendos plenè supra de restitut. militum.

Si aduersus creditorem. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Successor vniuersalis debitum xl. annis præscribit.*
2 *Successor particularis quanto tempore præscribat.*
3 *Mobilia aduersus creditorem vsucapi.*

QValiter præscribatur rei vendicationi gratia dominij competenti dictum est: nunc qualiter præscribatur actioni in rem competenti gratia iuris, quod quis habet in re puta creditor habet hypothecariam actionem: Distingui-
1 tur autem† hic vtrum debitor, vel eius vniuersalis successor possideat, & præscribat contra creditorem (eius) vel etiam vnus creditor, viuente communi debitore præscribit contra alium scilicet, primus contra secundum, vel è conuerso vtens tempore quo possedit in vita debitoris cõmunis, quibus casibus xl. annorum præscriptio locum habet, vt de præscr. xxx. ann. l. cum notissimi. §. in ipsos. & §. sed cum. Si vero † quis singu-
2 laritatis tit. habeat causam à debitore vel eius herede,

rede,tuebitur se contra creditorem decennio inter præsentes,vicennio inter absentes:vt infra eodem l.j.& ij.si bonam fidem habeat & iustum titulum,alioquin xxx.anni exiguntur,vt infra de præscrip.xxx.ann. cum notissimi.in prin. Nec obstat,quod dicitur,ff.de acquir.possess.l.si quis fundum.in fin.Vsucapit enim quis,licet sciat alium fructuarium, vel creditorem in præiudiciũ domini,sed non in præiudicium creditoris.Item non obstat quod dicitur in ff.de dam.infe.l.cum postulassem.§.vlti.quia ibi fit quæstio, sed non soluitur.Illud autem solet quæri,an hæc præscriptio long.temp.contra creditorem locum habeat in rebus mobilibus,& fertur dominus Guernerius id negasse.Ego contrariũ puto, nec enim nocere debet possidenti, quod breuiori tempore quam x.ann.factus sit dominus, vt ff.de capti.& postli.reuer.l.in bello.§.si quis seruum.

De quadriennij præscriptione. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Præscriptio quadriennij in bonis vacantibus fisco delatis quando locum habeat,& ex quo tempore currat quadriennium.*
2 *Emens rem singularem à fisco vendente vt suam quanto tempore præscribat etiam aduersus dominum rei? & num,4,*
3 *Hæreditatem à fisco emens conueniri potest à creditoribus hæreditarijs,& à vero hærede etiam post quadriennium.*

1 LOcum habet † quadriennij præscriptio in bonis

bonis vacantibus, facta computatione quadriennij, ex quo cœperunt esse bona vacantia, & denuntiatum est fisco bona esse vacantia: nec exigitur in eo titulus, vel bona fides. Si verò possessor velit computare præscriptionem ex quo cœperint bona esse vacantia, & ipse possedit: siquidem non habeat titulum, præscribet contra fiscum xx. annis si titulum habet, vsucapit rem mobilem triennio: immobilem decennio inter præsentes, vicennio inter absentes: vt ff. de iure fis. l. j. §. Di-
2 uus. & institu. de vsucap. §. res. Item † locum habet præscriptio, vbi fiscus vendidit rem alienam singularem vt suam, vel quocunque titulo alienauit: dominus enim rei, non eum, cui res est alienata, sed fiscum pro æstimatione rei intra quadriennium conueniet. Idemque est & si imperator, vel augusta alienauerit (vt dictum est) vel etiam procurator principis ex epistalmate [a] imperiali, id est, præscripto Imperatoris, vel apposito signo, quod in chartis consueuit ponere: vt infra eod. l. j. §. aditum. & l. ij. & l. vlt, §. quæ omnia. Se-
3 cus † vero si vniuersitatem venderet, puta hæreditatem: tunc enim emptor conuenietur à creditoribus hæreditarijs & à vero hærede vtili hæreditatis petitione: vt suprà de hær. vel act. ven. l. j. & de hær. pet. l. etiam, §. item si quis à fisco. Item
4 secus † si non tanquam suam, sed tanquam alienã vendidit: vt quia non soluebantur tributa, tunc enim solennitas quædam est necessaria: vt diximus supra si propter publi. pensitationes vendi. fu. cele. Olim vero, qui emebat à fisco vendente rem

rem alienam, vt suam erat securus demum post quinquennium: nisi res esset minoris: vt supra. si aduer. fi. l. edicto. & Instit. de vsucap. §. vlti. Item locum habet hæc præscriptio in petendis in integ. restit. minorum, & maiorum: vt supra quib. ex cau. maio. in integ. resti. l. superuacuam.

Epistalmate Επιστάλματα aliud est, quam Azo putet. Est autē mandatū. quod fit per epistolam, vulgo Commissio dicitur apud nostrates Gallos, idque Iustiniani constitutione liquet. l. si. §. quæ omnia. de quadra. præscrip. dum ait siue per procuratores (ex epistalmate tamen nostro) fuerint adsignatæ. Prateius.

Ne rei dominicæ, vel templorum vendicatio temporis exceptionis submoueatur. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Principio templorumue res inpræscriptibiles.*
2 *Templorum res centum annis præscribi.*
3 *Minoris remedia.*

NOn solū in prædictis causis cessat longi tempo. præscriptio: sed etiam in aliis: pùta, si res sit dominica, id est, principis, vel etiam reipubli.
1 vel templorum, talium† enim res mobiles, vel immobiles nulla alienationis specie obstante, nulla longi temporis præscriptione officiente, & omni temporis definitione submota principi, vel tēplo, vel reipub. debent restitui: ita vt nec pretiū iniquis cōparatoribus liceat reposcere, licet de

euictione sint pacti:quia emerunt contra legem alioquin agerent.vt infra de euict.si fundū.Nec poterunt se defendere rescriptis obreptionibus impetratis : vt infra eod. l.j. & ij.& iij.Sed nunquid possessor se potuerit tueri præscriptione longissima, quæ tempore legum istarum non erat inuenta? & videtur quod sic:vt infra tit. proxi.lege omnes. Sed lex Iustiniani,quæ est C. de
2 sacrosan.eccle.& incipit,vt inter diuinum.† exigitur præscriptio centum annorum. Absurdum enim esset ciuitatem maioris esse priuilegij,quā principem.Iure tamen authenticorum in rebus ecclesiarum coarctatur præscriptio in xl.annos. Et idem multo magis in ciuitate,vsucapione triennij,& quadriennij præscriptione manente in suo statu:vt plenè diximus supra de sacrosanct. eccle.Sed fortè ecclesia tanquam minor,imò tanquam pupilla sicut & alias resp.in integrum restituerit.Reipub. tamen Romanæ non currunt istæ præscriptiones minores,vt ff.de diuer. & tēpor.præscript.l.in omnibus.Minor † autē quan-
3 doque restituitur in præscriptionibus, & quandoque ipso iure conseruatur illæsus: vt notauimus sup.si aduers.vsuc.& in quibus cau.in integ. restit.non est necess.

De præscriptione xxx. vel xl. annorum. Rubrica.

SVMMARIVM.

Præscrip-

1 *Præscriptio triginta annorum quando locum habeat.*
2 *Præscribi triginta annis posse rem furtiuam, vel vi possessam, & quæ sit huius ratio?*
3 *Actiones tolli præscriptione triginta annorum, item etiam persecutiones, quæ fiunt officio iudicis quatenus verum sit?*
4 *Præscribi actioni in rem triginta annis non posse nisi ab ijs, qui tanto tempore possederunt rem: atque inibi quæ alia sint necessaria vt huic actioni præscribatur.*
5 *Præscribi actioni non posse nisi aduersus eum, qui potuit actionem mouere.*
6 *Præscriptio ex quo tempore incipiat currere aduersus annum vel menstruum, vt simile debitum.*
7 *Confessoria actioni an præscribatur etiam aduersus eum, qui non potuit vti seruitute, vel agere?*
8 *Præscriptio an currat contra eum, qui agere quidem potest, sed cum difficultate?*
9 *Præscriptio triginta annorum an currat contra pupillum?*
10 *Præscriptionem currere aduersus absentem, quomodo accipiendum sit?*
11 *Præscribi actioni familiæ erciscundæ, vel communi diuidundo ex quo tempore possit?*
12 *Commodati actioni ex quo tempore præscribatur?*
13 *Pignoratitiæ actioni quanto tempore præscribatur, & ex quo tempore incipiat currere ea præscriptio?*
14 *Præscriptionis triginta annorum effectus quis sit?*
15 *Præscriptio quadraginta annorum in quibus locum habeat?*

DE præscriptione longi temporis dictum est, sequitur videre de longissima. s. quando locum habeat præscriptio xxx. anno. & quando locum habeat præscriptio xl. ann. & quis sit effectus
1 earum. †Locum habet præscriptio [a] xxx. an. cùm præscriptio longi temporis cessat: quod accidit propter multa & varia: vt supra diximus in quibus casibus cessat longi temporis præscriptio, &

de vsuc.pro empto.hæc enim præscriptio non re
2 spuit vitia rerum, vel personarum.†Hinc est quia rem furtiuam, vel vi possessam, fur vel inuasor tãto tempore præscribet & est ratio: quia hæc præscriptio odio tantum non petentium est inuenta, non fauore posidentium: longa autẽ præscriptio & fauore posidentium, & odio non petentium est inducta: vt sup. de edict. diui. Hadr. tol-
3 len. l. vlt. in fi. Siue ergo † actio sit in rem, siue in personam, siue pro vniuersitate, siue pro re singulari competat, hac præscriptione xxx. an. tolletur. Ideq; in persequutione, quę sit iudicis officio, & hypothecaria actione: ita tamẽ si istę actiones vel persequutiones tales erant, vt olim perpetuo competerent. i. sine perfinitione tẽporis, per omnia secula. Si enim tales erãt, quæ & antiquit limitabantur breuiori spatio: vt redhibitoria, vel quanto minoris non extenduntur in spatiũ xxx. ann. vt inf. eo. l. sicut j. respon. §. sed si qua. & §. hę autem. & insti. de perpe. & temp. act. in prin. titu.
4 †Porro vbi quis xxx. annis præscribit actioni in rem, oportet ipsum possedisse rem xxx. ann. Nec conuenit eos appellari possessores, qui ita tenẽt, vt ob ipsum solitam debeant præstare mercedẽ. Alioquin malè ageretur cum dominis prædiorum, si tãta precario posidentibus prærogatiua defertur, vt eos post xl. annorũ spatia qualibet ratione decursa inquietare non liceat. Itẽ cogerentur domini amittere, quod locauerunt, aut conductores vtiles excludere, aut annis omnib. super dominio suo publicè protestari: vt inf. eo. l.
ij. Irem

ij.Itē oportet quod quis possederit sine interruptione naturali, vel ciuili. Alioquin, tēpora præcedentia interruptionē non prosunt in præscriptione: vt sup. de preścri.lon.tēp.l.j. & inf. eod.tit. cum notissimi.j.responso. Si quis vero actioni in personā, vel iuri personali præscribat, nō est possessio necessaria, quæ verè nō potest esse in iure: est tamen quasi possessio, & cū ea procedit: vt ff. de petitio.hęr.regulariter.&l.etiā:§.fin.
5 Itē, † vt incipiat hæc præscriptio, oportet in actione in rem. vel in personam, quod is, cuius est res, potuerit actionē mouere: aliter enim sibi nō currit præscriptio, vnde filio fa. non currit præscripti in rebus aduētitijs: nisi ex quo liberatus fuerit patria potestate. Nec mulieri currit in dote: nisi soluto matrimonio, vel marito vergente ad inopiā, nec creditori: nisi existente conditione debiti, vel adueniente die: vt infra titu.prox.l.j.§.vlt.& sup.de iure do.l.in rebus.§.omnis.& infra. eodem cum notissimi.§.illud autem.
6 † Quid autē dices in annuis debitis, vel mēstruis, vel alteri⁹ singularis tēporis: Et certè dicit lex currere preścriptionē nō ab exordio obligatiōis, sed ab initio cuiuslibet anni, vel mēsis, vel alteri⁹ singularis temporis. vt infra.eo.l. cum notissimi.§. in his, quod quidam interpretantur ita, vt tot oporteat currere præscriptiones quot debent esse solutiones : vt sic semper remaneant xxix. anni præteriti ex quibus possit agi , & semper pro futuro tempore: quibus Lex ista prima facie videtur dissentire. Bul.

tire.Bul.vero dicit transactis xxx. annis computandis ab initio cuiuscunque temporis, quo facienda erat solutio: & cessatum est in solutione non posse postea pro aliquo tempore agi: vt sup. de vsur.l. eos.j. responso. Sed ipsi respondent, quod ibi loquitur in accessoria obligatione vsurarum, quæ responsio nulla est. Nam & soluta forte, & sic extincta obligatione principali, nihilominus potest peti vsura debita per stipulationem vt ff. de eo. quod certo loco. l.ij.§.itē Iulianus.& l.centum.& bene adapto solutioni præscriptionem: quia qui præscripsit similis est soluenti: vt ff de admini. tutor. si pupillus. Et potest reddi ratio, sicut & dominus B. reddebat: quia vbi in singulos ānnos est aliquid promissum, vna est actio, vt ff. de do. caus. mort. l. senatus. §. vlt. Nec obstat, quod dicitur. ff. de verb. oblig. l. pluribus. §. j. ibi recitat opinionem Pauli & Vari, quæ non est approbanda: vt dictum est, vel distingue nominentur anni, vt cum dicitur annua, bima, trima die: & tunc erunt tot stipulationes, quot anni: an dicat generaliter singulis annis: & tunc erit vna stipulatio. argumento ff. de verb. obl. l. quod dicitur. Hac autem actione semel præscriptione elisa. præ nimia verecundia suæ frontis iam non audet erigere telum, quam rationem multū comprobat R. Si quæras quæ ergo erat legis dubitatio. Respondeo magna. Nam quia debitor agnouerat debitum, putabatur eum de cætero contra creditorem præscribere non posse: quod falsum est. Mihi autem quod ait B. ęquum videtur, eo

addito

addito vt in legatis aliud, quam in promißionibus dicamus, nam quia tot sunt legata, quot anni & tot sunt actiones quot debita: tot eadem ratione occurrere oportet præscriptiones: vt ff. de mor. cauſ. do. l. ſenatus. §. vlti. & de annuis leg. l. cum in annos. Vnde tale legatum non poteſt amitti non vtendo: vt ff, quib. mo. vſus fruc. amit. l. ſi fructus. Si mihi opponas, quod lex cum notißimi. inf. eo. videtur æquiparare illa duo. Reſpondeo ad hoc patria ſunt, quod non ab exordio obligationis (vt dictum eſt) ſed ex eo tempore quo ceſſatum eſt, currit præſcriptio. Si ergo (ſicut dictum eſt) habuit quis poteſtatem agendi, curret præſcriptio & in actione perſonali, & in
7 actione in rem.† Videtur tamen, quod confeſſoriæ currat præſcriptio: etiam ſi quis non potuit ſeruitute vti, vel agere, vt quia fons ſiccatus erat non potuit aquam ducere: vt ff. de ſeruitu. ruſti. præd. l. Attilicinus. Sed forte ideo eſt, quia in ſeruitutibus ruſticis vt amittantur, ſatis eſt quod quis non vtatur eis. Nec diſtinguo an poterit, vel non poterit vti: vt. ff. de ſerui. vrba. prædio. l. au-
8 tem.† Vbi autem quis poteſt agere, ſed cum difficultate, præſcriptio currit. Sed ſi iuſtum ſit impedimentum, datur in integrum reſtitutio: vt ff. de of. præſi. l. Senatuſconſulto, Fragilitas autem ſexus mulieris, cui datur actio, vel abſentię cuiuſuis vel militia non prodeſt actoris, quominus
9 currat ei præſcriptio xxx. annorum.† Pupillaris tum ætas excipitur ſiue à prædeceſſore impuberis incipiat præſcriptio, ſiue ab impubere ſit inchoanda:

choanda:nã in pupillari ętate nõ currit præſcriptio,ſed aduenięte pubertate, ſtatim inſurget, & excitabitur præſcriptio : & priori pręſcriptioni, vel poſſeſsioni fiet continuatio:vt inf.eo.l.ſicut. & ſup.ſi maior factus alien.ratã habuerit.l.vlt.§. vlti.Et differt hęc interrupto,quę fit per pupillarẽ ętatẽ ab alijs interruptionibus.Nã ſi alias contingat interruptio,nihil cõfert prior poſſeſsio:vt ſup.de pręſc.lon.tẽp.l.j. Sed hic contrariũ eſt,& ſic(vt alludam vocabulo)propriè dicitur interruptio hic id eſt interim ruptio: ſed alias in medio

10 prorſus rumpit.†Porro quod dictum eſt abſenti currere pręſcriptionẽ nõ ſic eſt intelligendũ (vt quidã dixerũt)quod licet abſens adhuc poſsideat is tamẽ qui nõ pro ſuo corporaliter tenet præſcribat:ſed ſic eſt intelligẽdũ cũ abſens amiſit poſſeſsionẽ:vel quia ſuſpicatus eſſet ſe poſſe repelli, vel quia lon.tẽpore abfui , vel alijs ſolitis modis, quos diximus ſup.de acqui.poſ.poſſeſsionẽ amiſit ante abſẽtiã,vel poſtea.Super quibuſdã actionib.dubitatũ eſt:puta de negatoria, & pignoratitia,& fam.erciſc.& cõmuni di.quãto tẽpore tollãtur.Et in negatoria quid obtineat plene notaui ſup.de vſufr.In actiõe fa.erciſ.vel cõmuni di.

11 dixerũt quidã,vt P.nõ currere præſcr,interim cũ ambo domini ſimul vtũtur,& fructus percipiũt, & poſsidẽt.Sed dominus M.ait actiones prædictas naſci ex volũtate,id eſt,tũc demũ, cũ à communione volũt recedere,arg.ff.fam.erciſ.l.j. Sed certe lex dicit eam naſci ex quaſi cõtractu: vt Iuſti.de oblig.quę ex quaſi contractu naſcuntur.

Potuit

Potuit ergo intẽtari à tẽpore cõmunionis, & cũ effectu:non obstãte excep.Igitur ab eo tempore debet currere prescriptio, vt inf.de anno.prescri. l.j.§.ad hec.Nec obest.quod dicũt socios possidere,& fructus prescribere: nec enim prescribitur
12 dominio vel possessioni,sed diuisiõi,ne fiat.† Et idem in cõmodati actione , cui prescribitur, ex quo potuit illa intẽtari,sed nõ ita in rei vẽdicatione quæ datur cõtra cõmodatariũ cui non prescribitur interim dũ dominus retinet per se ciuilem, & per cõmodatarium naturalẽ possessionis sicut &dicitur in colonis:vt inf.eo.malè. Idemq; dicã in locati actione,& in rei vẽdicatione,quod dixi in actione cõmodati,& rei vend.licet Pla.dixerit non currere prescriptionẽ personali actioni, cũ
13 non curreret rei vẽdicatio.In pignoratitia † autẽ dico eam tolli xxx.anni computandis ex quo ipsa nata est,& potuit intentari,quod tunc demum est cum soluta est pecunia & oblata,& consignata,& deposita,vt ff.de pigno.ac.si rẽ alienã.§.omnis.Quid autẽ si debitor xxx.annis neque soluit neque obtulit: Nunquid præscribitur iuri offerendi?Aiunt quidã,quod non,sicut nec præscriberetur ius eundi ad ecclesiã,vel per viam publicã,vel ad Sanctũ Iac.quod enim dicitur infra eo. l.omnes. tolli omne ius præscriptione xl.ann.de iure agendi, est intelligendum,non de iure excipiẽdi,vel(sicut ait Bul.)ius offerẽdi tollitur:quia qui potest facere,vt possit agere pignoratitia, actione soluẽdo,scilicet,iã intelligitur posse agere vt.ff. de regu. iur. l,qui potest. & ideo debet ei

præscri-

præscribi, sicut præscribitur creditori secundo contra primum, vel primo contra secundum. vt infra eodem l.cum notissimi.§.sed cum illud.
14 †Effectus autem huius præscriptionis hic est, vt qui præscribit xxx.an. bona fide habeat vtilem rei vendicationem contra quemlibet possidentem, preter quam contra dominum: licet Placen. dixerit contra, & hoc est, quod dicitur infra, eo. l.vlt.ita tamen,&c.Si autem præscribit xxx.annis mala fide, habet exceptionem tantum, & non actionem: nisi contra eum, qui sibi abstulit, vel surripuit, vel nisi contra eum qui propter contumaciam huius præscriptoris eiusdemque possessoris volentis se præsentare iudici missus sit in possessionem: tunc enim præscriptor intra annũ se offerendo, & satisdando iudicio sisti, possessionem recuperabit, & rem vendicabit: vt infra eod. l.si quis.
15 † Præscriptio autem xl.ann. b locum habet in hypothecaria: vt infra eod, cum notissimi. & vt diximus supra, si aduer.cred. Item locum habet in ijs actionibus, quarum præscriptio est interrupta sine lit.contest: vt infra eo.l.vlti.secus, si alio modo esset interrupta. Nullum denique ius publicum, vel priuatum, vltra xl.annos extenditur: vt infra eod.l.omnes. Nec tamen dico, quod ius publicum extendatur vsque ad xl.annos, imò dum vltra xx.vt ff.de diuer. & tempo. præscrip.l. in omnibus. sed & quandoque in centum extenditur ann. vt diximus sup. de sacr.sanct.eccle. Si enim contrarium diceretur, ergo & ius priuatũ vsque ad xl.ann.extenderetur, de quo similiter
etiam

loquitur lex, sicut de publico excipitur curialium conditio,& tributorum exactio. De quibus etiam post xl.annos contenditur:vt infra eodem l.præscriptionem. & l.comperit. nisi imperauerit quis,vt dempto canone, possideat : vt per xl. annos non soluerit vt infra de fun.patrimo.l.vlt. Item in rebus ecclesiasticis locum habet præscriptio xl.anno,per auth.licet per Codicem extendatur vsque in centum annos,vt diximus supra de sacr.san.eccl. Hæc summotenus de hac præscriptione longissima,qua nouissimè per principem tantum est inducta tetigisse sufficiat.Quod enim à Placen.factum est, vt singuli casus enumerentur, in quibus locum habeat præscriptio vnius diei,vel duorū dierū,&sic vsque in infinitū,non puto vtiliter prosequi, nec subtile : laboriosum est enim potius,quam vtile.

ADDITIO.

a *Præscriptio xxx.ann. De ista præscriptione vide Bartol.in.l.pro emptore.§.cum stichum.in vltima oppositione.ff.pro empto.& in l.sequitur.§.si viam.versicul.modo quæro,vbi etiam Angel.& docto.ff.de vsucap.Bal.in.l.secunda.§.finali.C.com.de lega.Paul.de cast.in l.sequitur.§.si viam. alleg.supra.domi.Alexan.in l.fin.ff.rem ratam hab. & in l. Flauius.ff.de solu.multa per Pau.de cast.in cons.cccxcij.incipit super primo quæsito.*

a *Præscriptio xl.ann.De ista præscrip.vide Barto.in l.cum satis. versic. quantum autem tempus.C. de*

D agric.

agric. & censi. Bald. in l. j. versic. & per hoc dico. C. ne rei do. vel tempo. Ange. in l. vsuras. eodem titul. & vide do. Bartho. Soci. in consil. cccxiiij. incip. subtiliter & eleganter. versi. iij. ista opi. cum plu. seq. in ij. volu. chart. lxix. & in consi. ccxix. incip. Capio primum. ver. praeterea. chart. ccxx. in eod. ij. vol. & consi: clxiij. incip. visa bulla bonifacij. versi. ij. & vlti. in cap. ij. vol. chart. xxv.

De annali exceptione Italici contractus tollenda, & de diuersis temporibus, & exceptionibus, & praescriptionibus, & interruptionibus (earum.) Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Praescriptionum omnium tempora esse aut continua, aut vtilia, & quae dicantur continua, & quae vtilia?*
2 *Praescriptionum interruptiones quot modis fiant?*
3 *Praescriptionem interrumpi ipso iure per litis contestationem.*
4 *Praescriptionis interruptionem ciuilem non prodesse, nisi facienti eam,*

QVia olim in Italico contractu, & actionibus ex eo competentibus annalis quędam exceptio obseruabatur, ideo de ea ponit. Et quia circa eam nimiæ difficultates erant, ponit de ea tollenda. Vtilis enim erat annus: & quidā ipsum extendeban tin decenniū: alij in quinquenniū: vt infra co. l. j. primo responso. Ponit etiam de diuersis

uersis temporibus & exceptionibus, & præscriptionibus super quibus non prosequar singularũ præscriptionũ dies, vel annos: vt fecit Pla. in superioris titul. summa, sed summatim quædã generalia notabo.
1 †Est ergo sciendũ, quod omniũ præscrip. tempora aut sunt continua, aut vtilia. Continua sunt, in quibus feriati dies, & non feriati computantur: nulla dierũ habita discretione. Vtilia sunt, in quibus actor per se, vel per procuratorem non impeditur agere. Item nec per iudicem, cuius habuit copiam. Nec per reũ vel quemuis aliũ. quem actor vel eius nomine poterit conuenire: vt ff. de diuer. & temp. præscr. l. j. Est & tẽpus quoddam, quod neque potest dici continuũ omnino, neque vtile omnino: vt quadriennium quod datur minori facto maiori, & absenti post reuersionem suam vt diximus supra de temp. in integ. restitu. Item quandoque dies continui ad aliquid esse vtiles dicuntur: vt quia non incipiũt currere antequam quis habeat copiam experiundi: sed cum cœperit habere copiam agendi, Sed postquam cœperit habere copiam agendi, continui numerãtur õnes dies: vt ff. ad l. Iul. de adul. l. quinquenniũ. item & quandoque dies, ad aliquid vtiles sunt: quia non currunt, si impediatur per iudicem, vel horæ, vel causæ conditionẽ: vt in biduo statuto ad appellandũ. vt ff. quando appella. l. j. §. dies. Porro omnis præscriptio tẽpore continuo finitur, nisi lex adijciat vtile numerari.
2 †. Sequitur videre de interruptionibus. a. præ
a scriptionum, nempe quot modis fiant. & certè fit

naturaliter quoties quis amittit possessionem, quod modis multis accidere potest, vt diximus supra de acquiren. possess. & hæc interruptio prodest omnibus, in quorum præiudicium currebat præscriptio: vt ff. de vsucap. naturaliter. Item fit interruptio ciuiliter, & per litis contestationem, vt supra de præscript. long. temporis, lege. nec bona, & supra titul. proximi. cum notissimi. §. imo. in fine. & tunc extenditur actio in xl. annos. Item per quasi contestationem: vt supra, vbi rem actio. si quis. Item fit per executoris solam conuentionem, vt supra titul. proxi. cum notissimi. in princ. quæ quasi contestatio dicitur, vt. ff. de action. & oblig. lege. constitutionibus. Item propter debiti agnitionem, vel fœnoris, vel partis debiti solutionem: vt supra titul. proximi. cum notissimi. §. sed si quis. Item in casibus fit per solam libelli oblationem, & rescriptionem principis habitam ad eam: puta: in annalibus actionibus: vt diximus supra quando libel: princip. datus fam. lib. con. Sed & quandoque præscriptio, quæ currit perpetuæ actioni meæ, interrumpitur sola libelli oblatione facta apud quem libet iudicem ordinarium maiorem: vel apud Episcopum, vel si iudicis non sit copia, factam, ad domum aduersarij mei, cum eum conuenire impedior aliquo de his quatuor modis, scilicet, quia est infans, vel furiosus, vel in dignitate positus, vel absens: vt infra eodem. l. vt perfectius. Item fit interruptio per detentionem rei, si ille, cuius erat res, vel cui etat obligata, nãciscatur possessio-

ſeſsionem rei,& hæc detentio imitatur litis conteſtationem, vt ſupra de præſcriptio.quadraginta annorum.cum notiſsimi.§.imo.& illud. † Et illud eſt notandum,quod litis conteſtatione interrumpitur præſcriptio ipſo iure. Secus in vſucapione trienni),vt ff.pro emptore.l.ij.§.vlti. Illa enim mero iure currit contra actorem, ſed iudicis officio reſtituitur ei res:vt ff.de rei vendi. l.ſi poſt acceptum.Sed in caſibus quatuor etiam vſucapio interrumpitur ipſo iure ſola libelli oblatione,ſcilicet cum reus eſt infans, vel furioſus,vel abſens,vel in dignitate conſtitutus:vt infra eodem l.penult. Item notandum eſt, quod ciuilis interruptio non prodeſt, niſi facienti eã. vt probatur ff.de diuer.& tempor.præſcri.l. intra & ne de ſtatu defun. poſt quinquenniũ quæratur.l.ij.§.præſcriptio.

3

ADNOTATIO.

a *De interruptionibus.) In iſta prolixa materia vide Bart.in.l.naturaliter. verſic.quæro. quid ſi.ff. de vſucap.Bal.in l.j.verſi.ſed nunquid.C.de fur.do.Alex.in.d.l.naturaliter.d.Abb. diſcurrentem fere per omnes caſus in capitul.illud. de præſcriptio. vbi habes ad plenum.*

De vſucapionibus, & longi temporis præſcriptionibus:Rubrica ſuper Inſtitutionibus.

SVMMARIVM.

Possessio quibus modis dicatur vacans,
Possessio an admittatur per absentiam, & quando.

EXposuimus summatim quibus modis iure-gentium res acquirantur, modo videamus, quibus modis legitimo, &, pro, id est, ciuili iure acquiruntur: vt supra titul. proximo. §. vltim. & ideo ponitur de vsucapionibus, & longi temporis praescriptionibus, quae à iure ciuili sunt inductae. Videamus ergo quid sit vsucapio & praescriptio, & quare sit inducta, quis posit vsucapere, quis non, quas res posit, vel non posit, quae sint necessaria in vsucapione vel praescriptione, & quis sit eius effectus, de quibus omnibus tradidi plenam doctrinam in summa. C. de
1 vsucapione & longi temporis praescriptio. † Sed illud notandum, quod vacans possessio dicitur tribus modis, scilicet, quia dominus decessit sine successore, aut quia fuit absens, aut quia fuit negligens: vt infra eodem. §. quod autem. In pri-
2 mo modo non est haesitatio. In secundo † autem videtur, quod possessio non admittatur propter absentiam: sicut dicitur de profecto ad nundinas, vel profecto vltra mare: vt. ff. de acquir. possess. lege clam. §. vltimo. & quibus modis vsusfruct. amit. l. si mulieri. Sed quod dicitur de absentia, est intelligendum si fuerit longa: vt ff. eodem. l. furtium. §. vltimo. & fortè hoc est dictum per causam: quia longa absentia potest esse

causa

causa obliuionis: vt ita per obliuionem quæ inducitur ex longa absentia, amittatur possessio. In tertio modo similiter dicam amitti, quando vera domini negligentia interuenit: quia possessionem rei respuit.

TRACTATVS PERNECESSARIVS PRAESCRIPTIONVM.

EDITVS A FAMATISSIMO LEGVM DOCTORE D. DINO DE MVXELLO, fœliciter incipit.

SVMMARIVM.

1 *Præscriptiones summariæ, dilucide ac distincte comprehendi possunt, quæ sparsim sunt posita in corpore iuris.*
2 *Iudex eo die quo sententiam tulit, poterit supplere si quid erratū est.*
3 *Iumentum ornatum qui vendidit, si emptor non petit ornatum ante biduum, postea non habebit.*
4 *Aduocato licet intra triduum suum errorem corrigere. Error aduocati litigatoribus obesse non potest.*
5 *Promittens hominem sistere in iudicio certo die, si post quinque dies velit exhibere, non potest.*
6 *Conueniendum non est quis ex persona defuncti ante nouem dies ab obitu connumerandos.*
7 *Reus si fuerit condemnatus, quia erat absens, habet spatium decem dierum ad appellandum tempore sententiæ.*
8 *Testes producti de alia prouincia per quod tempus debeant stare vbi sunt producti.*
9 *Libello oblato ei, qui ad iudicium vocandus est spatium datur viginti dierum, in quibus deliberet, an cedat, vel contendat.*
10 *Præscriptio triginta dierum quæ sit?*
11 *Datus ad tutorem alicuius pupilli, vel curatorem alicuius adulti, intra quod tempus possit se excusare.*

Præscriptio

12 *Præscriptio duorum mensium qualis?*
13 *Maritus adulterium vxoris potest accusare intra lx. dies à die commissi adulterij.*
14 *Præscriptio centum dierum cui competat?*
15 *Trium mensium præscriptio multis competit.*
16 *Maritus quando confessus fuit se recepisse dotem, quam in veritate non recepit qua præscriptione iuuetur.*
17 *Præscriptio quatuor mensium quibus pertineat?*
18 *Præscriptio quinque mensium est quando in eadem prouincia testes vel instrumenta producuntur.*
19 *Effectus præscriptionis sex mensium.*
20 *Testes cum producuntur de vltra marinis partibus iuuantur præscriptione ix. mensium.*
21 *Descendentes post annum non admittuntur ad petendum bo. possessionem.*
Præscriptio vnius anni latissima.
22 *Creditor qui rapuit res obligatas qua iuuetur præscriptione?*
23 *Officiales suspecti cum officium non rectè administrant remouentur.*
24 *Duorum annorum præscriptio datur debitori neganti sibi pecuniam mutuatam.*
25 *Trium annorum præscriptio quibus adaptetur?*
26 *Quattuor annorum præscriptio quotuplex?*
27 *Quinquennalis præscriptio qualis?*
Agere volens post quinquennium repellitur.
28 *Pupillus institutus hæres habet præscriptionem septennalem,*
29 *Alimenta simpliciter relicta vt præstentur quam præscriptionem requirant?*
30 *Decennalis præscriptio in quibus consistat.*
31 *Præscriptio xij. annorum quibus referatur?*
32 *Decurionibus datur præscriptio xiiij. annorum.*
33 *Masculo testari volenti si sua interest qualis præscriptio detur?*
34 *Postulare vt quis possit quam requirat præscriptionem?*
35 *Postulare & adoptare vt quis possit requiritur præscriptio xvij. annorum.*
36 *Arrogator quam præscriptionem desideret.*
37 *Masculus qui veniam ætatis impetrauit ad vendendum, an præ-*

debebat aduersarium meum in centum & duobus asſibus,& condemnauit in centum tantum: Vel quia debebat abſoluere, condemnauit, vel econtra.vt.ff.de re iudi.l.Paulus.

Præſcriptio duorum dierum.

PRAESCRIPTIO duorum dierum eſt, quæ
3 obijcitur ei,qui† ornatum iumentum vendidit vbi ſi non ante biduum emptor ornatum petit poſtea non habebit.vt ff.de edil. edict. l.ediles.§. videndum.vt ecce habebam vnum equum, vel iumentum, & volebam eum vendere , ita quod ipſum ornaui vltra quam fuerit conſuetum, licitum eſt emptori intra duos dies opponere exceptionem.

Præſcriptio trium dierum.

4 PRAESCRIPTIO † eſt trium dierum, vt in aduocato , cui licet intra triduum corrigere errorem ſuum. vt C.de erro. aduo.l.vlti.vbi dicitur, quod error aduocati litigatoribus obeſſe non poteſt. vt aduocatus debebat proponere vnam actionem & proponit aliam,tunc licet aduocato intra triduum corrigere errorem ſuum.d.l.Item recuſanti iudicem vt ſuſpectum.vt vlt.C.de Iud. Item l.genti fructus proprij arboris in agro alieno.vt ff.de glan.le.l.j.

Præſcriptio quinque dierum.

PRAESCRIPTIO eſt v. dierum ſcilicet illius,
5 qui†promiſit hominem ſiſtere in iudicio certo die,& poſt dies quinque velit exhibere, non poteſt.vt ff.ſi quis cau.l.ſi poſt tres.

Præſcriptio

Præscriptio nouem dierum.

PRAESCRIPTIO est ix. dierum. vt non con-
6 ueniatur † quis ex persona defuncti ante nouem dies post mortem eius connumerandos. vt C. de sepul. viola. l. cum sit iniustum. in auth. sed ibi Posita. vbi dicitur, sed nec ante nouem dies ab obitu connumerandos.

Præscriptio decem dierum.

PRAESCRIPTIO est decem dierum. C. de appel. auth. hodie. vbi dicitur in glo. ipsius quod
7 † si reus fuerit condemnatus à tempore sententię, vt quia erat absens, habet spatium decem dierum ad appellandum, & hoc intellige vbi procurator fuit præsens, vel non soluendo, vel causa istius condemnati fuit probabilis, vt in præalleg. auth. in glo. & C. de iud. l. properandum. C. de fru. & lit. expen. l. iiij. & C. quo. & quando iud. l. ab eo. & hoc si non fuit defensus à procuratore & non appellauit procu. Modo quæritur an audiatur dominus ad appellandum? & dic quod non. C. de procu. l. quia absente. & C. de iudi. l. properandum. §. fin. & dic vt ibi. & idem est in sententia arbitri. vt C. de arbit. l. pen. §. fin autem in glo. Est & alia vt ff. de edil. edict. l. quod si nolit. §. si quid vbi talis ponitur casus. ego emi à te vnam rem isto pacto, quod si mihi displicuerit sit inempta: quam tunc debeo ei reddere intra decē dies, si res non placuerit mihi, alias non audiat elapsis x. diebus. vt d. l. quod si nolit.

Præscrip-

Præſcriptio quindecim dierum.

Est & præſcriptio alia xv. dierum.vt C.de teſti.l.ſi quando.vbi dicitur quod † teſtes produ-
8 cti de alia prouincia, ciuitate, vel loco coguntur ibidem ſtare vbi ſunt producti per xv. dies intra quos iurati debent deponere & fide iuſſores dare de non recedendo:& ſi dare non poterint eorum committatur iuramento, & hoc expenſis producentis, ſed vltra illos xv. dies expectare nõ coguntur, adeo quod ſiue iurauerint & depoſuerint intra illos xv. dies, ſiue non, vlterius non coguntur, vt d.l.

Præſcriptio viginti dierum.

Est alia præſcriptio xx. dierum vt C. de lit. conteſta.auth.offeratur.de eo qni vult litem cõ-
9 teſtare.vbi dicitur quod † oblato libello ei qui ad iudicinm vocandus eſt, datur ſpatium xx. dierum.in quibus deliberet an cedat vel contendat vt in præal. authen. vbi dicitur exinde præbitis ſportulis &c.Eſt & alia, vt C.de ſen. & interl.om. iud.l.cum Papin.in authen. ibi poſita.vbi dicitur, quod ſi conuentus coram iudice delegato habet ipſum ſuſpectum, poteſt ipſum accuſare intra xx.dies, diebs.xx. elapſis non auditur, vt prædicta authen.Eſt & alia quæ datur iudici qui depoſito officio definit de cauſa coram eo ſuborta terminanda ſiue criminalis fuerit ſiue ciuilis. vt C. omnes tam ciuil. quam mil. lege j.D.

Præ-

Præscriptio triginta dierum.

EST præscriptio.xxx. dierum. C.de non nu. pec.l.in contractibus.§. super certis.vbi dicitur,
10 † quod si creditor fuerit confessus sibi solutum esse quod non erat, vel reddidit instrumentum, quod tunc contra debitorẽ competit exceptio xxx.dierum & elapsis.xxx diebus tunc agere nõ poterit. Est & alia quod vectigal non soluit.vt ff. de pub.l.imperatores.&.l. interdũ &.§.si super. Est & alia præscriptio illius qui vsus est via,vt ff. de itine. actuq; pri.l.j.§.hoc autẽ. Est & alia præscriptio.c.illius qui vult seuire contra naturã in suis condemnatis.vt.C.de pœ.l.si vindicari. Est & alia de eo qui debet suũ inuentarium inchoare postquã nouit apertura.vt C.de iu.deli.l.scimus, §.sin autem primo.vbi dicitur,quod si quis de iure hæreditatis defuncti dubitat an debeat adire nec ne,non est necesse deliberare. sed tantũmodo facere inuentariũ,& hæreditatẽ adire : quia recepto inuentario , & adita hæreditate incipit currere dictũ tẽpus,vt in præalle.l.Est & alia quæ incipit currere damnũ passo ex certo capite legis Aquilię.inst.e.§.illud.vbi dicitur quod si aliquis interfecit seruũ,quod intra.xxx.dies non solum possum exigere ab eo pretiũ serui, sed etiam id quo damnificatus sum, vt quia seruus meus erat institutus hæres,& ipse non poterat adire sine iussu meo,ita quod fuit interfectus antequam adeat.ego contra interfectorem agere possum ,non solum ad serui æstimationem, sed etiam ad æstimationem hæreditatis.vt in d.l.Est & alia.vt.ff.de accus.l.

accuſ.l.iij.§.fi.vbi dicitur,quod ſi quis accuſaue-rit,& accuſator mortuus fuerit vel impeditus a-gere,quod tunc reus poteſt agere contra eum,vel eius hæredes ad integram ſatisfactionem. Eſt & alia vt auth.de intro.& exhi.re.§.j.quæ datur ei, qui reducendus eſt ad componendum res ſuas & ad componendum mœſtos penates coram iudice loci, vel coram magiſtratibus.

Præſcriptio quinquaginta dierum.

EST & alia præſcriptio quinquaginta dierum
11 vt inſtitu.de excu.tu.§.qui.vbi dicitur,quod † ſi quis datur in tutorem alicuius pupilli, vel curatorem alicuius adulti, & velit ſe excuſare non refert ſi non appellat ſtatim cum poſsit ſe excuſa re ſpatio quinqnaginta dierum.vt.d.§.Eſt & alia quod index depoſitus ab officio ſuo debet in eadem prouincia,vel ciuitate commorari.l.diebus vt.C.vt omnes tam ciui.quam mi.l.j.

Præſcriptio duorum menſium.

EST & alia præſcriptio duorũ menſiũ.vt C.de
12 lit.conteſt.auth.libel.† vbi actor infra duos men ſes in cauſa lit.conteſt.ſtare debet,alioquin expẽ ſas in duplũ cogitur reſtituere conuento: licet hoc hodie de conſuetudine nõ ſeruetur. de iure tamẽ eſt ita.Eſt & alia præſcriptio.vt.C. de adul. l.fi.quæ datur ad ſeruos torquendos poſt miſsio nẽ repudij.Eſt & alia,vt C.de iu.deli.l.ſancimus. §.fin autẽ.vbi dicitur,quod incœpto inuentario debet terminari inf.duos menſ.vt in prædi.§.Eſt & alia de debitore fiſci,qui vult dilationẽ impetrare

trare in minoribus summis & causis. vt ff. de iure fisci. l. delator. §. in fiscalibus quæ causæ dicantur minores distinguitur. vt C. de defen. ci. l. i. vbi dicitur. quod minor causa est de quinquaginta. Est & alia fisco opponenti compensationem. vt ff. de iur. fiscal. l. aurertur. §. compensationem, vbi dicitur, quod si quis velit fisco compensationem opponere, debet dicere sibi debere, infra. duos menses. Nam duobus mensibus elapsis non auditur. vt d. l. Item iudici cognoscenti de causa ciuili. vt in auth. vt clerici apud proprios episcopos conue. §. si tamen de decur. col. vj. Item viris religiosis, vel clericis personatus habentibus Physicam vel leges audientibus, vt extra ne cle. vel mo. c. non magnopere. & eo. tit. c. super specula. Est & alia, si ancilla vendita fuerit, & manumittatur si tamen præsens fuit, vt ff. de his qui sine ma. ad li. perue. l. fi. §. sed contra. Est & alia de eo, qui fide iussit sine scriptura sui ad tempus in causis priuatis seu publicis. Est & alia de emphyteuta, vt posset vendere possessionem prius denuntiatione à domino facta. extra de loca. c. potuit. & C. de iure emphy. l. vlt. §. sin autem. vbi dicitur, quod si aliquod instrumentum inter dominum & emphyteutam interuenit, tunc id quod in dicto instrumento continetur, seruari debet, sin autem nullum pactum fuerit, subaudi de alienando vel vendendo, & tunc primo & principaliter debet domino suo denunciare & expectare ipsum per duos menses. duobus mensibus elapsis poterit vendere meliorationes suas cuicunque, vt d. l. Est & alia

alia vt cum actor promisit se exhibere in iudicio tempore non adiecto, elapsis duobus mensibus talis fidei iussor vlterius non tenetur, & est ratio quia actor videtur à lite discedere velle, cum promittit litem se contestaturum, infra duos menses à die dati libelli & non fecit vt C. de iu. deli. l. scimus. §. igitur.

Præscriptio sexaginta dierum.

Est & alia. lx. dierum vt C. ad l. iul. de adul. l. iure mariti. vbi dicitur, quod si maritus vult ac-
13 cusare † adulterium vxoris, quod si ipse accusat. infra lx. dies bene potest, & computatur à die cõmissi adulterij. vbi dicitur. Item non cogitur se subscribere ad pœnam talionis, nec punitur vt calumniator, si non probauerit intra dictos lx. dies. vt ff. eo. l. quamuis indubitati. & l. si is cui. Est & alia quæ datur nomine ornamentorum non præstitorum. l. cum redhibendum, vt ff. de edil. edi. ad autem. Est & alia. vt C. de lit. contest. l. j. & authen. libellum. vbi dicitur, quod si actor porrecto libello contestatus non fuit litem coram iudice, quod elapsis duobus mensibus non auditur, vt ibi de hoc. Est & alia, vt C. de episc. & cle. authen. clericus. & l. omnes qui. §. in hoc autem vbi dicitur, quod si iudex iudicauerit in ciuili, quod sibi competit præscriptio intra duos menses, vt in prædictis. l. Est & alia, vt C. de fid. instru. l. sancimus. quæ obijcitur ei, qui promisit præsentare personam alterius sine scriptis, sed tantum nudis verbis. vt in d. l. Est & alia. vt cum quis emit rem vt si displicuerit sit inempta: tunc seruandũ

E est

est tempus de quo est actum, si vero nil de tempore actum est, lex statuit spatium lx. dierum. intra quos debet emptori rem restituere, & pretium habere, vltra non auditur, nisi cum causę cognitione: versatur autem causæ cognitio, vt si iudex quod aliqua iusta causa emptor fuerit impeditus decerneret vt non restitueret, si res sibi displicebat, nec etiam vltra illud tempus auditur emptor, vt dictis iuribus. l. quod si nolit ff. de æ di. edict.

Præscriptio centum dierum.

PRAESCRIPTIO est centum dierum. vt C. qui admitti ad bo. pos. possunt. l. j. & insti. de bo.
14 pos. §. liberis vbique. vbi dicitur quod † aliquis putat sibi competere bo. pos. iure consanguinitatis. quod à die mortis defuncti habet spatiū centum dierum quibus elapsis non auditur postea. vt ibi Dyn.

Præscriptio trium mensium.

15 PRAESCRIPTIO est trium mensium vt quoniam hæres dicebat se repudiaturum, necessario expectabatur per spatium trium mensium. C. de iur. del. l. scimus. §. cum igitur. Est & alia præscriptio quæ obijcitur ei, qui non pro hærede: vt C. de iur. deli. l. fi. Est & alia ad inuentarium faciendum. Primo dantur xxx. dies ad incipiendū, qui currunt sibi à tempore quo sciuit sibi hæreditatem delatā ex testamento vel ab intestato. postea dantur. lx. dies ad complendum. & sic in vniuerso sunt tres menses. & hoc si omnia bona sunt in eodem

eodem loco. Si vero absunt ab eo loco, habet hæres spatium anni ad inuentarium faciendum, & complendum. vt d.l. scimus. C. de iu. deli. Est & alia cum decurionum origine disputatur. vt C. de decu. l. generali. Alia est quæ competit †marito, quoniam confessus fuit se recepisse dotē, quā in veritate non recepit. vt in authen. de tempore non so. do. l. pe. §. ergo. in fi. & authen. quod locū C. de coll. Est & alia vt in authen. de app. cogno. §. iij. Est & alia si obiicitur quod vnus ex ligatoribus renunciate testibus seu testamento. & alleg. in d. authen. Est & alia si nouum opus fuerit nūciatum, & reum satisdare non est actum. vt C. de no. ope. nun. l. j. & C. de edi. pri. l. vlti. Alia est quæ competit creditori hæreditario contra hæredem vt C. de iur. deli. l. fi. Alia est de eo, qui non debet morari in sua prouincia. vt C. de asser. l. iij. Alia est de eo, qui dilationem petijt, neque testes neque instrumenta produxit: vt C. de dila. l. j. Alia est cū matrimonium durauit plus duobus annis, & minus decennio, quia dantur tres menses & vlterius non auditur. Alia est quæ datur parti, quę vult concludere in causa, vt C. de iu. authen. iubemus & in authen. vt cum de appe. cogno.

Præscriptio quatuor mensium.

17 Est & præscriptio† quatuor mensiū vt post latam sententiam iud. vsurę currant. C. de vsur. rei iu. l. ij. Alia est, quę datur socio, qui impedis refectionem, si potius nolit conferre. vt C. de ædific. prin. l. si vt proponis. & ff. pro so. l. si fratres. §. idē

respondit. Alia est quæ datur contra tutorem, vel curatorem, qui causam restitutionis non peregerit. vt ff. de excut.tu.l. qui bona gratia. Dy.

Præscriptio quinque mensium.

18 ALIA est præscriptio quinque† mensiũ quando in eadem prouincia testes, vel instrumenta producuntur. Alia est præscriptio quinque mensium de eo qui potest redimere ab emptore, vt ff. de redhi.l.sciendum.§.fin.

Præscriptio sex mensium.

EST præscriptio vj. mensium. scilicet in redhibitoria. vt C. de edi.edict.l.ij. Alia est scilicet de

19 † eo cui ab hærede scripto manente in eadẽ prouincia querela inoffic. testa præparatur. vt C. de infra testa.l.pe.in fi.alleg.§.sancimus vbi expeditum est. Est & alia de eo, qui impetrauit dilationem. vt de dila.l.j. Est & alia de eo qui manumisit ancillam. vt instit. qui & ex quibus cau.ma.§. iuste. nisi fuerit iusta causa impediens, vt C. de maior. Est & alia de eo, qui vult redimere mancipium. vt ff. de ędi.edi.l.sciendum. Est & alia quæ competit pro relic.sub condi.vt C. vti pos.l.j. Est alia & in beneficijs concedendis. vt extra de concess.præben.c.nulla. Est & alia, quæ datur contra accusatorem mulieris de adulterio, qui per lapsum sex mensium remouetur ab actione, & computantur isti sex menses vtiles à die diuortij, vt ff. ad Turpil.l.j.§.accusationem. Dy.

Præscriptio nouem mensium.

EST & alia præscriptio. ix. mensium, scilicet, cum

10 cum † de vltra marinis partibus testes producuntur. vt C. de dila. l. j. Est & alia quando aliquis post dilationem, vt C. de iure delib. l. fin.

Præscriptio decem mensium.

PRAESCRIPTIO est x. mensium vt in authen. vt liti. iud. Dyn.

Præscriptio vnius anni.

11 PRAESCRIPTIO est vnius anni, qua † admittuntur descendentes ad petendum bo. pos. & nõ vltra. Est & alia quanto minoris ff. de ædil. edic. l. sciendũ. §. fi. C. eod. l. ij. in quibus dicitur, quod redhibitoria & quanto minoris si distulit emptor conquerens de morbo vel vitio vlterius non auditur. Est & alia præscriptio de seruo, qui cum subtraxit inscio domino intra annum tenetur in quadruplum, post annum. in simplum. vt. C. vi bo. rap. l. si res. Est & alia, quæ datur ad bo. pos. C. vnde liber. l. fin. Est & alia de eo, qui absuit causa reipublicæ, vel alia iusta causa. vt in C. in quibus cau. in integ. resti. non est ne. l. j. ff. ex quibus cau. ma. l. pe. & G. eo. l. vlti. Est & alia de eo, qui alienat causa iudicij mutandi, vt ipse postea haberet. vt ff. de alie. iu. mu. causa fac. per to. Est & alia quæ datur pro homine mortuo de eo, quod deiectum erat vt ff. de his qui deie. vel effu. §. hæc actio. ver. si libero homini. Est & alia de seruo interempto, & retro computatione facta, vt ff. ad leg. Aquil. l. vlti. §. si ita, Est & alia vt si quis pecuniam recepit, vt negotium aliquod faceret. vt ff. de cal. l. j. Est & alia, vt si quis conuitium faceret. vt C. de

in iur.l.j.&l.si non conuitij.Est &alia vt si per me tum vendidit:vt ff. quod met.cau.l.si cum exceptione.§.ij.Est & alia, vt per scriptum hæredem adeatur hæreditas:vt C.de insti.& sub.l.iiij.in.fi. Dy.Est & alia quæ datur pro nomine peculij.vt C.ad maced.l.macedonianum. Est & alia cum seruo.cum peculio pretio peculij,statuto vendito.vt ff.de pe.l.&ancilla.§.ij.Est alia de eo,qui in fraudem creditoris alienauit omnia bona sua:vt C.de reuo.his quæ in frau.cre.l.vlt. Est &alia,vt fiat inuentarium de rebus existentibus alibi, vt c.de iur.deli.l.scimus.§.si autem. Est &alia de proclamante.in libertate si citatus non venit.vt c.de asser.tol.l.j.§.fin vero.Est &alia vt hæres sol uat legata & si dei commissa:vt in auth.de hære.
22 ab intest.§.illud Dy.Est &alia de creditore, qui rapuit res obligatas,vt c.vi bon.rapt.l.ij.

Est & alia de eo,qui vocauit in iudicium illũ, quem vocare non debuit,vt ff.de in ius voc.l.pe. Est &alia de accusa. qui petebat honorem, vt c. de mu.&ho.l.reus dol.Est &alia , si quis expulsus vi est,vt c.de iu.l.ij.Est & alia,vt episcopus extra diœcesim existens contra suam ecclesiam nõ stet.vt in authen.de sanct.episcopo.§.contra.Est &alia de eo cui imminebat tutoris petitio,vt authen.sicut c.de leg.tut.Est &alia de eo,qui vocatus ad iudicium non venit,vt c. de requi.re.l.ij. Alia est in causa appellationis, vt c.de temp.app. authen.ei qui.Est & alia de dote soluenda soluto matrimonio c.de rei vxo.ac.l.j.§. exactio. Alia est si quis ius dic.non obtempe. vt ff. si quis ius di.non

di.non obt.l.j.§.fi. Alia est quę objicitur filijs emancipatis non potentibus bo.pos.vt institu.de bon.pos.§.liberis itaque. Alia est quæ objicitur extraneis hæredibus c de iure deli.l.cũ antiquioribus. Alia est quæ objicitur postulanti sibi adijci de rebus venditis creditoribus, vt c.de iur.delibe.l.vlt. Alia est quæ objicitur dominis, quando quis de nouo est factus seruus, vt in authen. de sanct.episcopis.in prin. Est & alia vt si cui reli-
23 ctum est vt nubat seruo. Est & alia quia † remouentur suspecti officiales cum officium recte nõ administrant, vt c.de suspec.tuto.l.j. Alia est quæ objicitur minori, scilicet de dote non numerata. vt in authen.de tem.non sol.pe.§. generali. Alia est si maritus scripsit se dotem recepisse, quã non recepit, & sit mortuus intra biennium post annum soluere compellitur, vt de non nu. pec.l.j. Alia est, qui sine commeatu de castris recesit, si redire noluerit, vt c. de col.l. vlt. Alia est, qua remouentur fortissimi milites si annonam non petant, vt c.de erogatio.mili.an.lib.xij.l.j. Est & alia quæ objicitur vasallo inuestituram non petenti. vt x.col.quo tempore mili.inuesti.pe.pe.§.j. Est & alia qui interfecit seruum, vel pecudem.vt ff. ad l.Aquil.l.ij.

Præscriptio duorum annorum.

24 PRAESCRIPTIO est duorum annorum, † quę datur debitori neganti sibi pecuniam mutuatam de verbo. oblig. per totum. Est & alia de dolo,

vt c.de dolo.l.fi.vbi datur biennium continuũ actionem de dolo moueri posse siue præsenti siue absenti.& computatur non à die scientiæ,sed à die commissi doli.Et not.quod non perpetuatur hæc actio lite non contestata nec est reperire in alia actione,quod est notandum. Est & alia de patrimonio fabricensi,vt c.de fabri.lib.xj. Est & alia de locatione horreorum.vt ff.loca.l.cum domini.Est & alia de muliere perfectæ ætatis quæ pignus dedit vel locauit.vt c.ad velleia.l.si mulier.Est & alia de emphyteuta,qui si alienat eo nomine,vt in authen.de non alie.§.ij. Est & alia vt causa incipit.vt c.vt intra certum tempus cri. q. ter.l.vlti.Est & alia de cri.deser predij.c.de agri.& censi.l.agris.Est & alia de submer. c.de naufra.l. penul.Alia est de do. fisci.& defensoris ciuitatis. c.de aduoca.diuer.iudi.l.sancimus.Est & alia de mortuo in terra transmarina legato:vt de leg.l.j. Alia est de dormiente creditore.vt c.de bo.auth. iudi.pos.l.j.Alia est de pignore debitoris.vt c.de iu.do.l.pe.§.fi.Alia est de non numerata pecunia vt c.de non nu.pe.l.vlti.

Præscriptio trium annorum.

25 EST & alia præscriptio † trium annorum,vt in rebus mobilibus vt insti.de vsu.& c.& ff. per totum.Alia est triennalis,quę competit mulieribus pro dote sua,vel exactione dotis annua bima trime die. in primo anno vna pars, in secundo alia pars in tertio anno tertia pars,quæ sublata est per authen. dotis ex stipulatu. per quam videntur omnia immobilia statim redire,& mobilia intra annum

annum.vt c.de rei vxor.act.l.j.§.cum autem. Alia est cum quis emerit ancillam vt eā manumittat &si deuertat vxor à viro, si eam cogere non potest, vt in authen.de nup.§.circa.& ff.de diuor.& & re.l.vxoris. Alia est vt lis non protrahatur.vt c. de iudi.properandum.§.j. Alia est de emphytheuta.c.de iure emphy.l.ij.§.sin autem. Alia est de aleatore, qui ludit ad tabulas.vt in authen.de san. epi.§.j. Alia est vt seruus stet in monasterio.vt.c. de epis.& cle.authen.debet. Alia est vt mulier alat filium.vt.c.de pa.potestat.l.nec filium.in gl.

Præscriptio quatuor annorum.

EST est alia præscriptio quatuor annorum, &
26 illa † primo est duplex vna quæ competit ei, qui vi possidet bona vacantia, post quam fuerunt fisco denunciata. præscribit enim quadriennio etiam si non habeat titulum, vel bonam fidē, quod est mirabile.& hoc est speciale propter negligentiam fisci, qui negligit petere bona denunciata. vt ff.de iure fisci.l.prima.§.diuus pius. Est & alia quæ competit quando fiscus vendidit rem alienam singularem, vel quocunque titulo alienauit dominus eius rei non conuenit eum, cum res est aliena, sed fiscum pro æstimatione rei: postea vero non auditur.vt institu. de vsucap.in fin.c. de quadri.præ.per totum. Est & alia de restitutione hæreditatis:vt c.de temp.in integr.l.fin. Alia est de creditoribos vnde petatur:vt c.de bona auth. iudic.possi.l.vlti.

Præscriptio quinque annorum.

PRAESCRIPTIO est quinque annorum, vt
27 ne de† statu defunctorum quæratur, vt c. ne de statu defu.l.is quem.vbi dicitur, quod si aliquis decesit, & quinquennium transiuit post morte eius, status quæstio vltra moueri non potest. Est & alia, vt quærela inof.testa. vt c. de inoffi.test.l. contra maiores post quinquennium repellitur volens agere. Alia est de capto ab hostibus, vt ff. de cap.& postli.reue. Alia est de nauicularijs & mercatoribus, vt c. de naufr.l.naue. Alia est de accusato ex adulterio, vt ff.de adult.l.quinquennium. Alia est de hæreditate adita, vt separatio fiat, ff.de separ.l.j.§.quod autem. Alia est de filio pro patre excluso, qui tacuit, vel repudiauit, vt c. de inoffi.testa.l.si quis in fin. Alia est de morato in libertate post manumißionem, vt c.ad mace.l.ex eo. Alia est de interfecto à familia ff.ad syllan.l.in cognitione. Alia est quæ fisco obijcitur iure vectigalis, vt c.de vecti.l.ij. Alia est de collusione detegenda, vt c.de collu.dere.l.ij. Alia quæ obijcitur hæredi minori de dote non competenti.vt c. de tempo.in integ.restit.authen.si minor. Alia est quæ obijcitur facto maiori petenti rem, quam vere vendidit, quando minor erat, vt c.si ma.fac. l.fi. Alia est de redimendo ab hostibus, vt c.de postlimi.reuer.l.vlti. Est & alia de cubicularijs reuocandis, qui serui dicuntur, vt c.de præpo.fa. cu.l.j.lib.xij.

Præscriptio septem annorum.

28 PRAESCRIPTIO est septem† annorum de pupillo

pillo instituto in hæredem vtrum habeat effectũ vt c. de iur. delib. l. si infanti.

Præscriptio nouem annorum.

29 PRAESCRIPTIO est nouem † annorum, vt præstarentur alimenta simpliciter relicta, vt ff. de alimen. le. l. vlt,

Præscriptio decem annorum.

PRAESCRIPTIO est decem annorum quę ob
30 ijci potest, vt † aduersarius probauerit post latam sententiam quid eum dedisse, vel iudicem accepisse: vt in auth. vt litigantes iurent. §. si vero. Est & alia quæ locum habet in rebus mobilibus inter præsentes. Est & alia quæ locum habet inter absentes: de quibus duabus satis dictum est. inst. de vsucap. per totum c. & ff. eodem. Est præscriptio de seruo plagium committente. Est & alia de damno sine tempore: vt ff. de pecu. lega. l. si primo. Est & alia præscriptio de debitore fisci, qui & seruum manumisit: vt ff. qui & à quibus. & l. si cum. §. iij. Est & alia quæ inter præsentes bona fide obtinet. c. de præscriptio. xxx. anno. l. si quis emptioni. Est & alia contra eum, qui fecit testamentum, & nihil ostendit, vt c. de testamento. l. sancimus. Est & alia contra eum, qui vsufructu, vel seruitute non est vsus: vt c. de seruit. & aqua. l. vltima.

Præscriptio duodecim annorum.

31 PRAESCRIPTIO est xij. annorum † quæ refertur quo ad matrimonium contrahendum. & testi-

testimonium ferendum in causa ciuili, & etiam testamentum faciendum. vt institu. de nupt. in princip. & ff. de testa. l. iiij. & in stitu. qui non est permis. fa. testa. §. præterea. Est & alia de dote nō soluta: vt c. de tempo. in in integ. re auth. si minor.

Præscriptio tredecim annorum.

32 PRAESCRIPTIO est xiij. annorum † quæ datur decurionibus: vt c. de sena. l. iij.

Præscriptio quatuordecim annorum.

PRAESCRIPTIO est xiiij. annorum, quæ da-
33 tur masculo † testari volenti, si sui interest, & ad matrimonium contrahendum & testimonium ferendum in causa ciuili: vt c. qui testamenta facere poss. l. senium, & l. si frater. & ff. eodem. l. v. in auth. vt spon. lar. §. iij.

Præscriptio quindecim annorum.

34 PRAESCRIPTIO est xv. annorum. † vt postulare quis posset: vt in authen. de temp. non solu. pecul. super dote. §. generaliter. colum. vij. Est & alia de manumissione facta à minore pro procuratore habendo: vt instit. quibus ex causis ma. §. eadem. l. Est & alia vt clericus non ordinetur: vt in auth. de san. episco. §. presbyter.

Præscriptio septemdecim annorum.

35 PRAESCRIPTIO est xvij. annorum † vt cum quæritur quis postulare posit & adoptare: vt ff. de postul. l. j. §. pueritiam. & institut. eodem. §. minorem.

Præ-

Præscriptio octodecim dierum.

PRAESCRIPTIO est xviij. annorum, scilicet in muliere cum quæritur an admitti posset ad impetrationem veniæ: vt c. de his qui ve. æta. impe.
36 tra. l. ij. §. fœminas. Est † & alia in arrogatore: vt ff. de adopt. l. arrogato.

Præscriptio viginti annorum.

PRAESCRIPTIO est xx. annorum, scilicet in
37 masculino, † veniam ætatis impetrauit ad vendẽdum: vt c. de his qui ve. æta. impetra. l. ij. in principio. Est & alia de eo, qui rem alienam in absentia domini posśidet: vt c. de præscriptio xxx. an. l. si quis. Est & alia de eo qui bona fide in possessione stetit: vt c. de long. temp. præscriptio. l. præsta. Est & alia de his bonis in curia aduocatorum requirendorum contra fiscum obseruatur: vt ff. de iure fisci. l. j. §. j. & hoc postquam scit se posse occupare: vt ff. de acquiren. rerum domin. l. iij. Est & alia vt quærela falsi: vt de falsi. l. quærela. & l. cum mora. Est & alia vt de milite à militia dimisso, vt. c. quando prouo. non est ne. l. veteranis.

Præscriptio viginti quinque annorum.

PRAESCRIPTIO est xxv. annorum, scilicet cum quæritur an posśit in iudicio interesse sine tutoris authoritate, & dicitur quod sic, si præscrisit tempus xxv. ann. ante vero non sine curatore: vt C. de authori. præstan. l. clarum. Est & alia
38 an † quis sit legitimæ ætatis. & videtur quod vbicunque fit mentio de legitima ætate intelligitur xxv.

xxv. anno, nisi aliter dictum sit in contrarium: vt l. allega. & l. fin. c. de his qui ve. æta. impetra. Est & alia de eo qui non dedit, vt ff. de mu. & ho. l. ad rem. & ff. de edendo. l. j. Est & alia de muliere, quę peccauit in corpus suum: vt in authen. de appel. §. si præstet. col. iij. est & alia de eo qui mentitus est in ætate: vt c. de his qui ve. æta. imper. l. fin. Est & alia de eo qui habet annos xx. & filios quinq;, quorum quilibet pro vno anno reputatur: vt ff. de mi. l. ij. Et nota quod omnes supradictæ non veræ præscriptiones dicuntur, sed potius exceptiones.

Præscriptio viginti septem annorum

PRAESCRIPTIO est xxvij. annorum, qua iuuaturis contra quem minor in iure restitui postulat.

Præscriptio triginta annorum.

39 PRAESCRIPTIO est xxx. annorum† quando possideo rem alienam sine titulo & mala fide: vel econtra si res fuerit vitiosa, non tamen si res fuerit religiosa, sacra, vel publica communi vsui vel publico deputata: tales enim non præscribũtur: vt c. pe præscript. xxx. vel xl. annorum in rubro & nigro. Alia est de ecclesia regia, vel honorabili loco, vt in authen. de alien. & emphyteu. §. non est. Alia est de sacrosanct. ecclesi. authen. quas actiones.

Præscriptio quadraginta annorum.

40 PRAESCRIPTIO est xl.† annorum, quæ habet locum in hypothecaria, quando creditor aliquam

quam rem debitoris possidet, quæ est ei obligata,tunc enim xl. annorum spatio præscribitur non minori. licet extraneus breuiori tempore præscribat:scilicet spatio xxx. anno. vt c.de præscript.xxx.vel xl.anno.l. cum notissimi.itē hæc præscriptio habet locum in omnibus actionibus,quarum præscriptio est interrupta lite contest.illæ enim non extinguntur xl. annor. secus si alio modo esset interrupta, vt quia desinit possidere.vt c.eo.l.vlti.de quo dic vt supra no. Item in rebus ecclesiasticis non sacris,& immobilibus habet locum hæc præscriptio xl.anno.c.de sacro sanct.eccle.authen.quas actiones.

Præscriptio quinquaginta annorum.

41 Est præscriptio quinquaginta annorum † vt non ordinetur diaconissa: vt c. episco.& cle.authen. diaconissa.Alia est in authen. habita.c. ne fin.pro patre.

Præscriptio sexaginta annorum.

42 Est præscriptio lx.annorum, scilicet de eo qui † arrogatur per principem:vt ff.de adop.l.iij.

Præscriptio septuaginta annorum.

43 Est præscriptio lxx. annorum † quæ excusat tutelis & honoribus vocatos.vt ff.de iure immuni.l.maiores lxx.annis à tutelis & muneribus vacant,sed qui ingressus est lxx. annum nondum egressus hac vacatione non vtetur : quia non videtur maior lxx.annis, qui agit lxx.annum.

Præ-

Præscriptio centum annorum.

44 EST præscriptio † centum ann. quæ competit solum Roma. ciuitati & ecclesiæ; vt c. de sacrosanct. eccle. l. vt inter diuinum. authen. quas actiones.

Perpetua præscriptio.

45 PERPETVA † præscriptio est sine temporis prę finitione, scilicet in feudis in constitu. feudorũ. l. imperialem decet solertiam, &c.

TRACTATVS PRAESCRIPtionum Domini Dini à Muxello. Finis.

TRA.

TRACTATVS DE PRAESCRIPTIONIBVS DOMINI GVLIELMI DVRANDI CAESAREI Pontificijque Iuris speculatoris eximij.

PROEMIVM.

RECVRRITVR ad summistas: quia practici authores de hac rubrica non tractauerunt, saluo quod de rescissorio dixit Roff. de qua tractauit author. supra ead. parte. de restit. in integr. Pabulū autem recepit author ab Albe. Gal. sui operis rubrica vltima. de hoc etiam Nepos de Monte Alba tractauit sua rubrica vltima. Scias quod Host. in summa huius titul. vbi de prescriptione rerum immobilium. §. ij. colligit diuersa tempora præscriptionum, sed copiosius posuerat Azo in brocardis, vbi de præscript. Nepos de Monte Alba enumerauit aliquas, vt supra Guido de Suza post authenti. & consequenter C. de senten. & interlo. & videas quod vnam numeratam dedit nobis author de practica quod fuit: quia non habuit conductores suos practicos: vt dixi in princ. cum tamen materia sit valde canonica quod patet eod. tit. per totum, & libellos episcoporum vendican-

F tium

tium iura episcopalia in ecclesijs diœcesis suæ, siue petant ab illis, siue ab ipsorum possessoribus collige eod. tit. auditis. & c. seq. & c. cum olim. de archiepiscopo quo ad ius metropoliticum eodē tit. cum ex officij. de cens. sopitæ. in ca. autem. cū non liceat eodem titul. archiepiscopus agebat vt episcopus: vt ibi patet. Contra istos autē solet allegari præscriptio: vt in ipsis iuribus apparet, per quam dicunt ipsi subditi se exemptos & liberos à potestate illorum, & quomodo veniat probanda ipsa exceptio, vel libertas coram ipso, patet hodie in c. cum personæ. de priui. li. vj. Si vero iudex datus esset ad causam ad petitionē episcopi vel subditi: sit in diœcesi: ipse subditus reus vel actor habet probare. Forma igitur articulum super præscriptione exceptionis, & libertatis, & iurisdictione illius: sed episcopi solent articulum improbare dicentes libertatem non posse præscribi: nec obedientiam: nec quem posse possidere seipsum & sic nec pręscribere. per c. cū nō liceat. Itē addūt illud, posse præscribi contra episcopum. quod per eum posset remitti, sed episcopus non posset remittere. de don, apostolicæ. C. de bonis lib. l. fi. præscriptio, quæ est per taciturnitatem remissio. Sed clerici respondent & fatentur quod suo proprio nomine libertatem præscribere nō possunt: vt no. in c. auditis in iiij. glo. sed pręscribuntur à Papa vel alio cuius nomine illā allegant. & si opponatur de ignorantia Papæ: vide quod dixi sup. de teste. §. nūc videndū. in prin. vers. adhuc opponūt. Negāt etiā quod dicitur libertatē præscribi

non

non posse, inducentes ff. de acqui. pos. possideri. §. si seruus. & de lib. cau. liberis. §. fin. & l. igitur. §. j, & apertius. C. de lon. temp. pręscr. quæ pro liber. in rubro & nigro. ad id quod de obedientia dicitur: respondetur verũ esse contra obedientiã nõ pręscribi, vt per illam quis nemini sit subiectus: & sic acephalos. contra id xciij. dist. nulla de cens. omnis. &, locusta. vt in li. prouer. xxx. Regem locustæ non habent. Sed obedientia certę personæ, vel certæ dignitatis bene præscribitur. Sic de priuile. cum personæ. Quod dicitur neminẽ se possidere, & sic nec præscribere, respondetur, quod præscriptio quandoque inducitur ad quærendũ rem, vel ius in re. & verum est, neminem ius acquirere in seipso: quia se non possidet, bene tamen potest quis acquirere sibi defensionem contra ius alterius, & extinctionem illius iuris. & exceptionem inquantum habet effectum negatiuum præscribit: obedientiam autem inquantum duas personas respicit præcipientem & parenrem nullus se præscribit: nullus enim sibijpsi imperare potest. ff. de arbitr. l. penult. & correlatiua non cadunt in vnum. de instit. c. vlti. cum concor. Facit ad prædicta ff. de stip. seruorũ. l. iij. Negant etiam clerici possesionem superiorẽ dicentes præscribi posse, quod pacto remitti non potest: nam rei communi paciscendo quis seruitutẽ non quęrit. quã tamen quærit præscribendo. primũ patet ff. de serui. rustit. prædio. l. si vnus. Secundum, de seruit. vrba. prædi. l. si inter me. & ibi not. & communia præ. l. proprium. & l. seq. & est ratio: quia

 consen-

consensus, qui in præscriptione inest, habet perseuerantiam temporis, quæ superaddit ad simplicem consensum. facit C. ad velle. si mulier. ij. sicut & addit ad priuilegium: vt in præc. c. cum personæ. & C. de fun. pa. l. fi. lib. xj. Quidam etiam non fatentur secundum, scilicet, quod episcopus non posit remittere ecclesiæ ius episcopale. de hoc vide quod plene scripsi de censi. cum venerabilis, super glo. ij. Ad rubricam autem pertinent vj. quæstiones quas scripsi super regula possessor. de regulis iuris libro sexto. Et quæstio quam scripsi super regula, plus semper, de qua. infra dicam. Et quam scripsi super regula, qui ad agendum scilicet quod ecclesia contra laicum præscribit decennio. Item quæstio, an parochiani præscribant præsentationem rectoris: de qua plene super regula, quod alicui gratiosæ. Pertinet etiam quęstio Goffred. xviij. ann. decennalis præscriptio currat laico in iure indiuiduo, quod habet cum ecclesia quam scripsi de iure patrona. c. vni. in fin. lib. vj. Item quæstio dominicalis. xxij. quam scripsi eod. c. in vlti. glo. de præscriptione contra laicum inchoata, cui succedit ecclesia: & ibi etiam. lxij. q. Pilei. Item venereal. 59. an præscribat emptor rem ecclesiæ sibi venditam sine solennitate: de qua scripsi de reb. eccle. non alie. c. secundo super glo. lib. vj. Item quæstionem. xxj. Pilei vide supra de restit. spol. §. secundo, in fine. Item quæstioně Goffr. de priuilegiatis de eligendo episcopum cum capitulo, quod eis non currat, si per xl. ann. ecclesia non vacauit. scripsi de consue. c. vl. in prin. lib. vj.

vj.Item de quæstione meri imperij an præscribatur,scripsi de foro compe.cum contingat.in glo. non dixit Roff.sua.q. nona.tractat an constituta seruitute eo pacto. quod tempore non tollatur, impediatur præscrip.x.vel xx.an.per tale pactum & quia quæstio in volumine habetur, sufficiat nunc,solutio quæ habet,quod illi qui per seruitutem intentat confessoriam, non obstabit illa præscriptio,in qua deficit bona fides.ff.quemad modum serui. amit.l.seruitutem.de serui. vrb. præd.i.hæcantem iura. Error enim esset in facto proprio ff.ad Velleia.quanquam.Item si non agatur contra paciscentem, sed contra habentem causam ab illo.ff.communia prædio.venditor.in prin.quod enim obstat venditori:obstabit emptori.ff.si fami. furt. fecisse dic.l. quoties C.de euic.l.emptori.secus dicit si posidet non habens causam à paciscente cum pactum personale non rem sed personam afficiat.ff.de contrahen. emptio.l.fina.& de reli.& sumpt.fune.l,Neratius subdit autem quod licet Azo dicat confessoriam intentatam melius sibi videtur hæc agi ex stipulatu vel præscriptis verbis,quæ datur & competit post pactum appositum.licet seruitus sit oblata.ff.qui bus mo.vsusfru.amittit.l.sicut in annos.Habeatur etiam quæstio Vber.de bo.extra volumen ipsius,qui quærit an.xxx. ann.præscriptio currat contra prodigum, cui bonis est interdictum.ad affirmatiuam allegat de præscriptio xxx. ann. sicut in rem. vbi enumeratur pupillus, & certæ personæ contra quas non currit, & prodigus de

F 3 illis

illis non est:non ergo sibi currit.facit C.de cadu. tol.l.vni.§.sin autem.in fin.ad hoc facit C. de in integrum restitutione.l.sicut curatorem habens. vbi talis æquiparatur adulto,cui talis præscriptio currit,& vide quod ibi not.propter quod de quę stione ista taceo.Soluit, quod sicut pupillo non currit:sic nec tali prodigo. lex enim prohibens alienare pupillo:porrigitur ad prodigiũ.ff.de rebus eorũ qui sub tu.l.qui neque.C.de cur.furio. l.ij.& plus similis est prodigus pupillo, quam adulto.supra remisi.&vide ff.quib. caus.in pos.ea. l.Fulcinius.§.adeo.alias.Labeo.ad finem.vbi dicitur quod horum status ab his non multũ abhorret.non obstat ff.de tutel.qui habet. quia verum est quod concurrentibus ætate & dementia naturalis causę hebebitur consideratio in dãdo curatore:vt ibi:sed non propterea innuit æque vtriq; succurri.Subdit Vber.quod ad omne dubiũ tollendũ quod cõcedatur quod currit:sed datur restitutio:sed in prodigalitate finita præscriptio.sicut in minore dicitur.C.in quibus causis in integrum restitutio non est necessaria.l.fin.Fuit alia quæstio Vbert.super.l.si quis alia.in fin.ff.quem admodum serui.amit.an vasallus libertatem &directum dominium feudi pręscribat.xxx.an.non seruiendo.Et præmitto quod Iacobus Veronensis posuit de hoc rubricam de acquirend.feu.per prescriptionem mihi char.xj.vbi ipse dixit,quod affirmatiua probari videtur per l. omnes.C.de præscriptione triginta vel quadraginta annorũ. ipse tamen dicit quod litera ipsius l. si quis facit ad con-

ad contrarium,nisi interpellasset ius domini dicendo eum non suum dominum. Subdit autem posse distingui an deberet vasallus dare certas præstationes domino:puta tenere equũ pro feudo.& tunc sit imputandum domino quod illas non exegit.Si autem erat feudũ honorificũ:non est quod imputari possit ei,qui nihil potuit exigere,statim hic resumam.& hoc satis sibi placet, vel distinguitur secundum eum,an intra tempus illud xxx.an.dominus habuerit negotia, ad quæ vasalli essent vocandi.& verisimile est quod dominus vocasset,si vasallus fuisset:vt in militia,vxore ducēda,vel similib.ad talia enim si alijs euntib.iste nõ fuit interpellasse videtur ius domini. & sic posset libertatē præscripsisse.libertas autem serui si mala fides non obstet.longo temp. præscribitur.C.de pręscrip.long.temp. quę pro lib. oppo.l.prima & secunda.& no.in pręce l.omnes. in vlt.glo.de præscript.& tene quod ibi not.& in l.cũ satis.C.de agric.& cens.libro vndecimo,quę lex in princ.videtur velle,quod nullo tēpore præ scribat:Sed dic quod sexaginta annis præscribit. vt in l.omnes ad finem. Ad contrarium responde vt vtrobique quærebat Iacobus Veronensis, vbi supra in fine.an qui.triginta annis præscripsit feudum,si cadat à possessione illud recuperare possit: distinguit an à principio habuerit bonam fidem,vel non. primo casu habet exceptionem contra omnem agentem : & actionem contra possessorem extraneum ,sed non contra dominum.Secundo casu: habet exceptionem,sed non

 actio-

actionem contra dominum, vel extraneum, nisi contra illum qui vi deiecit: vel contra missum in possessionem: quia non venerat ad iudicium. al-leg. l. si quis emptionis. in princip. &. §. j. &. §. sed hoc. &. §. sed si quis vidisti dictum Vbert. quod à vasallo qui habet feudum honorificum, nil dominus potest exigere. dictum tamen istud non probauit aliquo iure: His diebus habui examinare quandam feudalem causam, in qua dicebatur vasallum illum inuestitũ de feudo gentili & franco, alibi de feudo nobili, libero, & franco. & hæc satis sonant in honorificum. Est autem dubium quid sonent hæc verba: Iacob. de bel. qui in princip. vsuum feudorum ponit. x. distinctiones feudorum, in quo numero alios excedit: vt dicam infra de feudis. in princi. pro sexto membro ponit feudum: nobile, minus nobile, aliqualiter vel mediocriter nobile & ignobile. & hæc omnia sumit ex persona concedentis, vt concessum ab Imperatore, Regi, Duci, Marchioni, &c: dicatur nobile minus nobile concessum à prædictis, aliqualiter vel mediocriter nobile concessum à vasallis proximorum, ignobile concessum à minimis valuasoribus, à quibus nullam nobilitatem vel dignitatem consequi posse dicuntur. inducit Rubricam primam in vsibus feudorum, & Rubricam de feudo Marchiæ, &c. cum duabos Rubricis vel. §. sequentibus. sed hoc nihil ad propositum. ista enim sapiunt nobilitatem ex parte cõcedentis: & nos quærimus nobilitatem, libertatem, & franchisiam ex vi verborum: quæ verba

possunt

possunt non esse etiam in infeudatione quam faceret Imperator. Et possunt esse in infeudatione quam faceret quis minor. Aliqui dicunt tunc demum feudum esse tale, quando propter hæresim vel culpam domini vasalli sunt absoluti ab omni eius fidelitate. xv. quæstione sexta nos sanctorũ. cum duobus c. proximis. de hæreticis. c. finali. sicut de patria potestate dicitur. eodem. titu. c. secundo. in fi. libro sexto. Sed hoc non placet: quia per hoc non satisfit quæstioni, quid hæc verba in concessione feudi operentur. Item tales absolutiones quandoque non sunt perpetuæ: vt in præallo. decre. vlti. scripsi. super prima glossa. Alijs videtur quod vulgaris & communis dictorum verborum interpretatio sit tenenda, vt sic sit francũ, liberum. & sic nobile, vt apud vulgum verba sonant extra de sponsa. ex literis. j. ff. de verbor. significat anniculus. j. & vide alia iura circa hoc quæ scripsi infra de fructibus & interesse. §. primo. versiculo sed quid si debeo. in fine. & sic indefinita locutio faciet illum omni libertate liberum, & ab omni seruitio absolutum. facit extra de testamẽ. significauit. ff. communia præd. si quis duas. in princip. & l. in tradendis, & quod ibi not. hoc dicere sonat in absurdum propter manifestam contrarietatem & repugnantiam. Propter quod dici posses talem infeudationem non valere de appel. solicitudinem. cum concor. vltima glossa. ff. de regulis iuris. vbi repugnantia. ff. de hæredi. institu. si Titius. esset ergo quædam libera donatio, sicut enim nequit quis esse liber & seruus: ita nec

F 5 into-

in totum liber vel non obnoxius & vasallus: Propter quod dicendum est quod si qua seruitia fuerunt expressa in concesione: ad illa tenetur. facit ff. de oper. liber. l. vt iusiurandi. & de libe. cau. l. finali. & ad illa non extendentur verba prædicta liberum & francum, si nil fuit expressum, sed iuramentum fidelitatis præstitit ad illa capitula iuramenti non extendetur libertas. Si vero non iurauit quod esse potest per pactum in prima feudidatione appositum: vt in libro feu. per quos fi. inue. capitulo secundo. & de capit. Corra. in principio. tunc puto quod remissio iuramenti non eximat à fidelitate: quo ad capitula quæ continentur in fidelitatis forma in vsib. feu. titu. de forma fidelitatis. & tit. seq. & xxij. q. quinta. De forma hoc patet aperte, extra de iureiurando. veritatis & tunc intelligam Vbertum fuisse locutum exactionem fieri non posse. scilicet, vltra illa quæ continent fidelitatis formam. hic autem intelligantur dicta salua interpretatione, si qua alia certa illorum verborum in illa patria: per ea quæ dixi & ad quæ remisi in ver. alijs videtur.

SVMMARIVM.

1 *Directum dominium dicitur per præscriptionem acquiri.*
Libellus qualiter sit in materia præscriptioni concipiendus?
2 *Debitor tutus præscriptione xxx. anno. nihilominus soluit, an possit repetere?*
3 *Præsens vel absens qualiter quis dicatur?*
4 *Fundum habens cum alio communem, si illum insolidum vendiderit an currat longi temporis præscriptio?*
5 *Titulus an desideratur in præscriptione longi temporis quæ opponitur*

nitur contra creditorem?
6 *Possessor rei mobilis an eam possit praescribere.*
7 *Res possessa per x. ann. bona fide & iusto titul. si demum reuertatur ad debitorem an. xxx. ann. praescripta dicatur?*
8 *Praescriptio an currat contra ecclesiam vacantem?*
9 *Laicus non potest decimam praescribere: quia est res sacra,*
10 *Praescriptionem longi temporis opponenti incumbit bonae fidei probatio.*
11 *Praescriptio an currat illi qui non potest agere?*
12 *Colono xxx. ann. stante an acquirat possessionem?*
13 *Colono vel emphyteuta per xxx. ann. pensionem non soluente: an postea possit peti pensio.*
14 *Praescriptio xxx. ann. tuetur quemlibet possessorem.*
15 *Iuri proprio renunciare an liceat?*
16 *Promissio de pensione soluenda post completam praescriptionem an sit tenenda?*
17 *Soluens v. cum annuatim teneatur ad x. an cursu xxx. ann. praescribat alia quinque?*
18 *Papa an possit contra alias ecclesias praescribere?*
19 *Praescriptio de consuetudine quantum tempus requirat?*
20 *Attentatio post completam consuetudinis praescriptionem in contrarium facta, an praescriptionem interrumpat?*
21 *Praescriptio & consuetudo qualiter differant.*
22 *Iurisdictio est quid incorporale: nec diuisionem recipit. Incorporalia dicuntur omnia illa quae in iure consistunt.*
23 *Praescriptio an per exceptionem interrumpatur?*
24 *Clericus an possit praescribere ius excommunicandi?*
25 *Allegans praescriptionem in rebus ecclesiasticis debet etiam titulum allegare & probare.*

SIc libellum concipit. Libel. Corã, &c. con. de P. à quo talẽ rẽ, puta fundũ, vel censum, quem dico me legitimè pręscripsisse. xvj. quęstione. iij. cap. j. ij. & iij. & per totum extra eo. sanctorum. & cap. sequen. Et not. quod libellus iste procedit se
1 cundum Bulgarum, & M. & eos qui dicunt † per praescrip-

præſcriptionem directum dominium acquiri. pro quibus facit. C. de bonis mater. auth. vbi & xvj. quæſtioue iij. inter memoratos. ibi, ſit æternum dominium, &c. clerici. in fin. ibi. in ius ſuæ proprietatis poſſe transſcribere. res enim præſcriptione temporis mutant dominium. ff. de vſu. l. eum qui. §. accedit. verſi. & vniuerſitas. Ioan. verò, & alij dicunt per eam acquiri tantum exceptionem & non dominium: niſi vtile, vt ea quæſtio quicunque ibi, ſecundum ius legis eius non videtur eſſe diœceſis admittenda: tamen contra eum non eſt actio repoſcendi. & ea. q. §. poteſt. ij.
a prope prin. ibi, vtiliter rem vendicare poterit a, vt extra de præſcrip. cum olim. ſi c. ſe. in quibus in modum exceptionis opponitur. de hoc ſecundũ
b Papam extra eo. ſi diligenti. b † Quid ſi mihi de-
2 bebas. x. & licet tutus eſſes præſcrip. xxx. an. tamẽ mihi ſoluiſti, nunquid poteris repetere. ar. quod
c ſic. ff. rem ra. hab. l. fin. c ff. quod met. cauſa. quaſdam. qui enim tutus eſt præſcript. ſimilis eſt ſoluenti: vt ff. de admin. tut. pupillus. quidam tamẽ contra: quia eras naturaliter obligatus. vnde ſolutum non repetes. ff. de condi. indeb. qui exceptionem ad idem. ff. de leg. j. ſi creditori. ſi hoc pro
3 bat præmiſſa opinio Ioan. † Quando d aliquis di-
d catur præſens vel abſens. not. C. de præſcri. long. tempo. l. fi. Quod ſi poſſeſſor nullum habet domicilium pro abſente habetur. Si vero habet in pluribus locis, quod eſſe poteſt, vt extra de for. compe. ex parte. & ff. ad munic. aſſumptio. §. fi. & l. eius qui. quo ad omnes pro præſente habetur. vt ibi-

vt ibidem not.† Quod si is cum quo habeo fun-
4 dum communem, illum in solidum vendidit: nũ
quid præscribit longo tempore: videtur quod
non: quia cum sim actor, habeo actionem com-
muni diuidundo: vt C. communi diui. l. ij. & iij.
ff. eodem. communi di. §. fin. ff. de act. empt. Iul.
§. idem Celsus. arg. contra C. de communi. re. ali.
l. j. Sed dic quod non agam. cum non probem
me dominum except. obstante: vt ff. famil. ercis.
l. de hoc. C. in quibus caus. ces. long. tempo. præs.
5 l. vnus.† Sed nunquid in præscrip. long. tempo-
ris, quæ opponitur contra creditorem deside ra-
tur titulus· dic quod sic, prout not. C. de præscri-
ptio xxx. ann. cum notissimi in princip. Vtrum
autem tunc sufficiat allegari titulum probata
longi temporis possessione: de hoc extra de cen-
si. peruenit. ff. de vsucap. cum de in rem verso. su-
6 pra de restitutio. spoliato. §. nunc dicamus.† Sed
an possessor rei mobilis eam præscribit: Respon.
sic, & non debet ei nocere: quia breuiori tempo-
re dominus factus est: vt not. supra de cap. & post
li. reuer. in bello. §. seruum. & C. si aduer. credi-
7 torem. l. j. §. fin.† Quid si possedi per x. ann. bona
fide, & iusto titulo, & demum res reuersa, est ad
debitorem: nunquid est præscripta. xxx. annis, &
videtur quod sic. ff. de diuer. & tempo. præscrip.
an in vitium. §. fina. Sed dic contra: vt ff. qui. mo.
pigno. vel hypotthe. solu. sicut. §. superuacuum
8 est.† Item not. quod licet contra ecclesiam vacan
tem non currat præscriptio, vt extra eodem de
quarta. & capitul. primo iacente tamen hæredi-
tate

tate bene currit: vt ff. de in diem addic. si prædio. ff. de vsu. l. si. ff. de diuer. & temp. præscriptio. si ser
9 uus. ff. de verborum obligatio. ad diem. † itē licet laicus qui nequit decimam possidere cum sit res sacra nequeat ipsam præscribere: vt ff. de acquirē. possessio. qui vniuersas. §. primo & C. de sacrosanctis ecclesijs, sancimus. & extra de præscriptio. causam quæ tamen ecclesia bene prescribit contra ecclesiam si habeat titulum & bonam fidem: vt
10 extra eo. de quarta. & capitu. ad auret. † Item præscrip. longi temporis opponens debet probare bonam fidem, quod facit eo ipso, quod contrarium non probatur. ff. de verborum significatio. bonæ fidei. ff. de probatio. verius. C. libro duodecimo qui mil. non pos. super seruis. † Sed an ei
11 qui non potest agere currit prescriptio? videtur quod non. vt in præal. l. cum notissimi. §. illud. & C. de annal. exceptio. l. prima. §. fin. argu. contra quod currat sed restituitur. ff. de serui. rusti. præ. Attilicinus: sed dic vt ibi not. Quid si impetro priuilegium: quod dempto canone vel decima possideam? dic quod prescribam. vt C. lib. vndecimo de fundo pa. l. fin. de hoc. C. de prescriptio.
a triginta annor. l. competit. † Quid si colonus stetit triginta annis: nunquid dominus amittit possessionem? quidam distinguunt: aut soluit pensionem: aut non: & sic intelligunt. C. de præscrip
c tion. triginta ann. male agitur Azon. contra e vt not. C. de fi. instrument. plures. & in pre. l. male: & f
13 facit extra de except. præla. illud. † Quid ergo si colonus vel emphyteuta cessauit in solutione pensionis

sionis per triginta an. nunquid postea petetur pē f sio? Respon. non illius anni: f sed sequentium sic vt tot sint prȩscriptiones quot etiam petitiones. Alij contra. ne hoc infrà de loc. §. nunc aliqua.
14 versicu. quadragesimo primo. † Pone colonus vel emphyteuta domino ignorante vendidit & tradidit fundum conductum, tamē à domino à quo conduxit pensionem soluit, emptor iste triginta annis, possedit: tunc ipse colonus in præstatione cessabit debitæ pensionis: dominus vero agit rei vend. contra emptorem, quæritur an posit: & videtur quod non: quia colonus tradendo fundū dominum possessione priuauit. ff. de acquirend. possessio. posideri. §. quod si seruus. & l. peregr. §. quibus. & si emptor ciuilem & naturalem habuit possessionem: & merito præscribit: nam præscriptio triginta annorū, tuetur quemlibet possessorem. C. de prȩscrip. triginta an. sicut arg. contra quod præscriptio non currat: quia dominus non fuit negligens & contra desides, &c. vt C. de annal. except. l. fina. in fine, decimasexta quȩstione tertia §. potest, & aliter. extra de præscrip. vigilanti. Quod autem dominus non amiserit possessionem, videtur: vt. ff. de acquirend. possessio. quamuis. §. primo. Sed dic quod amiserit secun-
g dum Pill. g vt ff. quibus mod. vsusfruct. amittat. Pompon. de æquitate tamen contra præscriptio. restituitur ex generali clausula, si qua &c. ff. ex
15 quibus caus. maio. l. prima. in fine. † Quid si colonus fundum vendidit & tradidit, & emptor triginta annis, possedit, dominus contra emptorem

torem agere cœpit: emptor vero pensionem præsentis temporis obtulit: dominus eam recipere recusauit, nisi & præteriti temporis pensionem offerret: emptor autem id facere recusauit: nunc quæritur an dominus agere posit, & videtur quod sic: quia emptor offerendo iuri suo renunciasse videtur, vt ff. de l. commisso. l. de lege. §. fin. & post diem. C. de pact. interempto. & vendito commissoriæ. licitum enim est renunciare iuri suo: vt ff. de pact. pactum. C. de episcopis & clericis, si qui in conscribendo. extra de reg. ad apostolicam. argumen. contra quia præscriptio legitima tuetur possessorem. C. de præscriptio. triginta annorum, omnes & emptor iuri quod ignorauit sibi competere, non videtur renunciasse: vt ff. de inofficio. testa. matri. ff. de petitio. hæ-
h redita. l. legitimam. dicit Pil. h quod aut sciuit: & tunc videtur renunciasse. aut ignorauit: & tũc non, vt. ff. de noua. & delegatio. si quis delegauerit. ff. de operis liber. cerdonem. & l. sicut patronum.

16 †Quid si quis post completam præscriptionem se soluturum promittit, nunquid tenetur? Respondeo sic, si sciens promisit, secus si ignorans. ff. si quis cau. sed & si. §. fi. ff. ad maced. l. fin. ff. de operis libert. sicut. & l. cerdonem. extra de re iu-
i dic. quod consultationem. i † Quid si cum debe-
17 rem annuatim soluere decem nomine pensionis, solui tantum quinque per triginta an. nunquid præscribo in reliquis quinque? argument. quod sic ff. quibus modis vsusfruct. amitt. placer. & ff. si serui-

si seruitus.vendi.si.eod.§.primo.ff. quemadmodum seruitus amitt.l.secunda,argument. contra C.de vsufruct.aduersus.ff.eodem.cum quidam C.de non numerata pecunia:cum fidem. de hoc in præ.l.cum notissimi.§.penult.& infra de loca.
k §.nūc aliqua.versicu.quadragesimotertio.[k] † Il-
18 lud etiam quæritur vtrum Papa possit contra alias ecclesias præscribere:& videtur quod non:nam omnes ecclesiæ suæ sunt:quia habet plenitudinē potestatis in qualibet earum:secunda quæstione vj.qui se scit. nona quæstione, tertia nunc vero extra de concessio.prębend.proposuit.C.de quadri.præscriptio.bene.vigesimatertia,quæst.octaua,conuenior:ergo per præscriptionem nihil acquireret:quod verum est:licet aliter negligendo ius suum perdat,sic e conuerso contra ipsum nō præscribitur:cum ipse nihil perdat,licet aliter sibi acquirat:vnde aliqua ecclesia bene præscribit res ecclesiæ Papæ subiectæ.decimasexta quæstio-
l ne quarta voluimus.[l] extra eod.cum nobis. quia per hoc nihil deperit Romanæ ecclesiæ: contra quam non præscribitur,cuius ius semper est saluum,extra de re iudic.cum super.& capitul.suborta extra,de capitul.mo.dilectus. secundū Vin.
m [m] † De consuetudine autem quæritur quanto
19 tempore præscribatur.Respon. quadraginta annis in rebus ecclesiasticis.decimasexta quæstio. tertia,quas actiones extra de præscript. de quarta.de hoc secundum papam,extra,de consuetud.
20 cum dilectus,& capitulo finali.† Quid si post cōpletam præscriptionem consuetudinis semel,vel

bis ſit, in contrarium attentatum: at interrupta
ſit præſeriptio? Reſdondeo, non argumento ff. de
pactis ſi vnus. §. ſed ſi pactum, ff. de itinere actuq́;
n priuato, l. prima. §. finali & l. ſecunda. n † Sed quæ
21 eſt differentia inter conſuetudinem & præſcrip-
tionem? Reſpondeo conſuetudo eſt ejuſdẽ actus
repetitio: vt c. de epiſcopa. audien. l. tertia vigeſi-
maquinta quæſtione. ſecunda, ita nos, præſcrip-
tio autem eſt continuatio poſſeſsionis temporis
à lege diffiniti. ff. de vſu. l. ſecunda. vnde ſi bene
attendas præſcriptio ſe habet ad conſuetudinem
ſicut diſponens ad diſpoſitum: actum enim repe
titum quem conſuetudinem dicimus continua-
tio temporis lege diffiniti, quam præſcriptionem
o vocamus diſponit. o † Sed pone, miles quidã ha-
22 bebat caſtrum, & habebat iuriſdictionẽ dicti ca-
ſtri; ſed in certis capitulis tantum vſus eſt dicta iu
riſdict. in quibuſdã vero non per x. an. & amplius
quæritur an ei obſtet prȩſcriptio illis capitulis, in
quibus vſus non eſt; & videtur quod non; quia
iuriſdict. eſt res incorporalis. ea. enim quȩ in iure
conſiſtunt incorporalia ſunt. ff. de rerũ diui. l. j. §.
fin. & res incorporales diuiſionẽ non capiunt. ff.
de acquir. rerum domi. l. ſeruus. §. incorporales.
p licet ſit arg. contra xxiij. diſt, quorundã. p Quod
autem retineat iuriſdi. in alijs capitulis quib. nõ
eſt vſus. facit ff. ſi ſerui. vendi. ſi eo. §. fin. quemad
mo. ſerui amit. ſi ſtillicidium. §. fin. & l. ſeq. & ar-
gu. c. de duo. reis. l. fin: arg. contra quod præſcri-
batur. ff. de ſerui. l. vt pomum. §. j. ff. qui mo. vſuſ-
q fr. amit. is qui. & l. placet. Alb. Gal. dicit. q quod
obſtat

obstat præscript.arg.ad hoc extra de præscriptio.
r auditis.Papa videtur dicere cōtra r: vt not,sup.de
23 iurisdi.om.iudi.si. ver. illud etiā. † Et not.quod
per except.nō interrūpitur præscriptio:quia præ
scriptio introducta est in odiū non petentiū : vt
extra eo.vigilanti.xvj.q.iij.c.dilecto.§.potest.At
qui excipit nō petit, nec per except.debet aliquid
adiudicari: vt extra de or.cog.c.ij.Vtrum per lit.
contest.corā non suo iudice, vel corā arbitrio ha-
bitam fiat interruptio: not.supra de lit.contest.§.
s 24 fin.s † Item vtrum clericus possit præscribere ius
excommunicandi.not.secundum Papam , extra
t 25 de restitu.spo.olim inter.t † Hoc etiam not.quod
allegās præscrip.in rebus ecclesiasticis debet alle-
gare titulum & probare: vt in decr.Greg.ix.extra
v uaganti.eo.tit.venerabilium.v † Sed & vbi poti-
26 us ex timore quam ex debito præsumitur aliquid
fieri vel præstari: non sufficit, probari tempus, ni-
si & titulus probetur.ar.j.q.j.nullus.x.q.iij.quia
cognouimus.Idem est si credatur causa hospita-
litatis seu curialitatis præstitum.arg.ff.de acquir.
poss.qui ire.quæ dic secundum Papam : vt extra
eo.si diligenti.& supra de edi.instrumen.§. nunc
x autem.versic.quid ergo.x † Sed nunquid posses-
27 sor pignoris sciens rē obligatā præscribit.Respō.
nō habetur enim malæ fidei possessor quo ad cre-
ditorem: vt no.ff.de acquir.pos.si quis fundū.§.
28 fi.† Quid si debitor sciens fundū obligatū illum
alienauit: nunquid eis mala fides nocet bonæ fi-
dei emptori: videtur quod non: nā aut illud malæ
fidei,&c.loquitur in possessore alienante: & non

 in de-

z in debitore: si dominus ignorauit alienari.z †Sed
29 de hypothecaria quæritur quãto tempore tolla-
a tur.a Respondeo quandoque quadriennio : vt quando fiscus vendidit rem alterius hypothecatam vt suam: vt c. de quadr. præscrip. l. ij. & l. final. Quandoque sopitur spatio x. vel xx. an. vt quando quis vendidit rem pignoratã bonæ fidei emptori, nam tunc emptori inter præsentes decennio: inter absentes vicennio se tuetur: vt C. quibus non obst. long. tempor. præscriptio. l. fina. Quandoque xxx. ann. tantum tollitur : vt cum quis extraneus rem pignoratam possidet bona fide, & sine titul. vel cum titul. sed mala fide, vel sine titul. & mala fide: vt C. de præscript. xxx. ann. sicut. & l. omnes. C. de annali exceptio. l. j. Quandoque sopitur spatio xl. anno. tantũ: vt quando contra debitorem, vel eius hæredem intenditur: vt C. quibus non obstan. long. præscrip. l. fin. & in præscript. l. cum notissimi. interdum spatio vj. mensium. vt C. libro x. C. de agri & censi. l. final.
30 de hoc not. C. si aduersus credi. l. j. & ij. † Sed nunquid hodie, huiusmodi præscri. x. vel xx. annor. locum habent: & videtur quod non: nam malæ fidei possessore alienante cessat long. tempo. præscript. & in præ. authen. malæ fidei. nam semper hic venditor, idemq; debitor, qui vendidit quãtum ad hoc malam fidem habet quando vendidit rem obligatam : Respondeo quod in præ. l. continetur, verum est cum non dominus vendidit: sed in præsenti materia aliud est. Et vide quod no. extra de re iudica. abbate sanè. l. vj. in princi.

31 princi. † Quid si bene scit emptor rem alienam esse, ignorat tamen obligatam fore: nũquid præscribit hypothecariæ actioni: Respondeo non, cum non possit præscribere rei vend. Sed quid si nesciuit emptor rem esse alienam: sciuit tamen obligatam fore? Respond. præscribit rei vend. sed non hypothecariæ.[b] Qualiter con. l. in publi
b cana, dixi supra de cau. posses. & proprie. §. nunc
c dicendum[c].

ADDITIO.

a *Poterit de hoc ibi, & in cap. prealleg. quicunque & ea. q. in summa.) Adde quomodo quis possit præscribere obedientiam quod non sit subiectus vni, sed alteri Oldr. consi. clxxij. & ccliiij. & an ecclesia præscribat ius patronatus contra patronos, vide Abb. consi. cvj. secundo libro. Et an laici ex antiqua consuetudine præscribant ius præsentandi, per eundem consi. lxxvj. eodem lib. Et an conducens ad longum tempus: scilicet in emphyt. ab ecclesia sine solennitate præscribat. Vide Petr. de Anch. consi. vlti. Et Feuda an possint præscribi? Vide Bald. consi. lxxxij. j. lib. tanquam propriam xj. annis possedit, idem Bald. consil. cccxl. ij. libro. & an emphyteusis præscripta habeat eandem naturam, quam illa quæ pacto datur, vide Bald. consil. xxj. eod. ij. libro. Et an merum imperium præscribatur? & quomodo? per Angelum consilio cclxxxix. Pet. de Ancha. consilio cxlj. & ibi. Et quid si quis exemit ex tribus partibus alicuius castri, & vsus est in totum iurisdictione, an præscribat etiam*

illam tertiam partem. Additio.) Et an merum imperium præscribatur, vide omnino Bald. con. ccccxxxix. incipit amplius castrum. in iij. volu. & an acquiratur per consuetudinem & quomodo præscribi possit, vide Cardina. Zaba. in cap. cum contingat. de foro compet. Henry. Ferran.

b *Si diligenti non fateor materiam ibi tractatam per Innocent. & vide quod scripsi de regul. iuris possessor libro. vj. in princip. quæstionis.*

c *l. fin. & sic ibi not. in vltima gloss.*

d *Quando incipiunt verba Albe. Gal.*

e *Contra scilicet quod soluerit non præscribi. & idem ibi Accur.*

f *Anni primi, scilicet postquam est finita præscriptio: vt patet ex remissione.*

g *Secundum Pil.) ad finem quæstionum suarum, quæstio quæ incipit, quare sit colonus.*

h *Dicit Pil.) ad finem quæstionum suarum, quæstio quæ incipit emphyteuta fundum.*

i *Quod ad consultationem.) alia iura ad idem scripsi infra de noui ope. nuntia. §. j. in fine.*

k *Ver. xliij.) vide hanc quæstionem super regula. plus semper. de regulis iuris, libro vj.*

l *Voluimus.) vbi de hoc. Adde an Papa præscribat, Abbatem consilio lvij. secundo libro.*

m *Secundum Vin.) qui hoc nota. in præ. decre. cum nobis. & vide quod scripsi de postul. bone. ij. super. ij. gloss. versiculo contra Papæ vero.*

n *Et l. ij.) qui cōcordāt huic dicto, scripsi de consue. ca. fur. super pe. gloss. post princip. ver. quærit compe.*

o *Disponi.) vide quod not. extra de consue. cap. vlt. in vlt.*

vlt.gloss.versi.sed quam differentiam. & quod ibi plene scripsi.

p *Quorundam.) Solennitas sacramentorum bene est diuisibilis: sed sacramenta non. & de hoc vij.quæstio j.nihil.*

q *Dicit tit.fin.ante finem.*

r *Contra.) in decret. ij. de cap,mo. vbi scripsi in gloss. intelligas. vt not. supra, de iurisdict. omnium iudic. ad finem versic. illud etiam. & not. quod per exceptionem non interrumpitur præscriptio, quæ introducta est in odium non petentium: vt extra eod. vigilanti. xvj.q.iij.c.dilectis.§.potest at qui excipit, non petit. nec per exceptionem debet aliquid adiudicari: vt extra de ordinne cogni.c.ij.*

s *§.final.ibi concordantiæ.*

t *Olim inter.) ibi scripsi in magna glo. & vide quod etiam scripsi de religio. do. cum dilectus. in glo. hic satis.*

v *Venerabilium.) quam hodie non habemus, sed fuit ex ea sumpta decre.j.eod. titul.lib.vj.vt ibi not. in j.glo.*

x *Versic.quid ergo. Quæstio.Pil. viij. & domini Cyn. xiiij. & distingue vt in præalleg. decreta. in eod. titu. lib.vj.f.an ius cōmune vel præsumptio sit contra præscribentem: & an alleget præscriptionem cuius initij non sit memoria.*

y *Alienari.) transportatio impedit intellectum. deberet enim dicere loquitur non in debitore: sed in possessore alienante si dominus, &c. hoc intendit. Si autem loquitur in alienatione facta ignorante domino: ergo non procedit in alienatione facta per*

dominum, sed per debitorem, qui etiam quo ad proprietatem non possunt dici malæ fidei: vt in l. si quis fundum. allega. supra ver. proxi. & facit infra duobus versicul. proximis. & hoc etiam placet Iac. de Are. vt sic. l. j. & ij. c. si aduer. cre. alle. infra ver. proximo de præscriptione contra hypothecariam non corrigantur per authent. inducit ad idem. l. sequitur. §. si rem ff. de vsu. vbi debitor subtrahit creditori rem mobilem, & vendit: res vsucapitur: quia res non est furtiua, licet ipse teneatur furti, de hoc etiam per Cyn. in præalleg. authen. malæ fidei. patet idem. ff. de furt. cum es. §. j. & §. si rem. Vnde ad intellectum huius, & eorum quæ sequuntur sciendum est, quod dupliciter dicitur mala fides: vna vera & propria, secundum quam quis bene scit rem esse alienam. alia est ficta: cum scilicet ex alterius persona authoris, scilicet si quis malæ fidei censetur. Hic etiam distinguitur inter hæredem & singularem successorem: fingitur enim hæres vna persona cum defuncto. in authent. de iureiurand. à mo. præ. in princip. cum concor. non sic singularis successor. ff. de diuer. & tempor. præscripti. l. an vitium in princip. & l. cum hæres. & quod ibi non. in vltima glo. de prima, scilicet vera & propria loquitur supra eodem §. versicu proxi. & l. si quis fundum. ibi alleg. & versic. vltimus. infra eodem. secundo vero ficta, scilicet ex persona authoris non impedit præscriptionem contra hypothecariam etiã tempore vel donatario ignorante. & sic saluus maneat titulus præalleg. si aduersus creditorem: nec de eo casu loquatur anthent. malæ fidei, quod patet dum dicit, si verus dominus ignorat, &c. & idem versi. in authen. vt spon. lat. §. rursus,

sus, vnde sumpta fuit authent. ibi, si autem ignorat vera dominus, &c. de præscriptione igitur dominij loquitur. Declarandum igitur offertur quod ponit Cyn. vbi supra post Iacob. de Are. vbi supra constat, quod de iure antiquo per alienationem furtum, & fiebat res inusucapibilis. institut. de vsucapio. & furtiuæ. Iustinianus in re immobili in qua non committitur furtum ex rei qualitate: quia contrectari vel baiulari non potest. institut. de vsucapio. §. quod autem sustulit præscriptionem longi temporis. per prædictam authent. vt supra dixi debitore rem mobilem surripiente creditori: quia res furtiua non est, procedit vsucapio emptoris: licet euidens fur fuerit: & sic scitentia venditoris non nocet emptori, sic in re immobili scientia vendentis, vel donantis scienter rem obligatam non nocebit emptori vel donatorio contra hypothecariam præscribenti, & sic remanet titulus ille si aduer. cred. & non nocet mala fides ficta ex persona authoris isto casu, sicut nec illo. & vera locutione ille dicitur bonæ fidei. ff. de verb. sig. bonæ fidei. Item non noceret dominio acquirendo: licet scire rem alij obligatam, vel vsumfructum alteri. ff. de contrahend. empto. qui à quolibet. & ibi not. est enim tale iin extrinsecum & extraneum à dominінio & possessione. argument. ff. de leg. iij. lege Mæuius. §. penult. vbi vide in vltima gloss.

a *Quanto tempore tollatur.) quæstio fuit Albe. Gal. de pig. post princip. sed hic plenius, quomodo autem alias tollatur, plene no. ff. de pact. si tibi x. milia. §. de pignore.*

b *Hypothecariæ.) Hoc not.c. de præscript. xxx. vel xl.annor.sicut in rem in glo.malæ fidei.*

c *§.nunc dicendum.*

Bald.de præscriptionibus & exceptionibus. Rubrica.

AN solutio censuſ facta perfecta per colonum vel emphyteutam qui de facto vendiderunt alij conſeruet domino poſſeſsionem rei? caſus eſt in l. Pompon.ff. quibus mod. vſusfr. amit. verſicul.pone colonus.G. An Papa ſit ſub præſcriptione actiua vel paſsiua, cum non ſit ſub lege, verſicul. illud.G. Conſuetudo eſt actuum repetitio.præſcriptio eſt poſſeſsionis continuatio.verſi.ſed quæ eſt differentia.G. An vſus iuriſdictione in certis capitulis retineat poſſeſsionem in alijs capitulis,verſicul.ſed pone miles.G. Quanto tempore tollatur hypothecaria,verſic. de hypothecaria. G. An per citationem non præcedente aliqua petitione interrumpatur præſcriptio ſupra de except.§.iij.& quando interrũpatur in criminali.ſupra de citatio.§. nota quod in criminali.

An ſententia det titulum præſcribendi,ſupra de primo & ſecundo decreto. quod l.ſi malæ fidei poſſeſſor. Quod quale impedimentum impediat præſcriptionem. ſupra. depoſi. §.quidam vult.& quot requirantur vt probetur præſcriptio.ſupra de proba.§.pone me poſſediſſe pro materia

teria, vide etiam supra de resti. spolia. §. pone. &. § sequent. vsque ad finem. No. quod exceptio non numeratæ pecu. potest opponi confessioni vel liberationi : vt ff. de acceptilationibus. lege si acceptolatum. inter acceptilationem & apocham.
Bald.

COM-

COMPENDIVM SIVE SVMMA DE DIVERSIS PRAESCRIPTIONIBUS.

ANTIQVI AC IMMORTALIS MEMORIAE DOCTORIS DOMINI ROGERII.

Capitulum primum.

SVMMARIVM.

1 *Præscriptio dicitur quælibet exceptio essentiam capiens ex tempore.*
2 *Exceptio solo comparata fauore quæ dicatur?*
3 *Exceptio nec fauore nec odio comparata quæ sit?*
Actiones vt plurimum terminantur anno.
4 *Præscriptio quædam triduo compleri potest.*
5 *Appellanti quando obstet præscriptio anni?*
6 *Præscriptio duorum mensium actioni ex stipulatu potest opponi.*
Redhibitoria actio quanto præscribatur tempore?
7 *Estimatoriæ actioni præscribitur anno.*
8 *Prætoriæ actiones anno vtili præscribuntur.*
9 *Actio furti manifesti perpetua est.*
10 *Petitioni hæreditatis præscribitur quinquennium.*
11 *Fiscus quadriennali præscriptione gaudet conuentus pro re aliena, quam vt suam vendidit.*
12 *Actiones criminales (iniuriarum dempta) viginti annorum tolluntur præscriptione.*
13 *Præscriptio anni vtilis vel centum dierum obest ei, qui pratorio iure vult succedere.*

OMNI-

MNIVM præscriptionum viam ita posse facili percipi opinamur, si ipsarum varietas prius diligenter exposuerimus. † Est ergo præscriptio om-
1 nis exceptio ex tempore essentiam capiens, alias abusiuè quælibet exceptio etiam fori, præscriptio vocatur. Sunt autem exceptiones tales: aut fauore, aut odio solo, aut vtroque, aut neutro,
3 comparatæ.† Fauore solo comparata est centum dierum, vel anni præscriptio, quæ bonorum possessori obijcitur. Hæc enim nec primi gradus odio cui obijcitur, nec sequentis fauore, cui competit, sed creditorum gratia, vt cito quam conuenerunt, habeant, & ipsius maxime defuncti causa, ne eius bona tanquam prodigi & inopis possideantur, est à prætore inuenta. Huic similis videtur quinquennij præscriptio defuncti statum iuuans, vt institu. de bono. posses. §. vlti. licet non semper comparata est longissimi temporis præ-
3 scriptio siue vsucapio. † Neutro, id est nec odio nec fauore, vt præscriptio annalis, quæ actionibus prætorijs & pœnalibus plerunque obijcitur, quæ nec actoris odio, nec rei fauore introducta est. Sed quia prætoris imperium annuum erat ideo & à prætore inuenta est. Actiones plerunque anno finiuntur, vt iniuriarum actio, & rescissoria, & aliæ multæ, vt instit. de perpe. & temp. actio. in prin. Sed ex tempore oriantur, quæ non semper per æque computantur singularum præscriptionum tempora enumerare non sit tædiosum. Sunt enim præscriptiones nunc triginta seu

qua-

quadraginta, nunc decem siue viginti annorum, nunc minoris temporis: quas vt minus frequentes statim transcurramus.
4 †Est ergo quędã pręscriptio: quæ triduo cõpletur: vt illa quę clientis patrono errorẽ corrigere volenti obijcitur. vt c. de er. aduo. l. vlt. Sicut & illa x. dierum silentio ex die scientiæ nascitur: quæ appellare volenti opponitur: vt in auth. de appel. & intra quę temp. §. j, col. iiij. proinde huic si intra decẽ dies appellasset triginta dierũ obstaret pręscript. si apostolos petere neglexisset, qui dies ex die sentẽtiæ recitatione numerãtur: vt c. de appel. l. iudicibus,
5 † Appellatori quoq;, qui nõ ad principem appellauit, si causam exequi differat, anni præscriptio obstat aut biennij si iusta causa impeditur primo anno exequi appellationẽ. vt in authen. de appel. §. ij. & in authen. de his qui ingre. ad appell. statim post prin. Illi quoq; qui volens appellare, seu apostolos petere, non est auditus, statuta sunt tẽpora anni spatij vel sex mensiũ, siue quatuor pro iudicis qualitate, à quo vel ad quẽ prouocatur, vt c. de ap
6 pel. l. si appellationẽ. † Actioni quoq; ex stipulatu obijcitur quandoque duorũ mensiũ præscriptio veluti cum quis in causa priuata sine scripti fide iubens personæ exhibitionem pure promittit, vt c. de fide ius. l. penul. Redhibitoria quoque sex mensium præscriptione ex ordine, in casu vero duobus mensibus tollitur, veluti cum pro cautione, quæ edicto ædiliũ cõtinẽtur, nõ præstita ea actione agatur, vel si cõuenit vt redhiberetur res si displiceret. Quãdoq; ex conuẽtione est perpetua

petua vt c.de ædil.act.l.si apud &l.pen.ff.eod.l.
7 si venditor.†Estimatoriæ quoque annalis præscri
ptio est impedimento ex ordine, & cum pro non
præstita cautione intenditur, sex mensiū præscri-
ptione tollitur. Cedūt autē tēpora quę contra æ-
dilitias actiones, præscriptiones pariunt ex vēdi-
tionis die, vel ex quo rei venditæ cognosci potu-
it latens vitium, vt ff.eo,l.si venditor.& l.quod si
nolit.§.qui mācipia.l.ædiles aiunt.& l.cū sex.Præ
8 toriæ quoq; penales actiones ex ordine anni vti
lis præscriptione extinguūtur. Rescissoria rei per
secutoria cū sit: quia contra ius ciuile datur. eadē
præscriptione tollitur, si qua vero pœnā & rē per-
sequitur, quo ad rē perpetua, quo ad pœnam an-
9 nalis est.† Actio vero furti manifesti, licet pœnalis
prætoriaq; sit, perpetua est, & ea quę pro eiecto
vel effuso competit, & si quæ similes inueniūtur,
vt ff.de act.& oblig.l.in honorarij actionibus.ff.
vi.bo. rapto.l.ij.& fi.& insti.de tēp.& per act.cir-
ca princ. ff de vi & vi arma.ff.de his qui deiec, vel
effu.l.si vero.§.prætor.§.fi. Actioni vero de dolo
continui biennij excepti: obijcitur. vt c.de dolo.
10 l.optimum.† Petitio quoque hæreditatis quan-
do sub inofficiosi colore intenditur quinquen-
nali præscriptione tollitur, quæ præscriptio tue-
tur etiā statū defuncti, qui cōmuni opinione nō
in fugā cōuersus atq; latitās: nec passus status cō-
trouersiā mortis tēpore vt ciuis Romanus vixit,
vt c.de inoffi.testa.l.si quis.c.ne de statu defun-
cto. per quinque.ll.si mater, si pater. repetitio.
11 †Quadriennij quoq; præscriptio tuetur fiscū ab
actio-

actione vtili, qua conuenitur, cum rem alienam vendidit vt suam: hæc quoque præscriptio fisco opponitur quandoque veluti cum de bona fide emerit. Alia autem ex ordine fiscus .xx. annorum præscriptionem timet, nisi aduersus eam sint statuta minora tempora, vt C. de quadriennij præscrip. l. j. & ij. ff. de diuer. & temp. præscri. l. intra quatuor & l. is omnib. ff. de requi. re. & ab dam. l. ij. in casu vero quodam contra eum nulla currit
12 præscriptio. vt. C. ne rei do. vel templo. vend. † Criminales actiones .xx. annorum præscriptione extinguntur excepta iniuriarum actione, quæ anno terminatur, & adulterij simplici accusatione, quæ contra adulterum quinquennio continuo sopitur, vt C. ad l. Corn. de fal. l. quærela. & C. ad leg. iul. de adult. l. adulter. ff. ad leg. iul. de adul. l.
13 miles. & l. vim passam. † Volenti quoque iure prætorio succedere centum dierum, vel anni vtilis præscriptio obest, qui dies computantur vtiles, ex quo quis cognatum mortuum, seseque ad successorem vocatum sciuit, an sciisset nisi ius ignorasset, vt ff. de bonorum pos. l. bonorum possessione. institut. de bonorum possessio. C. de iur. & fact. ignoran. l. tertia.

De longi temporis præscriptione.
Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Præscriptio longi temporis quando inchoetur.*
Præscriptionem longi temporis quæ inducere possint?
2 *Titulus quid sit?*

Vsuca-

3 *Vsucapere non potest qui titulum non habet.*
4 *Error in facto alieno toleratur.*
5 *Bona fides quæ requiratur in præscriptione longi temporis?*
6 *Personæ adminiculum in præscriptione longi temporis est necessarium.*
7 *Præscriptio vt initium capiat quid necessario spectari debeat?*
8 *Præscriptio longi temporis qualiter sit continuanda?*
Præscriptio longi temporis quibus seu per quæ impedri possit?
9 *Priuilegium rei præscriptionem impedit.*
10 *Vitium fundi impedit præscriptionem.*
11 *Præscriptio post sicut ab initio impedire potest.*
12 *Præscriptionis longi temporis quis sit effectus?*
13 *Præscriptio longi temporis solas in rem actiones tollit.*

Restat vt de longi ac deinde longissimi temporis præscriptione videamus. Est ergo videndum quomodo hæc præscriptio inchoetur. Causæ quoque videndæ sunt quę deficiunt vel impediunt, ab initio vel postea. effectusque eius
1 tandem liquebit.† Inchoatur autem hæc præscriptio si rem alienam à non domino ex empto vel simili causa acceperas. Inducunt autem præscriptionem hanc in primis titulus iustus, fides bona cum personæ apprehendentis adminiculo, quæ sibi possit acquirere, ac tandem possessionis statuto tempore continuatio per aduersariorum si-
2 lentium roborata.† Titulus est omnis acquirendi dominij causa, id est, ex qua nostrũ fiat, quod non erat nostrum, horum titulorum quidam aliena, quidam solius iuris nituntur authoritate. Et qui aliena authoritate nituntur, plerunque propria nomina habent, puta pro emptore, pro donato, pro dote, pro legato, pro derelicto, pro

H hærede,

hærede,pro soluto. Qui vero solius iuris authoritate gaudent, vno generali nomine,id est,pro suo vtuntur,quo solo titulo nostra fiunt omnia,quæ mari,terra,cœloque capimus. quæ de rebus nostro dominio subiectis nascuntur & ea quæ fluminis iure,agris nostris adcrescũt,vel aucupatione,vel specificatione,vel simili iure nobis obueniunt,& sic istis titulis,nostrum fit tũ vero & traditione, quod à veris dominis, vel præceptione quod de re nostra percepimus,ita si credimus,dominos licet non sint,qui nobis quid tradunt vel ancillam nostram ex qua partum percipimus,pręscriptione serui vsucapionẽ inchoamus.
3 †Sin autem verus titulus deest,licet ipsum te habere crederes,non vsucaperes,nisi probabili errore facti deceptus esses,vti de eo dicitur,qui ad emendum aliquid suo mandauit procuratori,qui cum non emerit se emisse persuasit atque ita tradiderit,magis est vt dominus qui tali deceptus errore accipit pro emptore præscribat,licet nulla fuerit emptio.
4 †Error enim in alieni facti ignorantia,quia plerunque prudentissimos fallit,est tolerabilis,ideoque præscriptio prodest,vt.ff. vsuca.l.Celsus. & l.nunquam.ff.pro empt.l.quod vulgò.ff.pro suo l.vlt.&l.j.&ij.ff.de vsuc.l.potest. Nulla bona fides ex accipientis parte desideratur, & ex dantis. nisi verus dominus ius suũ & alienationem factã ignoret.
5 †Est & fides bona quantũ ad hãc præscriptionẽ,si is qui accepit,dantẽ arbitretur alienãdi eo modo ius habere.Item & in dante & hanc fidã vt pro emptore præscriptio inchoetur, oportet inter-

tereſſe & venditionis & traditionis tempore. In alijs autem ſufficit eam adeſſe traditionis tempore vel quo initium ſumet præſcriptio, vt. ff. pro emp to. l. ij. & l. qui fundum. §. promittatur, & in auth. vt ſpon. lar. §. rurſus. colla. ix. conſtitu. ij.
6 † Perſonæ adminiculum in hac præſcriptione deſideratur, vt cum exordium capere debeat, ſic ſit perſona quæ ſuum aliquid poſsit habere, quæ ſi deſit præſcriptionis ceſſat initiũ. Inde eſt quod ſi quid ſeruo hæreditario detur ante, nec eius vſucapio, nec præſcriptio inchoabitur: quam ſi hæreditas fuerit adita. ſic vt inchoetur hæc præſcriptio perſonam deſiderat. Vt autem poſtquam eſt inchoata continuauerunt eã, nec bona fides, ita nec perſonæ deſideratur adminiculum, nam nec ex poſteriore rei alienæ ſcientia interrumpitur, & per hæreditatem vacantẽ completur, vt c. de vſuc. nõ tranſ. l. vnica. ff. de vſuc. l. nunquã Iuſto, præſcriptio, poſſeſsio. & l. hæres.
7 † Sed titulus iuſtus, fides bona, perſonæ adminiculum, vt initium præſcriptio capiat, ſpectantur, vt vero conſummationis finem capiat, poſſeſsionis cõtinuatio per. ann. inter præſentes, per viginti inter abſentes eſt neceſſaria, ſi præſentes ſunt qui in eadẽ prouincia domiciliũ habẽt, abſentes qui in diuerſis.
8 † Cõtinuatur autẽ hæc præſcriptio ſic, ſi nec ciuiliter nec naturaliter eius curſus fuerit interruptus. de qua re etiam latius videbimus, vt C. de pręſcrip. long. temp. l. j. ij. & vlt. Cum ergo ea adſunt quæ nũc notauimus curret pręſcriptio, ſi quoq; abſint ea quæ eam impediunt. Impediunt autem eam do-

mini persona, res, nec non & actionis genus, nam contra personalem actionem hæc præscriptio non currit, vt C. qui. non obstat long. temporis præscriptio. l. neque mutui. Neque domini persona hanc præscriptionem impedit, vt si minor xxv. annis, vel furiosus, vel collegium diuinum rei præscribendæ sit dominus. vt c. qui. non ob. long. tempo. pręscript. l. non est. & c. quib. caus. in integ. resti. non est ne. l. vlti. & authent. de eccle. tit. §. pro temporalibus. Res quoque multis modis præscriptioni obest. nunc ipsius rei priui-
9 legio. nunc vitio. † Rei priuilegium præscriptionem impedit, quod à commercio siue dominio nostro natura vel iure eam eripuit. Natura à commercio hominem liberum eximit, ideoque nullo tempore præscribitur. Ius autem rem sacram sanctam, & similem à commercio, & à præscriptione eximit, nec non & fundum dotalem, dummo-
10 do matrimonium duret, & sit vir soluendo. † Fundi quoque vitium pręscriptionem impedit, vt si sit impossessus, tunc enim nec ab inuasore, quoniam mala fide & sine titulo posidet, nec ab emptore etiam bonæ fidei præscribi potest, antequã possessione ad dominum reuersa, fuerit rei vitiũ
11 purgatum. † Et sicut præscriptio obstat ab initio, sic & post, & interruptio ciuilis aut naturalis, quæ non ob id solum contingit, quod possessor post præscriptionis initium rem esse alienam cognoscit, vt c. de long. tempo. pręscript. quæ pro li. l. vlt. & ff. de vsucap. l. vsucapionem. & l. sequitur. §. quod autem & l. non solum. & l. quare. & l. cum
vir

vir.ff.de fun.do.l. si fundum.c. de iur.do.l.pen. & c.de vsucap.pro empt.l.si partem.& c.de long.
12 temp.præscrip.l.ij.† Est autem prescriptionis huius effectus,vt actionem per exceptionem tollat, & secundum quosdam,vt etiam dominium trāsferat,& possessori contra actorem in rem defensionem pariat,dummodo possideat:eidem quoque saltem vtilem dabit vendicationem,si à pos-
13 sessione ceciderit.† Solæ vero in rem actiones, siue directæ,siue vtiles,hac præscriptione tollun tur,nec non quod metus causa actio,siue hæreditatis petitio, quando contra bonæ fidei emptorem competunt, & hoc ideo,quia vendicationis loco dantur, & vt rei corporalis vendtcatio tali præscriptione tollatur,supradicta desiderantur, vt autem rei incorporalis, id est seruitutis vendicatio tollatur ex ordine,satis est si prædicto tempore seruitute non fuerit vsus qui eam poterat vendicare, si restitutionis iure omnino careat,vt c.de præscript.xxx.vel xl.ann.l.si quis.&.c. qui.non ob.long. tempo.præscriptio.l. neque. & c.de his quæ vi.c.de edic. diui Adri.tol.l. fi.& c.de serui.l.sicut.ff.de serui.vrb.pre.l.hæc autem c.de ser.ru.præ.l.Attilicinus.

De longißimi temporis præscriptione. *Cap. III.*

SVMMARIVM.

1 *Præscriptio longißimi temporis quando necessaria sit?*
2 *Præscriptio longißimi temporis siue triennalis quibus prosit aut obsit?*

3 *Ius quot modis quem petere prohibeat?*
4 *Dos mulieri debita matrimonio constante non potest repeti.*
5 *Praescriptio tricennalis duntaxat contra desides locum habet.*
6 *Praescriptio tricennalis quando contra actionem personalem nascatur.*
7 *Praescriptio tricennalis per quae impediri possit.*
8 *Praescriptio triginta annorum impeditur propter actoris impuberis personam.*
9 *Praescriptio xl. annorum in quibus locum habeat?*
10 *Praescriptionis tricennalis & quadragenalis effectus qualis?*

NVnc de longissimi temporis præscriptione videndum est quæ alias ex xxx. alias ex xl. an. curriculis completur & à superioris præscriptionis tractatu longe lateque abest. Porro cum tricennalis præscriptio sit frequentior, primũ de tricennali, deinde quadragenali in eius defectu cõperta videbimus. Videnda sunt itaque quæ eam inducant, vel impediant eam, & quis sit eius effectus, & primum quando hæc præscriptio sit necessaria, & quare sit inuenta.† Est autem hæc præscriptio tunc demum necessaria, cũ longi temporis præscriptio deficit, quod contingit vt & supra diximus, siue reus personali actione perpetua cõueniri possit, siue in rẽ, & titulo aut bona fide careat, aut si sit res vitiosa. habet aut præscriptio hæc nec titulum, nec fidem bonam, sed rei vitium sicut actionis genus: nec actoris siue rei personã omnino distinguit. Fures, enim & inuasores hæc præscriptio munit, imo vero contra milites, adultos, mulieres. & absentes, à iunioribus Diuis principibus est ideo inuenta, vt quæ ante perpetuæ constitutæ fuerant actiones, certo fine taxarentur

tur, & cum sit odiosa hæc præscriptio, inducunt eam contra personalis actionis desideria, & contra vendicationé ipsius longam, & inconcussam detentationem vt enim personaliter quis obligatus est, statim ex quo quis cum effectu conuenire eum creditor potest, & cessat ita vt nil faciat pro suo iure conseruando, initium talis præscriptio capit. & ideo donec actorem ius agere prohibet,
3 nequit inchoari.† Prohibet autem ius quem petere, nunc ipsius actionis, quæ intendi debet, natura, nunc creditoris persona, actionis natura tűc impeditur creditor agere, & ideo contra eum nõ oritur præscriptio, cum debitum, quod in obligatione vertitur non sit purum, sed aut conditione, aut temporis dilatione, suspenditur. Vt si promittatur vel legetur aliquid in diem vel sub
4 conditione.† Idé est in dote mulieri debita, quã ante solutum matrimonium ex ordine repetere vetatur, ideoque ante contra eam currere non incipit præscriptio. Actoris persona prohibet ius ipsum, cui quid debetur, petere, & ideo huius pręscriptionis cessat initium, vt si quid debeatur filio familias, contra quem ideo non currit præscriptio: quia in iudicio communi iure sine patris
5 voluntate nequit consistere.† Quamobrem si nõ iudicatur deses nec desidiæ pœnam debet pati, & hæc præscriptio contra desides duntaxat locum habet. Amplius sicut illi, qui non egit: quia non potuit, non currit præscriptio, si nec creditori, qui ideo suum debitoré non cõuenit, quod annis singulis ei soluit vsuras, idem in cohærede

siue socio, contra quos ideo famil. ercis. seu com. diui. actio ei non competit: quia cum eo similiter possidendo semper de re tanquam de communi, obuentionem percepit tali enim facto, licet quidam. quorum sententiam inanem probauimus, contra sentiant non minus actio seruatur incorrupta, quam si fuisset in iudicium deducta, vt instit. de perpe. & tem. act. & c. qui non ob. l. t. pre. l. neque. c. vnde vi. l. vltim. & c. de præscrip. xxx. vel xl. ann. sicut. & l. cum notissimi, & l. si quis. & c. de anna. except. l. j. §. fin. c. de iur. do. l. in rebus. & in authen. vt sponsa. lar. §. rursus. col. ix.
6 consti. ij. † Sed quidem sancitum est hic, vt contra personalem actionem nascatur talis præscriptio, vt vero contra venditorem initium capiat & petitorem, ex quo agere possit silere conuenit, & ipsum reum possidere non corporaliter, sed tam ciuilirer quam pro suo. Ideoque nec colonum nec emphyteutam in dominij quæstione, dum conductionis nomine possidetur, contra dominum tuebitur talis præscriptio. Idem & in creditore dum hypothecæ iure pignori inhæreat licet quidam contradicant, vt c. com. de vsuca. l. j. c. de prescriptio. xxx. vel xl. ann. l. malè agitur. & c. eo. l. cum notissimi. ff. de vsuca. † Et licet huius pre-
7 scriptionis facilis sit ingressus. sunt tamen præterea quę supra diximus quæ eam impediunt ab initio aut post. ab initio impeditur hæc, id est, xxx. anno. præscriptio nunc propter rem, nunc propter actoris personam, nunc propter rei personam, & actionis genus. Rei ratio hanc præscrip-

ſcriptionem impedit, vt ſi ſit ille liber homo, aut ſacrum quod poſsidetur, aut tale, cuius non ſit propria & continua poſſeſsio, quorum numero ſunt omnes ſeruitutes ruſticę præter aquæductũ hic enim, quia eius poſſeſsio ſit quaſi continua, rerum immobilium exemplo præſcribitur. Idem eſt in vrbanis ſeruitutibus in ſuperficie conſiſtentibus, vt tigni immittendi, & ſtillicidij, fiſcalibus quoque functionibus, quoniam eis parere conuenit omnes prædiorum poſſeſſores, ſicuti curiali colonariæue, ſeu adſcriptitiæ conditioni, minime pręiudicat huius præſcriptionis adminiculum. vt c. de ſeruit. & a. l. ſi aquam. & ff. de mor. inſe. c. de agrico. & cenſi. l. cum ſatis. lib. xj. & c. de præſcrip. xxx. ann. l. pręſcriptionem, & l. competit. † Propter actoris perſonam impeditur talis pręſcriptio, ſi ſit actor impubes ei enim non curret pręſcriptio, antequam pubertatis annos ingrediatur, ſicuti nec contra locum venerabilem, nec contra ciuitatem, vt c. de præſcrip. xxx. ann. l. ſicut. & l. cum notiſsimi & in authen. de eccle. titul. §. pro temporalibus. c. de ſacroſanct. eccle. l. cum inter. Rei perſona, ac actionis genus ab initio hanc præſcriptionem impedit, vt ſi creditori pro pignore quod debitor, vel debitore viuo ſecundus creditori poſsidebat hypothecaria competat actio, vt c. de præſcri. xxx. ann. l. ſicut. & l. cum notiſsimi. §. ſed cum. Ex poſt facto quoque ſcilicet, licet iam ſit cœpta ab initio. ne inchoetur huic præſcriptioni obeſt litis conteſtatio, vel cõuentio iudicialis, quæ rem litigioſam faciat, vt

H 5 c. de

c.de præscript.xxx. ann.l. cum notissimi.&l.sæ-
pe.c.de anna.excep.l.j.His cessantibus:quæ præ-
scriptioni huic obstare notauimus si cœpta fue-
rit,effectum sortiretur præscriptio,si non,ante ei
us consumationem interrumpitur legitime.
Modos vero iuterrumpendi etiam melius osten-
9 demus.† Ad hæc notandum in quibusnam xl.an
norum præscriptionibus subrogari: in quibus
tricennalem cessare diximus:vt in actione hypo-
thecaria contra debitorem:vel secundum credi-
torem primo creditori competente:sicut & con-
tra locum venerabilem tunc locum habet,cum
ei talis competit actio:quæ si priuato competeret
x.vel xxx.annorum prȩscriptione tolleretur sed
vbi aliqua præscriptio iudicij continuatione est
interrupta,& hæc,id est,xl.annorum præscriptio
locum habet & ex eo tempore incipit currere,ex
quo vltima procedunt litigia,vt c.de præscr.xxx.
anno.l.omnes.&l. cum notissimi.l.sępe.&.c.de
annal.excep.l.j. & in authent. de ecclesia.titul.§.
10 pro temporalibus.†Harum duarum præscriptio-
num cum fuerit perfectæ,varius est effectus:nam
debitorem contra personalem actionem perpe-
tua muniunt exceptione,cui si soluerit non dant
conditionem,quoniam sunt comparatæ credi-
toris odio,possessorem vero qui venditorem po-
terat couuenire perpetua dum possideat:tuen-
tur exceptione,& si bonæ fidei possessor: & præ-
scriptione finita cadat de possessione:dant ei vti-
lem in rem actionem: quæ malæ fidei possessori
denegaretur:si de possessione sine alterius violen
tia

tia quanquam re iam præscripta caderet. Sed cum vetus possessor rem vendicare non valeat: quam mala fide pręscripserat: rei domino vel creditori: cui ea res fuerat obligata: datur eius rei vendicatio, licet inuasor: si nunc posside re: eos scilicet dominum vel creditorem ab agendo hac præscriptione repellere: vt c. de præscr. xxx. ann. l. sicut. & l. si quis ff. de cond. indeb. l. exceptionem.

De interruptionibus præscriptionum. Cap. IIII.

SVMMARIVM.

1 *Præscriptio longissimi temporis quomodo naturaliter interrumpitur?*
2 *Præscriptio longissimi temporis litis contestatione ciuiliter interrumpitur.*
3 *Actor quando possit præsidem adire & præscriptionem interrumpere?*
4 *Præscriptiones quæ omnes tollant actiones?*
5 *Præscriptiones minores non currunt contra minores viginti quinque annorum.*
6 *Præscriptio opposita nonnumeratæ pecuniæ quibus infringatur modis?*

SED quoniã istæ & aliæ præscriptiones, ne consummationis finem capiant, interrumpuntur frequentissime: ideo interruptionũ modos hoc in loco numerandos duximus, ac de modis xxx. vel xl. an. præscriptiones interrumpendi primum
1 videndum est.† Interrumpitur autẽ hęc pręscriptio naturaliter & ciuiliter, naturaliter veluti si possessor

ſubſcriptione, ſi ciuitas illa careat tabellionibus, quærimoniam proponere, vbi reus habet domicilium, vt ſic præſcriptionis interrumpatur curſus, vt & tunc differtur cum pupillaris ætas interuenit, puta, contra maiorem tali cœpta præſcriptione, & nondum completa, eum deceſsiſſe eique pupillum ſucceſsiſſe. In hoc enim caſu intra pubertatis tempus differtur præſcriptionis curſus.
4 † Hæ præſcriptiones omnes actiones tam in rem quam in perſonam tollunt, & poſtquam ſunt perfectæ contra eas denegatur omnis reſtitutio. vt c. de præſcript. xxx. ann. l. cum notiſsimi. & l. ſæpe. c. ex quibus cau. in integ. reſtit. non eſt neceſſ. l. vlti. c. de anua. excep. l. j. & ij. Iiſdem modis decem vel viginti & triginta annorum præſcriptio, quæ vſucapio vocatur quatuor, vel etiam quinque annorum præſcriptione, & ſi qua minor ſit interrumpitur, quibus xxx. vel xl. annorum præſcrip. interrumpi diximus, excepta bienniј continui præſcriptione, quæ de dolo actioni obijcitur, & quadrienniј continui exceptione, quæ poſtulanti in integrum reſtitutionem opponitur. hæ enim duæ præſcriptiones nec litis conteſtatione interrumpuntur, vt c. de dol. l, optimum. & c. de temp. in integrum reſtit. l. ea quæ. & l. petendæ. l.
5 ſuperuacuã. † Hoc amplius contra minores xxv. annorum ipſo iure non currunt iſtæ minores, ſcilicet x. vel xx. annorum. aut reſciſſoris temporis præſcriptiones, excepta quinquenniј præſcriptiones defuncti ſtatum defendente. Contra maiores quoque quandoque aut ipſo iure defendũtur,

tur, aut in integrum restitutione eliduntur, puta, cum actor intra statuta præscriptionum tempora ius suum exequi ex probabili causa fuerit impeditus. Quorum numero sunt reipub. causa, bona fide absentes, vel etiam alibi studiorum causa degentes, & similes, vt c. quibus in integrum restitutio non est necess. l. vlt. & ff. ne de sta. de. pe. q. l. non esse. c. qui. non obst. tit. præal. l. j. ij. & iij. & in auth. vt sponsa. lar. spe. scilicet con. §. de præ-
6 scriptiõe vero. ff. ex quib: caus. maio. xxv. l. j. † Præscriptio quoque non numeratæ pecuniæ exceptioni opponitur modis supra dictis infringitur, & præterea in scriptis facta extra iudicium denũciatione interrumpitur. Præscriptiones quoque annuæ seu minoris temporis interrumpuntur, etiam per solam precum oblationem principi factam, si ad eas principes rescribantur: vt c. de non nume. pecu. l. vlt. c. quan. libel. princip. da. lit. cõ. l. j. & ij. Sed quoniam sunt quędam species, in quibus paulo ante præscriptionem currere negauimus, quod ab alijs affirmatur. ideo quemadmodum contrarium sententiam infirmet Iurisprudentia, ab ipsa exspectemus: quod quidem ita liquebit, si in quæstionum modos aduersariorum allegatione, & Iurisprudentiæ responsa, quæ ab ipsa percepimus, inseramus.

ROGE-

ROGERII DE PRAESCRIPTIONIBVS DIALOGVS.

SVMMARIVM.

1 *Actio pigneratitiæ quare post annos quadraginta concedatur debitori soluere parato?*
2 *Præscriptio quando oriri dicatur?*
3 *In soluendo vel offerendi per quadraginta annorum lapsum non potest auferri.*
4 *Ius petendi & agendi ad actorem pertinens præscriptione tollitur: non autem ius soluendi siue offerendi.*
5 *Præscriptio quadragenalis quid requirat, vt contra aliquem currere possit?*
6 *Filius familias suo nomine vides potest actiones intendere.*
7 *Præscriptiones pœnales molliendæ sunt non exaggerandæ.*
8 *Deses per omnia nemo iudicari potest.*
9 *Creditor qua ratione pignus debitori reddere compellatur?*
10 *Creditor secundum quam præscriptionem primo creditori opponere possit?*
11 *Ius quodlibet cuique competens an possit annis xl. tolli?*
12 *Ius offerendi non tollitur præscriptione, licet bene actio hypothecaria elidatur.*
13 *Actio familiæ erciscundæ, communi diuidundo, siue pro socio, an tollatur socijs in communi longissimo tempore possidentibus?*
14 *Actiones familiæ erciscundæ, communi diuidundo, & pro socio, quando competant?*
15 *Socius dum in re possidenda communiter fructus communes percipit actionem incorruptam perinde ac si consocium iudicio vexaret retinere dicitur.*
16 *Res communiter possessa annis xl. an maneat communis actione pro diuisione sublata?*

Actiones

PERSONAE.

Rogerius & Iurisprudentia.

1 ROGERIVS. Quæro cum † omne ius triginta vel quadraginta annorũ præscriptione tollatur, quare post annos quadraginta debitori soluere parato concedatur actio pignoratitia? IVRISPRV. Hoc ideo concedo, quoniam antequam soluat vel offerat quod debetur, vt quidam minus recte dicunt pro recipiendo pignore debitori non nascitur actio pignoratitia. Tunc enim demum pro recuperando pignore hæc actio debitori competit ex ordine, cum soluere saltem paratus fuerit. Cum ergo ante non poßit intendi, merito ante
2 contra eam non oritur præscriptio, † quæ tunc demum oritur, cum actor nullo iure petere impeditus: desidiæ negligentiæue deditus: quod ei etiam statim ius concedit, petere contemnit: ei enim soli cum non egerit, & merito imputatur, cui nihil quo minus ageret, obfuit: vt c. de præscript. triginta anno. l. sicut. & l. cum notißimi c. de annali except. l. j. ROGE. Atqui potuit debitor ante, quod debebat offerre, & sic pignoratitiam habere, quare licet his annis quadraginta, pignoratitia non sit sublata: eo quod nondum

erat

erat nata, non tamen vltra valet intendi, etiam de bitore soluere parato: quia offerendi ius quod pignoratitiæ sit præparatorium, est causa annorũ
3 xl. præscri. ablatum. IVRISPRV.† Annorum etiam xl. lapsu soluendi siue offerendi ius debitori non potest auferri, & sic nec pignoratitiam tali præscriptione adhuc potest perdere: quia nondũ ei competit nec offerendi ius, quod actori præstat auditum. ROGE. Atqui omne ius xl. ann. præscriptione tollitur. IVRISP.† Minime quod
4 assumis verum est, solum enim petendi agendiue ius, quod ad actorem pertinet: tali præscriptione tollitur, at soluendi siue offerendi ius cum agendi, petendiue iure nil commune habet, nec ad actorem iuuandum: contra quem sunt præscriptiones istæ inuentæ: sed ad reum liberandum: pro quo defendendo sunt comparatæ pertinet: vt sic quidem rectius dicamus post annos etiam quadraginta, quoniam adhuc saltem naturaliter sit obligatus: debitorem posse & se & pignus suum soluendo liberare. ROGERIVS. Sed cum debitor potuit soluere: & sic pignoratitiam actionem quærere: miror quare contra eum quasi desidem non currat talis præscriptio. IVRISPRV.
5 † Vt contra te currat talis præscriptio: non satis est quod aliquid facere potuisti: quo facto actionem cum effectu quæreres. Nam & filios familias actionem aliquam habenti, licet vt sibi agere per mitteretur, facile posset à patre impetrare: non curret tamen præscriptio, cui rectius si quod allegasti, intueamur quod non egerit, quam debito-

ri quod non soluerit:vt sic actionẽ pignoratitiā
6 haberet,potest imputari.† Nẽpe & filius fa.& suo nomine vtiles potest intendere actiones: veluti cum absit pater,vel sit vitæ suspectæ:& sæpe facillimum ei est à patre cõsequi:vt vel ipse pater agat: aut sibi agere permittat,quod etiam quandoque facere cogitur,vt cum hæreditatem sibi delatam patre repudiante adeat.debitori vero sæpius grauissima est debiti solutio:& cum filio non currat vel cui sit latior agendi via: satis minus debitori
7 in casu curret:cum sit ei multo angustior.† Et in summa præscriptiones istæ:etiam pro pœna contra desides sunt inuentæ: ideo non legum interpretatione exaggerandæ,sed minuendæ sunt.Inde est vt si quędam contra actorem quasi desidem videantur laborare : quædam vero vel pauciora pro eo:à desidię pœna excusando faciant semper mitiora,id est, quæ non puniunt eligantur. Vt tunc dicitur cum ex causis varijs habeas obnoxium,& eum conuenias non pro singulis causis nominatim,sed cũ aduersus eundem personalem & hypothecariam actionem habeas,alteram duntaxat
8 intendas.† Nam tunc dicitur contra omnem præscriptionem interruptionem factam:quia nõ possis per omnia deses iudicari.Similiter & cõtra filium familias creditorem hic, vt sit deses,& sic contra eum currat præscriptio,hæc faciunt quod actionem habet etiam vtilem,quandoq; suo nomine,& quidem in iudicio,si pater permittat,qui etiam hoc permittere quandoque cogitur,potest sistere & agere quacunque etiam directa actione hoc-

hoc vero solum pro filiofa. faciens contra omnia à desidiæ quoq; pœna eum excusat. Quod pater cum esset vitæ suspectæ, posset eum ne ageret prohibere, eo quod ad eum vsusfructus nomine actionis commodũ pertinet iure communi. Cum ergo hic à præscriptione excusetur qui etiam actionem, vt dixi, habuit, agendique facultatem habere potuit, non difficulter cuiq; volenti per iudicis officium consentire compellitur quandoque genitor multomagis debitor excusabitur: qui nec actionẽ habuit nec vt eã haberet fuit ei satis facile: vt c. de bon. quæ. lib. l. vlt. §. & in authen. de nupt. §. sed quod sancitum est: & c. de anna. exceptio. l. j. ff. de actio. & oblig. l. filius familias. & l. in factum. ff. de iniur. l. sed si vnius. §. filio familias. ff de proc. l. filius familias.
9 †Est & alia ratio multo validior: quæ creditorem: licet diutissime inhęserit debitori soluere parato, pignus reddere cõpellit: quia creditoris possessio ad præscriptionẽ generandam non ei, sed debitori prodest: licet enim creditor sibi, non tamen pro suo possidet: & ideo rem pignoratã nequit pręscribere: sed ei: quo ad præscriptionem possidet: à quo possidendi causam habet: cuiusque tenet imaginẽ.
10 † Inde quod secundus creditor: quia debitoris nomine videtur possidere primo creditori debitore superstite eam solam pręscriptionem: quam & debitor valet opponere: Nam quoniã dum secundus creditor possidet: ipse debitor tenere videtur: ideo in Codice dicitur xl. demũ annorũ præscriptione secũdum contra primum: ad ipsius debitoris simi-

litudinem se posse defendere. & contradicitur: vbi creditor primus teneat:& secundus offerendo velit sibi pignoris causam confirmare : esset quidem vltra modum absurdum:cum creditoris possessio debitori:vt eius propriam præscriptionem pariat ad rem defendendam si foret aliena, & eandem contra ipsum:vt re careat:similiter præscriptionem pareret:vt sic:dum debitor possideat: & enim per creditorem in hoc casu possidet: contra eum:quanquam possessionem perdat:curat præscriptio,quod nunquam inuenitur:& eadem vt rem habeat,& contra eum: vt careat, & sic contrarium operetur præscriptionem inducat, possessio quod non posse dici suadet ipsa ratio: vbi de solutione dicitur facta ab eo, qui ciuiliter tantum tenebatur:vt enim illa solutione contrarium operetur non poterit debitori liberationẽ & obligationem parere:si nec creditoris intentio deberi,& contra eundem præscriptionem pariet vt ff. de solutionibus, lege qui decem. in fine.ff. de vsucapio.l.pignori,& c.de præscript. triginta
11 annorum,l. cum notissimi. ROGE. † Intellexi: ius xl.anno.non concedes tolli, IVRISPR. Inquam. ROGE. At creditor secundus: ne priori offerendo sibi pignus confirmet:aliorum quadraginta annorum præscriptione remoueatur.
12 IVRISPRV. † Licet hoc sit verum : non tamen eo pertinet,vt offerendi ius pręscriptione sit sublatum.Sed vt actio sit hypothecaria: quæ ei contra primum creditorem cum obligationis replicatione competit: illa præscriptione sit elisa : namque

namq; tẽto tempore ab actione excluditur: ideo id auxilium ei denegatur, quod actioni opitularetur, id est, obligationis replicatio: vt ff. qui po. in pig. ha. l. potior. c. de præscrip. xxx. an. l. cum
13 notissimi. Roge. †Et authoritate & argumentis conuictus: hoc fateor, sed cur socijs, cohæredibusue in commune xxx. vel xl. an possidentibus, fami. ercisc. communi diuidundo siue pro socio actionem non tolli dicas moueor: hic enim & actio competit, intendique potest: ex quo res cœpit esse communis: lex quoque has actiones xxx. anno. præscri. tolli dicit. Ivrisp. Licet quod proponis fatear: non tamen dum communiter possident: actio diuisoria, sed nec prætoria eorũ cuilibet præscriptione tolletur: & quod dicitur præscriptione has tolli actiones: tunc cum aliter pro solido rem communem teneat locum habet: vt tunc demum actioni communi diuidundo, seu familiæ erciscundæ præscribatur, cum & à suę partis venditione excludatur. nam dum suæ partis venditionem & ad diuidendum actionem retinet: adeo vt nec pacto de diuidendo facto: & multò minus communis detentionis præscriptione, perdere posset eam: ne res absurda eueniat: vt quod peti posit, diuidi non posit: vt ff. com-
14 mu. diuidun. l. in hoc iudicio. Roge. †An hæ actiones, statim vt incipit communis esse, competant? Ivrisp. Inquam, nec enim omnino lucem noscunt: qui eas tunc nasci dicunt, cum alteri sibi placeat à communione discedere. Roge. Quare ergo contra eas (licet communiter socij

possideant) non currit præscriptio. IVRISP. Vt cõtra te talis currat præscriptio non est satis, quod actionem habeas, quam possis statim intendere, & cesses: sed oportet te sic in actione intendenda cessare: vt nil faciat quod tuum ius: quasi nec de-
15 ses nec negligens, conseruare videaris. †At socius dum communiter possidenda re cõmunes fructus percipit, tali facto non minus actionẽ incorruptam retinet, quam se consortẽ iudicio vexasset: nec enim maiori diligentia ius, quod in re cõmuni habet potest conseruare, quã rẽ iugiter tenẽdo, eius fructus pro sua parte capere: qui enim hoc facit, sui iuris contẽptor vel deses non recte iudicatur. sicut creditor tunc recte deses non potest dici. ideoq; contra eum non currit præscriptio: cum debitorẽ iudicio non conuenit: qui in vsurarum solutione extitit deuotus, nã sicut ille pro debito vsuras capiendo: sic & hic pro re communi percipiendo fructus: actiones suas vigilando perpetuæ. Et sicut illi, qui deuotũ debitorem nõ exigit: sic huic qui à cõcordãte socio non recessit, non potest imputari. Hoc amplius pro socio: ne ei occurrat præscript. facit quod nec post communem iugem, tricennalemq; possessionẽ, quod sic possessum est, aliquo iure desinat esse cõmune. Imo si alterius tantũ esset effecta cõmunis tantum tanto spatio fieret, vt de his actionib' potius prodesse quam obesse, tricennalis commu-
16 nis detentio deberet. ROGE. †Rem communem manere, quamuis communiter annis sit possessa xl. fateor: sed actionem pro diuisione tolli dico: vt sic

vt ſic in poſterum communioni ſtare per hãc præſcriptionem arceatur ſocius, queãdmodũ hucuſque ſteterat. IVRISP. Eadẽ ratione dices, quod ſi per an. xl. ſolas vſuras accepit creditor, vt nec ſortẽ nec pignus poſsit petere, ſed pro vſuris dũtaxat litiget, vt ei in futurũ præſtarentur, vt ſunt certo præſtitæ: ne quid aliud vltra petere valeat: quod nec tu vt reor cõcedis. Nõ ergo tali prẹſcriptione quẽ inuitũ cõmunioni ſtare dicis: ſicut nec inuitũ creditorem vſurarũ quæſtui ſtare compelleres vt c. commu. diuid. l, vlt. & c. de xxx. an. præſc r. l.
17 ſi quis emptionis. † Sed tunc tantum præſcriptione has actiones tolli dicas: cum alter ſocius ſolus per ann. xxx. rem velut propriam tenuerit. Hoc enim in caſu non eſt quærendum vltra de re an communis fuerit, ideoq; cõmuni diuidundo actio tollitur, ſed ſolum hoc, an alter tanto tẽpore pro ſuo rẽ tenuerit, & quod etiã alias obtinet, & an tunc præſcriptio locum habeat, cum author in quæſtionibus præiudicet. At cum ambo & communiter poſsident, & de re veluti communi fructus percipiat, ſicuti ſuper re tanquã cõmuni per actionẽ diuiſoriã quæri poteſt, vt alter in eam ſolus impendat, delinquat. vel de ea quidẽ ſolus percipiat, ſic quod ad diuiſionẽ pertinet, per eaſdem actiones quæri poſſe non deſijt, nec eadẽ actio tẽpore quantũ ad rem principalẽ pereat, quod ad acceſsiones licet pro principali ſublata poſt, du-
18 ret: quod eſſet abſurdum. ROC. † Tunc contra actiones dicis eis currere præſcriptionẽ, cũ alter ſolus velut propriã rẽ poſsideat. IVRISP. Inquam.

ROGE. Nunquam fuit de hac re hæsitatio. IVRISP. Has actiones nullo tempore finiri, etiam altero solo possidente, putabatur: quia sæpius na sci videbantur. Credebatur enim, quoties socius solus de communi re capiat, vel in eam impendat seu delinquat has enasci actione: eoquod pro omnibus his prout eueniunt socio obligatur socius. Idem in actione furti dicebatur: eo etenim quod assidua contrectatione fur semper furtum faciat quasi sæpius renascendo dicebatur, donec rem possideret: nullis temporum lustris, furti actionem expirare, & ad has tollendas opiniones similis de familiæ erciscundæ, communi diuidũdo pro socio, furti actione, locuta est constitutio vt annorum xxx. præscriptione tolleretur, licet etenim assidue contractando fur furtum faciat: veruntamen quod in se reuoluitur fit furtum: sicque pro eo vna sola semelque tantum furti actio, siue conditio nascitur: & ideo vnius tricennij præscriptione tollitur. Sic quoque licet de communi re percipiendo, vel in eam impendendo, delinquendoue, socius obligetur, seu sibi alterum obliget, non tamen plures familiæ ercisc. seu communi diuidundo actiones, sed vna sola, semelque tunc nata est inter eos actio, vt sic vna possit præscriptione tolli. nam sicut ipsa communio vna est tantum: sic quod ea nascatur vna sola actio est. ROG. Et rationes & exempla proposita retinet interpreta-
18 tio. IVRISP. † Eius solius consuetudinis timenda sit interpretatio, quæ errore vacua, legi-
bus

bus rationique ostendetur contraria. Quicunq; sit ergo, cui plus placeat Capitone Labeo, præmissas dictiones tot rationibus comprobata, æquitati legum ac sensu commendabit, legumque argumentis tanto fortioribus comprobabit: quanto sibi facilior a esse maiora non diffidat.

CATALOGVS PRAESCRIPTIONVM, DOMINI ROGERII.

ST præscriprio trium dierum, vt in aduocato, cui licet intra triduum errorem corrigere. vt c. de erro. aduo. l. fin.

Est decem dierum, vt de appellationibus hodie. vt in authent. de ap. in prin. ff. de iti. actuque pri. l. j.

Est quindecim dierum, vt cum testes producuntur, vt c. de restit. l. si quando.

Est viginti dierum in eo qui vult litem contestari, vt in authent. de exhib. & intro. re. §. illud quoque.

Est triginta dierum, vt de creditore qui scripsit se accepisse creditū, vt c. de non nu. pec. l. in contractibus. §. super cæteris.

Est quinquaginta dierum quæ datur tutori ad excusandum, vt insti. de excu. §. qui autem.

Est sexaginta dierum, cum quis emit ita, vt si displiceret esset res inempta, vt. ff. de ædil. edic. l. quod si nolit. §. si quid vænierit.
Est sexaginta dierum quæ marito obijcitur iure mariti accusare volenti: vt c. ad l. iul. de adult. l. iure mariti.
Est centum dierum ad petendam bonorũ possessionem, vt c. qui admit. ad bo. pos. l. si bonorũ.
Est duorum, vel quatuor mensium si promisisti te exhibiturũ sine scriptis, vt ff. de re. iudi. l. de bitoribus.
Est trium & sex & nouem mensium, vt c. de dilat. l. prima.
Est quatuor mensium post datam sententiam, vt vsuræ currant, vt c. de vsur. rei iudi. l. ij.
Est sex mensium, vt redhibitoria. c. de ędil. edict. l. ij.
Est octo mensium ad faciendum inuentarium, vt c. de iure. deli. l. scimus.
Est annua, vt æstimatoria, & rescissoria, & quanto minoris. vt ff. de ædil. edic. l. sciendum. §. vlt.
Erat olim annua bima trima die, quę hodie per ex stipulatu actionem est sublata. vt ç. de rei vxo. act. l. j. §. cum autem.
Est annua quæ datur parentibus & liberis ad petendam bonorum possessionem, vt c. qui admit. ad bo. pos. l. emancipata.
Est biennalis vt de dolo & debitore, qui se scripsit accepisse pecuniam. vt c. de non nu. pec. l. in contractibus. in prin.
Est biennij vel quadriẽnij qua creditores in bonorum

norum possessionē missi ab alijs se defendunt, vt c. de bo. autho. iu. pos. l. cum apud.

Est triennij ~~in~~ vsucapione mobilium rerum, in insti. de vsucap. in princip.

Est quadriennij quæ datur ad implendam restitutionem post minorem ætatem, quæ etiam da tur pro vtili anno hodie, vt c. de temp. in inte. resti. l. vlt.

Est quadriennij, ne aduersus sacrum ærarium agatur, vt c. de quadrien. præscri. l. j.

Est quinquennij, vt de inofficiosi quærela, & de donatione facta ab administratore, vt c. de inoffi. test. l. si quis filium.

Est quinquennij vt ne post quinquennium de statu defunctorum quæratur, vt c. ne de sta. de funct. quin. quæst.

Est quinquennij ne adulter post quinquennium quam commissum adulterium dicitur, quod continuum numeratur accusetur, vt c. ad l. iul. de adult. l. adulter.

Est septem annorum cum quæritur vtrum fuerit infans necne, vt proinde habeat effectum, vt c. de iur. delib. l. si infanti.

Est decem & viginti, & triginta & quadraginta annorum, vt c. de præscrip. l. j. & de præscrip. xxx. annorum.

Est xij. vel xiiij. annorum cum quæritur pubes vel impubes quis sit, vt proinde testetur, vt. c. qui test. fa. pos. l. si frater.

Est quatuordecim annorum: vt currat præscriptio triginta vel quadraginta annorum.

Est

Est xvij. annorum cum quæritur an quis postulare posſit, vt ff. de postu. l. j. §. initium autem.
Est xvij. annorum præscr. cum quæritur an manumittere quis posſit, At insti. qui. & ex quib. cau. ma.
Est xviij. annorum vt si mulier veniam ætatis impetret, vt c. de his ve. æta. impe. l. vlti.
Est xxiij. annorum cum quæritur an quis adoptare posſit, vt ff. de adop.
Est xxv. annorum. vt exinde maior & legitimæ sit ætatis.
Sunt & aliæ præscriptiones quæ obijciuntur volentibus adipisci honorem, vt in magistratibus & sacerdotio à summo vsque ad minimum.
Sunt & aliæ quæ longum tempus non habent expressum, vt in vsuris, vt de ea dictum est, quæ longo tempore stetit, quæ non capit certam formam, nisi in libertate: vt ff. de vsu. l. cum de in rem verso.

DOMINI·HOSTIENSIS SVPER TITVLO DE PRAESCRIPTIONIBVS SVMMA.

Rubrica.

EX quo vidimus de exceptionibus in genere dicamus in ſpecie,& ſic apponamus rubricam de præſcriptionibus,& quia præſcriptionum alia vertitur circa res mobiles in ſpeciale nomen tranſiens,quæ dicitur vſucapio. Alia vero circa res immobiles in nomine generali remanens, & ſic dicitur præſcriptio.ſicut not.infra de cogna.lega. circa princip. Apponamus primo rubricam de prima.ſcilicet de vſucapione dicentes.

SVMMARIVM.

1 *Vſucapio quid ſit?*
2 *Vſucapio pro publica vtilitate dicitur introducta,*
3 *Vſucapere quis poſſit,vel non?*
Vſucapere non poteſt qui non poteſt poſſidere.
4 *Vſucapi poſſunt quæcunque poſſunt poſſideri.*
5 *Res furtiua vel vi poſſeſſa an vſucapiantur?*
6 *Pupilli loco dominorum habentur.*
7 *Seruo ſi ſurripiatur res peculiaris domino ſciente,neceſſe eſt & domino ſciente recuperari.*
8 *Res vſucapi propter delictum prohibetur.*
9 *Vſucapio qualiter impediatur?*
Vbicunque prohibetur alienatio,prohibetur & vſucapio.
10 *Empta bona fide an ſemper vſucapiantur?*

Res

uincialis soli spectatur triennium in rebus mobilibus. In immobilibus vero inter præsentes decẽnium, inter absentes vicennium secundum l.c. de vsucap, transformanda. l.j. & institut. de vsucap. respon.j. & §.j. & est vtrunq; tempus continuum ff. de vsucap. nunquam. §.j.

Quare fuerit introducta† pro bono publico, id est vtilitate publica contra æquitatem naturalem secundum quam sunt omnia cõmunia. instit. de iure natu. gen. & ciuili. respon.j. sicut & seruitutes contra eandem æquitatem, secundum quam sunt omnia libera sunt introducta. prout colligitur inst. de ingenuis. §.j. & de libertinis. §.j.

Est autem vsucapionis introductionis duplex ratio. prima, ne dominia rerum sint in incertum. ff. de vsuc. l.j. insti. de vsuca. respon.j. Secunda, vt aliquis sit litium finis: ff. pro suo. l. vlt.

3 Quis possit vsucapere. † Et quidem pater fa. & filius fa. & maxime miles: quod in castris acquisiuit vsucapiet: sed & pupillus etiam sine tutoris authoritate, dum tamen habeat animum possidendi. Furiosus etiam quod sanus possidere incæpit, vsucapit: licet non possit durante furore incipere vt hæc probantur. ff. de vsuca. l. iij. §.j. ij. & iij.

Seruus autem cum nihil possit possidere, nihil vsucapit. ff. de vsucap. l. sequitur. §. seruus. domin⁹ tamẽ per ipsum ignorãs, & etiã si infans sit, vel furiosus quę peculiariter nactus, est seruus vsucapit. ff. de vsuca. Labeo. ff. pro soluto. l. ij. ff. de acquir. pos. l.j. §. acquirimus. quamuis etiam hæreditate iacente, siue vacãte vsucapio nõ possit inci

pere

pere, cæpta tamen continuatur. ff. de vsuc. vacuum tempus. & l. iusto. §. nondum. & l. vlt. §. final. ad hoc. infra ne sed. vacan. c. j.

4 Quæ possint vsucapi? † Et breuiter quæcunq; possunt possideri, exceptis prohibitis: ergo incorporalia non vsucapiuntur, cum non possideantur, ff. de acqui. re. do. seruus. §. incorporales. ff. vsuc. sequitur. §. si viam. sed contra. ff. de vsucap, vsucapionem.

Dicunt quidam quod aduerbium, maximè, ibi positum superabundat: Vel dic, quod sicut incorporalia non verè possidentur: sed quasi. nō vere traduntur sed quasi, vt puta patientiam domini inducentis me in possessionem seruitutis viæ cauentis me ne impediat me venire, ff. de serui. rusti. prædi. l. j. §. vlti. ff. de act. empt. & ven. ratio. §. si iter. ff. de serui. quoties via. sic non verè vsucapiuntur, sed quasi vsucapiuntur, vnde & seruitutes a habentes continuam causam, sicut seruitus tigni immittendi, altius non tollendi, aquæductus, stillicidij recipiendi. quæ si semper non stillat, tamen cum ex naturali causa fiat ex cœlo aquam capiat, non ope humano perpetuo stillare intelligitur: tempore acquiritur. ff. de ser. vrb. præd. sed si inter. & l. foramen. c. de ser. l. ij. ff. de aqua. plu. arc. l. ij. §. antepenul.

Hę igitur seruitutes quæ continuam habent causam spatio decennij inter præsentes: vicennij inter absentes: computandi à tempore illo, quo vsucapiens incipit vti seruitute iure seruitutis,

non

non vi, non clam, non præcario, vſucapiuntur: vel quaſi .ff. quemadmodum ſerui. amit. lege final.

Illa vero ſeruitus, quæ intermiſsionem habet, non cauſam continuam. ſicut via: actus: iter, non acquiritur ſpatio temporis etiam xl. ann. acquiritur tamen ſpatio temporis, cuius non extat memoria ſecundum Azo. ff. de ſerui. ſeruitutes. iiij. ff. de aqua plu. arc. in ſumma. §. idem Labeo. ff. de aqua quot. & æſti. hoc iure. §. ductus aquę, ſed & ſi iuſta cum allegetur ad aquam probandam inducatur, & probatur patientia longi temporis iure conſtituta videtur. ff. de aqua. plu. ar. l. j. §. fi. & l. fi. ff. de vſur. cum de in rem verſo. ff. ſi ſeruitus ven. ſi quis diuturno. ſecundum Azo. & dominos legum. ad idem. xviij. q. ij. ſeruitium. j. q. iij. quartum. Quod mihi non placet, ſed dic vt not. infra eod. ſub rub. de præſcrip. rerum immobilium. §. quæ res. ſub. §. de quibuſdam, verſi. ſed quare nō ſufficit. Sic ergo vſucapiuntur corporalia: quaſi vſucapiuntur incorporalia: ſicut ius eligendi, inſtituendi, & eccleſiaſtica, ſacramenta recipiendi
b iuriſdictiones b quæ & per conſue. præſcripta acquiruntur etiam ſpatio. xl. ann. quicquid Azo. notauerit. Et forte illa eſt ratio: quia à cœlo videtur venire talia, ſicut no. in ſeruitute ſtillicidij. ſupra eodem. §. reſponſo. j. vnde in elect. facienda inuocatur ſpiritusſancti gratia. de elect. cum terra. ad fin. & omnis poteſtas & iuriſdictio à domino deo eſt. c. de præſcript. long. tem. l. vlt. in fin. infra eodem. cum olim. §. vltim. ad hoc ſupra de

elect.querelam.& c. Cumana: & de causa pos. & propriè.cum ecclesia Sutrina.& c.cum olim supra de fo.compe.cum contingat infra eo.olim.& c.veniens.e.de emancip.l.j.& fi.secus autem est in seruitutibus.& quæ sit ratio notaui.infra.eo. sub rub.de præscrip.rerum immo.§.quæ res sub.§.de quibusdam ver.sed quare non sufficit.

Item licet non vsucapiantur seruitutes per se: vsucapiuntur tamẽ cũ re cui accedũt, vnde vsucapitur domus, vel ager cũ seruitutib. debitis.ff.de vsuc.si aliena.§.j.sed & libertates omniũ seruitutũ vsucapiũtur.c.de præsc.long.tem.l.fi.propriè tamen siue verius loquendo non vsucapiuntur: sed per illius cui debentur negligentiam amittũtur.vt not.infra eo.sub rub.de præscr.rerum immobilium.§.quæ res.sub.§.de quibusdam.versi. amittitur autem seruitus.

Verum proprie loquendo vsucapiuntur mobilia, vel se mouentia: sed immobilia præscribuntur c.in quibus causis cessio.longi.tempor.præscrip.l.ij.

5 Quæ non ?† Et quidem res furtiuæ c vel vi possesse non vsucapiuntur.insti.de vsuc.§.furtiuę.& §.quod autem.quod intelligas de vi expulsiua siue ablatiua: nam aliud est in compulsiua.c.quod metus causa.l.iij.in fi.secundum Azo. imo certe intelliguntur vi possessæ quo ad periculũ animæ, siue violenter inuadantur siue scienter mala fide contra conscientiam detineantur, nec reddantur vt supra de restitu.spo.sæpe contingit.& de iu di. quia vt infra de testa. filius xiiij.q.v.si quidẽ inuenisti.

uenisti & ca.multi.xlvij.q.iiij.quicunque & iunge.quod not.infra.eodem.sub rubri.de præscri. rerum immobi.§.quæ res versicu.sed nunquid actio perimitur.& se.

Quod autem dixi furtiuam & vi possessam rẽ vsucapi non posse,intelligas nisi vitium purgatũ sit:& intelligitur purgatum vitium,si res in potestatem domini scientis, non ignorantis reuertatur,ita quod ab eo auelli non posit.idem si existimationem rei scienter recepit.ff.de vsu.sequitur.& tunc potestatem. Sed & requiritur quod dominus eam habeat eo modo, quo antea habebat:vt patet in his quæ not.infra eodem versiculo,verum si seruus.

6 † Sed si res pupilli surripiatur,sufficit quod in domum suam reuertatur sciente tutore: idem in curatore furiosi.ff.de vsucap.sequitur.§.si pupilli res.Et est ratio,quia tales loco dominorũ sunt ff.de fur.interdum.§.qui tutelam.hæc nisi tutor surripuerit & vendiderit: tunc enim non sufficit scientiam tutoris.imo necesse est, quod in potestate pupilli omnino reuertatur.ff.pro emptore. qui fundum.§. si tutor.idem ergo, & in prælato ecclesiæ: nam & talis procurator non est dominus. infra de donat.fraternitatem.j. q. iij.saluator.

Sin autem creditori surripiatur res obligata:& debitor qui dominus erat surripit,tũc non est res furtiua:nã reuersa est in domini potestatẽ: licet debitor teneatur creditori,ac furti: sed & si debitor alienam rem obligauit & postea surripuit ne-

cesse est quod reuertatur in potestatem creditoris ad hoc vt vitium sit purgatum.ff.de vsucapio. sequitur.§.si rem pignori datam.ff.pro emptore. si rem.

Sed si alius non debitor surripuit rem obligatam à vero domino, tunc debet reuerti in potestatem debitoris,qui verus est dominus.ff.de vsucap. sequitur. & quod autem. ff. pro sol.lege vlti.

7 † Quid si seruo meo surripiatur res peculiaris me sciente:oportet,quod & me sciente seruus rē recuperet:si me ignorante: & me ignorante potest purgari vitiū: nisi forte in peculio ipsam esse volui:tunc enim oportet vt sciam.Vbi vero,ab extraneo mihi res aliqua surripitur: non purgatur vitium nisi me sciente, in potestatem meam reuertatur :vel nisi forte ipsam in peculio esse volui: tunc enim si me etiam ignorante ad seruum perueniat,purgatur vitium,ff.de vsuca.sequitur. §.Labeo.

Verum si seruus mihi surripiat rem dominicam:statim est furtiua:non tamen amitto possessionem,quandiu apud ipsum seruum est ipsa res. & hæc est etiam ratio: quare ipsum fugitiuum videor possidere: nam is quemadmodum aliarum rerum possessionem interuertere non potest :ita nec suam.ff.de acqui.pos.rem quæ ff.de furt.l.seruit.& filij.instit.de ob.quæ ex delic.nas.& hi qui in parentum.

Exigitur ergo quod purgetur vitium,vt ita incipiam rem habere, quemadmodum habebam ante-

antequam surrepta esset, ad hoc.c.de restit.spo. Pisanis. nisi cum rem scirem ipsam in peculio sibi concessi. ff. de vsucapione sequitur.§. Item si eam rem.

Sin autem seruus rem peculiarem mihi surripiat quandiu eam retinet, non mutatur rei conditio.sed si alij tradiderit:furtum facit ,& erit res furtiua. ff. de furt. interdum.§. cum autem. Et purgabitur vitium sicut. & supra in re dominica notatur ver.verum si seruus.Et quod dictum est de rebus furtiuis,hoc idem intelligas de natis ex eis,& in partu ancillæ furtiuæ.de quo plene not. infra de furtis.§.inquantum,versicul. quod si ex re furtiua.

8 †Prohibetur etiam vsucapi res propter delictũ personæ, vt est in re data præsidi contra l. Iul.repe.hæc enim non vsucapitur quousque in potestatem illius,à quo extorta est,vel hæredis eius reuersa fuerit.ff.ad l.Iul. repet.l.peunlt.

Dicunt etiam quidam quod res clandestinæ vel præcarium vsucapi non possunt.ar. c. de præscrip.xxx.an.an malè agitur.

Quod non placet Azo. quia nec l. probatur: quinimo præcaria cum domini voluntate facta iusta est.ff.communi.diui.l.condi.§.inter prædones. licet etiam dicatur clandestina possessio: nõ tamen res propter hoc clandestina iudicatur vt subtiliter elici potest,ff.de acquir. pos.l. clã possidere.Nec litigiosa res quantum ad hoc dicitur vitiosa.c.de præscrip.long.tempo.l.j. secundum Azo. Sed breuitur cum mala fide nullus vsucapit:

pit:vt not.infra sub rubrica de præscr.rerum immo.§.quæ exigãtur sub.§.verum quicquid dicãt.

9 †Sed & impeditur vsucapio propter naturam
d rei quæ non potest esse in alicuius dominio,puta,in libero homine.

Item propter fauorem religionis vt in rebus sacris,religiosis:vt instit.de vsucap.§.j.quod intelligas quantum ad laicos, qui talia posśidere non possunt.vnde nec decimas vsucapiunt siue præscribunt.infra eo.causam quæ.ad idem.xvj.q.vij.§.j.c.j.ij.&iij.Secus quantum ad clericos,qui ipsas etiam posśidere & præscribere possunt.vt infra eo.& xvj,q.iij.quasi per totum.

Fauore etiam publici vsus impeditur,vt in Cãpo Marcio & Theatro,& Arena ciuitatis Veronæ vel alterius.ff.de vsucap.vsucapione.

Sed & priuilegio personæ,puta,in re minoris.xxv.an.Vel re dotali, regulariter enim vbicunq; prohibetur alienatio & vsucapio ad hoc.c.de fundo dota.l.si fundũ.ff.de admi.tu.lex quę tutores & in quibus cau.resti.in integ.nõ est necesse.l.fi.& quib. non ob lon.tẽmp.præsc.non est.ff.de acquir.re.do.bonæ fidei.§.j.ff.de verb. sig.aliena-
10 tionis.†Idẽ potest dici in reb.fiscalib.c nisi forte
e bona vacãtia delata fuerũt fisco:sed nõdũ nũtiata:hic enim empta bona fide vsucapiũtur.inst.de vsuc.§.res fisci.Sed & si sine titulo incœpit quis tales res posśidere tueri potest spacio xx.an.si computet ab illo tẽpore,quo dicta bona cœperũt esse vacãtia:sed si ab illo tẽpore,quo nũtiatũ fuit fisco cõputarę velit,sufficit quadriẽniũ sic intellige c.
de qua-

uadr.præſ.l.j.ff,de iure fiſci.l.j.§.diuus.&.§ præ
cr.ff.de diuer.& tẽp.pręſc.inter iiij.an.& iunge
uod no.ſub rubrica de præſcr.rerũ imo.§.quæ
xigãtur.ſub.§.verõ quicquid.ver.ego tamen.&
eq.Quæ dicta ſunt de rebus fiſcalibus idem po-
eſt dici de rebus cuiuſlibet ciuitatis. f licet non
int in vſu publico hæc enim non vſucapiuntur
minori tẽpore xl.vel centum an.c.de præſc.xxx.
an.omnes.c.de ſacroſan.eccle.l.fin. Ea vero quæ
ſunt in vſu publico nullo tẽpore vſucapiuntur.ff
de via pu.l.viam pu.vnde nec aquę ductus vſuca-
pitur.c.de aqueduc.diligenter lib.xj.& de fundis
rei pri.& ſaltibus diuinæ domus.l.vſus aquę.lib.
xj.† Quidam etiã voluerunt dicere: quod res mo-
biles eccleſię nõ vſucapiuntur, ſicut nec fiſcales
vt not.ſup.eo ver.idẽ poteſt dici.& eſt ar: pro ip-
ſis.c.de ſac.ſan.l.vlt. Tu dic non ſic in rebus eccle
ſiaſticis, quæ ſi mobiles ſint ſpatio triennij vſuca-
piũtur.c.de ſac.ſan.eccle.auth.quas actiones po
ſita.xvj.q.iij.§.vlt. Aliæ vero nõ minori ſpacio xl.
an.etiam ſi quis eis eccleſijs legatũ,vel hæreditatẽ
reliquerit.xvj.q.iiij.neque decennij.etiã ſi Impe-
rator dederit rem eccleſiæ.inf.de re.ec.nõ.alie.c.
j.xij.q.ij.quicũq; militib.quamuis ſi eſſent priua
ti res ab Imperatore datę ſpacio quadriẽnij exclu
derentur ab omni petitione.c.de quadr.præſcr.
bene à Zenone. h niſi in caſib.vt no.inf.eo.ſub ru
h brica de præſ.rerũ imo.§.quæ exigãtur.† Sed nec
1 2 vſucapiũtur publicę functiones.xvj.q.iij.§.pro-
deſt.ad fin. Nec colo.feudũ quẽ colit vſucapit.c.
de præſ.xxx.an.malè agitur.nec vaſallus feud.de

hoc infra ſub rubrica de præſcript.rerum imo,§. quæ exigantur ſub.§.hoc quoad res. Nec inſignia à Romana eccleſia concedenda vſucapiuntur xc.iij. diſt. illud. & c. peruenit. ſuper quo vide quod not.ſupra, de vſu. pal.§. & quibus diebus. ver.& notandum.Nec viſitatio, per conſequens nec procuratio, quę occaſiione viſitationis debetur. infra.eodem accedens. cũ ex officij ſuper quo vide quod not. ſupra de offi.Archi .§. quod ſit eius officium. verſicul. quare autem contra
13 viſitationem,& præceden. † Sic nec ſubiectio vſucapitur, infra eodem.cum non liceat.Sed contra,infra eo.auditis, infra de capellis mona.c. ij. infra.de priuil.cum olim propter quæſtiones.ſupra de except.cum venerabilis.in fi. So. ſecundũ Gof.ſubiectus per ſe tantum nec obedientiam nec libertatem præſcribit contra ſubiectum:ſed & ſi priuilegium libertatis concedatur alicui in enormen læſionem illius, cui debetur ſubiectio implorare poteſt læſus quod priuilegium huiuſmodi reuocetur :arg. infra de donat.apoſtolicæ. infra de decimis. ſuggeſtum.infra de verb. ſig. quid per nouale.Hoc tamen ius implorandi poteſt vſucapi à ſubiecto, & ad hanc ſubiectionem accedit.c. de fundo patri.l.vlt. lib.xj.& de quadri.præſcr.l.j. Vel licet ſubditus nomine proprio non poſsit hanc libertatem præſcribere : poteſt tamen nomine illius,cui debitam eſſe prætendit & cui tanto tempore præſtitit: ſic videtur loqui. infra de priui.cum olim propter quæſtiones.Poteſt etiam ſubditus aliqua præſcribere, quæ ad ſupe-

uperiorem pertinent.vt patet.infra.c.de quarta. & de iure pat. cum secundum Gof.super quo vide quod not.infra de sepulturis.sub.§. vetus.§. & quota sit.ver. sed nunquid præscribi potest. Licet autem fines prædiorum vsucapiantur.infra eodem. quia indicante.xvj. q. iiij. volumus. supra de proba.ex literis.Fines tamen prouinciarum,vel diocœsum,vel parochiarum non vsucapiuntur:nec quæ finibus,seu limitibus adhærēt. supra de proba.cum causam. xvj. q.iij.licet infra de parochi.super eodem. & tangitur ratio infra de decimis.cum sint homines.in fin. Sed nec ius pignoris spacio triennij vsucapitur. quod dic vt not.infra sub rubrica de præscriptione. rerum imo.§.fin.versic.quæ est ergo ratio.i

4 Quæ sunt necessaria vsucapioni. † & quidem multa.

k Primo requiritur k quod res non sit vitiosa: vel quasi alioquin non esset pręscriptibilis:quod dic vt plene not.supra.§.proximo.

Secundo vtile,qui vsucapit habeat bonam fidem.scilicet quod credas distrahentē esse dominum,vel habere ius distrahendi. ff. de verb. sig. bonæ fidei: quæ bona fides semper præsumitur adesse:nisi probetur mala secundum Azo. sicut & quilibet præsumitur ignorans, nisi probetur sciens.ff.de probatio.verius.& bonus nisi probetur malus. supra de præsumptio. c.si. ideo dolum ex perspicuis iudicij probari oportet.c.de dolo.l. dolum. ad hoc supra de elec. dudum.j. in fi.

Est tamen contra.argu.supra de elec. innotuit.§.parcentes.sed intelligitur secundum illam. dudum.& supra de elec.cum terra.in fin.scilicet quando apparet vitium seu defectus & non adhibuerunt eligentes diligentiam quam potuerunt & ideo imputatur,& præsumitur contra ipsos.ff. ad maced.l.penult.de hoc tamen dic vt not.infra de præscrip.rerum imo.§.quæ exigantur. versic. bona fides.

l Præsumitur etiam mala fides l ratione denuntiationis factæ ne emat.c.de rei vendi.si fundū.

Vel quia contra l.mercatur quis c.de agricolis & censitis,quemadmodum lib. vndecimo quod in his quæ de iure communi competunt alicui potissime potest exemplificari: vt not. infra sub rubrica de præscrip.rerum imo.§.quæ exigantur in præscriptio.sub.§. hoc quo ad res.versi.vt tamen.

Vel quia emisti à procuratore meo per collusionem,vel quia emisti à luxurioso,quem sciebas protinus expensurum in scorto pretium. ff. de vsucap.pro empto.qui sciens.&l.si quis.

m Iuris autem ignorantia non prodest,vt videatur quis m bonæ fidei esse.vt ff.de vsucapionibus nunquam.ff.de vsucapionibus,pro empt.l.secūda.§.si à pupillo.secundum Azonum.ff.de iur.& facti ignoranti.l.iuris ignorantia.prima, & secūda,quod verum est in vsucapione nā in pręscriptione prodest. vt patet. infra de iure patronatus cura secundū Goffred.quod mihi non placet nec sic illam intelligo decret.quod dic vt not.inf. de

præ-

de præſ.rerũ imo.§.quæ exigãtur.ſub.§.hoc quo ad res.ver.circa corporalia,ſed contra in eo quod no.infra reſpon.j.pro donato.verſic. Item donatio inter virum:dic vt ibi. Exigitur hic bona fides tẽpore traditionis:non tempore contractus: niſi in emptione vbi & tempore contractus:& tẽpore traditionis requiritur ſecundum Azo.quod dic vt no. infra eo.ſub rubricella.tit.pro ſoluto.

Sufficit autem, quod hic habeatur bona fides in principio,nec interrumpitur ex poſteriore alienæ rei conſcientia .c.de vſuca.transfor.l.vnica xvj.q.iij.§.poteſt hoc quo ad vſucapientem: vel vniuerſalem ſucceſſorem,ſecus in ſingulari.c.de vſuc.pro empto.diutina.ff.pro empto.ibi ij.§.ſi eam.Nec dicitur fieri furtum: vel res furtiua ex poſteriore ſcientia propter iuſtum initium quod ſpectatur ſecundum Azo.c.de præſcrip. xxx.an. ſiquis emptionis.& in hoc etiam multi conueniunt canoniſtæ.

15 †Mihi videtur,quod continua bona fides requiritur:alioquin quicquid dicant leges vel alia iure.vel doctores vſucapio nõ procedit.vt expreſſim dicit concil.gene.inf.eo.quoniã omne quod non eſt ex fide peccatũ eſt, cui enim ita bene credam interpretatione peccati ſicut domino Papæ & concilio generali:& iunge quod not ſup.de offic.Arch.§.quod ſi eius officium.verſi.quare autem.& hoc teneas.quicquid ſupra vel inf. notetur ſaluo quod not.inf.eo.ſub rub.de præſcript. rerũ imo.§.quæ exigantur.ſub.§.hoc quo ad res.
n ver.ſecũdũ.bona fides vero emẽtis nomine ſuo

exigi-

exigitur: si vero nomine alieno emerit: puta, procurator vel seruus nomine domini. in seruo distingue verum nomine peculiari emerit, & tunc siue cum mandato, siue sine mandato: scientia & ignorantia serui tantum & non domini inspicitur. ff. de edil. edicto. cum mancipium. ff. de lib. causa. immo. ff. de litigiosis. l. ij. respon. j. nisi forte domino præsente & non contradicente seruus emerit: tunc enim in præiudicium domini scientia sua inspicitur. ff. de libe. causa. immo. §. plane si filius. sed si præsens contradicere non posset: non obesset ei. ff. de contrahend. emptio. huius.

Sin autem seruus non nomine peculiari: sed nomine domini & mandato suo emerit. si mandatum de incerto recipit. idem est quod supra idem est & si sine mandato emat domino seruum vitiosum. ff. de edil. edicto. cum mancipium. §. circa.

Sed si de certo mandauit dominus: tunc inspicitur sua scientia, & non serui. ff. de libe. caus. immo. etiam tunc. & l. In seruo. ff. de liti. l. secunda respon. prima. ff. de contrahend. empto. & vend. sed si seruus. ff. de edilict. edicto cum mancipium §. sed & si seruus. nec obst. quod ibidem dicit cæterum incertum: quia refertur ad eum casum, quando emit nomine peculiari: & idem dicendũ est in vsucapione. ff. pro empt. l. ij, §. si seruus. vsque ad §. si à pupillo.

Illud autem certum est, quod quandoq; quis emit vt procurator vel nuntius, scientia vel ignorantia

ntia domini tantum spectanda est: sed sicut distinxi in seruo & filiosa. distinguendum puto secundum Azo.

Quandoque tamen speciale est, vt quis cum conscientia rei alienæ: non dico cum mala conscientia remurmurante vsucapiat: vt si conueni te noxali actione pro seruo alieno, quem posides, & eum mihi pro noxa des. ff. de noxa. & generaliter. ○ Sed certe authoritas iudicialis hoc facit. ff. de acquir. poss. iuste posidet. ff. ne vis fiat ei qui in pos. mis. est. l. j. & ij. ff. de mino. ait prætor. ff. quod cum falso tu. l. j. xvj. q. iij. placuit. vt quicunque, & authoritas iuris, infra eod. c. j. xxj. iij. q. iiij. qui peccat. & ne maleficia remaneant impunita. infra, de senten. excom. cum voluntate. & bonum iustitiæ, quod est summum. xij. q. ij. cum deuotissimam. vnde proprie loquendo: & si scientiam rei alienæ habeat: non tamen conscientiam malam sed bonam: & sic bonam fidem: & iunge quod no. infra eodem, sub rubrica. de prescriptione rerum immob. §. quæ exigantur. sub. §. hoc quoad res. versicul. quandoque tamen minori spacio.

6 † Tertio requiritur, quod res tradatur vel quasi: puta, quia præsumitur tradita propter patientiam & scientiam & similia. ff. pro legato. l. pen. c. de acqui. pos. l. ij. & no. supra de causa posses. & proprie. §. qualiter acquiratur. idem est & vbi aliquis sine vitio suo nanciscitur possesionem, vt ibi pro derelicto. etiam si vsucapiens ignoret. ff. pro derelicto. etiam si vsucapiens ignoret. ff. pro dereli.

dereli.id quod pro derelicto.ergo si sine traditio ne vel quasi non procedit vsucapio,quia nec sine possessione.ff.de vsucap.sine pos.sed nec possessio acquiritur sine traditione:vel quasi c.de pact. traditionibus.c. de rei ven.seruum emptum.insti.de rer.diui.§.per traditionem.

† Quarto vt distrahens & tradens bonam fidé habeant.nam si malæ fidei possessor alienauerit rem alienam spectatur præscriptio xxx.ann.si tamen dominus rei alienationem factã ignorauit. nã si sciuit imputetur ei,si intra sua tempora non fuerit contestata vt dis.in auth.vt spõsa.lar.§.rursus.col.ix.nec istud pure cõtrectũ per cõciliũ,infra eo.quoniã.quod nõ loquitur,nisi de præscribẽte.sed in hoc casu præsumo bonã fidé ex quo constat de titulo: nisi contra probetur:vt supra eod,versi.ij.

18 † Quinto requiritur continuatio possessionis & temporis completi.At not.supra eo.ver.§ quid sit vsucapio.ergo si interrumpatur possessio siue naturaliter,puta,desijt vsucapiens possidere,siue ciuiliter,puta,quia conuentus est corã iudice siue litem contest.non possunt continuari prima tempora cum sequentibus.imo requiritur spacium xxx.an.etiam si postea possessionem nanciscatur vsucapiens. vel xl. post litem contestatam, nisi in illo casu, quando possessionem recuperat sit bonæ fidei tunc enim forte statuto tempore vsucapiet.ff.de vsuca.l.si is qui pro emptore.§.si quis bona.& l.naturaliter.c.de præscrip.xxx.an. l,si.& c.de annal. except.l.j.

Quan-

Quandoque tamen & si possessio non sit continua, perficitur vsucapio. Nam inchoata à defuncto perficitur iacente hæreditate. ff. de vsuc. nunquam. §. vacuum. & l. iusto. §. nondum. & tamen primo non est in hæreditate, ff. si quis in testamẽ. liber esse iussus fuerit. l. j. §. Scæuo. & est ar. quod ecclesia vacans præscribat, siue continuet præscriptionem cœptam à prælato defuncto: & tamen contra ipsum non præscribitur, vt no. infra eod. sub rubri. de præscrip. rerum immo. §. quæ res. ver. ad hoc autem & seq.

Idem est in vsucapione regularum. vel columnarum: nam si x. dies superessent ad eam complendam: si aliquis in ædificium suum eas concesserit nihilominus eas vsucapiet si ædificium possederit. ff. de vsucap. rerum. §. Labeo. & tamen regula vel columna posita in ædificio minimè possidetur. ff. de acqui. poss. qui vniuersas. ff. de vsucap. eum qui ædes.

Idem potest assignari in debitore: qui rẽ quam cœpit vsucapere pignori dedit & tradidit creditori: vsucapit enim eam debitor, & si non ipse sed creditor ipsam possideat: ff. de acquir. poss. l. j. §. per seruum. & l. qui pignoris. ff. de vsuca. serui. secundum Azo. dic vt no. infra de pign. §. qualiter contrahant. ver, sed quare.

† Fit autem continuatio possessionis inter hæredem & testatorem, & hæredem & hæreditatem. Item inter emptorem & venditorem. Item inter testatorem & legatarium. Item inter hæredem legatariam, & consimiles personas: sed hoc ita demum

mum.si nullus alius medio tempore possederit. ff.de acqui.pos.Pomponius.mihi incipit:cum lapides.§. quartum. ff. de vsucap. possesio. & l.id tempus.§.fin.

Illud tamen no.est quod tempus. quo venditor possedit antequam rem venderet, & traderet tantum prodest emptori:non illud, quo postea possedit ff.de vsucapione.ad tempus.ff.de diuersis.& temporibus præscriptione.l. penult.§.penult.

Sed & ita demum fit hæc continuatio, si res vitio sa non sit. nam nec vitiosa non vitiose accedit, vel econtra.ff.de acquirend. possess. pomponius.§.fin.

Computatio autem triennij in vsucapione de momento ad momentum non fit: imo cum perueniet aliquis ad aliquam horam vltimi diei perfecta est vsucapio,ideoque qui hora sexta calendarum Ianuarij possidere cœpit hora sexta noctis pridie Calendas Ianuarij. reuoluto triennio perficiet vsucapionem.ff. de vsucap.In vsucapionibus.

20 †Sexto requiritur titulus verus, non putatiuus.non falsus.ff.pro legato.l.ij. & iij.secundum Azo.vsucap. procedit. c.de vsucap. pro hærede.l. vlti. in princip. institut. de vsucapione.§.error. ff.de vsucapione.Celsus,per titulum autem accipe omnem actum,per quem solet transferri dominium.

Pro

Pro soluto. Pro emptore. Pro transacto, Pro hærede. Pro donato. Pro derelicto. Pro legato. Pro dote. Pro suo: de quibus omnibus tã in C. quam in ff. speciales tractatus habentur, & nos etiam maxime. quia hac materia vtilis est & canonistis ignota, de his omnibus speciales rubricas ad maiorem euidentiam apponamus.

ADDITIO.

De præscriptione seruitutis: vide late in ij. parte. iiij. princip. tract. præscrip.

De præscriptione iurisdictionis vide plene. supra in ij. parte. quinta princip. de præscriptione in j. ij. quæstio.

Dixi late in ij. parte. iij. princ. tract. præscrip. in vij. quæstio.

De his omnibus vide plene supra per plures casus in j. parte vltim. princip. tract. præscri. vbi collegi omnes casus: quibus non currit præscriptio vsque ad xxvij. & maxime de casibus hic notatis in xij. casu.

Vide late in ij parte. v. princi. dicti tract.

Vide plene in iij parte. v. prin. in præcedenti tracta. & in j. parte. vj. princip. in v. quæstio.

Vide j. parte. v. princip. dicti tract. in ij. regula.

Nota limitationem ad l. bene à Zenone: & dixi in ij. parte. v. prin. prædicti tract. in viij. q.

De prædictis omnibus casibus; in quibus non currit præscriptio. vide supra. l. j. j. parte. vj. princip. tracta. præscrip. & in locis ibi remissiue notatis.

k *Vide in iij. parte princ. prædict. tract. per totam illã partem: quæ requirantur ad præscriptionem rerum corporalium. Et in prin. iiij. prin. quantum tempus requiratur.*

L *Vide*

l *Vide plene supra, in repe. l. celsus in iij. parte.*
m *Vide vbi supra in notalibus: & in iij. parte repet.*
n *Dixi in ij. parte. iij. prin. præcedentis tract. in xviij. q.*
o *Vide in ij. parte iij. princ. præcedentis tract. q. xix.*

SVMMARIVM.

1 *Titulus pro soluto vbi locum habeat?*
2 *Iustus error quo casu titulum det præscribendi?*
3 *In certis causis solutionis tempus est inspiciendum.*

a *Titulus pro soluto.*[a] *Rubricella.*

1 ISte titulus locum habet † vbicunque credo me obligatum ex quacunque causa: & tu similiter putas tibi illud idem deberi: & si ego & tu falsum putemus hoc siue putem me obligatum ad equū album alienum quem possideo: & ideo ipsum tibi trado. siue ad certam quantitatem pecuniæ & equum tibi do insolutum: puta, credo me tibi debere x. libr. vtique hunc equum alienum, quē possideo insolutum pro his x. libr. vtique hunc
2 equum vsucapiens. vt ff. eodem l. j. & † sic iustus error dat titulum pręscribendi: siue vsucapiendi. hoc tamen fallit in emptione. nam si ex causa emptionis, puto, me tibi teneri ad traditionem equi, & ideo trado, non habet locum vsucapio pro emptore: quia emptio non præcessit. neque pro soluto, cum ex causa emptionis tradatur. Diuersitatis causa hæc est: † quia in cæteris causis solutionis tempus inspicitur: nec enim interest cū stipulator alienum sciam esse: vel non id, quod stipu-

ipulor.Sed sufficit me putare tuum esse cum sol eris:In emptione autem vtrunque tempus:scili-t,contractus & solutionis inspicitur.&ff.eo.ti-l.si existimans.ff.pro emp.l.ij.respon.j.

ADDITIO.

Not.quod si datio in solutum excedat principale de tum vno nummo:vitiatur tota Bartol.& doct.in l. non sortem.§.si centum,per illum tex.ff.de condi.in-.& ibi moder.Papi.quod declarat:vt per Alexan. l.iuste possidet,col.v.vel vj.ff.de acquirend.possess. pulchre Bald.consi.xc.j.vol.Et ideo tunc non præ-re iustam causam præscribendi in præscriptione lon temporis:licet ille qui accipit putaret titulum va-lum ex quo errat in iure l.nunquam,in princ.ff.de uca.quod declara:vt plene dictum fuit.supra in l. sus,super tex.in iiij.not.

SVMMARIVM.

lo pro emptore quis possit vsucapere?
non emptæ an & quomodo vsucapiantur.
unium rei non transit per emptionem,nisi pretio soluto.

Titulus pro emptore. Rubricella.

HOc titulo vsucapit,†qui in veritate emit rem alienam bona fide:& bona fide recipit vel e-à furioso,quem putabat sanæ mentis.ff.eo-n lege.ij.§.si à pupillo.ff.de vsucap.pignori

Item si procurator vel seruus meus, cui mandaueram rem emere, persuaserit mihi, quod emit, & sic tradiderit, vsucapitur: vel pro soluto, vt dicunt quidam: vel pro emptore secundum Azo. vt titulo conueniat responsio Affricani ff. e. quod vulgo: & sic similiter erroneus titulus: dum tamen probabilis sit, dat causam vsucapiendi.

In hac tamen vsucapione multa requiruntur: scilicet vtroque tempore bona fides: vt not. supra proxi. rubicella. item quod emptio sit pura non conditionalis. ff. eodem. l. ij. §. si sub conditione, nisi forte conditio extiterit. nec enim sufficit, quod vsucapiens putet ipsam extitisse, cum non extiterit, nam is similis est ei, qui putat se emisse. ff. eo. l. ij. §. idem est.

Item requiritur ad illa, quod eadem res quæ empta est, tradatur. nam si alia pro alia traderetur non vsucaperetur. ff. eodem. l. ij. cum Stichum.

2 † Quandoque tamen vsucapitur res & si empta non sit: vt not. supra eodem versi. item si procurator, item si fundum emi & ampliores fines possederim bona fide: totam simul vsucapiam: quia non singulas res: sed totam vniuersitatem posſideo. ff. eodem. l. ij. §. sed si fundus. Si vero sciẽter pars alterius fundi adijceretur, non vsucaperetur mala fide impediente. ff. eodem. qui fundum. §. j.

3 † Item in emptione nõ transit dominium: nisi pretio soluto, vel alias satisfacto, alias tamen contrarium est: insti. de rerum di. §. venditæ. vnde videtur, quod non vsucapiatur, nisi de pretio fuerit satisfactum.

Item

Item in re immobili aduocato pro salario data exigitur scriptura c. de suffragio. l. vnica. alias nõ videtur, quod vsucapi posit: quod idem videtur dicendũ in alijs casibus, in quibus exigitur scriptura: vt no. supra de fide instru. §. quid si in instrumentum amissum.

SVMMARIVM.

1 *Titulus pro transacto quid operetur in vsucapione?*

a *Titulus pro transacto.*[a] *Rubricella.*

1 ISto titulo vsucapitur † res quæ relinquenti actionem, & recedenti à lite transactionis causa à non domino putante se dominum traditur: nec enim hoc titulo vsucapitur id, super quo transigitur, id est res de qua litigabatur: sed id propter quod transigitur, id est, res propter quam à lite receditur: vt c. eodem. cum ex causa. c. de trasact. si pro fundo. & iunge ea quæ not. supra de transact. §. quid sit transactio.

ADDITIO.

a *An titulus transactionis sit sufficiens ad præscribendum. vide late in v. q. j. partis. iij. princip. superioris tracta. col. iij.*

SVMMARIVM.

1 *Titulus pro hærede an habeat locum suis hæredibus.*
2 *Iustus error seu probabilis titulum & causam dat præscribendi.*
Bona testatoris viuentis an posint pro hærede vsucapi?

3 *Extraneus alienam rem mala fide possidens, si hæredem instituat. qui non habeat conscientiam rei alienæ, an talis res possit vsucapi pro hærede?*

4 *Vitiorum genera quæ sint & quot?*

5 *Vsucapio pro hærede qualiter procedat?*

a *Titulus pro hærede.*[a] *Rubricella.*

1 HIc titulus in suis hæredibus † locum non habet. nam sui non videntur habere titulum plusquam pater, vt pote, cum eo viuente rerum hæreditariarum quodammodo domini æstimētur ff. eo. l. ij. §. filium. c. eo. nihil pro hærede. ff. de lib. & posthu. in suis. & iunge ea quæ not. infra de consang. §. vsque ad quem gradum. versi. & est ratio. Sin autem pater incœpisset aliquam rem pro hærede vsucapere: etiam ipsi filio proficere posset vt placet in his quæ not. supra eod. §. quæ sunt necessaria. versi. v. & versi. fit autem continuatio. idem est si filius emancipatus fuerit institutus: quamuis pater non possedisset pro hærede: nec aliquo alio titulo, & in his duobus casibus potest intelligi lex. ff. pro suo, l. penulti. §. penult.

Item non habet locum hoc. nisi vbi quis vere est hæres: hinc est quod si institutus hæres non habet factionem testamenti: puta persona indigna est, nec potest iustitui, non vsucapit pro hærede. ff. eo. l. fi. Item si is. qui vere est hęres: alij quem putat cohæredem suum cum non sit pro parte indiuisa tradat rem, non procedit vsucapio, nisi forte fiat ex causa transactionis: si vero tradat pro parte diuisa procedit forsan vsucapio pro parte, quam vult transferre in cohæredem. licet nō pro

parte

parte illa, quam putat esse cohæredis.ff.fami.erci. cum putarem.ff: de condi.ob.cau.dat.l.iij.§.subtilius.nam cum de vsucapione quæritur verus titulus denotatur.arg.c.eo.l.penult.

2 † Veruntamẽ probabilis siue iustus error dat causam & titulũ præscribendi.nam si quis iustam causam habeat existimandi se hæredem, vel bonorum possessorem domino extitisse, fundum pro hærede possidebit & vsucapit.ff.de vsuc.non solũ.§.quod vulgo.Ergo non procedit vsucapio: nisi quis vere sit hæres: vel saltem iuste & probiliter hoc putet: secus si quæratur vtrum quis possit conueniri petitione hęreditatis: ibi enim sufficit possidere pro hærede: & si non hæres, sed prædo sit.ff.de peti.hære.l.pro hærede.Item ex bonis testatoris viuẽtis nihil potest vsucapi pro hęrede: sed eo mortuo procedit vsucapio, quamuis hominis viui sint bona, quæ vsucapiuntur, sic intellige.ff.eo.l.j.vbi dicit pro hærede viui hominis nihil vsucapi potest, & sic possessor mortui rẽ fuisse existimauerit, quãuis credat ipsum testatorem mortuum esse.

3 † Sed quid si quis extraneus alienam rem mala fide possidens me hæredem instituit: & ego non habeo conscientiam rei alienæ: nunquid vsucapiam istam rem pro hærede. Quidam dicũt quod sic: si ex persona mea volo incipere vsucapionem secus si vellem vti accessione temporis illius cui successi.arg.c.de præscript.lon.temp.l.j.ff.de acquir.pos.l.Pomponius.

Hi etiam tali arg.vtuntur: ego sum hæres vere insti-

institutus & bonæ fidei:nec est res vitiosa, ergo vsucapere possum.Ioan.& Azo.contra. quia lex interpretatur hæredem succedere in scientiam de functi.c.de fruct. & lit. expen.l.j.ff. de diuers.& tempo.præscri.cum hæres.& hæc opinio expressim comprobatur.c.eo.l.fi. nam bona fides in initio exigitur:& illa sufficit.xvj.q.iij.§. quę sunt necessaria.versi.sufficit autem.& si hoc est in vna & eadem persona non ficta:vt ibi, ergo idem debet esse in vna eadem persona ficta:puta,in defuncto & in hærede, qui duo fictione iuris eadem persona intelliguntur:vt in auth.de iureiu.quod à moriente præstatur.respon.j.collat.v.&arg.oppo.supra de tempo.ordi.c.literas. hoc etiam satis comprobatur à destructione consequentis.ff.de pub.si ego.§.idem Iulianus.ibi ex ea causa partū me vsucapere &c.ergo vt ibi innuit: ex qua causa non vsucapit quis partum apud se conceptum & editum:neque matrem ex illa vsucapione & si furtiua non sit,sed ibi hæres non vsucapit partum: ergo nec ex eadem causa vsucapiet matrem,& si non sit furtiua:sed tunc non obstabit vitium rei sed tantum personæ.scilicet mala fides defuncti: vt si hæres non vsucapiet quasi pœnes eum vitium remaneat: ergo obest hæredi mala fides defuncti.ad idem,quia dicit lex, quod vitium non personale si purgatum sit,non impedit vsucapi. ff.de de vsucapione.vbi.§.j.ergo à contrario sensu vitium personale, quamuis etiam purgatum sit,impedit.

4 † De hac tamen materia sic distingue.

Vitio-

Vitiorum alia sunt rei, alia personæ.

Item successorum alij iuris, alij specialis.

Siquidem sit vitium rei non distinguo vtrum sit generalis an specialis successor: quia in neutro casu vsucapere potest. ff. de pu. sin autem. §. hæc actio. & l. si ego. §. partus.

Et hæc vera sunt, si vitium rei interuenerit: vt puta res est furtiua: clandestina, vi possessa.

Idem est si res non sit vitiosa: est tamen quasi vitiosa: vt puta si res fisci sit. nam illa nullo tempore vsucapi potest, vt c. communia de vsucapione. iampridem, & instituto. de vsucapione. §. res fisci.

Vel si res pupilli sit, vel data præsidi. contra legem Iuliam repet. vt ff. de acquirend. rerum. do. bonæ fidei.

Sin autem sit vitium personæ: tunc distingue vtrum sit specialis vel generalis successor.

Vt si sit generalis nunquam posit vsucapere. vt ff. de pub. iudi. si ego. §. partus. & tempor. præscript. cum hæres.

Sin autem sit specialis successor: refert an velit vti accessione sui authoris, vel non. Si velit vti: & sic tempora sui authoris cum suis continuare, vtatur cum sua, vt ff. de acquir. poss. cum lapides. §. j. & ij. §. vlti. alias incipit. l. Pomponius. Sin vero tempora continuare nolit nec velit vti accessione sui authoris. ibi potest vsucapere: quamuis autor suus non potuisset: vt ff. de pub. sed & si res. §. in hac actione. & ff. de diuer. & temp. præscr. an vitium. & c. de præscr. long. tempo. l. j.

Et hæc vera sunt quantum ad publicianam vtendam, vel vsucapionem complendam: Verum quantum ad hoc, vt doli exceptio obsit successori, seu obijci possit: distinguitur an habeat lucratiuam causam, vel etiam propre lucratiuam secũdum Ioannem: & tunc obsit successori dolus auctoris: an non habeat lucratiuam causam nec pro pe: vt puta emit: tunc enim non oberit sibi dolus authoris sui nisi accessione authoris sui vti velit: tunc enim ei obesset secundum quod hæc omnia distinguuntur. ff. de except. doli apud Celsum. §. de actoris dolo. & §. si quis autem ex causa: & seq.

† Si quæras qualiter procedit hæc vsucapio: scilicet, pro hærede: respon. vbi defunctus possidebat aliquam rem alienam bona fide: sed titulum non habebat: hic enim extraneus institutus hæres cum hic titulum: scilicet pro hærede habeat recte vsucapiet pro hærede: si putat rem ex hæreditate esse. ff. eo. l. penulti. dum tamen res non sit vitiosa: alioquin contra, sic intellige c. cod. l. fin. Vel intelligitur in suis hæredibus, & accipe suum illum, non qui est in potestate, extraneum vero illum, qui non est in potestate quantuncunque alias sis propinquis, vt c. de iure dot. cum quidam §. simili modo. & de rei vxo. act. l. vnica. §. accedit. in fine.

ADDITIO.

An. intelle. titul. C.. pro hær. vide pulchre Ang. in l. eum, qui §. in hac ff. de pul. vbi ponit rationem ad l. nihil, C. eodem tit. quam limita, vt per Alexand. in l. j. col.

j.col.penult.c.qui admit.& in l.in suis col.iiij.dif.de libe.& posthu.vt procedat:quando filius venit tanquam suus,alias secus,& dicit gloss.in l.j,dif.pro haere.quod praescript.nunquam facit quem haeredem:qui non est:vnde dicit Bal.in l.j.col,vj.ver,quarto reuoco,c.quando non pet.per quod etiam mille annorum possessio facit non verum haeredem illum qui non est nec posset conuenire debitores haereditarios eo quod praetenderet se factum haeredem praescriptione:refert Fel.in c.causam,col.iiii.versi.modo in proposito,& versi.seq.de praescrip.vbi tradit an titulus putatiuus sufficiat ad praescribendum bona haereditaria siue haereditatem,& concludit quod sic,respondendo ad id quod supra dictum est. Et vltra eum est gloss.not. in l.haereditatem,in gloss.magna .circa med.c.in quib.caus. ces.long.tempo.praescrip.Et dixi supra in repet.l.Celsus.colum.tertia.in secunda amplia.vbi adduxi vnum consilium Paul. Et ibi dictis adde praedictum locum Feli.

SVMMARIVM.

1 *Titulo pro donato quis & qualis possit vsucapere?*
2 *Donatio inter virum & vxorem quo casu non teneat?*
Error iuris non prodest in vsucapione.
3 *Manumissio illa,vbi quis coepit seruum vsucapere pro donato & ante vsucapionem completam seruum manumisit an valeat?*
4 *Donatio rei alienae quo casu teneat?*
5 *Aliena res donari non potest quo ad hoc vt statim dominium transferatur:nec valet talis donatio in praeiudicium veri domini facta.*

Titulus pro donato. Rubricella.

HVius modi titulo†vsucapit cui donata est res à non domino,& tradita est,nec sufficit opinari

nari, immo donatum esse oportet bona fide.c.eodem l.vlti.& quod donatio de iure teneat, nam & si pater filio fam.donauerit: postea decedat filius non vsucapit pro donato. quia donatio non valuit ratione patriæ potestatis.ff. eod.l.prima.respon. primo & § primo.ff. pro hærede. l. secunda.§.filium.

Sed si post donationem filium exhæredauerit & filius hoc ratum habuerit ab eo tempore quo incœpit ratam habere donationem, vsucapio procedet.ff. eodem si patet, sed & si hæres ratã non habeat donationem, & si non pro donato saltem quasi pro legato secundum Azo. Vel saltem pro suo vt apparet in his quæ not.infra in rub.titul. pro suo, ver.irem titulus iste vsucapiet donatione tacitè confirmata, quod dic vt not. infra de donatione.inter vir. & vxor.sub rubrica de donatio.simplicibus,§.qualiter inutiles.& statim sequitur.

2 †Item donatio inter virum & vxorem facta nõ tenet· si tamen rem alienam dedit vir vxori putanti donationem valere, ex cuius donatione non sit factus pauperior: vxor vsucapiet pro donato. ff.eodem.si vir & vxori.ff.de donatione inter virum & vxorem.Sed & si constante: nisi forte tantum vsucapione completa: fiat diuortium.ff.eo. l.j.§.item si vir.

Sed nunquid est hic error iuris, qui non prodest in vsucapione: vt not.supra eodem sub rubr.de vsucap.§.quæ sunt necessaria, vers.iuris autem ignorantia. Ad hoc dic quod speciale est in hoc

hoc casu, quod error iuris prosit, cum nec aliter haberet bonam fidem. credit enim quod vir sit dominus:& sic errat in facto, & quod possit donare, sic erat in iure:& ideo cum sit error mixtus non nocet error iuris, ar. de don. inter vir. & vxo. si sponsus. §. generaliter. Potest etiam hic reddi ratio specialitatis hæc: quia don. inter vir. & vxo. generaliter prohibita est, in casibus tamen admittitur:& iste est vnus de illis casibus, quia non sit vxor pauperior. & hoc est quod dicit lex prædicta. si vir vxori litera quam quidam libri habent in fin. quæ talis est quia ea donatio demum reuocatur, ex qua is qui donat est pauperior, si occasione rei remaneret obligatus, puta, commodanti vel deponenti, quod tamen ignorabat, puta, habeat aliam rem huic similem, credidit dare suam, & dedit commodatam, & hoc casu non vsucapiet. ff. eo. l. j. §. irem si vir.

3 † Vbi autem aliquis cœpit seruum vsucapere pro donato, & ante vsucapionem completam seruum manumisit, non valet manumissio: sed possessionem amisit, & per consequens vsucapio. ff. eo. qui pro donato.

Sed & si is qui alienam rem dedit pœniteat: & etiam rem in iudicio vendicet. nihilominus vsucapio currit ff. eodem. si is qui alienam. Quod si venditio causa dona. facta sit non pro emptore, sed pro donato res vsucapietur. ff. eodem. lege fin.

4 † Igitur ex præmissis apparet donationem rei alienæ tenere quantum ad hoc, vt vsucapiendi iustus

iustus titulus transferatur: Nec obst. ff. de donat. in ædibus. in fi. vbi dicit donari non potest: nisi quod eius sit, cui donatur: quia exponi debet, nisi quod sit, id est, nisi agat quod eius sit, cui donatur: vel quod ad propositum donantis. ff. de publiciana quæcunque. §. j. in .ff. alioquin locum hæc vsucapio non haberet. secundum Azo.

5. †Vel si aliena res donari non potest quo ad hoc vt statim dominium transferatur, nec enim valet in præiudicium domini veri facta. c. eo. l. ij. quia quod quis non habet transferre non potest. c. de dona. si filius. j. q. vij. Diabertum infra de iurepatro. quod autem consul. ad fi. vel quo ad hoc, vt quis se de euictione obliget, ex quo bona fide sit ff. de edil. edic. ad res donatas, & sic intelligas, d. l. edibus, sed bene potest donari, quo ad hoc, vt vsucapiatur, sicut supra plenius comprobatur, & infra de dona. apostolicæ respon. j. ad fi. & infra de iurepa. cura. & c. eo. l. j.

SVMMARIVM.

1 *Titulo pro derelicto quæ res & qualiter vsucapi possit?*

2 *Emens rem ab illo qui cæpit possidere: quo titulo eam vsucapiat?*

3 *Rei partem habere pro derelicto nō potest cuius, insolide dominus est,*

a *Titulus pro derelicto.* a *Rubricella.*

1 Titulo isto† vsucapitur res mea ab alio, qui credebatur dominus, possessa: & ab eodem pro derelicto habita ab illo, qui credebat illum dominum;

minum,& credens rem pro derelicto habitam ipsam possidere incœpit: quamuis ignoret à quo derelicta sit.ff.eod.ad quod pro derelicto: sed si non habetur pro derelicto,& sic falsum est quod credebat illum dominum. vsucapio non procedit ff.eo.nemo potest. vnde nec merces ex naue iactatæ hoc titulo vsucapiuntur.ff. eodem.l. penulti.licet forte pro suo vsucaperentur, vt ff. pro suo l.ij.

2 †Vbi vero quis emit eandem rem ab illo, qui eã cœpit possidere, non pro derelicto, sed pro emptore vsucapit ipsam. sicut & si eandẽ emisset à marito, cui vxor ipsam donauerat.ff. eo.l.si id quod respon.j.nã quasi me volente, qui dominus sum: & rẽ pro derelicto habeo, id fieri videtur, vt ibi dicit, res enim pro derelicto habita quasi donata videtur ff. de stipulat. seruo. quod seruus.ff. de euic. l.vlt. quod si ego dominus rem propriam pro derelicto habeam non vsucapitur. sed occupãti cõceditur, qui statim ex quo rem occupauerit dominus efficitur.ff.eo.l.j.& l.si id quod.§.id quod quis ff. de acqui. rerum domi. qua ratione.§. hoc amplius.insti. de rerum diui.§.vlti. quamuis etiam ego rei propriæ pro derelicto habitæ quam cito, pro derelicto habeo statim dominus esse desinam: tamen nemini acquiritur, nec ꝑpossessione apprehensa.ff.eodem l.ij.

3 †Nec possum rei partem habere pro derelicto, cuius insolidum dominus sum: licet hoc possem si pro parte tantum quam pro derelicto habeo dominus existam. ff.eod. an pars.

AD-

ADDITIO.

a *Adde text. in l. falsus. §. qui alienum. ff. de fur. & not. per Bartol. in l. rem quæ nobis. ff. de acquirend. poss.*

SVMMARIVM.

1 *Titulo pro legato quis possit vsucapere?*
2 *Titulo pro legato non potest vsucapere nisi is, cum quo testamenti factio est.*
3 *Titulus qualibet an iusto errore interueniente præbeat iustam causam vsucapiendi?*

Titulus pro legato. Rubricella.

1 TItulo hoc† vsucapit is cui res aliena bona fide legata est nulliter. ff. eod. l. j. & l. alius pro legato. j. in princip. nec sufficit opinari: imo necesse est, quod in veritate legata sit: licet non iure & quamuis legatum ademptum fuerit nihilominus vsucapio currit. vt. ff. eodem. lege ij. & l. vlti.

Quod intelligas quandocunque error probabilis excusat vsucapientem, puta, credit testamentum valere: non errando in iure: sed in facto, puta: quia credit testatorem sanæ mentis esse, cum furiosus sit, vel ignorans legatum codicillis ademptum adesse. Idem est si in nomine probabiliter erretur: puta, legauit quis Titio, cum duo sint Titij, & quilibet de se sensit, cum tamen de illo non

non sensisset testator.ff.eodem pro legato j.

Idem si vsucapiens putat mortuum testatorem quamuis in veritate viuat, dummodo legati nomine res tractata fuerit: vel etiam legatarius sine vitio possessionē rei legatę adeptus sit ff.eo.ea res &l.seq.&l.penult.

2 † Sed nec potest vsucapere hoc titulo nisi is, cum quo testamenti factio est ff. eodem nemo potest.

Patet ex præmissis, quod titulus putatiuus,& si verus non sit, dū tamen probabilis error excuset, dat iustam causam vsucapiendi: vt not. supra eod.versic.quod intelligas, & sequenti.& in superioribus rubricellis.

Nunquid ergo idem est, vbicunque probabilis error excuset: Dixit Azo quod non: quia regula est, quod sine vero titulo non procedit vsucapio, vt not. supra §. quæ sunt necessario: vers. sexto. cui stare vult exceptis casibus supradictis: & si qui similes in lege scripti reperiantur: qui cum speciales sint: non sunt trahendi ad consequentiam.ff.de reg.iur. quæ propter, & l. contra.

3 † Martinus & alij quidam dicunt hoc ad quemlibet titulum vbicunque iustus error interuenerit extendendum: quod verius puto quantum ad hoc, vt inde factum illius, qui allegatur saltem computat, titulus pro suo, vt apparet in his quæ not. infra rubricella titulo pro suo.ver. item titulus iste, quia semper debet esse probabilis ignorantia excusata.ff.pro suo.l.fi.ff.de iur. & igno.plurimum, & regula. supra de or. ab episcopo qui

M resig.

resig.episcopa.c.ij.infra de cle.excommuni.apo stolicæ,& vbi eadem ratio idem ius.infra de consangui.& affi.tua.c.de libe.præte.vel exhæreda.l. j.quis enim posset in omnibus supradictis casibus,& in alijs in iure expresśis specialitatis redde re rationem:Et hoc maxime secundum iura canonica locum habet:quia aut fit alienatio in casu concesso:& rite:& tunc non est necessaria vsucapio,aut minus iuste:& in hoc casu necesse est intelligi iura canonica de præscriptione tractantia:alioquin superflua essent, & frustra occuparentur membranæ xix. dist. si Romanorum. ad hoc not.infra eod.rubricella de præsc.re.immo. §.quæ exigantur sub hoc quo ad res.versic.circa corporalia vero.

Nec ob.regula supradicta:Quia quod dicitur. c.pro hærede. l.vltim. vsucapio non præcedente vero titulo non procedit, subaudi,vel putatiuo errore facti probabili comprobante. & quod ibi dicit,intentio,subaudi,crassa,supina,erronea,nõ probabilis,vel quando res est vitiosa,vel quando sui hæredes & legitimi volunt vsucapere pro hærede,quod esse non potest,vt not.supra.eo.in rubrica titulo pro hærede.

SVMMARIVM.

1 *Titulus pro dote locum habet vbi res aliena bona fide in dotem datur.*

2 *Res in dotem datæ si sint inæstimatæ quo titulo vsucapiantur?*

3 *Res in dotem datæ si sint æstimatæ an possint ante nuptias vsucapi?*

Titu-

Titulus pro dote. Rubricella.

1 LOcum habet hic titulus† quando res aliena bona fide in dotem datur. vnde & si duæ filiæ patri hæredes extiterint, & res alienas quas pater bona fide possidebat in dotem dederint: & sic à maritis vsucapiantur, soluto matrimonio ipsas inter se diuident. ff. eo. l. vlt. Tamen circa hãc materiam sic distingue. Cum res in dote dantur aut æstimatæ aut inæstimatę.

2 †Item si inæstimatæ aut eo animo vt statim fiant accipientis: quod semper in dubio præsumẽdum est: vt ff. de iur. dotium. dotis fructus. in fin. & l. seq. aut non eo animo, si eo animo ante nupt. habet locum titulus pro suo: post nuptias vero pro dote: vt ff. eo. l. j. hoc si de iure & de facto tenuit matrimonium. nam si de facto tantum habet locum pro suo. vt ff. de iure do. Proculus.

Alij dicunt: quod si iustus error interuenerit in matrimonio habet locum pro dote.

3 †Si vero res æstimatæ dentur, dicunt quidam quod ante nuptias non vsucapiuntur. arg. ff. eo. l. ij. secutis nuptijs, vsucapiuntur pro emptore: quia æstimatio similis est emptioni, ff. pro emptore. l. j. & l. litis.

Rogerius vero distinguit vbi etiam æstimatæ dantur, vtrum eo animo dentur vt statim fiant accipientis, & tunc ante nuptias vsucapiantur pro suo: secutis vero nuptijs pro emptore, vt supra dictum est.

Aut eo animo vt fiant accipientis ſecutis demum nuptijs,& tunc ante nuptias non vſucapiuntur :vt ff. eodem l. ſecunda,& ff. pro ſuo .lege prima.

Nec obſt. ſi dicas æſtimationem tacitam conditionem habere, hanc : ſcilicet ſi matrimonium ſecutum fuerit: quia talis conditio non facit æſtimationem conditionalem. arg. ff. de condit. & demon. conditiones extrinſecas.

Alij dicunt: quod æſtimatio habet tacitã prædictam conditionem, vt ff. de iure dotium. plurimumque. §. ſi ante. & ideo ante nuptias vſucapi non poteſt. tamen cum conditione impendenti ſic: vt ff. pro emptore. l. ſi ſuper condi. ſecundum Bo.

SVMMARIVM.

1 *Verba pro ſuo quot modis accipiatur?*
2 *Titulus pro ſuo quomodo dicatur generalis quo ad alios titulos?*
3 *Traditiones rei facta cum bona fide an obſtet falſa cauſa?*
4 *Titulus pro ſuo quæ res & qualiter poßidere poßint?*
5 *Natura pronominum correlatiuorum meus, tuus, ſuus, noſter, & veſter.*
6 *Titulus pro ſuo nunquam dat cauſam præſcribendi, niſi aliquis ſuperiorum prætendatur.*
7 *Poßidens ex conducto quamuis corporaliter teneat, non tamen ſibi, ſed domino rei intelligitur poßidere.*
8 *Effectus vſucapionis quis ſit?*

Titulus pro ſuo. 3 *Rubricella.*

1 AD euidentiam huius tituli notare debes:† hoc quod dico pro ſuo, duobus modis

dis accipitur, ſcilicet: vere & ſimilitudinarie, Vere ſumitur cum dicitur pro ſuo ad differentiam eius: quod alienum eſt. Vnde verus dominus rem propriam, & quam ſcit ſuam eſſe, nec erat : pro ſuo poſsidet, ſic poteſt intelligi, ff. eod. ij. Et dicitur hoc ad differentiam creditoris vel commodatarij qui non pro ſuo poſsidet : & ſic hoc quod dico pro ſuo non eſt titulus vſucapiendi: alioquin quilibet vſucaperet rem ſuam propriam.

Similitudinarie accipitur quando ponitur pro titulo, puta, cum is qui poſsidet credit ſe dominum eſſe aliqua iuſta cauſa cum non ſit: & hoc habet fieri duobus modis, ſcilicet communiter & ſpecialiter. Communiter accipitur quando concurrit cum alio titulo, vt ſtatim exemplificatur infra eodem ver. titulus iſte generalis eſt. Specialiter accipitur quando competit alio quolibet titulo deficiente, vt not. infra eod. verſic. Item titu-
2 lus iſte, & ver. fi. † Debes ergo ſcire quod titulus iſte generalis eſt ad alios titulos ſupradictos: nam & quid pro emptore, & qui pro donato. & ſic de alijs poſsidet dummodo ſe credat dominum, & pro ſuo poſſidet & vſucapit ſiue emptum vel donatum ſit. ff. eo. l. j. ſiue nō ff. de vſuc. Celſus. dūmodo probabilis error excuſet.

Sed ex quacunque cauſa credat quis ſe dominum & ſibi vel patri ſuo traditum fuiſſe, pro ſuo vſucapiet. ff. eod. l. vlti. ff. pro dote. l. j. verſi. ante nuptias. auth. ſed & id quod ex hæreditate ad me peruenit vſucapiam. nam vſucapio pro ſuo procedit in his rebus, quæ aliena in bonis patris in-

ueniantur.ff.eo.ſi ancillam.§.penult.

3 †Nec obeſt falſa cauſa dummodo traditio facta ſit.ff.eo.ſi ancilla.§.fi.& dummodo bonā fidem habeamus,alioquin contra ff.eo.hominem.

Inde eſt quod ſi ancillam furtiuam bona fide emero,partum eius titulo pro ſuo vſucapio, etiam ſi ante completam vſuc.ancillam furtiuā eſſe ſciuero:dum tamen eius dominum certificauero,ſi poſſum,ſi non poſſum,excuſatus ſum.ſed ſi poſſum & non certifico,clam videor poſsidere,& ſic poſsidere titulo pro ſuo,clam non poſſum, propter malam fidem per conſequens nec vſucapere ff.eo.ſi ancillam.

4 †Hoc titulo poſsidentur omnia,quæ mari terra,cœloque capimus:aut quæ alluuione fluminū noſtra fiunt:& quæ ex rebus alieno nomine poſſeſsis,id eſt,ex quibus alium autorē habemus ſic ff.de his quæ no.infa.furti.§.ſi quæ nata ſunt poſſidemus:veluti patrum ancillæ hæreditariæ vel venditæ ſimiliter fructus rei venditæ vel donatę: ad quem cum non extendatur titulus ſpecialis, quia qui vendit rem vel donauit non vendit vel donauit ſpecialiter fructus futuros.neceſſe eſt ad hunc titulum recurrere generalem,vt omnia hęc probantur.ff.eod.l.ij.

5 †Et not.quod is qui pro ſuo vſucepit: & ſi per plures non ſit,poteſt dicere,pro meo vſucepi: & ſi per plures ſunt poſſum dicere, pro noſtro: vt ſubtiliter probatur.ff.eo.eſt ſpecies ibi pro ſuo,& ibi pro noſtro & bene poteſt dicere titulo,qui dicit pro ſuo poſsideo:vel vſucepi,vt probatur.ff.

eodem

eodem l.prima & ibi pro emptore pro suo possideo,&c.

Potest dici quod ibi loquitur Vlpianus magistraliter, Paulus vero l.seq.propriè: nam si rē meam dicam suam, impropriè loquor, cum eadē res non possit esse duorum dominorū insolidum.ff. cōmodati.si vt certo.§. si duobus vehiculum, nā meus,& tuus,& suus, noster,& vester, correlatiua sunt: quorum hæc est natura: quod vnum nō est reliquum, vt ff.de rerum permu. l.j. ergo proprie loquendo sicut ille pro suo possidet: sic & tu pro tuo possides: sic & ego pro meo possideo.

Hic igitur titulus sicut videtur petitionem hæreditatis non excludet: nisi aliqua iusta causa & vera prætendatur . arg. ff. de petitio. hæred. pro hærede.alias quilibet posset dicere pro meo possideo. & sic nunquam magis nec actio locum haberet.

6 †Item titulus iste nunquam dat causam prȩscribendi, nisi aliquis superiorum prȩtendatur ff.de vsuc.Celsus, vel aliqua alia iusta causa pone occupationis: puta, inuenit quis margaritā alienam ad littus maris: quam credit in nullius bonis esse, vel alluuionis vel accessionis ad rem emptam, vel donatam ff.eo.l.ij. & l. si ancillam.respon.j.Vel stipulationis ff.eod.hominem: Vel diuisionis rerum hæreditariarum à parte factæ:& sic vicē emptionis obtinet. c.communia vtriusque iudi.l.j. sic intellige ff.eo.si ancillam.§.si pater alias cōtra diceret illi.l.ff.pro dona.l.j. §. si pater.Posset tamen dici quod l.scilicet in prox. §.si pater. & si

deficiat titulus pro donato, habet locum titulus pro suo: vt in l. si ancillam. ergo si ex causa diuisionis ad alterum fratrem perueniet res aliqua vsucapio locum habet: vel ex causa successionis, vel cuiuslibet alterius. ff. eod. l. vlti. & sic titulus iste in omnibus iustis causis possessionis, per quas consueuit acquiri dominium deficientibus alijs specialibus titulis, locum habet: sed bene iusto titulo siue causa: solus temporis cursus non sufficit. c. de præscri. long. tempo. nec petentem. & l. præce. alias quilibet & malæ fidei possessor & sine titulo vsucaperet dicens, ego credebam rem meam esse, sic vsucœpi pro meo: quod esset absurdum. arg. insti. vi. bo. rap. §. sed nedum talia. & supra de rescript. nonnulli. infra. de accu. qualiter primo.

7 †Illud autem sciendum est: quod qui ex conducto possidet: quamuis corporaliter teneat: nō tamen sibi sed domino rei intelligitur possidere. supra de restitut. spol. cum venissent. ergo nec pro suo vsucapiet. c. communia, de vsucapione l. j.

Item si non fide bona non procedit vsucapio. c. communia: de vsucap. l. si.

Nec res vitiosa, vel quasi vsucapitur. c. communia de vsuca. l. penul.

Nec rem propriam vsucapere possumus: quia quod nostrum est nequit iterum nostrum fieri, nisi desinat esse nostrum. ff. de acquir. posse. possideri. §. ex pluribus. instit. de act. §. sic itaque discretis. supra de fide instrumen. inter di. §. instrumen.

men. versicul. cæterum. in fin. vnde hæc duo præponens scilicet, rem suam esse & vsucœpisse, seipsum videtur excludere. vt infra eod. veniens. §. fin.

Quod est ergo dictum, vsucepit pro suo, hoc quia tanquam suum quia hoc credebat legitimo tempore re sibi tradita & ex iusta causa & probabili, quamuis falsa possedit, & sic vsucœpit.

Sed & potest dici iustus titulus pro iudicato: res enim iudicata spacio. x. dierum vsucapitur quod dic vt not. inf. de sen. & re iudi. §. quot sint. versi. quo ad temporalia. & sequen.

8 Quid sit eius effectus? † Et quidem vsucapionis effectus in rebus mobilibus & semouentibus is est secundum omnes vt rei vsucœptæ directum dominium acquiratur. c. de pact. traditionibus. ff. de vsucap. l. j. & iij. ff. pro suo. l. fin. ff. de dig. l. j. §. cum prædium. in rebus vero immobilibus dissensio est: vt not. infra eod. sub rubr. proxi. seq. §. quis sit eius effectus.

Ex quo plene expedimimus tractatum præscriptionis, siue vsucapionis circa res mobiles, & se mouentes: in quo etiam aliqua interseruimus, ad res immobiles pertinentia: videamus de præscriptione rerum immobilium, interserentes etiam aliqua ad res mobiles vel etiam incorporales pertinentia: & sic apponamus rubricam.

ADDITIO.

Ad materiam tituli pro suo: vide quæ dixi in tractatu in j. parte. iij. prim. in xvij. q. & in repet. l. Celsus

sus.col.xiiij.in princ.item not. quod licet quis probet per testes quod possidet aliquam rem pro sua, & tanquam suam per talem probationem non resultat probatio alicuius dominij vel tituli secundum Bartol. in l.j.circa fin.ff.pro suo.& sequitur Alex.consi.lxxxix. col.ij.circa medi.v.volu.

De praescriptione rerum immobilium. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Praescriptio multipliciter diffinitur.*
2 *Species praescriptionis quot sint?*
3 *Appellari potest infra x.dies in praescriptione decem dierum, & sententiae arbitri contradici.*
4 *Quaestio mota iudici post depositum officium infra quantum tempus sit terminanda?*
5 *Creditor si scripsit sibi solutum esse, & velit contrarium dicere, an & infra quod tempus audiendum sit?*
6 *Bonorum possessionem petenti quantum tempus ad hoc sit concedendum?*
7 *Praescriptionum perpetuarum species quot sint?*
8 *Praescriptio longi temporis quae requirat?*
9 *Sine titulo non currit longi temporis praescriptio.*
10 *In praescriptione longi temporis necessaria est continuatio temporis?*
11 *Praescriptio longi temporis qua de causa cessare dicatur?*
12 *Longissima praescriptio quibus casibus cessat?*
13 *Tempora interruptionem praecedentia an prosunt praescribenti?*
14 *Peccata sunt tanto grauiora, quanto diutius animam detinent alligatam.*
15 *Ecclesia an possit ratione peccati leges corrigere, aut causas audire & diffinire?*
16 *Bonam fidem habens an cum scientia rei alienae possit praescribere?*

Pecca-

17 Peccatum non dimittitur nisi restituatur ablatum.
18 Rem alienam donare ius est principis.
19 Præscriptionis priuilegium non debet reportare ex eo, ex quo puniri debeat.
20 Peccatum alicui actui annexum ipsum actum impedire censetur.
21 Imperator an possit rem ecclesiæ donare, aut in præiudicium illis constitutionem facere.
22 Imperator qua ratione possit rem alienam donare?
23 Præscriptio cum mala fide quo casu valeat?
24 Rei laicorum quo pacto præscribantur?
25 Res laicorum debent continue, & usque ad legitimum tempus completum possideri ad hoc ut præscribantur.
26 Ecclesia quanto tempore præscribat contra laicum? & nume. sequenti.
28 Contra Romanam ecclesiam an & quanto tempore præscribatur?
29 Triplici ratione titulus requiritur in præscriptione rerum ecclesiasticarum.
30 Inueniunt aliquid nec restituens furtum committit, vel rapinam.
31 Res aliqua duabus ex causis non potest insolidum acquiri.
32 Donatio episcopi sine consensu capituli an plenum ius transferat?
33 Bona fides cum præscriptione xxx. an sufficiat ad possidendum res temporales laicorum, vel patrimoniales clericorum sine titulo.
34 Subditus laici facilius præscribitur quam subditus prælati.
35 Res laicorum facilius alienantur quam ecclesiarum.
36 Titulum probare qualiter quis non teneatur?
37 Quæ res præscribi possint?
38 Iura canonica non habent actionem in personalibus, sed tantum in realibus locum habent.
39 Ecclesia vacante an currat eius præscriptio.
40 Tempora quibus casibus de præscriptione subducuntur de medio?
41 Præscriptione non currit debitori nisi adueniente die, vel conditione existente.
42 Præscriptio non currit vbi agi non potest.
43 Actio confessoria aut negatoria quæ sit, & num. seq.
45 Fragilitas sexus, vel fauor militis, vel absentia an prosint quo minus non currat præscriptio?

Actiones

46 *Actiones quæ & an tempore tollantur?*
47 *Admitti non debet in electione nisi quæ ius habeat.*
48 *In actione fami.ercisc.an currat præscriptio?*
49 *Actio pignoratitia quanto tempore tollatur?*
50 *Præscriptio quot modis interrumpatur?*
51 *Per litis contest.ipso iure interrumpitur præscriptio.*
52 *Solutione eius quod debetur tollitur obligatio.*
53 *Præscribens aliquam rem bona fide xxx.an.habeat vtilem rei vendica,contra quemlibet possessorem?*
54 *Mobilia facilius mutantur quam immobilia.*
55 *Per præscriptionem acquiritur exceptio quæ omnem exceptionem excludit.*
56 *Cui datur actio multo fortius exceptio.*
57 *Natura vsucapionis quæ sit?*

HIc videndum est.
Quid sit præscriptio. Quot sint eius species. Quæ exigantur in præscriptione. Quæ res præscribi possunt. Quibus modis interrumpitur præscriptio. Quis sit eius effectus.

1 Quid sit præscriptio? † Est quidem ius quoddam ex tempore causam trahens, id est, firmitatē capiens secundum Da.

Alij dicunt: quod præscriptio est ex tempore causam trahens.

Tu dic: præscriptio est exceptio ius quoddam ex tempore continue Possessionis rerum immobilium. aliquando dominij vtilis: aliquando actionis vtilis: aliquando legitimæ exceptionis causam tribuens. xvj.q.iij.§.potest.c.de præscriptione xxx.ann.si quis emptionis. infra eod.c.j.& per totum. & in his quæ not.infra eo.§.fi.plenius apparebit.

Quot

2 Quot sint eius species? † In primis scire debes: quod exceptio quæ circa iudicia plerunque opponitur,& si dilatoria sit aliquoties abusiuè vocatur præscriptio:sic.c.de testi. nullum.c. de except.l.fin.

Præscriptionum tamen de quibus specialiter tractare intendimus duæ sunt species. omnis enim præscriptio aut temporalis est, aut perpetua.

Temporalium præscriptionum.

Alia est vnius horæ : vt si clericus deficiat vna hora,quod non intersit diuinis: vt ar. xij. dist.c. quod tamen qualiter intelligatur no. infra.de cle.non resi.Vel quando illud apud acta lata sententia appellandum est ff.de appel.j.§.si.& not.infra de appel.§.qualiter.sub.§. vbi vero.Alia vnius diei.nam eo die duntaxat quo iudex tulit sententiam:si quidem defuerit circa fructus accessiones vel expēsas supplere potest.ff.de re.iu. Paul. Alia duorum dierum scilicet olim in causa propria.Alia trium dierum olim in aliena causa.ij.q. vj.§.biduum. Item circa reuocationem erroris aduocati.c.de errore aduocato.l,iij.& si iudex recusetur secundum legem antiquam.c.de iud.cū specialis,& si quis iussit exire religiosum post pubertatem in religione completam.infra de regularibus ad nostram.Alia quatuor dierum in examinatione clericorum ordinandorum. xxiiij. dist.quando.sed certe ibi non loquitur de præscriptione. Alia quinque dierum. infra quos olim debebant peti apostoli.ij. q.vj.ab eod.hodie

vero

vero infra xxx.c.de appel.quoniam.Item inuenitur præſcriptio quatuor vel quinque dierum.ff. ſi quis cautio.& ſi poſt res. Alia ſex dierum quibus ſcilicet operari permittitur : ſed ſeptima ceſſandum eſt,ſupra de fer.cap.j.& ij.Alia ſeptē dierum,vt qui cadauer tetigerit, ſeptem diebus immundus erit,de conſect.diſtin.iiij.nequaquā.Alia octo dierum,quibus feſtum dedicationis eccleſiæ celebratur,de conſecr.diſtin.j.ſolennitates, &idem intelligas in omni feſto habente ſolennes octauas.ſupra de fer.capellanus. Alia eſt nouem dierum à morte defuncti numerandorum,infra quos hæres non poterit conueniri. c.de ſepul. vio.l.fin.& authen.ibi ſigna.

3 †Alia x.dierum infra quos hodie appellandū eſt ij.q.vj.anteriorum.Vel ſententiæ arbitri contra dicendum.c.de arbi.l.pen.& in conſtitutione pec.ff.de con. pecu. promiſſo. Stichi. §.j. item in alio caſu iij.q.iij.authen. quod fieri. Alia vij.alia xiiij.alia xvj.alia xviij.alia xix.dierum, vt v.qu.ij. præſenti.alia xv.dierum. vltra quos non detinetur teſtis inuitus.c.de teſtibus,ſi quando.Alia xx dierum qui dantur ad deliberandum.iij.q.iij.oſferantur,aliquando plus, aliquan.dominus : vt not.ſupra de dila.§.quot ſint dilationum ſpecies,ver.aliæ debitatoriæ.

4 †Item quæſtio mota iudici poſt depoſitū officium inf. xx. dies terminanda eſt, quāuis teneatur expectare.per l.vt c.vt omnes tam ciuilis quā mil.iudices.l.vnica.§.fina.reſpon.j.in auth.vt in fine quoquo ſuffra.glo.§.neceſſitatem,col .ij.in auth.

auth.de collatoribus.§.fina.col.ix.Itē habes præſcriptionem xx.dierū.inf.de cri.fal. dura.§.fina. & de cleri.excom.mi.illud.Alia xx.dierū, nam ſi per tres hebdomadas presbyter ab eccleſia ſua de fuerit, remouendus eſt xvij.q.j.ſi quis in clero.Alia eſt xxix.dierum, qui dantur antequā exequatur infra quos, niſi occurrerit epiſcopus accuſatus ſuſpenditur iiij.quæſt.quinta quiſquis.

†Alia triginta dierū qui dantur antequam exequatur ſententia lata à principe ſuper animaduerſione.xj.q.iij.cū apud.Item ſi creditor ſcripſit ſibi ſolutum eſſe, & velit contrarium dicere infra xxx.dies tantum auditur. c.de non nume.pec.in contractibus.Itē apoſtoli infra xxx.dies petendi ſunt, vt infra de appel.§. qualiter.ſub §. vbi vero verſi.iudex autem.Item pœna cōmiſſi pupillo remittetur ſi infra xxx.dies ſoluerit fiſco.ff.de pe.& vectigal.imperator.Alia xl.dierum quibus debet pœnitere is, qui à domino compulſus deierauit. cū vii.tamen ſequentibus annis xxij, q.v.c.j.ad idē.infra de ſponſa.duorū accepiſti. inf.de accu. accuſaſti.Alia 50.dierū.vt no.ſupra eo.verſi.Alia xx.ibi.Item quæſtio mota &c.Item contra tutorē, vel curatorem ſe excuſare volentem, inſtit.de excu.tut.§.qui autem. Alia lx.dierum inf. quos debet inuentarium compleri.c.de iure delib.ſcimus §. ſin autem dubius. Item ſi dictum non ſit infra quod tempus poſſit redhiberi res empta, ſi diſpliceat quadraginta dies dantur ff. de rehibito.act.quod ſi nolit.§.pe. Item alibi iiij q.iiij.§. aliquando.verſi.libellum.

†Alia

6 † Alia centum dierum, qui dantur petenti bonorum possessionem.c.qui admit.ad bono.possess.l.ij. Alia vnius mensis.iiij.q.v. quisquis. Alia duorum mensium: vt quando necessitas excusat accusatum.v.q.iij.si ægrotans. Alia trium mensium vt ibidem,& quando Iudæus emit seruũ causa mercimonij.liiij.dist,fraternitatem.infra de Iudæis.c.fin.versic.si infra tres menses. Alia iiij.mẽsium,infra quos debet.n.personalibus executioni mandari sententia ff.de offic. deleg.quærenti. Alia quinque mensium,infra quos debet electus consecrari. c. distin. quoniam hodie datur sex menses.supra de translat.episcopi inter corporalia.§.sed neq;: quod dic vt no.sup.de ele.§. quo tẽpore.vers.hinc non. Alia sex mensiũ.qui dãtur in redhibitoria actione. ff.de edil. edict.redhibi.& puanto mino.l.sciendum.§.fin.& alibi tertia quæstione de inducijs. Alia vij. mensium. ff. de statu homi.septimo. Alia viij. mensium xviij. dist.propter. Alia ix.mensium iij.q.iij.§.spatium. Alia decem mensium.in auth.de restit. & ea quæ pa.in x.mense.§.fina.colum.iiij. Alia vnius anni. lxiij.distin.si seruus,xj.q.iij.rursus. Alia vnius anni & diei.xx.q.ij.puella. Alia vnius anni & dimidij.iij.q.iij.de inducijs. Alia biennij xix.q.iij.monasterijs. Alia triennij xviij. q.ij.si quis incognitus. Alia quadriennij xvj.q.iij.quas authent.c.de quadri.præscrip.bene à Zenone. Alia quinquennij.c.ne de statu defunct.l.j. & l.si pater. Alia vj. annorum dist.vj.§.j.ibi si emeris seruum &c. Alia vij.anno.c.de iure delibe.si infanti. Alia ix.an.ff. de ali.

deali.&cibar.Mela.Alia x.anno.xvj.q.iij.§.potest.ij. Alia xj. anno.vt infra de despon. impu. si puella.Alia xij. an. in auth.de tempore non solutæ pec.super dotem.§.& si quid inter ætatem collatvij.Alia xiij. anno. infra de despon. impu.ex literis de illis.Alia xv.anno.c.de operi.pu.omnes qui xx. q. ij.illud.Alia xvij.ann.§.tria ff.de postulando l.prima §. pueritiam. Alia xviij.an.xxviij. dist.de his.&infra de regula.quia in illis,Alia xx. anno.c.de falsis quærelam.Alia xxv.anno.c.de in integrum restitut. mili. si minorem xx.quæstione prima.virgines. Sed perpetuum.

7 †Alia xxx.anno. xvj.q.iij.§.potest. Alia xl.anno. infra eodem de quarta xx. q.j.sanctimonialis.Alia quinquaginta an.vt l.græca alearum ludus.Alia lx.anno.xx.q.j.iuuenculus.Alia c.ann. xxj.q.tertia. nemo infra eodem ad audientiam, cum nobis.si diligenti.in fi.

8 Quæ exigantur in præscriptione, †Et quidem secundum l.in præscriptione long.temporis bona fides & iustus titulus, & continua possesio, & quod res sit præscriptibilis exiguntur.

Bona fides autem ementis,vel ex alio iusto titulo accipientis exigitur:vt c.de pręscriptio.longi tēporis diuina.& l. seq. & l. si fraude.& l.penulti.& licet proxima lex dicat possessorem debere probare bonam fidem.Azo tantum not.quod probatur eo ipso,quod non probatur contrarium,argu.c.qui mil.non pos.l. penult.& not.supra sub rubric.de vsucap. §. quæ sunt necessaria. versi.ij. Vel dic quod præsumitur contra posi-

N dentem,

dentem,nisi titulum probet:sed eo probato præsumitur præsumptione iuris: & sic probatur per consequens bona fides:& sic potes intelligere.d. l.sicut ex lectione ipsarũ colligi potest,& est arg. quod in rebus ecclesiasticis, in quib.bona fides requiritur,requirendus & allegandus est titulus &probandus:Vel melius aut posidens suspectus est ex aliqua causa probabili: & sic requiritur, quod probet titulum,qer quem præsumatur bonæ fidei,aut nulla præsumptio est contra ipsum, &tunc præsumitur bonæ fidei,& sic l.penu .c.de præscriptio.longi tempo. potest intelligi quando præsumitur contra possidentem ex aliqua iusta causa,& iunge quod not.infra eo.sub §.quartum,& seq.

Sed neque consueuit nocere mala fides traden tis ff.de diuer.& temp.præsc.an vitium.& inst.de vsuca.§.quod autem nisi recipiens vti vellet accessione malæ fidei possessoris,vt c.de præscript.lon. tempo.l.j.ff.de acquiren.posses-Pomponius §.cũ quis.

Sed hodie malæ fidei possessore alienante ignorante rei domino spectatur præscriptio trigin ta an.ipso autem domino sciente si non fuerit cõ testatus,sufficiunt decem an. inter præsentes xx. inter absentes in auth.vt spon.lar.§.rursus, col.ix & not.supra de vsucap.§.quæ sunt necessaria,supra quarto.

9 †Titulus vero requiritur: quia sine eo nõ currit lon. temporis præscriptio:vt c. de pręscriptio. longi temporis,diutina.& l.nec petente. & l. fi.is

nisi

niſi in caſu: vt not. ſupra ſub rubrica de vſucap. §. quæ ſunt neceſſaria. verſicu. quandoque tamen ſpeciale eſt.

10 †In hac etiam præſcriptione long. tempo. neceſſaria eſt continuatio longi temporis, ſcilicet x. anno. inter præſentes xx. anno. inter abſentes. Et intelligitur præſens quo ad hoc pertinet, qui eſt in eadem prouincia vbicunque res ſita ſit, nã ius vendicationis incorporale eſt: & vbique poteſt exerceri, ſicut & quælibet actio perſonalis ſunt enim actiones quædam diuino motu, & animo ſubtiliſsimo conſtitutæ c. de præſcri. longi tempo. l. vlt.

Quod ſi præſcripſi rem tuam te præſente per x. an. demum te abſente per v. an. nunquid completa eſt præſcriptio? non, immo ſicut duplicatur decennium vbi nullo tempore fuiſti præſens: ſic debet quicquid de decennio te abſente currerit, duplicari: vt in authen. vt ſpon. lar. §. de præſcriptione.

Sin autem præſcriptio fuerit interrupta præſcriptio impeditur: vt not. infra eodem §. quibus modis.

In pręſcriptione vero longiſiima ſcilicet triginta anno. non requiritur niſi continuatio poſſeſſionis, & habet locum præſcr. ſecundum l. vbicũque ceſſat præſcriptio long. tempor. quod dic. vt not. infra ſub. §. verum quicquid & ſe.

11 †Ceſſat autem præſcriptio longi tẽporis ratione perſonæ puta, minor eſt 25. an. cuius res præſcribitur ff. de acquirend. poſſeſsio. bonæ fidei

c.in quibus cauſ.reſtitutio.in integrum.non eſt ne.l.vlt.

Exinde quinquennalem præſcriptionem: quę tuetur ſtatum defuncti. hæc enim currit contra minoré,nec reſtituitur.c.ne ſtatu defun.ſi mater.

Item in dote cauta non numerata,quandoque currit minori & reſtituitur. quandoque non vt, conſueuit not.c.de tempo.reſtit.in integ.auth.ſi minor.

Item ſi ceſſat propter qualitatem rei:vt quia religioſa,vel eſt ſacra & in re vitioſa, & deficiente bona fide,vel iuſto titulo,vt patet in his quę not. ſupra de vſucap.§.quæ non.& §.ſeq.

Item in omnibus perſonalibus actionibus.c. quibus non obijci longi temporis præſcript.neque mutui.

Itē in omnibus mobilibus c. in qui.cau.ceſſat long.tempo.præſcrip.l.ij.

Item in omnibus mixtis actionibus.c.in quib cauſ.ceſ.long.temp.præſcri.l.vnus indiuiduum. excipitur hæreditatis petitio: quæ quandoque ſuos excedit terminos,quandoq; exceditur è ſuis terminis:vt not. c. de pet. hæred.l. hæreditatis petitio.

Quandoque etiam vere currit:ſed effectu caret: quod accidit propter iuſtam & probabilem, & neceſſariam perſonæ abſentiam reſtitutionem petentis:quod in militibus, & eorum vxoribus circa expeditionem occupatis:& in medicis & in abſentibus cauſa reipu.& in captis ab hoſtibus,& poſt l.i.reuer.vel in abſentibus caſu fortuito,locū habet

habet:vt c.quibus non obst.long.temp.præscri. leg. j. ij.& iij.& vj,& vlti.super quo vide quod not.infra eo.§.quæ res versi.sed & si quis de mandato domini Papæ.

12 †In illis autem casibus, in quibus cessat longi temporis præscriptio:vt not.supra eod.versi.cessat & se..præscriptio longissima.scilicet xxx.ann. succedit:vnde non respuit vitiosam rem.& est ratio:quia hæc præscriptio longissima non in fauorem præscribentium : immo in odium non petentium: sed ius suum prosequi negligentiam, est inducta.c.de anna.except.l.vlt.in fi.arg.c.de edict.diui Adri.tollen.l. fin.in fin.quod Ephesinus legislator primus constituit infra eodem vigilanti.

Igitur secundum leges quæcunque sit actio, siue in rem,siue in personam,siue mixta quantúcunque possessor habeat malam fidem spatio 30.an.regulariter concluditur.c.de præscri. 30. ann.sicut in rem.& l:si quis emptionis.16.q.3.§. potest.versi.quod si mala fide.in hac enim mensura omnes personales actiones positæ sunt.c.de consti.pec.l.ij.c. de præscrip. 30.an.l.vlti. quod verum est de perpetuis: secus de temporalibus, quæ minori spatio temporis concluduntur,sicut redhibitoria:& quando minoris,& similes.c.eodem. sicut in rem.respon.j. & §. sed si aqua.& §. hoc autem,& inst. de perpe.& temp.act.respon.j. Nec dicas correctas leges,quæ volunt quod cum mala fide quis possit præscribere per decre.infra eo.quoniam quod enim ibi dicit tam canonica,

quam ciuilis exponi debet. id est, tam de re speciali, quã ciuili. ecclesiestica tamen secundũ Ber. quod mihi non placet: vt no. infra eo. sub §. verũ quicquid. quod enim est mortale in foro canonico: est mortale & in ciuili: & illud intendit remouere, & leges ipsum fouentes corrigere: vt patet ibi cum generali &c. Et not. quod ibi caute dicit derogandum: quasi dicat non intendimus leges abrogare, sed eis inquantum peccatum mortale fouet, derogare igitur in quantum volunt, quod cum mala fide qui possit præscribere, non sunt tenendæ.

Sed quo ad alia in sua remanent firmitate: vt patet in his, quę no. inf. eo. §. fi. ver. sed secundum cano. & sic non abrogantur, sed eis derogatur ff. de verb. sig. derogatur, oportet autem quod præscribens rem xxx. ann. continue ipsam possideat iure suo. nec enim illos appellari conuenit possessores: qui ita tenent, non ob. hic solitam debeant præstare mercedem alioquin malè ageretur dominis prædiorum: quia cogerentur quod locauerunt amittere: aut vtiles conditiones excludere: aut anno quolibet de suo dominio protestari. c. de præscript. 30. ann. l. ij.
13 † Item oportet quod quis possiderit sine interruptione, quod dic, vt not. infra eod. §. qui. mo. alioquin tempora inter ruptionem præcedentia non prosunt. c. de præscrip. lon. temp. l. j. & c. de præscrip. 30. anno. cum notissimi, respo. j. In actione vero vel iure personali non requiritur vera possessio, sed quasi possessio, quia nec aliter dici potest ff. de peti. hæred. regu-

regulariter & l.etiam §.vlti. Verum quicquid dicunt legistæ,& aliqui magistri, vt not.sup.eo.ver. igitur nullus potest per præscriptionem rem alienam corporalem acquirere: nisi habeat bonam fidem atque continuam: super quo vide quod no.inf.eo.§.quæ res, sicut enim continuationem possessionis requiro, sic & bonæ fidei: vt infra eo.vigilanti 34.q.ij.si virgo.hoc est, quod expresse determinat concilium generale, infra eo.quoniam, quod diuiditur inter partes. In prima parte reddit causam constitutionis: & corriguntur iura præscriptionum cum mala fide admittentia in vtroque foro canonico & ciuili:& durat vsque ibi.cum generaliter &c.

Ibi vero incipit secunda pars,& in illa secunda parte reddit rationem, quare dicta iura corrigun tur scilicet quia sine peccato mortali seruari non possunt:& durat vsque ibi: vnde oportet,&c. In tertia vero parte concludrt comprobando principium decre.cui standum est, ex quo de peccato agitur, non obstantibus legibus contrarijs, vel opinionibus quibuscunque: vt patet in his quæ not.supra de offic.Archid.§.quod sit eius officium, versi.quare autem. & istud videtur expresse comprobari, in authen.vt eccle.Ro.c.an priuilegio gau.post medium, ibi:sed vel seruetur innocens:qui reuera innoxius,&c.

14 †In hoc concordant Ioan.&G.nec obst.lapsus temporis, imo tanto grauiora sunt peccata, quan to diutius infelicem animam detinent alligatam. supra de consue. sup.si. infra de eo qui duxit in

matri.cum haberet.in fi.& c. feq.33.q.v.quod deo patri.& quod alienũ ſcis reddere debes.14. q.v.ſi quod inueniſti.& c. multi. alias furtum & & rapina committitur:vt ibi dicit Ang.& Iero.& iunge quod not.ſupra eo ſub.de vſuc.§.quę ſunt neceſſaria. verſic.mihi videtur.

†Igitur ratione peccati poteſt eccleſia leges corrigere, & cauſas audire, & diffinire. ſupra de iudit.nouit.ſic.ſupra de reſtit. ſpo. ſæpe contingit.& iunge quod not.infra qui filij ſint legi.§. qualiter & à quo.& ſupra de conſti.§.qualiter cõſtitutionibus:niſi inuenias al.as remiſsiones. Et eſt conſideranda conſcientia præſcribentis non alienantis : ſicut enim per propriam fidem non per alienam quiſque ſaluatur, ex quo ætatem habet. de conſecra.diſt.iiij..cum pro paruul. ſic per propriam fidem non per alienam pręſcribit:quia nec debet quis alieno odio pręgraui c.de inoffic. teſt.ſi quis ſuo teſtamento.ff. de dolo l.j.

†Aliquoties etiam præſcribit quis cum rei ſcientia aliena, ſed tamen bonam fidem habere debet:vt not.ſupra eodem in rubrica de vſucapio. §.quæ ſint neceſſaria. verſicul. quandoque tamen.

Quid ſi quis dubitat an res ſua ſit ? & habet iuſtam cauſam dubitationis, adhuc debet habere bonam fidem, & vtetur fructibus.ff.de vſuris qui ſit §.bonæ fidei, & ſic præſcribi debet tamen ab alijs inquirere hæreditatem : vt ſic ad eam perueniat.arg.37.q.vlti.occidit.Quid ſi prælatus a habet ſcientiam rei alienę:ſed eccleſia habet bonam fidem

fidem? dicunt quidam quod tenetur denuntiare ei, quem credit dominum, & sic purgabit conscientiam, nec videtur fraudem facere. arg. ff. de nego. gest. at qui natura §. cum me absente ff. mã. Quintus: & melius in authent. vt spon. lar. §. rursus. col. ix. Sed nunquid in hoc casu tenetur defendere ecclesiam? & dicunt quod sic. sed non oberit confessio sua ecclesiæ, nisi vbi de facto suo ageretur. arg. 26. q. ij. postquam infra de exces. prælato. inter dilectos §. præterea ff. de iur. & fac. ign. plurimum. Mihi videtur quod cautè faciet, si habeat consilium capituli sui, & aliorum proborum: si qui sunt, qui melius nouerint veritatem: quia ab alijs quærendum est, supra de iura. col. in pertractandis. supra de elec. scriptum §. j. supra de testi. licet ex quadam. & si habito consilio inuenerit quod aliena sit res, ipsam restituat, arg. infra de symo. tuas. liiij. di. generalis in fi. imputandum enim esset ei, superuacuam litem exerceret ff. de admi. tu. quoti. §. sicut autem, & sicut per se non debet hoc facere: ita nec per aliũ. arg. infra de pecul. cle. c. pe. xlvj. di. sicut non suo. nec debet fraudem adhibere contractibus suis infra de do. per tuas, nec laqueum inijcere 27. q. j. de viduis ij. nec contra conscientiam agere: vt not. supra eod. §. sub §. j. respon. j. ad hoc c. de aduo. fisci. l. pen. & de iud. rem nouam. Quid si prælatus conscientiam læsam habuerit capitulum vero bonam: dicat prælatus defendatis vos prout melius poteritis? arg. l. proxi. inducte. xvj. q. vij. filius infra de rebus eccl. non alie. si qui presbyterorum.

ad fi.à ſanguine autẽ huius cauſę volo quod mũ-
b dæ ſint manus meæ.ar.xl.diſt.Epheſ.†Sed quid b
ſi iã cõpleta præſcriptione conſcientiã rei alienæ
incipiat habere puta, audiuit & pro certo quod
hæ res quas præſcripſit. erãt Martini.nũquid ip-
ſas debet reddere Martino? theologi dicũt quod
ſic,& facit pro eis:quia nõ dimittitur peccatũ niſi
reſtituatur ablatũ 13.q.6.ſi res.inf.de vſur.cũcta
§.ſuper his,ad fi.& nullus numerus an.defendit
34.q.ij.ſi virgo,&no.ſup.§.proximo.Magiſtri ca
nonũ cõmuniter contradicunt:quia cõpleta præ
ſcriptione tutus eſt:qui præſcripſit ſecũdũ vtrũq;
ius.vt inf.eo.c.j.& c.de quarta, & c.ad aures 16.
q.iij.c.j.&ij.& c.dilecto.talis enim iure.i.autori-
tate iuris poſſidet ſi iuret:ergo iuſte, ſi iuſte:ergo
bene ſecundũ Aug.xiiij.q.iiij.quid dicã.Alanus
volens concordare Theologos & magiſtros di-
ſtinxit,vtrũ ex cauſa lucratiua is qui præſcr.cau-
ſam habuerit,& tunc eſt vera ſententia Theolo-
gorũ arg.ff.de his quæ in frau.cre.quod autem §
ſed quod cũ pupillo,vel ex cauſa oneroſa,& tunc
nõ tenetur reddere,& ſic eſt vera ſententia magi-
ſtrorũ arg.xiiij.q.j.quod debetur c.de iure delib.
ſancimus §.ſed ſi legatarij c.de codicillis l.fi.§.pe.
in fin.Hæc opi.reprobatur c.de præſc.long.tẽp.
l.pen.& inf.de dona.apoſtolicæ,reſpon.j.ad fin.
Gof.dixit quod ſententia Theologorũ conſiliũ
eſt non neceſsitas:acquieſcere ergo eorũ ſenten-
tiæ arbitrariũ eſt non neceſſariũ,14.q.j.quod pręg
cipitur ff.mand.l.j.in fi.ſed & quãuis non ſit ne-
ceſſariũ ſequi conſiliũ:ſi tamẽ conſilio vti volue-
ris,

tis,minus boni adipiſcés:tamẽ nihil mali perpetrabis xiiij.q.j.quiſquis.Mihi videtur, quod in hac q.cõſcientia Theologorũ eſt nimis angelica, ſicut & ſententia Legiſtarũ in materia de qua no. ſup.eo.ſub §.verũ,quicquid dicãt Legiſtæ eſt nimis ſenſualis:vt patet in his quæ not.inf.eod.ver. ſed nunquid maius peccatũ. In vtraq; ergo dico ſtandũ eſſe canonib.ſequẽtib.rationẽ, quod dic vt not.inf.de clã.deſpon.§.quare prohibeant,nec enim leges vel Legiſte poſſunt homines bonæ fidei facere:ſi cõſcientia contraria ſit, & ſi cõtraria eſt ædificata ad gehennã , inf.eo.c.fi. 24.q.j.§.ex his ſup.de reſtit.ſpol.literas §.porro,ſup.de ſcru. in or.ſa.c.j.& licet erronea ſit,tamẽ ad cõſiliũ prelati deponenda eſt,ſi tamẽ deponi non poteſt veniens contra ſententiam periculum non euadit, inf.de ſent.excom.inquiſitioni.inf.de ſimo.per tuas.ij.igitur ſi quis credit peccare mortaliter retinẽdo rẽ præſcriptã legitimè: ipſum non Theologũ iudicio,ſed fraudulosũ: cũ id timeat, quod nulla ſuſpitione eſt dignum c.de iure delib.ſancimus §.ex omnib.c.de fide inſtrumentorũ,l.vlt. in fi.inf.de ſymo.& ſi quæſtiones circa prin.ſi tamẽ eius conſcientia ratificari non poteſt,reddat rẽ & ſequatur conſcientiã:nam aliter,vt ſup.proxi.not.periculũ non euadet. Ego tamen de illis non ſum:quia non video rationem,niſi contrariam.nã ex quo præſcripſi aliquam rem,dominiũ acquiſiui.vt not.inf.eo.§.quis ſit eius effectus,& hoc authoritate iuris: quod cũ eſſent omnia cõmunia:etiam per violentiam ab initio res diuiſit: vt in-

vt instit. de iure natu, respon. j. §. ius autem gentium, & fecit per certos modos hoc meum, & hoc tuum, viij. dist. quo iure. & iunge quod not. inf. de sent. & re iudi. §. quot sint, sub §. sed nunquid, hoc est simpliciter verum quo ad temporalia & sequentibus. Nec mireris: si acquiritur ius per præscriptionem longam vel longissimam, nam & secundum legem diuinam præscriptione anni vnius acquiritur res in casu, & omne ius tollitur: vt legitur Leuit. 25. c. vt dicit, si non redemerit: & anni circulus fuerit euolutus emptor possidebit eam, & posteri eius imperpetuum, & redimi non poterit etiam in iubileo, nam sicut ibi procedit in anno iubileo: regulariter omnis venditio redibat ad dominum, & ad possessorem pristinum excipitur domus vendita infra vrbem: quæ spacio vnius anni præscribitur: vt prædixi.

Nunquid ergo si per præscriptionem legitimam rem alienam acquisiui, habeo de cætero rei conscientiam alienæ, absit, imo meæ, quia & mea facta est, vnde & authoritate iuris, necessitate famis instante possum rem alterius occupare sine pœna furti, & comedere, infra de fur. si quis pro necessitate quamuis aliqua pœna imponatur: vt ibi dicit. & equum meum pabulare: vt in constit. feu. de pace tuenda §. vlt. qui incipit. quicunque per terram transiens. Sic & si princeps mihi rem alienam dederit non habeo rei alienæ conscientiam sed meæ: quia hoc facere potest, cum sit mūdi dominus, viij. distinct. quo iure ff. ad l. rhodi. de iac. deprecatio. alias incipit domine imperator

rator ff. de eui. Lucius.

18 † Sed nunquid maius peccatum est rem alienam conferre, quam quod etiam cum mala fide 30. ann. præscribatur constituere? respond. nec maius nec minus: quia primum nullum peccatum, nam hoc est ius principis, quod potest rem alienam donare, quia quantuncunque aliena sit, ipse tamen est dominus, vt patet in his quæ not. infra eodem vers. item hoc intelligas & supra eo. ver. proxi. Et licet aliqui intelligant, quod omnia sint principis quo ad iurisdictionis tuitionem, & defensionem, verius est tamen: quod etiam quo ad proprietatem, & maius dominium vt in alium dominium possit transferre, non solum quo ad vtilitatem vel fructuum perceptionem, ideo potius videtur dare suam, quam alienam. Item illi cuius res erat: datur regressus aduersus fiscum: vt infra eo. ver. ergo imperator. & sic imputet sibi si non agit. nam princeps hoc habet priuilegium, & sic nemini facit iniuriam, si vtitur iure suo supra de elec. cum ecclesia Vulterana. per consequens nec recipiens peccat nec fraudem committit, & sic intellige quod not. infra qui filij sint legiti. §. qualiter & à quo sub §. salua reuerentia, ver sic. quamuis ergo imperator, & seq. sed qui præscribit mala fide fraudulenter agit, cum sciat alienum quod possidet: & sic conscientia semper remurmurat, dum est in præscribendo.

19 † Ideoque si primo anno, quo venit ad pœnitentiam: quod debet facere: quod licet anno semel ad minus: vt infra de pœniten. omnis, non denudat hic in pœniten-

§.vlt.& pen.c.de præſcript.quadrien.bene à Zenone. c nam vt ibi dicit.ſiue imperator:ſiue Auguſta:ſiue procurator principis,epiſtalmate tamẽ interueniente,id eſt,ſcriptura cum ſigno & ſigillo:quo imperator cõſueuerit vti,rẽ alienã,quocunque titulo alienationis in alium tranſtulit, ipſius eſt ſcilicet recipientis, licet dominus rei poſsit eum pro æſtimatione rei infra quadriennium conuenire,ſic intelligitur c. de quadrien. præſcripr.l.j.ij.& iij.ſic corrigitur quod legitur, c. ſi aduerſus fiſcum edicto. & inſtit.de vſucap. §.fin.Hoc autem intelligendum eſt. quando vnam rem alienauit,vel plures ſingulares,ſicut ſi vniuerſitatem,puta,hæreditatem alicuius. ratio enim eſt conuenitur recidiens à creditoribus hæreditarijs,& etiam à vero hærede petitione hæreditatis vtilis c. de hæred. vel ac. ven.l.j ff. de peti. hære. nulla alias incipit etiam §. item ſi
22 quis à fiſco.† Item hoc intelligas, quando tanquam ſuam illa ratione: quia dominus eſt omnium, alienauit, ſecus ſi tanquam alienam: quia forte tributa non ſoluebantur,vel quia cen ſus aliarum functionum publicarum,ſcilicet annuarum exactionum ſoluta non ſunt,ſiue in veſtibus,ſiue in auro ,vel argento, vel ad refectionem pontium,vel viarum pertinentibus conſiſtant, vt ſic omnium poſsidentium terras fiat collatio, pro quorum ſolutione ſiue in totum, ſiue in partẽ ceſſatũ fuerit,procurator fiſci prędia vẽdere poteſt c.ſi propter publicã functionẽ l.j. c.de diſtr.pig.quãdiu.vnde propter reliqua dicitur

tur fieri venditio, id est, propter illud, quod restat ad soluendum, sed omnia significare potest reliquorum præstatio. ff. de verb. sig. cæterorum. Hic autem necesse est, quod iusto prætio fiat venditio: quod res præconizetur, & subhastetur, & quod adsit authoritas prædis, & quod bona fide comparetur c. si propter publicam functionem, l. ij. & quod interueniat authoritas tutoris, vel curatoris illius, cuius prædium distrahendum est, & si aliquod istorum defuerit non tenet contractus c. si propter pub. fun. l. pen. & fin. Si quæras quanto tempore debemus expectare soluentem antequam distrahatur non plenè exprimitur lege. dixit tamen Azo quod satis potest dici vt per biennium expectetur, sicut dicitur in simplici colono priuati ff. loca. quæro. §. inter locatorem. & in emphyteoticario ecclesiæ. infra de loca. c. pen. & vlt.

Vel potest dici ex quo infra terminum statutum non soluit: nec postea videns distractionem imminere, antequam fiat, vult morem purgare. arg. in proxi. decre. & ff. de iure delib. l. j. §. ait prætor. supra de offi. deleg. de causis. & de transac. c. fi. ad fin. & infra de vita & ho. cleri. à crapula. in fi. infra de clandesti. despon. cum inhibitio. & similibus.

Hoc etiam intelligas, vbi fiscus non vendidit bona vacantia tanquam sibi delata, tunc enim distingue vt not. supra rub. de vsu. §. quæ non ver.

23 idem potest dici in rebus fiscalibus. † Nunquid etiam si princeps vel Lateranen. concil. vel tēpus, cuius

cuius non extat memoria mihi concedit, quod de alieno accipiam nomine pedagij, nisi aliud obuiet, habeo rei conscientiam alienæ: nequaquam vt infra de verb. sig. super quibusdam §. præterea. Aliqui tamen dicunt quod valet præscriptio, etiam cum mala fide, & si vis hoc fouere potes dicere, quod valet, quo ad exceptionem acquirendã: quam dominus amittit per negligentiam suam: vt not. supra eodem vers. igitur secundum leges procedit, non quo ad actionem acquirendam, si forte in acquirendo quis à possessione cadat: & sic potest intelligi infra eodem quoniam, quod mihi non placet: sed dic vt not. infra eod. §. quæ
24 res, vers. sed nunquid.† Hoc quo ad res laicorum in quibus hæc tria tantundem requiro. Primum est quod bona fide possideantur, & not. quod si quis 30. an. rem aliquam, vt feudum possederit, & seruitium domino feudi exhibuerit, & si inuestitus non fuerit, defendetur tamẽ præscriptione vt in const. feu. si de feudo vas. ab aliquo interpel-
d la. fu. c. si quis per 30. [d] ann. Sed hodie videtur quod nulla obstet præscriptio: vt in consti. feu. de feu. non ali. sine consensu ma. l. imperialem §. nos autem, super quo vide quod no. infra de immu. eccle. §. à quibus muneribus, ver. ab angarijs
25 vero & seq.† Secundum exigitur, scilicet quod continue possideatur vsque ad legitimum tempus completum, vt no. supra eod. sub. verũ, quicquid dicant Legistæ. Aliqui tamen dicunt, quod si ante completam præscriptionem habuit quis malam fidem, postea incipiat habere bonam: &

O sic

sic compleat præscriptionem, non videtur fuisse interrupta præscriptio.ar. xj. q.iij. cui est illata: sed expresim contradicit infra eodem, quoniam in fi.ibi: nulla temporis parte. & c.penul. ad fi. ibi si vero nondum, & c.nam vt ibi probatur: & præcedentibus si quis præscriptionem non obest po stea mala fides: sed obest contrarius actus. si vero est in præscribendo, superueniente mala fide præscribere non potest: nec potest dici fuisse erronea: quia aut petens probabit se dominum: & sic non errabat in hoc, quod rem putabat alienam: aut non probabit: sic non est necessaria probatio præscriptionis. c. de rei vendi. lege vlli. sic videtur quod hæc interruptio naturalis sit: quia omnibus prodest: vt plene inuitur. xxxiiij. q.ij. si virgo. Non tamen intelligat, quod præscribens teneatur probare hanc continuationem e possessionis: quia hoc impossibile esset: sed sufficit quod probet se possedisse in principio temporis, medio: & in fin. arg.c.ne de stat. defunct. si mater. ad fin. c. de apoc. quicunque libro decimo. ff. de leg.j. si seruus plurium. §. si numerus, secundum Ioan.

26 †Tertium etiam requiritur scilicet quod res sit præscriptibilis alias contra: vt patet in his quæ not. infra sub rubrica de vsucapio. §. quæ non. & idem intelligas in rebus patrimonialibus clericorum, in quibus xxx.ann. sufficiunt xvj.q.iij. c.j.&ij. placuit quicunque secundum hoc quod dicitur infra eodem sanctorum pertinentes: subaudi spe. infra de pecu. clerici. per totum: Vel dic perti-

pertinentes sicut creditor: puta, quia emerunt clerici à non domino bona fide: quamuis ipse qui vendiderit habuerit malam fidem: & tunc sic ordinabis literam. Pertinentes perpetuo teneantur subaudi ab his fratribus vestris, à quibus per xxx. ann. & c. & tunc est casus quod ecclesia præscribit contra laicum spacio xxx. ann. & de hoc not. infra eodem versicul. proxi. nec mirum: quia & laicus contra laicum sic præscribit c. de præscriptione longi temporis. l. j. & authen. ibi signato: & in his casibus potest intelligi decre. infra eodem sanctorum. quam alij dicunt correctam per illam j. eodem illud. Vel aliter. vt not. supra eodem. §. quando constituto. sub §. licet autem. versi. si in fauorem ecclesiarum in rebus autem ecclesiasticis hæc eadem tria quæ supra proxi. non requiruntur, & maius tempus. scilicet centum annorum secundũ iura antiqua, c. de sacrosanct. eccle. l. fi. in auth. vt ecc. Rom. c. an habeat præscriptionem. col. ij. hodie vero præ
f scriptio xl. ann. currit, & obstat ecclesiæ f regulariter: nec minor sufficit: nec maior exigitur, quo ad res immobiles, in authen. hæc constitutio innouat constitutionem §j. col. viij. & de ecclesiasticis titulis. §. pro temporalibus col. ix. infra eodem de quarta. & c. ad aures. & c. illud. & c. auditis. supra de elect. Cumana. §. pe. & fi. supra de cau. pos. cum ecclesia Sutrina. & c. cum olim. infra de cens. olim causam.

27 † Nunquid ergo ecclesia potest res laicorũ præscribere spacio x. an. inter præsentes: vel xx. inter

absentes:non videtur, quia quod quisque iuris, & c.ff.quod quisque iuris l.j.supra de consti.cum omnes §. cum igitur. Dic contra: quia proprio motu non per impetrationem concessum est hoc priuilegium: sicut distinctionem ff. quod quisque iuris l. iij.& ideo quod fauore, & c. de leg. quod fauore,sic sola quadragenaria præscriptio currit ecclesiæ.Hæc enim præscriptio omne ius extinguit siue priuatum siue publicum c.de præscrip.xxx.an. omnes. Quandoque tamen minori spacio præscribitur res ecclesiastica etiam cum scientia rei alienæ.& est ratio:vt no. sub rubri. de vsucapi.§. quæ sunt necessaria. vers. quandoque tamen speciale est.& accidit hoc quando scilicet, aliquis prælatus negligens est circa hæresim alicuius loci sibi commissi extirpandam, & alius in cuius per prædicationem ipsum locum ad fidem Christi conuertis, & triennium pacifice possidendo dictum locum præscripserit. vt infra eod. c.j.subaudi.& vj.menses. vt xvj. q. iij. placuit.ij. j.Item res mobiles ecclesiæ, sicut & cæteræ spatio triennij vsucapiuntur.vt not.supra in rubr.de vsu.§.quæ non.ver.quidam etiam.Item priuilegia spacio xxx.an.vel x.vel actu contrario admittuntur:quod dic vt not. supra de constit.§. quando constitutio. sub §.licet autem, & distinct. ibi seq.

Item præscriptio annalis currit contra ecclesiam.supra vt lit.non contest. quoniam frequenter §.in alijs, & supra de restit. sin autem,& c.plerunque & alia exempla poteris inuenire, supra eodem

eodem §.quot sint eius species. Sed &temporales iudiciales contra ecclesiam currunt, supra de except.pastoralibus iij.q.iij.&spacium.& authent. offe.

Potestas etiam ecceſiastica quandoque minori spatiol concluditur,quoad actum de quo agitur:& si hi qui debuerunt eligere infra tres menses,vel vj.non elegerunt.supra de elect.ne pro defectu.& de sup.negli.prela.c.ij.

Sunt &multi alij casus canonici,in quibus certis ex causis à potestate sua, vel per ius,vel per superiorem suspenditur quis ad tempus,quos per se potest colligere diligens studiosus:tamen regulariter non obstat in ecclesiasticis quoad ecclesias aliqua præscriptio minor xl.an.

Hæc autem quadragenaria præscriptio spectatur & hypothecaria præscriptio c. eod.cum notissimi.

Hic tamen dist.quia aut res obligata posidedetur à debitore vel hærede suo, vel alio vniuersali successore:& tunc spectatur præscriptio ad xl. an.vt in d.l.cum notissimi,respon.j.Aut ab extraneo:& tunc habet causam à fisco: & sic spectatur præscriptio iiij.an.c.de quadri. præscrip.l.j.& ij. Aut ab exactore tributorum: & tunc spectatur præscriptio vj. mensium c. de cens.l.vlti.libr.xj. Aut ab aliquo priuato: & tunc aut habet bonam fidem,& sic spectatur præscriptio longi temp.c. si aduer.credi.l.i.& ij.Sed nũquid hic,& in rebus mobilibus locum habet,& fertur dominum *Yr.* id negasse,dominus Azo.cõtra putauit:nec enim

O 3 necesse

necesse debuit esse præscribenti cum minori tempore x.an .factus sit dominus.ff.de cap. & postli. reuer. l. in bello §. si quis seruum. ergo aut titulus & bona fides vtriusque concurrunt: & sic habet locum præscriptio xxx. ann.longi temporis, vt dictum est:aut alterum deficit: & sic spectatur præscriptio lõgi temporis, xxx.ann. sicut in rem secundum l,c.de præscrip.xxx.an.sicut in rem,& de præscript.long.temp.l.j.&authen.ibi signato. Nec obst. ff. de vsucap.si quis fundum §.vlti.vbi vidētur sufficere longum tempus etiam si mala fides absit ex parte distrahentis: quia illud intelligitur quo ad proprietatem: non quo ad hypothecariam: & illud etiam hodie immutatur in authen .supra proxi.allegato. Item non obst.ff. de dam.infect. cum postulasset §.fi.nam ibi non soluitur quæstio:sed mouetur secundum Hostien. Bo.& Azo.quicquid dicatur nihil cum mala fide præscribitur,vt no.supra eod.sub §.quicquid verum.Habet etiam locum hæc quadragenaria præscriptio in actionibus: quarum præscriptio per lit.contesta.est interrupta c.de præscrip.xxx.an. l.fin.

28 † Quandoque etiam præscriptio vltra xl.an.extēditur:puta si de conditione curialium,vel exactore tributorum quæratur,vt c.de præscr.xxx. an.possessionem,&l.competit,nisi quis impetrauerit: vt dempto canone rem possideat per priuilegium speciale,vt c.de funct.patri.l. fina.libr. xj.Sed & contra Romanam ecclesiam non currit præscriptio minor 100.ann.vt infra eodem cum nobis.

nobis,&c.ad audientiam,&c.si diligenti.in fin. infra de confir.vti.cum dilecta §.quia vero xvj. q.iij.nemo.in authent.vt ro.ecc.c.ann.gaudeat priuilegio.in rubro & nigro.col.ij.& sic potest intelligi.c.de sacrosanct.eccles.vt inter diuinum.

Res etiam dominicæ,id est,principis,vel reip. vel templorum nullo longitudine temporis præscriptione obstante restitui iubentur:ita quod nec pretium pro eis datum iniquis comparationibus restituetur:licet de euictione sibi cauere fecerint, cum emerint, contra legem alias agere possent.c.de euictionibus si fundum. nec rescriptis per obreptionem obtentis poterunt te tueri,vt omnia hæc probantur.c.ne rei dominicæ templorum vendicatio temporis except.submoueatur in ipsa rubrica.& lege j.ij.&iij. Sed nuquid tempore illarum legum præscriptione longissima saltem xl.ann.prodesse poterat: ita videtur c.de præscriptione xxx.ann.omnes,sed alia.lege Iusti.exigit.c.ann.c.de sacrosanct.eccle. absurdum enim esset ciuitatem, de qua ibi loquitur maioris priuilegij esse, quam princeps, vel templum,siue ecclesia:vt in eadem lege inuitur. Igitur cum præscriptio quæ contra ecclesias currit,sit in xl.an.coartata, vt not.supra eodem versicul.in rebus autem ecclesiastici,multo magis & quo ad ciuitatē intelligitur coartata secundum Ioan.& Azon.Romanæ tamen reipublicæ minores præscriptiones,siue temporales non

O 4 currunt

currunt ff.de diuer. & tempo.præscrip.in omnibus.Item ecclesia restituitur in integrum, sicut respublica,sed infra quadriennium tantũ.quod dic vt no.supra de restitu.in integ.§.cui.ver.item restituitur respublica & se. vnde completa præscriptione contra ecclesiam ,videtur quod infra quadriennium poßit petere restitutionem à cõpletæ præscriptionis tempore computandum, quod dic vt no.supra de resti. in integ.§.quando que ver.vlt.

QVartum † etiam requiritur in præscriptione rerum ecclesiasticarum s.titulus vt ex-
29 pressim legitur infra eod.si diligenti.ad fin.infra de decimis,dudum §.j. & supra de probat.licet.§. ex præmißis,& videtur esse triplex ratio.

Prima est.quia tempus non est modus tollenlendæ obligationis ff.de actionibus & obligationibus §.placet,multominus inducendæ cum fauorabili⁹ sit tollere quã inducere:sicut absoluere fauorabilius est quam condemnare ff.de actio.& obli.Arrianus.& cui damus actionem multofortius exceptionem ff.de superficiebus. l.j.§. quod ait prætor. vnde census sine causa præstitus nullus est,infra de cens.peruenit.

Secunda:quia secundum leges vbicunque requiritur bona fides,requiritur & iustus titulus: vt apparet in his quæ not.supra eodem.§.respon. j.& ver.sequen.& in rubrica de vsuca.§. quæ sunt necessaria,ver.ij.& ver.vj. & in sequen. rubricel. scilicet pro soluto, & alijs omnibus, sed secundum Cano.nulla præscriptio valet saltem in rebus

bus ecclesiæ sine bona fide, ergo secundum l. nec sine titulo inspecta natura iuris canonici, quid saltem in ecclesiasticis sequi debemus. Tertia: quia mala fides præsumitur, nisi quis per probationem tituli releuetur: vt satis conuincitur c. de præscript. long. temp. l. fi. plene quod dic vt not. supra eodem §. respon. j. ver. bona fide, & est forte illa ratio: quia omnes scire debent, quod suum non est hoc ad alios modis omnibus pertinere c.
03 vnde vi. l. fin. †ideo si quid inuenisti reddere debes, alias furtum committit, vel rapina. vt not. supra eodem, sub §. verum, sed contra: quia nemo cogitur dicere titulum suæ possessionis: nisi conueniatur petitione hæredi. c. de pe. hær. cog. ij. q. v. §. j. nam & bona fides quæ semper præsumitur, vt no. secundum Azo. sup. rubrica de vsucap. §. quæ sunt necessaria, vers. ij. cum continuatione temporis sufficere videtur: vt infra eod. de quarta, & c. vigilanti. & c. quoniam. & quasi per totũ in quibus nihil dicitur de titulo. ad idem, supra de proba. ex literis xviij. q. ij. seruitium. j. q. iij. quęsitum c. de præscri. xxx. an. comperit. & quasi per totum.

31 Item si iustus titulus requiritur & probatur: ergo non est locus præscriptioni, cum res ex duabus causis non possit acquiri insolidum: vt patet inf. eo. veniens §. vlt. & not. supra eod. sub rubrica pro suo. ver. nec rem propriam.

Præterea si quis fundet intentionẽ suã, de iure communi, petens vineam, vel fundum: qui situs est infra territorium alicuius castri, quis proba-

bit qualiter ipse vel pater suus ipsum acquisiuit, cum forte non extet memoria: quia genus suum semper tenuit: quilibet exhæredari poterit hoc prætextu, quod esset iniquum, nec obst. ff. de offi. præfe. vt l. j. §j. initio vel similia, quia intelligi possunt non quo ad proprietatem, sed quo ad iurisdictionem. Circa hanc materiam multi multa dixerunt. Io. not. quod circa corporalia non est necesse titulum allegare, supra de causa possessio. & proprie. cum ecclesia Sutrina. c. de agric. & censi. litibus, libro xj. secundum Ioan. & de hoc not. infra de censibus §. quis census. versicul. sic ergo in censibus: sed hoc videtur reprobari, supra de elect. constit. vbi agitur de iure eligendi: & sic incorporali. & tamen monachi iussi sunt exprimere titulum, & allegauerunt ineptum, vnde succubuerunt, & intellexit Gof. quod illud monasterium fiscanum immediate subesset domino Papæ sicut apparet in integra. vnde non valuit concessio ibi facta sine consensu Papæ cum esset quasi quædam seruitus arg. supra de resti. in integr. cum venissent. in fin. infra de sent. & re. iudi. suborta. vel illa concessio non est extendenda ad electionem, quia odiosa est: vnde est restringenda infra de decim. tua. infra de consanguinitate & affinitate quod dilectio.

Neutra solutio mihi placet: quia hæc non est seruitus, per quam Papæ fiat præiudicium, nec est odiosa concessio, imo fauorabilis, quod religiosi ad electionem vocentur: Ideo

dic

dic quod ibi fiebat concesßio, vt abbates illi de quibus ibi loquitur, haberent vocem in capitulo, ſubaudi, tanquam monachi: ita quod monachi & fratres eius monaſterij rem alienent contra conſilium, infra de relig. dom. c. fin. verſicul. tamen cum præſcriptio completa eis prodeſſet, vt ſupra de elect. Cumana. & de cauſ. poſſeſ. cum eccleſia, & c. cum olim. Sic videtur quod in corporalibus tantum faciat vſus cum præſcriptione, quantum in incorporalibus titulus cum præſcriptione: & ſic in conſuetudine allegatur vſus loco tituli. & tempus pro præſcrip. vnde conſuetudo nihil aliud videtur ſonare, vel eſſe quam vſus præſcriptus. ſecundum hoc intelligi poſſunt iura inducta ſupra in rubrica, de vſucapione §, quæ res, verſicul. illa vero. & ſe. & iunge quod not. ſupra de conſuet. §. qualiter probari. verſicul. ſequitur in deſcriptione, & ſe. & final. ſub §. extra ſummam verſicul. tertia.

82 † Circa corporalia non requiritur titulus iuſtus ſecundum Ioan. & legitimus & verus: ſed putatiuus, & erroneus: vt quia epiſcopus dedit ſine conſenſu capituli: quæ donatio non transfert plenum ius: vt infra de dona. paſtoralis: in fin. transfert tamen cauſam præſcribendi, vt patet infra de donat. apoſtolicæ reſpon. j. ad fin. & ſic poteſt intelligi. infra de iurepatr. cura. nam poteſt credi, quod epiſcopus conſenſum capituli habeat infra de his quæ fiunt à præla. ſine conſenſu. capit. ea noſcitur. & licet

erret

erret in facto, nihilominus intelligitur habere bonam fidem ff. de verb. sign. bonæ fidei, & sic verus titulus, quamuis erroneus dat causam præscribendi, infra de contrahen. emptio. peruenit, & not. supra tit. pro legato, vt patet ex præmissis. Sed & præsumptus dat causam præscribendi: puta, quando episcopus negligens est circa petitionem quartæ decimarum sibi debitæ, & sic præsumitur ipsam concedere possidenti, vnde ex tali titulo præsumpto præscribitur, infra eodem de quarta. secundum Ioan. Idem sensit Guil. naso. vt not. supra de restitu. in integ. §. quando ver. caue tamen ibi.

Lau. & Tan. dixerunt quod sufficit bona fides nec requiritur titulus. nisi quando præsumptio est contra possidentem ar. infra de reli. do. c. pe. §. fi. & pe. Gof. hoc idem dicit, nisi quis sponte alleget. infra de deci. dudum, vel nisi pro hærede vel possessore possideat c. de petit. hæred. cog.

B. dixit quod vbi est talis res: quæ de iure communi possideri potest, sicut vinea vel fundus, sufficit bona fides, vbi vero talis est, quod non potest possideri de iure communi: sicut ecclesia, vel decima detenta à laico, quamuis religioso, tunc requiritur titulus, & sic loquitur infra de deci. dudum.

Indistincte sustineri potest & probabiliter, quod in omni præscriptione excepta illa, cuius non extat memoria: exigitur secundum Cano. quod allegetur titulus, & probetur alioquin possidens condemnabitur, vt probant iura inducta, supra

ſupra eodem ver.quantum. & ſeq.vſque ad verſ. ſed contra.nec ob.iura contraria,nemo enim co gitur dicere titulum ſuæ poſſeſsionis & c.verum eſt ab initio ante litem conteſt. nec etiam poſt. actore non probante.nam reus & ſi nihil præſtiterit,abſoluetur c.de rei ven.l. vlti.vj.q.vlti.actor. porro actore probante intentionem ſuam, vel per teſtes, vel per violentam & ſufficientem præſumptionem: debet reus niſi titulum allegauerit: & probauerit condemnari. c. de proba. ſiue.

Item non ob.iura quæ non videntur exigere niſi bonam fidem: quia quod minus dicunt de titulo,ſupplendum eſt per alia quæ titulum exigunt & requiruntur ff.de legi.non eſt nouum, quod enim primum ius dubiè vel ſemiplenè dicit,ſequens declarat & ſupplet ff.de publi.de prætio. ſupra de conſti.c.fi.ſupra de offi.deleg.ſuper q.infra de ſymo. per tuas, infra de ſent. excom. inter alia. Nec mirum, quia & per iudicem ſupplendum eſt ff.de teſti.quęſitum ſcio.

Sed nec obſt.quod not.ſupra eodem verſicul. item ſi iuſtus titulus: vt apparet in his quæ not. ſupra eodem verſicul.circa corporalia.

Nec obſt.etiam quod not.ſupra eodem verſi. præterea ſi quis fundum. quia illud excipitur,vt not.ſupra eodem ver.indiſtinctè.Vt tamen non omnino ab opinionibus maiorum videar recedere,ſic videtur tenendum:quod vbicunque intentio actoris de iure communi fundatur in rebus eccleſiaſticis,id eſt,ſpiritualibus:puta epiſcopus

pus petit ecclesiam, vel portionem canonicam infra suam diœcesim : & exigitur, quod per eum contra quem agitur, titulus allegetur, & probetur sic c. dist. contra morem, & sic manifeste loquitur, infra de deci. quoniam, & c. dudum. versicul. non sponte. sicut quidam intelligunt fuit titulus allegatus imo præscriptio. vt patet in §. j. ibi præscriptionem allegãs, notat. quod non dicit titulum, sed præscript. & statim sequitur, quod Papa mandauit vt præscriptionis titulum : quem allegauit probaret, & tamen non allegauerat titulum : dixi. vnde potius debuisset dicere præscriptionem : quam allegauerat. Sed ideo dixit, cauè de titulo : quia alias inutilis esset præscriptio. vnde quod ibi dicit: allegauit. expone id est tacite præsumitur allegasse: & sic vt probatum est præscriptio, siue cursus temporis sine titulo, non prodest, & est ratio: quia in tali casu scilicet quando actor fundat intentionem suam de iure communi: aut præscribens sciebat ius : & sic cum malæ fidei esset præscribere non potuit. aut ius ignorabat, & talis ignorantia non profuit : vt nota. supra in rubrica de vsucap. §, quæ sunt necessaria, versicul. iuris autem ignorantia. maxime in tali iure quod quasi naturale est: & quod omnes tenentur scire, arg. xciij. dist. nulla ratione infra de pœn. omnis, sicut nec in iure consimili, alias excusat c. de in ius voc. l. ij. Et idem videtur si quis fundet intentionem de consuetudine: vt patet supra de offi. Archi. c. fi. respon. j. &

§. fi.

§.ſi.Idem eſt ſi agatur de rebus temporalibus eccleſiaſticis, & contra poſsidentem ex cauſa aliqua præſumatur:& ſic aperte loquitur infra eodem ſi diligenti,& ſupra de proba.licet.Vbi vero nulla præſumptio eſt contra poſsidentem abſoluitur,& ſi nihil præſtiterit quod dic vt not.infra
33 vt benefi.eccle. §. datur hic & alia regula.† In rebus vero temporalibus laicorum , vel patrimonialibus clericorum etiam ſi de iure communi petatur res,ſufficit bona fides cum præſcriptio. xxx.ann. completa : nec exigitur titulus,maxime propter defectum probationis arg.c.de re. credi.& iureiuran.generaliter, reſpon.j.alias abſurditas poſſet ſequi : vt not. ſupra eodem verſicul.præterea,ſi quis fundet.ſic intellige.c.de præſcriptio. xxx. ann.omnes, & per totum, & licet illa iura velint , quod cum mala fide poſsit quis præſcribere,tamen hoc non eſt eis credendum:vt patet in his quæ not.ſupra eodem ſub §. verum præſcribere. quicquid dicant Legiſtæ, & ſeq. Si vero præſcriptio completa non ſit, ſuccumbet poſsidens,niſi titulum probet c.de proba.ſiue quantuncunque habeat bonam fidem, vt patet in his quæ not. ſupra eodem verſicul. j. qui incipit bona fides,& titulus pro ſuo.ver.item
34 titulus iſte. † Sic notabis & elicies ex prædictis, quod ſubditus laici facilius præſcribitur, quam
35 ſubditus prælati,& eſt ratio quadruplex.† Prima quia facilius alienatur res laicorum, quam eccleſiarũ : vt patet in his quæ not.infra.de re.eccle.non alie.§.quæ ſit forma.vnde & in Leuit.25.

c.le-

c.legitur sic: ædes Leuitarum, quæ in vrbibus sunt, semper possunt redimi: secus in domibus laicorum venditis infra vrbem, quæ spatio vnius anni sine spe recuperationis præscribuntur, vt ibi præcedit, & etiam ibi arg. quod cum conscientia rei alienæ posfit quis præsc: ibere: vt tamen cum mala fide cnm ibi interueniat autoritas illius, qui peccare non potest infra de pœ. dist.ij.§. charitas, super quo vide quod not. supra de vsucap.§.quæ sunt necessaria.ver. quandoque tamē speciale est.item Leuit.xxvij.c.omne quod domino consecratur siue homo fuerit siue animal, siue ager non vendetur: nec redimi poterit: quicquid semel fuerit consecratum: sanctum sanctorum erit domino: secus de possessionibus laicorum vt ibidem. Secunda, quia & personæ laicorum facilius alienantur quam clericorum: vt patet infra de parochijs c.j. supra de foro compet. significasti.

Tertia quia spiritualia non acquiruntur nisi iusto titulo interueniente, & authoritate episcopi regulariter, vt not. infra de consti. §. qualiter. Quarta, quia prælati & clerici nihil proprium intelliguntnr habere xvj.q.j.quoniā.infra de preb. c.iij. vnde nec sunt domini.infra de dona.fraternitatem, & ideo in eo, qnod posident versatur & consideratur vtilitas publica & communis, non sic in laicis, qui proprium habent: & omnia priuatæ vtilitati appropriare intendunt. ideo non est mirum, si publica & communis vtilitas plus habeat priuilegij, quam priuata. supra de posthu.

præ-

præla.bonæ.j.vij.q.j.ſcias c.de ead.tol.l.vnic.§.fi. c.de primipil. vtilitas publica.lib. xij.in auth.de reſtitu.& ea quæ parit in vndecimo menſe §.licet ibi:ea enim quæ communiter &c. collatione iiij. & iunge quod not.infra de cenſibus,§.quis cenſus,& ſupra de conſuet.§. & de virtute ipſius, ſub §.extra ſumma.ver.tertio.

36 †Sed qualiter non tenetur quis probare titulum,quando dominus ſecularis fundat intentionem ſuam de iure communi: ſicut quando fundat epiſcopus intentionem ſuam de iure communi,vt inuitur,ſupra eodem ver.vt tamen non omnino,& ver.præterea ſi fundet.maxime cum & in ſingularibus videatur titulus requirendus : vt viij.diſt.quo iure,tamen forte fauor religionis,& fidei hoc faciat,arg.ff.de relig.& ſump.fune.ſunt perſonæ, & quia ſpiritualia digniora & fortiora ſunt ſupra de tranſlat. epiſcopi.inter corporalia, & quia circa maiora periculum vertitur xlij.diſt. quieſcamus,& ne detur materia ingerendi ſe,temporalia enim tota die acquiruntur in multis caſibus iuſtè etiam authoritate iudicis ſecularis:nõ ſic in ſpiritualibus:ad hoc ſupra de elect.qualiter & de renun.admonet cum ſimilibus.imo eſt forte melior ratio, ſcilicet, quia in ipſo quæritur, quod facis,falſum inducis, nec enim eſt aliquod ius commune ſcriptum, quod regna vel principatus diuidat ſeculares :ergo non poteſt ius commune quod non eſt allegari :ſecus in epiſcopalibus & parochijs,vt probatur infra de his quæ fiunt à præla.paſtoralis,xiii.q.j.eccleſiaſticas.vnde

P nec

nec diuiduntur, nec vsurpantur: quia nec sine superioris authoritate & c. inf. de præben. maiorib. infra de rerũ permuta, quæsitum, & sunt adeo limites ecclesiarum firmi, & stabiles, quod nec præscribi possunt, vt no. sup. eo. sub rubr. de vsuca. §. quæ non. ver. vlt. secus in limitibus, secularium principum, qui tota die mutantur, & diuiduntur & in feudalibus, quicquid prohibeat constitutio Federici de non ali. feu. sine consensu maior. imperialem §. præterea ij. & vsurpantur violenter de iure inst. de iure natura §. ius autem gentium. tertia quæstione prima, nulli dubium ideo nec iudices ecclesiastici debent recurrere ad limites laicorum, vt xvj. quæst. quinta, possessio. & sic intelligitur inf. de relig. do. c. j. Sed viri, & limites, ac iura ecclesiastica dicuntur immutabilia permanere arg. insti. de iure natu. §. sed naturalia. non est ergo mirum si ius ecclesiasticum, quod in hac parte quasi immntabile est, requirat titulum & non humanum, ar. ij. de sacrosan. eccle. vt inter diuinũ, & de veteri iure enuclean. l. ij. §. sed quia diuinæ in auth. de non alie. aut permu. rebus eccl. §. si minus. colla. ij. ad hoc xvj. q. iij. licet in regulis, & §. potest, & aliter distinguit. tertia quæst. vj. hæc æquipa. ad fin. c. distin. peruenit. quadragesima dist. Imperatorum, & per totum ad quod pertinet quod no. supra de iureiu. §. quomodo, sub §. cui. ver. clerici. ergo & se. Legistæ tamen volunt, quod seculares principes fundent intentionem suam de iure communi vtentes quibusdam ar. quibus facile est respondere.

Quæ

Quę res præscribi possunt? Et quidem tam res
37 corporales quam incorporales, secundum † quod
no. supra in rubrica de vsuc. §. quæ res omnes. eti
am actiones siue in rem, siue in personã, siue mixtæ
limitatæ sunt, vt supra scilicet infra triginta vel
quadraginta annos ad plus regulariter moueantur.
c. de præscriptio. triginta an. sicut in rem, &
l. omnes nunquid: ergo leges illæ corriguntur in
distinctè. Nunquid si debeo tibi centum, & tu nõ
agis infra tua tẽpora, amittes ius tuũ per negligẽtiam
tuam? & nunquid debes tibi imputare, in
cuius potestate est agere. ff. de exceptio. doli. l.
pure. in fin. & non tamen, cum in inuitum redda
tur iudicium. ff. de verbor. obligat. inter stipulantem,
quid enim si forte ego solui tibi, nec recuperaui
instrumentum, nec de solutione instru
mentum recepi, vel ipsum fortè amisi: & tu nunc
conuenis me vel hæredem meum elapsis triginta
vel quadraginta, vel pluribus annis, nunquid
iniquum esset, quòd bis idem exigeretur ff. de re.
iud. bonæ fidei. Item quid de actionibus temporalibus
sicut de dolo, quod metus causa, redhibitoria,
& quanto minoris & alijs similibus, de quibus
traditur insti. de perpet. & tempo. act. & ff. de
diuer. & tempo. præscri. & de act. & oblig. tam in
textu quam in glossis, nunquid hæc omnia corriguntur,
non puto, ideo dic quod res immobiles
non præscribuntur cum mala fide: vt not. sup.
eod. sub §. verum quicquid.

38 † Actiones vero personales amittuntur suo tẽpore,
& quo ad hoc non derogatur. ll. antiquis, nã

& iura canonica, infra eodem vigilanti, & c. quoniam xxxiiij. q. ij. si virgo non in personalibus, sed tantum in realibus locum habent: vt ex ipsorum lectione patet, vnde in illis scilicet realibus considerat ius canonicum malam fidem rei possidentis contra conscientiam rem possessam & non negligentiam non petentis, quam leges considerant, non curantes de peccato: vt innuit infra eodem vigilanti. & ideo propter periculum animæ non præscribit in realibus aliquis: in personalibus vero non potest considerari mala fides circa rem possessam, cum nulla posideatur, sed potius consideranda est negligentia non agentis: nec enim mortaliter pecco, si tibi non soluo, dummodo te inuito non retineam, maximè si ignoro. Et sic corporalis rem cum mala fide non præscribitur. Sed nunquid actio perimitur? non quia connexa sunt, si enim dominus remaneo non obstante tali præscriptione, ergo & ipsam rē potero vendicare ff. de rei vendi. in rem. Oppono tamen, nam in reali actione non est persona obligata, quæ tenet, sed tantum ratione detentionis conueniri potest, qui posidet ff. de rei vendi. officium, supra de iud. examinata. in personali vero sicut in emptione, locatione: commodato. & similibus persona obligata est: quare ergo magis tenetur obseruare reus bonam fidem circa reales actiones, quam personales, maximè cum personales pro magna parte bonæ fidei sunt: reales vero stricti iuris sunt: vt patet inst. de act. §. actionum, quare in personalibus exuberantior fides

exi-

exigitur.c.de act.empt.& vendi.l.ij. Respondeo, nullus regulariter personaliter obligatur nisi consensus interueniat c.de act.& obli. sicut initio,vnde si vendis mihi rem pretio xl. vel mutuas decem,vel ipsas ab initio de consensu tuo habeo,& ipsis expensis non possum ipsas contra voluntatem tuam de cætero contractare,possum etiam de facili tradere obliuioni, quod ipsas tibi debeam,& etiam si recordor præsumere possum, quod ex quo ipsas non repetis, vel vis donare: vel quia non indiges temporis gratiam facere. arg.infra de commo.c.vnico. infra de vsur. consuluit. Sic ergo nec pecco,nec habeo malam fidem:& pauci sunt qui tam longo tempore omittant repetere quod debet:& si hoc facit quis merito propter maius periculum, quia potest esse, quod solutum sit suæ negligentiæ imputatur, igitur si reperitur sed debitor soluere tenetur, quamuis forte propter potentiam vel malitiam suam non vocetur in iudicium ,super quo vide quod not.infra eodem §.quibus ver.item personalem imperpetuum non præscribet:vt patet in his quæ not. supra eodem sub §. verum,vers.sed nunquid,quia eadem ratio est, ergo idem ius,sic bonam fidem considerare in omni casu æquum est,vt de act.& oblig. bonam fidem, quia graue est ipsam fallere ff. de constit.pen.l.j.respon.j.sic non interpellat dies pro homine quo ad peccatum mortale committendum, licet hoc faciam, quo ad moram vt patet. infra de locat.c.fin.§.vnico. nisi forte iuramentum interuenerit.supra

de iureiurand.debitores.consti.vnico.

Res vere non nisi iustis titulis & traditionibus acquiruntur c.de pac.traditionibus.& pro magna parte ab initio contra dominorum voluntatẽ vsurpantur:vt patet in his quæ not.supra eod.§. proxi.ver.vlti.vnde & si res mobiles tractentur contra voluntatem domini proprie furtum committitur,vt insti.de ob.quæ ex delic.nas.§. furtũ. & de vsucap.§. quod autem j.Imo vero quo ad ius canonicum propter mortale peccatum vitiose redduntur:vnde hæc quo æquiparantur scienter detinere,vel inuadere alienum,supra de rest. spolia.sæpe contingit: ergo aliena res mala fide possessa tanquam vitiosa vsucapi non potest,vt not.eo.c.sub rubrica de vsuca.§.quæ non.respo. j.Et forte respiciebant hi,qui dixerunt fundi loci ve furium fieri.q.d.sicut res mobilis furtiua vsucapi non potest:si nec immobilis contra voluntatem domini mala fide detenta,& sic quasi contractata,secundum hunc intellectum resuscitatur per ius canonicum opinio vera,quæ per ll.ali as abolita reputatur. insti. de vsuca.§.quod autẽ ij.remurmurat enim conscientia,super quo vide quod supra eo.sub §.verum quicquid ver.sed nũ quid maius peccatum,sic ergo in realibus nullus præscribit,cum rei mala conscientia:& idem videtur de actionibus personalibus in rem scriptis & de mixtis.de quib.habes inst.de act.§.j.& ij. &§.sic itaque discretis.& §. quædam actiones. de quibusdam tamen ex his tractatur specialiter,infra.eo.sub §. item non currit.& sub §.seq.dic vt ibi not. †Ad

†Ad hoc autem vt hæc præscriptio locum habeat, necesse est quod is cui competit actio ipsam
5 mouere posit alioquin non currit g præscriptio ideoque vacante ecclesia non currit præscriptio. infra eodem c.j.& c.de quarta.infra ne sede vacāte c.j.ij.& iij. ipsa continuat præscript. à prælato defuncto incœptam.vt not. supra eo.sub rub.de vsucap.§.quæ sunt necessaria,ver. quandoque & si possessio.

Vel tempore hostilitatis,infra eo.ex transmissa xvj.q.iij.prima actione.& c.porro.

Nec tempore prælati hæretici, contra quem quis præscribere intendit. infra eodem const.j. in fin.

Vel scismatici.supra de elec.quia diligentiam, inf.eod.cum nobis.

Vel suspensi.infra de conces.præbend.quia diuersitatem.

4 †In his tamen casibus subducuntur tempora de præscriptione de medio,ita quod prima,& vltima & alia, quæ his subductis remanet computentur vt infra eo.auditis.§.quod si abbas,& c.cū nobis,& c.de quarta.

Et adde infra eo.ver.sed & si quis,ergo hæc interruptio similis est pupillari, de qua dic vt nota. infra eodem sub §.item non currit, versicul.differt autem.

Vel nullius,id est, qui nil habet non audet viuere vel mori secundū d.Philip. Aquen. Archiepiscopū,vnde perinde est ac si ecclesia nullū haberet.supra.de transf. episcopi inter corporalia.§.

ſed nec arg.ff.de excuſa. tut.nulla differentia,nō eſt tamen expreſſum in iure quod tempore talis prælati non currat præſcrip.Vel in vita prælati ma lè alienantis, quo ad rem malè alienatam, xvj.q. iij.ſi ſacerdotes.

Nec tempore minoris ætatis c.in quib.cauſ.reſtitut.in integrum non eſt neceſſaria,l. vltim.ſecundum Gof. Tu excipe pupillarem ætatem, c. de præſcriptione triginta annorum , ſicut in rem.

Vel patriæ poteſtatis c.de bonis quæ libe.quicunque c.de bonis ma.l.j.in fi.& authen.ibi poſita c.de annal.except.l.j.in fi.

Vel tempore matrimonij,quo ad vxorem,quæ agere non poteſt c.de iure do.in rebus §.non om nis,niſi forte marito vergente ad inopiam,vt ibi. & eo.tit.l.vbi.

Sed & ſi quis de mandato domini Papæ proficiſcatur,vel alias contra Saracenos, ſeu qualitercunque cauſa reipublicæ ſub ducendum eſt de præſcriptione tempus illud,quod in abſentia fluxit, ſit primum medium vltimumúe & hoc per reſtitutionem in integ. vt ſic non proſit nec obſit quod euenit ff.ex quibus cauſis maio.in integrum reſtituantur, l.j. in princ.vnde & ſine præſentia illius,qui redijt compleatur vſucapio ,adhuc poteſt conſiderari, quod ſubducatur tempus,quod in abſentia fluxit , & ſi pluribus vicibus quis abſuerit omnium abſentiarum tempora ſubducuntur ſecundum quoſdam, quæ ſententia æquitatem habet,& comprobatur c.de reſti. mi-

sti.mili.quod tempore militiæ & ff.ex quib.cau. ma.nec non §.si quis sæpius c.de temp.restitu.in integ.l.fi.c.quibus non obijcitur lon.temporis præscriptio.l. præscriptio. Alij dicunt tunc demum debere restitui aliquem & tempora subduci, quando in absentia sua completa est præscriptio, vel parum post reuersionem suam, & hoc eliciunt ex verbis prætoris dicentis si quid ex bonis absentis causa reipu. præscriptum fuerit, cum is qui abesset postea restituam, quod verbum, Postea ad modicum tempus refertur scilicet dum quis post reuersionem suam conducit hospitium, disponit sarcinulas, quæris aduocatum, hæc enim modica præsentia pro absentia reputatur, ff.qui ex cau.maio.l.ab hostibus §.sed quod simpliciter arg.de verb.sig. hæc adiectio.sed secundum Azo.& si prior sententia æquior sit, vltima tamen securior est secundum l. Quod autem dixi absenti currere præscriptionem, intelligas ex quo veniens non fuit admissus vel suspicatus est, se posse repelli, vel alias amisit possessionem: sicut not.supra de causa pos.§.& qualiter amittatur, nã si adhuc retineret possesionem non curreret cõ-
41 tra ipsum præscriptio secundum Azo.†Item non currit præscriptio debitori: nisi adueniente die, vel existente conditione debiti, c.de præscr. xxx. ann.cum notissimi.§.illud autem. Quid ergo dices in annuis vel mensibus debitis, vel alterius temporis singularis, & quidem secundum l.currit præscriptio non ab exordio obligationis, sed ab initio cuiuscunq; anni, vel mensis, vel alterius

temporis singularis:& quidem secundum.l.currit pręscriptio nō ab exordio obligationis:sed ab initio cuiuscunque anni,vel mensis, vel alterius temporis:vt in d.l. cum notissimi §.in his.quod quidā sic interpretantur, vt tot oporteat currere præscriptiones,quot debent esse solutiones:vt sic quātuncunq; tēporis fluxerit, semper remaneāt xxxix.anni præteriti,pro quibus posit agi:&semper pro futuro tempore secūdum.M.&P.quibus d.l.fauere videtur.Bul.vero intelligit nullo modo posse agi transacti: xxx. ann.computandis ab initio cuiuscunque temporis, quo erat solutio facienda,sed cessatum est in solutione c.de vsuris eam.respon.j.

Sed M.respondet quod ibi loquitur in accessoria obligatione vsurarum:quę solutio secundum l.nulla est cum extincta principali obligatione nihilominus vsura per stipulationem debita peti posit ff.de eo quod cer.loco.l.ij.§.item Iulianus & l.cētū,& bene adaptatur præscriptio solutioni, quia qui præscribit similis est soluenti ff.de adm. tut.si pupillus.& potest reddi illa ratio:quia vt in singulos annos aliquid est promissū vna est actio ff.de dona.causa mortis senatus §.fi.nec ob.ff.de verb.ob.plurib.§.j.vlt.char.quia ibi recitatur op. Paul.& Van.quæ tenēda non est secūdū. Bul. vel distingue vtrum nominentur anni.puta,cū dicitur annua bina trina die, & tunc erunt tot stipulationes,quot anni,an generaliter dicatur singulis annis,& tūc erit vna stipulatio:ar.ff.de ver.ob. quod dicitur,& supra.de elec.in genesi,hac ergo actio-

actione semel per præscriptionem elisa:pre nimia verecundia suæ frontis iam non audet erigere telum, quam rationem multum approbauit. R. Si quæras quæ est ergo dubitatio? Respo. magna. iá quia debitor agnouerat debitum putabatur eum de cætero contra creditorẽ præscribere non posse: quod falsum est. Iob & Azo distingunt inter legata & promissa. in legatis enim, quia tot sunt actiones quot debita, tot eadẽ ratione oportet currere præscriptiones ff. de dona. cauf. mor. senatus §. fi. ff. de annuis leg. l. cum in annos. ideo tale legatũ non vtendo amitti non potest ff. qui. mo. vsusfr. amit. si vsusfruct. alterius. ff. de no. oper. nũc de pupillo §. fi, & l. qui viã. & in his vera est sententia. M. in stipulationib. autẽ vera est sẽtẽtia Bul. Quod sic est intelligendũ, debes mihi annua legata, soluisti per duos annos legata, cessasti postea per tres 30. postea elapsis legatũ tertij anni est præscriptum: adde vnum annũ, legatũ quarti anni est præscriptũ: adde aliũ annũ legatum quinti anni est præscriptum, & sic de singulis. In stipulationibus vero aliud est: quia si per duos, vel tres ann. decẽ quæ debebas ex stipulatione soluisti: & postea cessare cœpisti xxx. an. elapsis nil possum petere. quare? quia vna est actio & obligatio quæ spacio tẽporis est sublata secũdũ Azo. Nec obst. l. cũ notissimi. quæ legata & promissa æquiparare videtur. dicit enim quãtũ ad hoc paria sunt: quia nõ ab exordio obligationis: sed ex eo tẽpore quo cessatum est currit præscriptio vt sup. not. & probatur. c. de præscrip. xxx. ann. si quis emptionis. §. fin.

§.fin.ergo si potest agere, currit præscriptio, si non potest, agere non currit, vt not. supra eodem §.ver.ad hoc autem, & sequent. Quamuis autem in supradictis domi.B. Iob & Azo.quo ad rigorem iuris ciuilis subtilius moueantur. M. tamen & Pla.æquius, & verius quo ad ius cano. Sed in omnibus superioribus & inferioribus puto non esse veniendum contra conscientiam, vt patet in his quæ not. supra eodem §. vers. sed nunquid, nec rigorem iuris ciuilis, sed veritatem & simplicitatem tenendam, & sequendam esse, vt supra de iudic. dilecti. & de dolo & contuma. const.j.

42 †Illud etiam teneas quod vbi agi non potest, non currit præscriptio, quicquid infra sequatur ar.infra de elec.c.fi.& infra de concessio.preben. vel eccle.non vac.quia diuersitatem §.si tamen & seq.

Viderunt tamen quod in actione confessoria currat præscriptio, & si quis nequeat vti seruitute, vel agere, puta: quia fons exsiccatus est : vnde non potuit is cui seruitus debebatur aquam ducere ff. de ser.rusti.præd. Attilicinus, sed forte in rusticis seruitutibus speciale est, vt amittantur eo ipso, quod quis non vtitur, non distincto vtrum potuerit vti, vt ff. quemadmodum seruitus amit. si partem §.si per fundum. secus in vrbanis, vt ff. de ser.vrb.præd.hoc autem.

Quia vero legere non intelligere negligere est:
43 h †scire debes quid sit confessoria h & negatoria actio, & quidem confessoria est quædam actio, quæ

quæ datur domino fundi cui seruitus debetur, ff. si seruitus ven. l. ij. §. hoc autem, sed & non domino: puta creditori superficiario, sed & publiciana datur ei, cui constituta est seruitus à non domino fundi, ff. de remis. l. j. & idem Iulia ff. de superficiebus l. j. §. si. ff. de vsufr. pen. l. j. respons. j. item datur contra possidentem fundum. qui seruitutem debet ff. si vsucap. lege vti frui. §. vtrum vel quasi possidet ff. si vsusfruct. penult. lege fin.

Negatoria vero datur domino fundi, qui negat seruitutem deberi: & vtilis datur non domino. puta vsufructuario ff. si seruitus vend. l. ij. & l. siculi. Ratione etiam possessionis intentatur contra eum, qui rem possidet ratione vsusfructus ff. de acq. poss. naturrliter, & quia actiones istæ dantur domino, & quasi domino contra illum, qui possidet, & quasi possidet, sicut rei vendicatio, & publiciana, quę reales sunt, ideo dicuntur in rem esse, vt instit. de ac. §. istæ quoque actiones. Datur autem confessoria, & si nulla fuerit seruitus, licet Pla. dixerit eam ita demum dari si seruitus amissa fuerit, quæ prius fuerat constituta: sed reprobatur ff. si seruitus vendi. loci. §. competit. & l. sistulas, secundum Azo. † Dicitur autem ideo actio
44 confessoria, quia ad hoc datur, vt is qui negat seruitutem deberi confiteatur quod debetur: negatoria quod negatur, ad hoc institut. de ac. §. j. ij. & iij. ff. si seruitus vendi. l. ij. Has autem seruitutes dominus fundi constituit, & si plures sint, vtriusque consensus requiritur, sed & licet is qui pro

pro socio constituit mihi seruitutē nō possit me prohibere vtentē:tamē quousq; socius suus mihi concessit primo quæ concessit viuēte domino prædij perdurante: non mihi seruus acquisita: quod si is qui primo concesserat moriatur, vel partem tuam alienauerat antequam socius mihi concessit, requiritur cōsensus hæredis, vel illius cui partem suam alienauit, alias concessio socij mihi firmaret, vt hæc probantur ff. de seruit. l. secunda ff. si serui. prædi. per fundum ff. communia prædiorum l. fin.

Constituitur autem pactionibus: stipulationibus, & testamentis, inst. de ser. §. pe. & si. requiritur etiā expressus cōsensus domini, alias & si non contradicat ipsum inuitū iudicamus: & ideo seruitus non valebit ff. de serui. vrb. præ. inuitū, nec prodest tempus, quia seruitutes nec vsucapiūtur ff. de serui. seruitutes. iiij. vt id quod not. sup. sub rubr. de vsuca. §. quæ res. & infra eo. sub §. de quibusdam. Si tamen via publica impetum fluminis amittatur proximus vicinus viam præstare cogitur, sed & forte communitas debet iustum pretium refundere. arg. ff. de relig. & sump. fune. si quis sepulchrum ff. de incen. tui nau. nequi. ff. ad sil. se con. domino. c. pro quib. cau. serui. pro præmi. acci. lib. l. ij. Amittitur autem seruitus si non habet interualla. vel habet interualla dierum, vel noctiū tantū, vel breuioris temporis spacio x. an. inter præsentes xx. inter absentes, si autem habet interualla annorū, vel mensium tempus requiritur duplicatum ff, quemadmodum seruit. amit.

si

si sic.& hoc dico quod is cui seruitus debetur,amittit ius suum per negligentiam,sicut nota.in personalibus actionibus supra eo.§.resp.j.& ver. si.c.de serui.l.vlt.

Patet ex prædictis quod illi,qui agere non potest,non currit præscriptio.vbi autem potest aliquis agere,licet difficulter currit præscriptio:sed si iustum sit impedimentum datur restitutio ff. de offi.præsi.se.con.ff.ex quibus cau.ma.in integrum resti.l.j.ij.& iij.

45 † Sed nec fragilitas sexus, vel fauor militiæ vel absentiæ prodest,quo minus currat præscr.xxx. an.excipitur pupillaris ætas: siue præscriptio incœperit à prædecessore impuberis,siue ab impubere,adueniente tamen pubertate statim incipit currere,& continuabitur cũ tempore præcedẽti. c.de præscri.xxx.an.sicut in rem.§.j.ad fi.c.si maior factus ratam al.habuit.i l.fi. Differt autẽ hæc interruptio,quæ fit per pupillarẽ ætatẽ ab alijs interruptionibus.nam si alias fiat interruptio,nihil confert priori,vt c. de præscrip.long.temp.l. j.sed in hac contrarium est: & sic vt alludã vocabulo proprie dicitur hæc interruptio, sed alias in medio prorsus rumpit, sic vbi ecclesia vacat. vel prælatus hæreticus est,vel excõmunicatus.vel suspẽsus,vt no.sup.eo.§.ver.ad hoc autẽ.& se.&ver.

46 vel suspensi.† De quibusdam autẽ actionibus dubitatur quanto tempore tollatur,puta de negatoria.famil.erciscundæ,communi diuidundo pignoratitia. Videtur enim, quod negatoria k spacio xxx.ann.tollatur, vt c.de præscriptione xxx. ann.si-

ann.ſicut in rem,& de annali except.l.j.ſed contra:quia ſic iui per fundum tuum per xxx. an.& poſt xxx.an.me volentem vti ſeruitute prohibere velis,non potes: ergo videor eam acquiſiuiſſe ſpacio xxx. ann. quod ſi eſt contra, dicunt iura, quæ volunt ſeruitutem non poſſe acquiri, niſi tempore,cuius non extat memoria: licet ſi aliquis vtatur longo tempore conſtituta prædicta, ex illa cauſa quæ prætenditur præceſſiſſe ff.de aqua plu.arcen.l.j.ſi.& l.ij.reſpo.j.&§.j.&§.idem Labeo ait.Ad hoc dicendum eſt ſeruitutem non eſſe quæſitam ſpacio xxx.an.Sed tamen tu propter negligentiam tuam non potes prohibere quo minus ſeruitute vt argum.ff.de ſeruitut.ruſti.præd.per fundum, ſupra de elect. bonæ memo.§.ſi.

Vel dic negatoriam poſſe intentari etiam elapſis xxx.ann.non ex præterita itione,id eſt,ea quæ facta fuit iam ſunt xxx. ann. ſed ex ſequenti, vel præſentibus,nec enim itio iſta eſt illa,vel econtra rio ff.de verb.ſign.ſic enim vnius itio ad aliam ff. de ſeruit.l.ſeruitu.iiij.Hoc autem aſsignari non poteſt in poſſeſsione rei meæ, quam poſſediſti, per xxx. an. ſuper quam non es poſtea conueniendus:hic vna & eadem eſt poſſeſsio propter continuationem,& huic ſcientiæ nihil obijci poteſt: vt quia mirum videtur, quot tot ſint actiones, quot ſunt itiones.

Poteſt & illud dici, quod licet vere plures ſint actiones,cauſa tamen minuendarum litium vna tantum poteſt actio intentari propter diuerſas itiones,

itiones, ſicut & de pluribus hæreditatibus ſufficit vna actio familiæ erciſcundæ. & in pluribus ſocietatibus vna actio pro ſocio ff. fami. erciſcun. hæredes §. de pluribus. ſi. pro ſocio. cum duobus §. ſi plures, & ſecundum hoc ſi actio iſta intentatur propter vnam itionem abſoluaris: & iterum te ex alienatione conueniam non obſtabit exceptio ſicut & in rei vendicatione. Non obſtat ſi ex vna poſſeſſione agatur: te prius abſoluto, quia nō poſsidebas c. ad exhi. neque.

Puto conſiderata mente iuris canonici, ſemper poteſt intentari negatoria cum effectu, niſi forte poſt tēpus, cuius non extat memoria, nam ibi propter difficultatem pro bonis ſeruitutis conſtitutæ aliud iudicarem: ſi fortè reus diceret ſeruitutem conſtitutam fuiſſe à vero domino: ad quod probandum iuduceret patientiam temporis: vt probant iura inducta. ſupra eodem verſicu. videtur enim. Caueat tamen ſibi excipiens de conſcientia. vt notat. infra de cenſ. §. quis cenſus.

Sed quare non ſufficit ſpacium xl. annorum, ſufficiat quo ad ius eligendi acquirendum. vt ſupra de elect. venerabilem §. penult. & c. Cumana. & de cauſa poſſeſ. & proprie. cum eccleſia Sutrina. & c. cum olim. Reſpon. multi vtuntur ſeruitute, qui non habent ius vtendi, nec ſciente nec vidente domino, quam res tangit: vel per violentiam. & ideo nec dominus præſumitur concedere ſeruitutem, niſi expreſsim conſentiat. vt nota. ſupra eodem ver. conſtituitur. Vnde quandiu al-

legatur tempus memoriæ semper requiro probationem propter periculum conscientiæ, quamuis Legistæ dicant sufficere longum tempus.

47 † In electione autem nullus consueuit admitti nisi ius habeat, & nisi scientibus & videntibus his ad quos spectat, quare semper præsumitur cōsentire, quod admisso acquiratur ius, nisi fiat pro testamento, & probatur quod de gratia admittatur supra de postu. præla. bonæ. ij. respo. j. & ar. su. de elec. cū Vinton. & c. Cumana. & ideo sufficit probare vsum cū præscriptione cōpleta, nisi aliud apponatur, cū iā apparat, vel saltē præsumatur probabiliter de consensu. Itē quia præscriptio est odiosa: electio fauorabilis ff. de lib. & posthu. cum quidā, & hęc ratio ad iurisdictionē extēditur, quę & tēpore acquiritur sup. de fo. cōmpe. cū cōtingat. & iunge quod not. sub rubrica de vsuc. §. quę
48 res. ver. sic ergo vsucapiuntur. † In actione autem fam. ercisc. vel communi diui. dixit Pla. non curre re præscriptionē interim dū ambo domini simul vtuntur & possident, & fructus percipiunt. Certè dominus Pla. nec post diuisionem quandiu durauerat rei conscientia alienæ. Mar. vero eas dixit nasci ex voluntate, id est, ex quo volunt a communione discedere ff. fa. erc. l. j.

Lex tamen dicit eā nasci ex quasi contr. in st. de obl. quæ ex quasi contractu nasc. potuit ergo intentari cū effectu non ob. exceptione à tempore communionis: igitur ab eo tēpore debet currere præscriptio, secūdū Azo. c. dè ann. excep. l. j. & ad hoc, nec ob. quod dixit secus, possidere & fructus perci-

percipere, quia non præscribitur domino, vel possessioni, vel diuisioni, ne præiudicium fiat secundum Azo, sed certe cum neuter in præscribendo bonā fidē habeat secundum ius canon. Verior est sententia Pla. quā no. sup. eod. ver. in ac. auth. & idē in commodati actione cui præscribitur, ex quo potuit intentari, non ita in rei vendicatione, quæ datur contra commodatitium, cui non præscribitur interim, dum dominus retinet per se ciuilem, & commodatarium, naturalem possessionem, sicut dicitur in colonis c. de præsc. xxx. an. male. Ideoq; dici debet in locati act. quod dictū est in commodati ac. & rei vendi. & hæc opinio secundū Azo. licet Pla. dixerit non currere præscriptionem personali actioni cū curreret rei vendica. & hæc opin. secundum ius cano. verior est propter connexitatem, vt patet in his quæ not. supra. eod. ver. sed nunquid a-
19 cti.† Pignoratitia vero actio tollitur. 30. an. computandis. l tamen tempore illo, quo nata est, potuit intentari, quod tunc demum est, cum soluta est pecunia, vel oblata, & consignata, & deposita. ff. de pig. act. si rē alienā §. ōis. Sed quid si debitor stetit per 30. an. quod neq; obtulit, nūquid præscriptū est iuri offerendi: dixit. P. quod nō, sicut nec præscribitur iuri eundi ad ecclesiā, vel sanctū Iacobū, vel per viā publicā. arg. ff. de vsuc. sequitur. §. si viam habeam. ff. de via pub. ma. nec obst. c. de do. præscr. xxx. an. omnes. quod enim dicit omne ius tolli spacio xl. an. intelligi debet de iur. agendi, non de iure excipiēdi. ar. ff. de excep. doli.

pure.§.fi.& hoc teneas secundum ius cano.quicquid alij dicant.

Sed secundum Bar.ius offerendi tollitur,quãdo qui potest facere non posit agere pignoratitia soluendo scilicet,iam intelligitur posse agere ff.de re iudi.qui potest,&ideo debet ei præscribi: & sic præscribitur creditori secundo contra primum: vel primo contra secundum c.de præscriptione triginta anno.cum notissimi. §. sed cum illud.

m Quibus modis interrumpatur m præscriptio, 50 † & quidem duobus modis generaliter :scilicet naturaliter & ciuiliter. Naturaliter interrumpitur per inundationem maris, vel fluminis, vel quando aliquis per latrones, vel alios de possessione violenter eijcitur. ff. de bonis authent.tu possess.cum vnius §.fin.de acquirend.possess.qui vniuersas §.item quod Labeo.Item si quis longo tempore desijt possidere.secundum Io.ff.de vsucap.furium ad fin. item qualitercunque amittatur possessio secũdum Azo.quod quot modis accidat,vi de supra de causa possess.§.& qualiter amittatur,& hæc interruptio prodest omnibus habentibus ius in re.ff.de vsucap.naturaliter.Est & forte quasi naturalis. secundum cano. quando scilicet præscribens in aliqua parte temporis habuit malam fidem : vt notat.supra eodem vers. quæ exigantur.sub §.hoc quo ad res.vers.secundum.

Sed & pupillari ætate interueniente interrumpitur præscriptio naturaliter, qualiter intelligi debet

debet not.supra eo.§.quæ res.sub §.item non currit,ver.sed nec fragilitas,& seq. Sed & naturalis videtur illa,de qua not.infra eo.ver.item si is cõtra quem.

Ciuiliter autem interrumpitur multis modis. Primo per litis contest. c. de præscriptione longi temporis,nec bona,c.de præscriptione xxx.ann. cum notissimi,§.imo & illud proculdubio. in fi. xvj.q.iij.§.potest. ver.is autem coram suo iudice factam,quæ de statu defunctorum l. penulti. & tunc perpetuatur actio vsque ad xl.ann. tamen ei tantum prodesse videtur,qui eo animo contestatur litem vt causam ducat vsque ad fin. Sed impeditur propter casus fortuitos,alias non prodest,argu. à contrario sensu, c.de præscriptione triginta annorum l.fin.& de annali exceptione l. j.§.j.& in authent.de liti.&.§. omnem vero.col. vij.

Secundo per quasi contestationem, puta, denuntiationem factam colono in iudicio vocato, c.vbi in rem act.l.ij.supra vt liti.non conte. quoniam frequenter §.quod si super rebus, vel solam executoris conuentionem c.de præscriptio.xxx. ann.cum notissimi:respon.id est,quæ quasi contestatio dicitur.ff.de act.xxx.ann.& oblig. constitutionibus. & quasi interruptio. sed litera est voluenda. supra de offi. ordin. pastoralis. §. fin.

Item per solam precum principi factam oblationem,& ad eas quod in annalibus & prætorijs actionibus locum habet,ff.quando lit.princ.da.

 li.con-

li,con.fam.l.j. & ij.c. de anna.exceptio. vt perfectius.

Item per solam libelli oblationem coram quocunque iudice,vel si non habetur copia iudicis coram personis publicis & honestis, quibuscúq; factam,quando aduersarium meum conuenire non possum in quatuor casibus,vel quia infans est,vel furiosus, vel in dignitate constitutus: vel quia absens.c.de anna.except.vt perfectius,& videtur requirere hoc lex quod contestatio fiat apud domicilium possidentis.& idem legitur xvj. q.iij.§.potest.ver.is autem.

Item videtur & in quinto casu quando,id est, vultus aduersari terribilis est,non propter dignitatem:sed propter diuitias suas, vel aliam potentiam,malitiam,qui forte statim interficeret conquerentem ar. infra de app. si iustus metus.c.de recre.generaliter §.sin autem ver.ipse autem.c.de his qui propter me.iu.nō.ap.l.ij.lex tamē videtur velle, quod in hoc casu contestetur lis.& sic perpetuatur vsque ad xl.an.l.si.Potest dici,quod & si currat actio,tamen restitutio competit.vt not.ff. eo.§.proxi.sub §.item non currit.vers. vt autem nam in casu adeo possum timere litem contestari,sicut & prosequi:ergo hoc arbitrabitur bonus iudex:vt patet in his quæ no.sup. quod met.cau. §.qualiter distinguatur l.sed hoc à iudice.hunc tamen quintum casum non notauerunt doctores:sed eadem videtur ratio:ergo idem ius:Personæ autem coram quibus fit contestatio debent esse publicæ & honestæ.supra de offic.ord.pastoralis

ralis §.fi.ergo in spiritualibus non erit ad laicos, sed clericos recurrendum.arg.supra de elect.Massana.& de arbi.contingit:& de iudi.decernimus, & de ordinat.cogni.tuam,sed in secularibus potest bene haberi recursus ad episcopum,vt constitutio de annali exceptione, vt perfectius §.j. c.de episco.audi.episcopale iudicium.& authen. ibi postea.

Item fit per synodalem proclamationem, infra eodem sanctorum,item per sacrum oraculum principi oblatum secuta postmodum conuentione per executorem c.de præscrip.xxx.an.sicut in rem.

Item per debiti agnitionem, secundum cautionem,& vsurarum solutiones c.de præscriptio. xxx. ann. cum notissimi . §. sed & l. si quis emptionis §.fin.

Itē si is,contra quē præscribitur rei quæ præscribitur nanciscatur possessionē.& hæc interruptio litis contestationem imitatur c.de præscr.30.an. cum notissimi,§,immo,& illud certe & naturalis videtur,& magis operatur,vt no.in d.§.

51 †Illud no.dignum quod per litis contestationem interrūpitur præs.ipso iure:vt patet.sup.eo. ver.j.per litis contestationem secus in vsuc.triennij:quæ nihilominus currit contra actorem.licet iudicis officio ei probanti intentionem suam restituatur res vsucapta ff.de vsuca.pro empt.l.ij.§. fin.ff.de rei vend.si post acceptum.

In quatuor tamen casibus interrūpitur vsucapio ipso iure sola libelli oblatione.scilicet cū reus

est infans, vel furiosus, vel in dignitate constitutus, vel secundum Azo. c. de annali excep, l. pen. Forte & in quinto sicut de his casibus not. supra eod. ver. item per solam, & per eadem iura hoc cōprobatur, sunt & casus in quibus non currit præscriptio, sed dormit, quos not. supra eodem. §. quæ res. ver. ad hoc autem, & seq. Sed & alij sunt in quibus nunquam currit, quia natura rerum non patitur quod aliquo tempore præscribantur quod dic vt notatio. supra de vsucapione. §. quæ non.

Nec illud omittendum est, quod licet naturalis interruptio omnibus prosit: vt not. supra eod. ver. item qualitercunque ciuilis tamen non prodest, nisi illi, per quem fit, nec obest nisi illi contra quem fit, vt ff. de diuer. & tempo. præscrip. intra quatuor. & ne de statu defunct. l. ij. §. præscript.

52 Quis sit eius effectus? † Et quidem quo ad personales actiones iste est effectus vt omnino perimantur elapso tempore: extinguuntur enim & vltra viuere non possunt, quod sic probatur solutione eius quod debetur omnis obligatio tollitur, vt instit. quibus mod. tol. obli. sed qui præscribit similis est soluenti siue satisfacienti, vt ff. de admi. tut. si pupillus, ergo per præscriptionem sicut & per solutionem extinguitur, quia de similibus idem est iudicium supra de præsrript. inter cæteras, & non est vtendum argumento: quia expressum est. c. de præscriptione xxx. an. sicut in rem, & l. omnes ergo in perpetuum non reui-

reuiuiſcunt ſemel extinctæ ff. de ſol. qui res. §. aream. Hoc autem non ipſo iure intelligas: ſed ope exceptionis coram iudice oppoſitæ & probatæ: & innuit lex illa ſicut in rem poſt princ. ibi: ſed ſi qua res & c. & ar. ſupra de præſcript. ſin autem, & c. plerunque. alioquin quilibet poſſet argenti illudere & dicere. Reſpondere non teneor iam præſcripſi, & ideo vltra xxx. ann. non viuunt. ſed extinguntur: vt dicit, l. ſi quis in rem. Intelligas quo ad effectum alias tempus non eſt modus tollendæ obligationis de actio. & obli. l. obligatio-
53 num. §. placet.† Quo autem ad res corporales volunt leges. vt ſi quis præſcripſit aliquam rem bona fide xxx. an. habeat vtilem rei vendicationem contra quemlibet poſſeſſorum: præterquam contra dominum, & hoc eſt quod innuitur c. de præſcrip. xxx. ann. l. penulti. §. ſi vero mala fide ibi ita tamen & c. ſecundum Azo. licet Pla. contra ſenſerit dicens, quod etiam contra dominum datur: & faciunt pro ipſa iura inducta infra eodem ver. præſcri. Sed opi. Azo. iuuatur. ſupra de ordi. cogni. cum dif. §. verum. primo ver. vnde verſus dominus &c.

Sin autem mala fide ſecundum eaſdem. ll. habet exceptionem tantum & non act. niſi contra eum, qui ſibi abſtulit, vel ſubripuit: vel niſi contra eum, qui propter contumaciam eiuſdem præſcriptoris & poſſeſſoris poſitus eſt in poſ. cau. rei ſer. tunc enim præſcriptor infra annum ſe offerens, & ſatiſdans iudicio ſiſti poſſeſſionem recuperabit c. de præſcriptione xxx. ann. ſi quis emptionis

tionis xvj.q.iij. præscriptionum.

Sed secundum can.quo ad laicos,vel res patrimoniales clericorum effectus tricennariæ præscriptionis bona fide cõtinuatæ talis est, qualis secũdum l.vt no.sup.eo.ver.quo autem ad res. & seq. vt tamen intelligas hoc quod dicit de mala fide correctum, sicut no.supra eod.§.quæ exigantur, ver.igitur secundum l.& sub §.verum, quicquid quo autem ad ecclesias & ecclesiastica negotia: effectus quadrigenariæ præscriptionis videtur esse talis,qualis est secundum leges effectus longe præscriptionis : quia sicut lex in longa præscriptione requirit bonam fidem,& iustum titulũ.& quod res præscriptibilis sit, & continuationẽ possessionis:sic & canones in lõgissima :vt patet in his,quę no.sup.eo.§.quæ exigãtur,ergo effectus is est,vt acquiratur exceptio cõtra dominũ rei,vel creditorem habentẽ eandẽ rẽ obligatam, c.de præsc.xxx.an.si quis emptioni- in prin.& de act.& obli.si.igitur cum exceptio sit actionis exclusio ff.de excep.l.ij.apparet,quod dominus antiquus actionem habet, ergo rem poterit vendicare a quolibet possessore : præterquam ab illo, quo præscripsit,vel ab eo, qui ab eodem causam habet,& sic intellige infra de dona. apostolicæ respon.prima ad fin.

Præscriptor autem habet vtile dominium,c.de bo.mat.l.j.& authent.ibi signato.nisi tricennale quæ elicitur ex authent.de nupt.§. si vero expectet.in fin. col. iiij. habet ergo vtilem rei vendicationem etiam contra dominum: nam lex dicit

dicit per præscriptionem mutari dominium ff. de vsucap. eum qui hæredes, & ad idem, instit. de vsucapione §. primo. per quæ iura M. no. dominium directum acquiri. certe pro ipso potiora sunt iura: quia nec in textu, vt puta de vtili dominio ad exprese dictum poterit reperire, nisi in constitutione feud. de feud. non alien. sine consensu ma. d. in rubro & nigro. & secundum hoc sequentes deficiunt rationes.

Sed cum per vsum acquiratur directum dominium, vt notat. supra in rubrica de vsucapione rerum pro suo. §. quis sit eius effectus. quare non acquiratur præscriptio longi temporis, idem directum dominium: sed tantum vtile, cum eadem requirantur in longa præscriptione, quæ in vsucapione. & etiam maius tempus.

54 †Respondeo per vsuca. acquiruntur mobilia per præscrip. immobilia, sed mobilia facilius mutantur & transeunt, quam immobilia. vt innuit significatio vocabulorum, & probatur ff. de acqui. poss. si rem mobilem.

Quæ est ergo ratio quod per præscriptionem tollitur hypothecaria, c. de præscriptione triginta annorum, si quis emptio. & non per vsucap. vt ff. de pignorat. l. ij. §. cum prædium. j. & de vsucapione iusto. §. non mutat. & const. de pignora.

55 vsucap. respon. † quia per præscriptionem acquiritur exceptio, quæ omnem actionem excludit infra eodem ad aures, sed per vsucapionem dominium, cuius dominij intentio est à quæst. pignoris separata: vt in d. §. cum prædium. secundum

dum Iob Azo.sed certe & per vsucap. dicitur exceptio acquiri c.de iure do.in rebus.§.omnis autem.nec obst.si dicat dominium acquiri per vsucap.vt nota. supra nec enim absurdum est,quod
56 ratione proprietatis acquisitæ excipiam. † nam cui damus actionem multo fortius except. ff. de superfi.l.j.§.quod ait prætor. & ad idem.c.de rei vendi.l.fina. & de prob. siue possidetis:dabitur ergo ratione vsucapionis & præscriptionis legitimè actio si non possideat: & exceptio si possideat,sicut ait M.& probatur in l.quam alij pro se inducunt c.de præscrip.xxx.ann.si quis empt. Si dicis qualiter dabitur exceptio domino quæ est actionis exclusio:& sic non videtur, quod alius contra dominum habeat rei vendicationem, respon.dic actionis, id est,intentionis secundum M.vel actionis, scilicet verè vel putatiuè, quod puto menti iuris canonici conuenire. Si quæras ergo quare aliud est in vsucapione:& aliud in pręscriptione longi temporis, respon. prolixius tē-
57 pus hoc facit.& quod dicit l.ff.de pign.l.j.†quod quæstio pignoris est ab intentione dominij separata:nam ob.q. d. vsucapionis natura hæc est. vt per ipsam dominium siue proprietas rei acquiratur,non quod obligatio pignoris perimatur. vel quod dicit separata,verum est in casu illo, de quo ibi loquitur,nec enim sequitur,quod is qui est dominus prædij sit dominus fructuum consumptorum,nec quod is qui prædium obligatū etiam consumptos fructus habeat obligatos. & ideo quamuis prædij dominus fructus futuros inten-

intendat obligare: tamen non tanet obligatio in consumptis, sicut tenetur in prædio: quia nunquam fuerunt sui, sicut prædium. quare creditor non potest de ipsis referre quæstionem, sicut de prædio obligato: & iunge quod no. infra de pig. sub. §. si consistet §. fina. versi. vsusfru. etiam amittitur. non. vtendo & sequendo.

ADDITIO.

a *Vide in ij. parte iij. prin. tracta. præscript. col. liij. in xv. q.*

b *Istam q. vide plene examinatam in ix. q. ij partis iij. princ. tract. præscrip.*

c *Hic tangit Hosti. intellect. l. bene à Zenone. quem vide plene discussum in tract. præscr. in ij. parte. v. princip. col. iiij. & seq. in octaua quæstione.*

d *Vide plene in prædicto tracta. in iiij. parte. iiij princ. col. xlij. cum pluribus. q. vbi latè examinatur materia præscriptionis feudalis.*

e *Dixi plenè in repet. l. Celsus. in quarta parte.*

f *Dixi plenè in prima parte. v. princip. vbi ponitur materia præscriptionis ecclesiasticæ & canonicæ.*

g *Vide plenè in quibus casibus præscriptio non currat ab initio: vel dormiat ex post facto. in j. ij part. vj. partis principa. tracta. præscript. vbi distinctè examinantur omnes casus hic notati.*

h *De materia confessorie & negatorie, & de præscriptione seruitutum vide plenè in prædicto tractat. princip.*

i *Dixi plenè in prima parte. v. principio tractat. præscrip.*

scrip:.in xxiij casu col.xiij.cum pluribus sequenti.

k *Dixi in ij.parte.iij.princip.tract.præscriptio.in vij.q.*

l *De præscription.pignoratitiæ & iure offerendi dixi plene in iiij parte.v.partis.princip.in ij.q.tractat. præscrip.*

m *Materiam interruptionis vide plene in tertia parte vj.partis princip.tract.præscript.*

Tractatus Præscriptionum Domini Hostiensis, Finis.

TRACTATVS VSVCAPIONVM ET PRAESCTIPTIONVM TEMPORA BREVITER ET DILVCIDè explicans, authore Ioan. [redacted] Iurisconsulto clarisimo.

SVMMARIVM.

1 *Temporis obseruatio quam sit omnibus in rebus necessaria.*
2 *Opportunitatis imago qualis apud antiquos fuerit, & quam ob causam ab illis depicta proponeretur?*
3 *Interpretatio verborum etsi prior est, rerum tamen potior est.*
Vsucapio vnde dicta?
Pignoris capionem veteres dicebant pignoris ablationem.
4 *Præscriptio Iurisconsultis quid significet? & sub num. 6.*
5 *Vsucapionem à præscriptione rectè ne distinxerint hactenus iuris interpretes.*
6 *Vsucapio ex propria significatione refertur ad acquisitionem rerum mobilium & immobilium.*
7 *Vsucapionis diffinitio.*
8 *Dominium per quod vsucapionem adijcitur, sit ne directum an vtile?*
9 *Vsucapio sine possessione non procedit.*
Continua possessio quæ dicatur?
10 *Possessio authoris accedit successori.*
11 *Hæreditas non aditæ personam defuncti sustinet: ac propterea vsucapionem à defuncto cæptam complet.*
12 *Possessio quæ vsucapionem inducit, iusta esse debet.*
13 *Titulus quid sit, & vnde dicatur?*
14 *Possessio sine titulo vsucapionem non parit.*

15 *Titulus [pro suo] generalis est ad dominij acquirendi causas.*
16 *Vsucapio bonam fidem possidentis exigit, & nu. 20.*
17 *Bona fides quod attinet ad vsucapionem, quid sit?*
Titulum habens, non semper bonam fidem habet, nec econtrario.
18 *Bona fides sine titulo ad vsucapionem non prodest.*
19 *Error alieni facti non etiam proprij bonæ fidei possessorẽ excusat.*
20 *Error iuris vsucapienti semper nocet.*
21 *Authoris mala fides noceat nec ne successori bonæ fidei.*
22 *Mala fides defuncti nocet hæredi etiam bona fide possidenti.*
23 *Dies cœptus habetur pro completo quod attinet ad vsucapionem.*
24 *Vsucapionis rerum mobilium & immobilium tempus.*
25 *Præscriptionis diffinitio.*
26 *Actio omnis præscriptio xxx. vel xl. anno, tollitur.*
27 *Præscriptionis longissimè effectus.*
28 *Possessor bonæ fidei re ad verum dominum reuersa post completam vsucapionem, possit ne aduersus eum agere?*

Vod in omnibus rebus bene feliciterque constituendis, plurimum re-
1 ferat † temporis habere rationem, natura satis manifestum est. Attamen plerique stultorum magistro exitu tandem bellissimè docentur. Nemo enim commodum voti sui successum sperabit, qui tempestiuitatem aut ignorat, aut contemnit. Quis non videt agri culturam, sationes, messes, vindemias, insitiones propagationes, in tempore vtiliter exerceri: at contra neglecta opportunitate, omnia ista, aut calore, aut gelatione prorsus interire? Quorum existimabis sine periculo nauigaturum, nullo temporis discrimine obseruato: An non palam constat, vsum optimarum herbarum, adde etiam quotidiani cibi, prorsus nihil prodesse nobis, aut etiam nocere, nisi in tempore sumamus?

Quis

Quis item principes feliciter adiuerit extra tempestiuitatem, sicut Horatius, mittens olim Augusto Cæsari librum diligenter monebat portitorem, vt tempestiuiter adiret, ac mollissima fandi tempora obseruaret. Quo ferè pertinet, quod imperatores in lege. ciuitas, consti. de of. recto. prouin. Ciuitas (inquiunt) Rhodiorum iniuriam suam non tam decenter, quam sero conquesta est.

In summa, omnis humana actio, suam exposcit tempestiuam occasionem : quam nisi mordicus retineamus, res ipsa vnumquemque docebit, quam verum sit, quod dici solet : nosce tempus : post festum venire miserrimum est.

Alioqui videbimus, quam sæpe nobis ex lucro damnum, ex voluptate molestiam, ex amicitia simultatem adfert neglecta tempestiuitas: vt mihi insanire videantur, qui nihil referre putāt in rebus publicis ac priuatis, quid quoquo tempore fiat.

2 Quocirca rectissimè veteres† opportunitatis velut imaginem multis in locis depictā habebāt, quo magis admonerentur vel ipso aspectu. Pinnis enim insistētē expresserūt, quod semper volutatur, & certo loco stare nequeat: Talaria pedibus gestantem: quia volucris sit : facie crinibus tecta, quod agnosci nolit, nisi à diligentissimo obseruatore. Occipiti caluo, ne teneatur fugiens, nouaculam dextra tenentem, vt elapsa præscindat omnem spem : pedissequam habentem

 pœni-

pœnitentiam:ſcilicet,quæ neglectæ occaſionis exigat pœnã, hæc ferè Eraſmus.

Cæterum,iuris ciuilis conſultiſsimi authores tam varijs rerum omnium exemplis permoti exiſtimauerunt,in ciuilibus quoque commertijs. cum ad acquirenda dominia, tum ad reliquas negotiorum expeditiones tempora quædam, velut repagula,conſtitui oportere:vt vnuſquiſque ſciret, quando & quandiu aliquid facere aut non facere liceret:de quibus hoc libello diſſerere,operæ pretium exiſtimaui,ad retinendã in repuplica gerendarum rerum opportunitatem.

Principio:videamus quid ſignificent hęc verba,vſucapio & præſcriptio, quorum mentionẽ
3 in titulo fecimus.Quippe,verborum † prior rerum potior eſt interpretatio, exemplo Vlpiani, in l.j.ff.ſi cert.per.

Vſucapio itaque inde dicta eſt, quod per vſum aliquid capit.& aufert. Vſus enim per lapſum temporis adimit res corporales & incorporales priori domino,& transfert in alium.Sic pignoris capionem olim dicebant,quam nunc captionem & ablationem pignorum nuncupamus Gellius lib.vij.exiſtimat vſucapionem,& pignoris capionem, duplicatis ex integro vocabulis, dici oportere. Interdum tamen extra compoſitionem, interiecta qualibet voce profertur,vt eſt apud Paulum in l.nunquam §. vlti.ff.de vſucap.ſi defunctus(inquit)emit,hæres autem putat eum ex donationis cauſa poſſediſſe: vſu eum

captu-

capturum, Iulianus ait.

4 ¶ Præſcriptio apud Iuriſconſultos, pro exceptione accipitur. Nam præſcribere ſignificat ſtatuere aliquid, & certo ordine concipere. Vnde actiones præſcriptis verbis appellatæ ſunt, quod generali quadam verborum ſeriè, vt varijs cauſarum figuris pro re nata commode deſeruirent, concipiebantur: cum interim aliæ actiones ſpecialem & nominatam formulam haberent. Cæterum exceptiones quoque reorum, ne pro arbitrio paſsim extra rem proponerentur (vt nūc ſæpe fit) olim, ad inſtar actionum, certis formulis conſtitutæ fuerant. Igitur merito præſcriptiones nuncupatæ ſunt, ſiue ex longa poſſeſsione, ſiue ex alijs diuerſis temporum definitionibus eſſent productæ, vt eſt tit. ff. de diuuer. tempor. præſcriptio. Modeſtinus in l. nihil, in princip. ff. de inoffic. teſta. Vtrobique enim (inquit) præſcriptione ſubmouebitur. & in l. qui agnitis. ff. de except. ſeu præſcriptioni. non ſemel exceptionem rei iudicatæ, vocat præſcriptionem. Qua ratione iungebatur datiuo caſui, vt, præſcribo tibi, præſcribo illi. Marcellus in l. iij. in princip. ff. de præuaricato. Nam ſi reus (ait) accuſatori publico iudicio id eo præſcribat, quod dicat ſe eodem crimine ab alio accuſatum, & abſolutum & c. Papinianus in l. intra quatuor annos, in princip. ff. de diuerſ. tempor. præſcrip. Poſt quatuor annos (inquit) ſecundo delatori venienti, prior nunciatio quo minus præſcriptione temporis ſubmoueatur, non proderit.

5 Recentiores † vero legum interpretes, neglecta romani sermonis puritate: vsucapionem & præscriptionem in significatione confundunt, in qua vtique discrimen est: rursus in re ipsa sepe differentiam constituunt, cum nulla sit. Primũ enim, vtrunque verbum iungunt accusatiuo, vt vsucapio domum, præscribo domum, vestem, fundum: non animaduertentes, quod præscribendi significatio, magis ad exceptionem pertineat, etiam si effectus retinendi dominij plerunque sequatur. Deinde vsucapionem trahunt ad res mobiles, præscriptionem ad res immobiles, per l. ij. constit. in quibus causis cessat longi temporis præscriptio, in seruorum (ait) proprietatis negotio, cum vsucapio locum habeat ad quæstionem longi temporis præscriptionem superfluo peruenitur. Ex quo loco verisimile est natum hunc errorem, cum tamen ex diametro probet diuersum. Nam Imperatores ibi præscriptionem seu exceptionem longi temporis appellant, cum tamen tractetur solum de proprietate seruorum, & sic rerum mobilium. Ergo præscriptio non pertinet duntaxat ad res immobiles, sicut nec vsucapio semper ad res mobiles. Paulus in lege furtum, & lege quare ff. de vsucapione loquens de fundo alieno sine vi possesso. Quare ipse quidem (inquit) non potest vsucapere. & in lege nunquam in vsucapionibus. in principio ff. eodem titul. sic dicit: vel post longum tempus venditionis peractum vsucapi non posse, quia iuris error sit.

Obser-

Obſeruandum igitur ſummatim ſic fuerit: vſucapionem referri † genuina ſignificationis
6 viad acquiſitionem rerum mobilium vel immobilium. Quam ob cauſam titul. ff. de vſucapione, eſt in libr. Pandectarum tertio qui tractat de acquirendis rerum dominijs. Præſcriptio autem ad ius excipiendi principaliter pertinet. Vnde titul. de diuerſis temporum præſcriptione libr. vj. poſt reliquas exceptionum ſpecies generaliter ſubiungitur. Latius igitur patet ſignificatio præſcriptionis, quam vſucapionis. Omnis enim ratio temporis (quæ vt opportunitas ſeruetur, exceptionem ſeu defenſionem alicui parat) recte dicunt præſcriptio, non item vſucapio. Vnde nihil vetat præſcriptionem triennij, nuncupari exceptionem, quam poſſeſſor bonæ fidei in rebus mobilibus acquirit, quanquam & recte agat.

Hæc omnium manifeſtiſsimè apparent ex §. & cum hoc inſtitut. de vſucapione. vt res quidem (inquit Iuſtinianus) mobiles, per triennium: immobiles vero per longi temporis poſſeſsionem (id eſt, inter præſentes decennio, inter abſentes viginti annis) vſucapiantur. Etenim vero quod Accurſius ibi comminiſcitur de propria & improria ſignificatione vanum eſt.

Poſt interpretationem verborum, videamus nunc res ipſas. Vſucapio † itaq;, eſt adiectio dominij, per continuationem poſſeſsionis tem-

poris lege diffiniti authore Modestino in l.iij. ff.de vsucap. quod autem Paulus ille Castrensis aduersus hanc diffinitionem rixatur, nihil moror, explicaturus quam possum crassissimè mentem & consilium Iurisconsulti. Nam si summo iure, & ad normam (vt sic dixerim) mathematicam rem exigamus, quis ignoret omnem definitionē in iure periculosam: rarumque esse in tam magnam negotiorum varietate, vt non subuerti posſit. lege omnis definitio. ff. de reg. iur.

Duxit autem Modestinus hanc definitionem ab officio vsucapionis, cuius exitus & proprium est, vt per eam acquiratur dominium, quod alioqui in rebus bona fide traditis nunquam certo constare posset: quia propter infinitam rerum varietatem incertum est plerunque, vtrum tradens sit dominus, an non sit. Repetamus autem Modestini verba propter commodiorem interpretationem.

Dominij. In hoc articulo suborta est disputatio inter doctores iuris ciuilis, vtrum domini-
8 um† directum videatur adijci, an vtile? Tametsi vero in re ipsa non ita magnus sit fructus, maluerunt tamen dissentire. Martinus glossator dixit directum dominium acquiri longo temporre. Accursius vtile tantum concesſit. Bartol. in authen. nisi c. de bon. mater. sequitur. Accursium, per l.j. §. vlti. ff. de aqua & aquæ plu. arcen. quem locum pro summa ratione suæ opinionis adfert: de quo mox videbimus.

Cæterum

Cæterum, sententiam Martini verissimam esse probabunt ea ferè omnia, quæ de ratione tẽporis infra tractabimus, Interim, quod alij verba legum, quæ acquisiti per longam possessionem dominij mentionem faciunt, interpretantur de vtili dominio, caret ratione, & authoritatis exemplo, vt in l. traditionib. c. de pact. quid enim vrget ibi & in hac definitione, non proprie intelligi verba dominij?

Imo & d.l.j.§.vlti. aduersatur Accursio, tantũ abest quod eius errorem confirmet. Quare verba ipsa Vlpiani sunt nobis excutienda. Eritque ista (inquit) quasi seruitus, in quam rem vtilem actionem habemus, vel interdictum. Certè hæc clausula non pertinet ad ea, quæ superius de vetustate dixit, sed potius ad præcedentem clausulam de seruitute naturali. Ea enim seruitus, quæ ab inferiore agro superiori debetur natura, quasi seruitus erit, & vendicabitur vtili in rẽ confessoria actione. Verum illa, quæ per vetustatem acquiritur, est directa, quod satis superque ostendunt verba (velut iure impositam seruitutem.) Nam significant proprietatem, & referuntur necessario ad materiam vetustatis, quã ibi quoque tractat Vlpianus. Vt interim videas, quam periculosum sit, non satis perspecta lege, statim pronunciare.

Et medius fidius, qui tam faciliter loquuntur de ratione temporis, hi non perpendunt vim eius, nec vident quam facile multa possunt euerti, summo totius reipublicę incõmodo, nisi

tempori plurimum tribuamus, accedente iuris authoritate. Porro, ſi regna mutat, adeoque totum orbem in alios atque alios mores transformat ſucceſſus temporis: cur non etiam priuatarum rerum dominia pleno iure poſsit adijcere? Proinde faceſſant diſputationes otioſæ, adhæreamus (quando euidens ratio diuerſum non poſſit) verbis legiſlatorum. Sicut enim omnium rerum ita & directorum dominiorum per vſucapionem viciſsitudo eſt.

Per continuationem poſſeſsionis. Ecce, primum omnium requiritur poſſeſsio, ac illa quidem
9 dem continua. Nam† ſatis conſtat, ſine poſſeſsione vſucapionem non procedere, Licinio Rufino authore in l. ſine poſſeſsione ff. de vſuc. rurſus non poteſt vera atque probabilis cenſeri poſſeſsio, niſi ſit continua: quoniam per intercapedinem poſſeſsionis, fere ſemper incidere ſolet conſcientia rei alienæ, quæ impedit ius vſucapiendi.

Continua autem poſſeſsio dicitur, non ſolum quæ penes vnum atque eundem ſemper eſt, verum etiam quæ ab vno ad aliam legitimè
10 tranſlata fuerit. Etenim tempora† poſſeſsionis, quibus authores bona fide poſſederunt, merito debent prodeſſe, & reputari ad complendam vſucapionem is, qui in locum eorum ſuccedunt ſiue ex contractu, ſiue ex vltima voluntate. Puta hæredibus accedit poſſeſsio teſtatoris, & emptor vtitur tempore venditoris, nec ſolú immediati, ſed etiam vlterioris. Niſi fortè medius aliquis

quis ex authoribus non possedisset: quia tunc non posset per rerum natura censeri coniuncta seu continua possessio. Scæuola in l. de accessionibus, in princi. Venuleius in l. in vsucapione §. j. ff. de diuer. tempo. præscriptio.

11 His nihil obstat, quod hæreditas † iacens nec dum adita, complet cœptam à defuncto vsucapionem: quasi hinc effici posit, etiam sine possessione vsucapionem procedere: quia hæreditas anteaquam adeatur, repræsentat personam defuncti. Neratius in l. cœptam ff. de vsuccpio. Hermogenianus in l. hæreditas ff. de acquirend. rer. domin. hæreditas (inquit) in multis partibus iuris pro domino habetur, ideoque hæreditati quoque vt domino per seruum hæreditarium acquiritur.

12 Cæterum possessionem † hic iustam quoque intelligi oportet: quoniam verba definitionis cum effectu sunt accipienda. Itaque possessio vt suam vim ac potestatem habeat, positque suppeditate conditionem vsucapiendi, requirit legitimum titulum, & bonam fidem: denique & rem quæ vsucapionem admittat: quæ qualia sint videamus.

Titulus, est † per quem indicatur nobis aliqua posidendi legitima causa, sufficiens ad dominium acquirendum, vel directo & immediate, vel saltem mediante vsucapione, de qua nunc tractamus. Dicitur enim titulus à tuendo, quod factum authoris tueatur, indicans veritatem cuiuslibet rei, vt si quis alterius forte generis

neris quicquam esse contendat, recurratur ad titulum. Tales in iure tituli sunt: pro soluto: pro emptore, pro hærede: pro donato: pro derelicto pro legato: pro dote: his enim titulis indicantur legitimæ causæ seu formulæ per iuris authoritatem confirmatæ ad acquirendam possesionem, & proinde ex possesione, alias dominium, alias vsucapiendi conditionem, de quibus tractatur libr. Pandectarum iij. vt ecce, si quis impugnet possesionem vel vsucapionem meam, quasi iniusta sit, mox recurro ad titulum, & indico mihi talem rem ex contractu, puta emptionis & venditionis fuisse traditam. Certe hæc demonstratio tuebitur me, alioqui iure succumbentem.
14 Adeo † sine his titulis nulla possesio, nulla vsucapio, bonum initium, & fœlicem exitum habere potest. Neq; enim ex õni causa licere debuit vnumquemqne sibi pro insatiabili affectu, possesionem asserere, & sic vsucapere rem alienam, sed oportebat cum primis dominij transferendi rationem (quæ maximam inter mortales dissentionem parere solet) certò & immutabili ordine constare. Quo pertinet, quod Paulus in l. ij. §. j. ff. pro hærede. quod vulgo (inquit) respondetur, causam possesionis neminem sibi mutare posse: sic accipiendum est, vt possesio non solum ciuilis, sed etiam naturalis intelligatur. Et propterea responsum est: neque colonum, neque eum, apud quem res est deposita, aut cui commodata est, lucri faciendi causa pro hærede vsucapere posse, & in l. non solum. §. j. ff. de vsu-

vſucapio.ſic itaque conſtat,quod traditio ex le-
gitima cauſa ſeu titulo producit poſſeſsionem:
& rurſus poſſeſsio,producit vſucapionem & do
minium.Quæ omnia ſic cohærent,vt intellectu
iuris ſeparari non poſsint, ſi conſtare debeat v-
ſucapio.l.traditio.in fi.ff. de acquirend.rerum
dom. Falſum eſt enim Accurſij commentum
quod verba(per hanc)non referantur ad poſſeſ-
ſionem.Vnde fit quod alias dicitur titulus poſ-
ſeſsionis,alias titulus vſucapionis. Vlpianus l.j.
in princip.ff.pro dot.alias denique ſpecies poſ-
ſeſsionis,vt in l.ij.in princip.ff.pro ſuo.Eſt præ-
15 terea † titulus quidem generalis, videlicet: pro
ſuo,cum dominium nobis acquiri putamus,&
ex ea cauſa poſsidemus,ex qua acquiri ſolet,ſiue
iure gentium,ſiue iure ciuili.Qua ratione & an-
te vſucapionem cenſetur quis pro ſuo poſside-
re.Comprehendit enim hic titulus generaliter
omnes dominij acquirendi cauſas,vt quoties di
co rem meam eſſe, nec addo cauſam ſpecialem,
videor omnes cauſas dicere. Concurrit etiam
cum titulo ſpeciali, Nam ex cauſa emptionis,&
pro emptore,& pro ſuo poſsideo. Idem in re le-
gata,vel donata, vel alijs quibuſcunque modis
legitime tradita, Vlpianus in lege j.ff.pro ſuo.
Paulus in lege poſsideri autem.§.genera poſ-
ſeſsionum ff. de acquirend. vel amittend.poſ-
ſeſsio.

16 Bona fides † quoque neceſſario requiritur in
traditione,& cum poſſeſsione continua eſſe de-
bet,vt procedat vſucapio. Iulia.in l,qui fundū.
§.qui

§. qui bona fide. ff. pro emptore. Neque enim vsucapiendi conditio, ad defendendam hominum malitiam introducta est, vt alter alterius res vtcunque nactus, sciens retineat, & contractet: verum ad tuendam innocentiam pertinet eorum, qui ignorantes nanciscuntur ex legitima causa possessionem alienæ rei: quod frequentissimè accidere potest, & toleratur, scilicet, ne quis sub bona fide damnum incurrat. Vnde etiam publiciana in rem actio proficiscitur. Bona fides
17 autem † est syncera conscientia, vnumquemque certo excusans de ignorantia rei alienæ: quam vel tradit alij, vel accipit ab alio. Nemo sane conscientiam suam velut mille testes, fallere potest, si vtcunque aduersario vel iudici imponat. Eadem ratione mala fides, est læsa conscientia, quæ accusat & conuincat aliquem non ignorare rem alienam esse, quam per fraudem, vel tradit, vel accipit, hanc igitur bonam fidem, caussam esse separatam alijs, facile vel hinc apparet: quia non recte consequitur, eum habere bonam fidem, qui titulum habet seu possessionem. Et ex diuerso qui bonam fidem habet, is per hoc titulum & possessionem non probat. Sicut qui sciens alienam rem emit, verè quidem emisse dicitur, & speciosum in hoc titulo prætextum possidendi habet: attamen non vsucapiet in æternum: quia bona fide caret, & læsa conscientia possidet. Ex contrario

18 trario † si quis bona fide existimet se rem emptionis titulo possidere, falsa tamen opinione per errorem concepta, vt cum nulla vnquam emptio intercesserit: ei certè nihil proderit bona fides: quia in facto circa titulum errat. Vlpianus in lege Celsus ff. de vsucapione. Paulus in lege ij. in princi. pro empto. & in l. j. in principi. ff. pro dona. Nisi tamen iustam erroris causam habuerit ex alieno facto. Africanus in l. quod vulgo. ff. pro empto. Neratius
19 in lege vltim. ff. pro suo. Solus † enim error alieni facti, non etiam proprij. excusat bonæ fidei possessorem. Error vero iuris, semper nocet ei, nec finit procedere vsucapionem. Puta, si emptio quidem vere facta sit, sed iure non valeat, quia à pupillo sit emptum sine authoritate tutoris. Pomponius in lege. vbi lex. ff. de vsucapione (inquit) inhibet vsucapionem, bona fides possidendi nihil prodest. Paulus in lege. nunquam. in principio. ff. eod. tit. cuius diuersitatis rationem eleganter tractat Neratius in l. in omni ff. de iur. & fac. ign. Cum ius (inquiés) finitum esse & possit & debeat: facti interpretatio plerunque etiam prudentissimos fallat. Et hæc quidem omnia sic habent de bona fide ip-
20 sius possessoris† quæ continua esse debet vsque ad exitum vsucapionis, præsertim apud nos hodie, qui charitatis arctissimam vim, Deo authore agnoscimus, quam gentes olim sub vmbra naturalis rationis videbant, inter prima iuris præcepta recensentes, ne quem lædamus calumniosè.

niose. Innocentius Romanus Pontifex in c. vlti. de præscriptio. quoniam omne (inquit) quod non ex fide, peccatum est. Et paulo infra: vnde oportet, quod qui præscribit, in nulla temporis parte, rei habeat conscientiam alienæ. Vlpianus in l. sed & si lege. §. de eodem ff. de petitio. hered. de eo autem (ait) loquitur Senatus, qui ab initio mente prædonis res hæreditarias apprehendit. Quod si ab initio quidem iustam causam habuit adipiscendæ possessionis, postea vero conscius, ad se nihil hæreditatem pertinere, prædonis more versari cœpit: quamuis nihil Senatus de eo locutus est, puto tamen & ad eum mentem senatusconsulti pertinere. Parui etenim refert, ab initio quis dolose in hæreditate sit versatus, an postea hoc facere cœperit. Et hactenus quidem de bona fide possessoris. Sed quid dicemus de
21 mala fide authoris, qui rem alienam sciens tradit, nec dixit accipienti, an noceat possessori, cũ sit bonæ fidei? In hoc apud veteres nonnihil variatum est Iurisconsulti Romani quoniam frequentisimè accidebat. res à malæ fidei possessoribus tradi, cum id accipiens diuinare non posset, existimabant fraudem authoris nihil obesse successori, qui ex titulo particulari rem accepisset, nec vellet vti accesione authoris. Vlpianus in l. an vitium. in princip. ff. de diuer. temporum præscript. & in l. apud Celsum §. de authoris. ff. de dol. & met. exceptio. De authoris (inquit) dolo exceptio emptori non obijcietur. Si autem authoris accesione vtitur: æquissimum visum

est

eum, qui ex persona authoris vtitur accessione, pati dolum authoris. Et per hoc æque traditur, rei quidem cohærentem exceptionem etiam emptori nocere: eam autem, quæ ex delicto personæ oritur nocere non oportere. Et hoc in titulo particulari. In titulo† autem vniuersali, per
18 fidia testatoris nocebat, & nunc quoque nocet hæredi. Iulianus in l. cum hæres ff. de diue. tempor. præscrip. Cum enim hæres (inquit) in ius omne defuncti succedit: ignoratione sua defuncti vitia non excludit. Hodie vero mala fides authoris, nocet omnibus successoribus, etiam particularibus quantumuis bonæ fidei, vsque ad xxx. annos, scilicet cum verus dominus ignorat rei suæ alienationem factam, quod si intellexerit quocunque modo, nec voluerit persequi ius suum, sufficit longum tempus ad defendendũ bonæ fidei possessorem, nec obstat. authoris vitium. auth. malæ fidei. c. de præscript. long. tempor. Constituit hoc Iustinianus respiciens ad puritatem Christianæ religionis, quæ non admittit vllo modo iacturam proximi ignoratis. Quod tamen quomodo intelligendum sit, inferius apparebit. Interim videamus quanto tempore debeat esse continua bonæ fidei possessio.

Temporis lege diffiniti. Varijs autem modis ab olim diffinita sunt tempora ad vsucapiendum, alijs aliam diuturnitatem ipsis dominis vt res suas inquirerent, sufficere existimantibus. In hoc tamen consenserunt omnes, quod tem-

S pus

pus diffinitum continuo numerari oporteret. Paulus in l.nunquam §.j.Caius in l.naturaliter. ff.de vsucap. quod vtique non tam dura interpretatione accipiendũ est vt à momento ad momentum tempus computandum esse credamus:
23 sed ita † quod dies cœptus, habeatur pro completo. Vlpian. in l.in vsucapionibus. cum l.sequen.ff.eod.titu.

Sed quantum ad diffinitionem temporis attinet, cuius hic fit mentio, veteres olim ad vsucapionem rerum mobilium, vbique annum cõstituebant, immobilium vero biennium: sed in Italico duntaxat solo. Noluerunt enim in prouincijs itidem procedere vsucapiones rerum im mobilium: sicut & ius patriæ potestatis, proprium erat ciuium Romanorum. §.ius autem. insti
24 tutionum de patr. potesta. Iustinianus vero † sub lata locorum differentia, constituit, vt res mobiles triennio, immobiles autem longi temporis possessione, id est, inter præsentes decennio, inter absentes xx.an. vsucapiantur. institut. de vsucapio. in princi. l.j.c.de vsucap. transforman. Vnde constat, apud veteres dictum fuisse longam possessionem, duorum annorum , quam nunc x. & xx.an. appellamus. Et hactenus de vsucapionibus, quæ ad acquirendum dominium principaliter pertinent.

Præscriptiones vero quæ alio spectant quam ad rerum dominia, de quibus etiam in hoc libello tractaturi sumus, hoc modo licebit de-
25 scribere. Præscriptio † est legitima diffinitio tempo-

temporis, ideo constituta, vt in omnibus negotijs opportunitas cum tranquillitate retineatur. Nec sane opus est hic superuacanea declaratione. Nemo enim non videt has omnes præscriptionum species eo pertinere, ne quid in republica, vel tardius vel prematurius fieret, quam æquum & bonum videretur. Porro, in rebus, tractandis, alias ad diligentiam exercendam, alias ad præcipitationem euitandam, vrgendi sumus præfixis temporum metis. Vt ecce, præscriptiones xxx. & xl. ann. primario respectu acquirendum dominium non sunt introductæ, cum x. & xx. annorum sufficerent: nec igitur ad hoc principaliter spectant. Veruntamen si quis tanto tempore possederit, ex iusta causa & bona fide, haud dubie vsucapiet. Quid si xx. anni sufficiunt? multo magis sufficiunt xxx. & xl. Iustinia. in l. si quis emptionis. in prin. c. de præscript. xxx. ann.

Quorsum igitur respiciunt istæ præscriptiones longissimi temporis? Ad hoc nimirum introductæ sunt, vt esset aliquis extremus litium terminus inter homines quomodocunq; possidentes, ne propter paucos malos, omnia dominia prorsus perpetuo essent incerta l. cum notissimi. in princ. c. dic. titul. perspeximus (inquit Iustinianus) hoc quoque emendare, ne possessores eiusmodi prope immortali timore teneneantur. Erant autem huiusmodi longissimæ præscriptiones antiquis legislatoribus incognitæ, quod proculdubio lites non tam essent fre

quentes, quam posterioribus seculis in maiorẽ semper discordiam degenerantibus, omnia tribunalia rixis scatere cœperunt. Itaque mens Imperatorum non fuit, per diffinitionem longissimi temporis, calumniam malæ fidei possessorum defendere, aut dominos facere eos, qui iure fieri non possent propter læsam alienæ rei conscientiam: sed quod esset semel finis litium, ne post tantum tempus admitteretur vllus actor ad disputandum de bona aut mala fide possessoris. Neque enim credendum fuit, omnes homines fraudulentos fore. Quod si vtcunque vnus aut alter futurus esset, certè non debuit idcirco vniuersa respublica æternis litibus conquassari, & sub incerto relinqui, num quis secu-
26 re res suas possideret. Proinde, ob publicam † tranquillitatem constitutum est, omnes actiones tam in rem quam in personam, speciales iuxta & vniuersales, præscriptione xxx. ann. eluari posse. Et generaliter, cuilibet iuri, priuato vel publico, saltem xl. annis præscribi, vt possessor qualiscunque posit longissimi temporis exceptionem, vel ante, vel post litem contestatam opponere. l. sicut. & l. omnes c. de præscriptio. xxx. anno. Effectus ergo longissimæ præscriptionis
27 est † vt & ipsa bonæ fidei possessori, multo magis quam longi temporis vsucapio, ex legitima causa procedens, præstet actionem & exceptionem. Actionem, si possessionem amiserit, vt repetat: exceptionem, si alius aduersus eum egerit vt se defendat. Alioqui, malæ fidei possessor exceptio-

ceptionem duntaxat habet: non quod lex eius dolum probet aut defendat, sed vt sit finis litium. d. l. si quis emptionis. §. j. porro istæ regulæ iuris naturalis: non concupisces rem alienam: malæ fidei possessor nunquam vsucapit, in suo perdurant ordine, non refutantur à iure ciuili. Deut. v. & c. vigilanti. c. vltim. de præscrip. quare vnumquemque oportet examinare seipsum, qua fide possideat, sciturus, in speciem nihil ad se pertinere longissimi temporis exceptionem: quia vitiosam possessionem non iustificat, multo minus tunc dat dominium, sed duntaxat generaliter omnibus controuersijs post tantum tempus præcludit viam. Vnde Imperator in. d. §. j. indignum præsidio iuris pronuntiat malæ
28 fidei possessorem. Sed aget ne † bonæ fidei possessor post completam vsucapionem aduersus verum dominum: ad quem fortè peruenit possessio? Respondeo: vtique agere potest, sicut Accursius in lege si quis emptionis. in princip. c. de præscript. xxx. ann. rectè probat secundum Ioannem, bonis rationibus. Quia si vsucapio transfert dominium à domino, cur non etiam ius agendi, in bonæ fidei possessorem, l. eum qui ædes. ff. de vsucap. item si ante completam vsucapionem habet ius agendi, cur non postea plus iuris habuerit.

SVMMARIVM.

1 *Res nostra ad alium sine facto nostro transferri non potest.*
2 *Tempus obligationem nec constituit nec tollit.*

3 *Locupletior fieri nemo debet cum aliena iactura.*
4 *Traditione non semper transfertur dominium: sed ita demum, si tradens est dominus.*
5 *Regula inferior superiori regulæ cedere debet.*
6 *Alienandi rem suam affectum quodammodo habere videtur, qui eam longo tempore negligit.*
7 *Præscriptio ob publicam pacem introducta, ac proinde priuatis commodis præferenda.*

QVo magis intelligatur vis simulatque vtilitas vsucapionis & præscriptionis, exerceamus hic æquitatis inuestigationem, re in vtranque patrem expensa, iurisconsultorum exemplo in l. j. §. quæsitum est ff. quor. lega. & l. i. §. accusationem, ff. ad senatusconsult. Turpilia.

In primis itaque videri posset alicui, vsucapionem & præscriptionem iniquam esse. Est enim
1 iustissima regula: id † quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest. Pomponius in l. id quod nostrum ff. de reg. iur. propterea Labeo in l. omnibus. ff. de act. & obli. in omnibus (inquit) quæ dominium transferunt, concurrat oportet affectus ex vtraque parte contrahentium. Sed in vsucapione & præscriptione, regulariter nullum factum, nullus affectus domini interuenit. Ergo fuerit iniustum, auferri ab eo dominium.

2 Præterea: tempus † neque constituere potest, neque tollere obligationem. l. obligationum fere l. placet ff. de act. & obliga. Dominium autem maius est obligatione. Igitur absurdum videtur per tempus tolli dominium, cum id quod minus est, videlicet, obligatio tolli non possit.

3 Denique, natura æquum est neminem † cum alterius detrimento locupletiorem fieri debere l. nam hoc natura, & l. hæc conditio. ff. de condi. indeb. l. rerum quidem. in fi. ff. de act. rer. amota. l. si pupilli. §. sed & si quis ff. de neg. gest. l. iure naturæ. ff. de reg. iur. & l, si quis. §. vlti. ff. de insti. act. cum autem vsucapio & præscriptio adijciat dominium alienæ rei, certè locupletari & videtur possessor cum aliena iactura: refragante æquitate.

His atque alijs id genus primo aspectu speciosis rationibus, incautior quis facilè falli poßit, nisi alteram quoque partem oculatus inspiciat, vt certè plerisque erroris ansam præbuit, quod rem vsucapionis ad veram normam æquitatis non satis exegerunt.

Itaque neminem latet: alienationes inter homines frequentißimas esse, cum per contractus, tum per vltimas voluntates. Quid enim frequentius est, quam quod res quibus indigemus ab vno transferantur ad alium, propter vsum transigendæ vitæ necessarium: arg. l. vlt. ff. de legi. iam nemo factum alterius scire potest, vtrum
4 tradens sit dominus, an non sit. Proinde † si dominus est, dominium tradendo transfert. Si nõ est dominus, nihil ad eum qui accipit, transfertur. Vlpianus in l. traditio. in princip. ff. de acquir. rer. domi. si igitur liceret priori domino quocunque tempore venienti, petere à possessore, sequeretur fere neminem aliquid securè posßi-

poſsidere:cum poſſeſſor nollet petitori.nec petitor poſsidenti cedere, concurrentibus ad rixas cognatis vtriusque patris, non poſſet conſtare vlla in republica tranquillitatis ſcintilla.

Itaque extrema rerum neceſsitas, & publica ſalus exigebat,temporum diffinitionibus & vſucapionum modis, dirimi infinitas controuerſias hominum,quas auaritia omnium malorum radix, ſæpe ſuppeditat §.conſiderauimus. ad fin.in authent.vt iud.ſine quo.ſuffra. Habes igitur ineuitabilem cauſam introducendæ vſucapionis & præſcriptionis: reſtat, vt obiecta declaremus potius quam refellamus:quia non refragantur, ſi rectè percipias.

Principio,nõ oportet ignorare,gradus quoſdam eſſe in colligendo iure & æquitate.Nam ſicut in rerum natura aliud alio melius & deterius eſt,vt dicit Vlpianus in l. vbi autem non apparet.in princip.ff.de verb.oblig. ita inter iuris & æquitatis regulas,alia ſuperior eſt, alia inferior,ſiue de negotijs, ſiue de delictis tractetur.
5 †Conueniens autem eſt, inferiorem regulam, ſuperiori cedere.arg.l.j.§. vlt. ff.de aqua plu.ar. ſi tamen(inquit Vlpianus)lex non ſit agro dicta agri naturam eſſe ſeruandam,& ſemper inferiorem ſuperiori ſeruire,atque hoc incommodũ naturaliter pati inferiorem agrum à ſuperiore. Inferior æquitatis regula eſt: ea quæ ſemel placuerunt,eſſe ſeruanda. Vlpianus in l.prima.in princip.ff.de pact.ſuperior regula eſt.Pacta quę

turpem

turpem causam continent, non sunt obseruanda. Paulus in l. si vnus. §. pacta ff. eodem titu. hæc enim ad publicam vtilitatem, illa ad priuatam refertur.

In re proposita igitur, cum ea quæ superius allegata sunt, pertinent ad priuatum commodum, vel incommodum, & vnius vel alterius personam solum respiciunt: vsucapio autem & præscriptio publicam vtilitatem, atque (vt verè dixerim) statum reipublicæ concernunt. Ergo qua diuersis rationibus sic generaliter discreta sunt, ea certè nihil repugnant. Videmus tamen in speciem, quomodo non aduersentur vsucapioni & præscriptioni.

Primum argumentum ductum ex regula: id quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest, nihil prorsus obstat. Quia
6 vtique† in vsucapione & præscriptione quodammodo adfectus alienandi dominij interuenire censetur, cum quis tanto tempore rem non persequitur & negligit, iuxta l. alienationis. ff. de verb. signi. Quanquam si donemus exempli causa, rem alicui post tanta temporum interualla propter publicam pacem planè auferri. non tamen id fuerit iniustum: quandoquidem propter vtilitatem puplicam, vt boni sint quieti, & mali terreantur, permissum est, vel vltimo supplicio, vel alio modo ipsam quoque personam scelerati hominis è medio tollere, quæ nullis vtique bonis æstimanda fuerit.

Secũda vero obiectio, quæ à similitudine

S 5 obli-

obligationis colligitur, multò minus quicquā efficit. Quia non loquitur allegata. l. obliigatio num. de tempore, vſucapionis vel præſcriptionis: ſed de tempore opportuno à contrahentibus diffinito, quod ipſo quidem iure neq; conſtituit, neque adimit obligationem: veruntamen per exceptionem tollit. §. at ſi ita. inſtit. de verbor, obligat. l. iij. ff. de ſeruit. proinde, neque hic, cum de vſucapione tractatur, dicimus ſufficere tempus nudū: ſed exigitur ex legitima cauſa traditio: ex traditione poſſeſsio bonæ fidei: poſtremo vſus tanti temporis. Manca igitur collectio eſt: tempus non producit obligationem. vſucapio fundatur in tempore: ergo vſucapio eſt iniuſta.

Tertia denique ratio, quæ ducitur ex l. nam hoc natura ff. de condi. indeb. non ſolum non impugnat, verum etiam efficaciſsimè defendit vſucapionem. Nam potius is, qui poſt tanta temporis interualla non petit rem, afficere vult poſſeſſorem detrimento, hoc eſt, iactura rei, vel æſtimationis. Ille vero, qui pro ſuo, bona conſcientia rem diffinito tempore poſsidet, iure ſuo vtitur, nec vlli facit iniuriam.

Vides, quam ſumma æquitate conſtent vſucapiones & præſcriptiones? quam longè referat publicam vtilitatem præferri priuatis commodis? Vt interim indubitatum ſit, tota via errare illos, qui præſcriptiones diſtinguunt in fauorabiles, odioſas, rigoroſas, & mixtas: ex quorum numero Gratianus quoque eſt ſalua viri reue-

reuerentia.xvj.q.iij.§.præscriptionum. Respexerunt enim duntaxat ad priuatorum vtilitatem, cum (vt iam probatum est) omnes vsucapiones & præscriptiones, à breuissima vsque ad longissimam, ex eadem causa sint, videlicet, publicæ salutis & tranquillitatis.

7 Sic † ergo colligendum est: quicquid publicæ prodest, summo fauore dignum censetur: omnis præscriptio seu diffinitio temporis, ad retinendam opportunitatem & concordiam, publicè prodest: ergo fauorabilis est censenda. Maiorem eleganter probat Cicero libro officiorũ primo de senectute disserens, refert Quint. Fabium Maximum, cum augur esset, dicere solitum: optimis auspicijs ea geri, quæ pro reipublicæ salute fierent: quæ contra rempublicam ferrentur, contra auspicia fieri. Iustinianus in l. prima.§.vltimo.c.de cad. tollen. & in authent. de hæredib. & falci. in princip. Pomponius in l. j.ff. soluto matrimo. dotium causa (inquit) semper & vbique præcipua est. Nam & publicæ interest, dotes mulieribus conseruari. Sunt id genus infinitæ sententiæ in legibus. Minorem vero tradunt Caius in l. prima.ff. de vsucapio. Neratius in l. vltim.ff. pro suo. Quinimo, ex his quæ dicta sunt constant : quod vsucapiones introductæ sint, etiam illorum ipsorum interesse, quorum res vsucapiuntur. Nam si eis permitteretur, nulla temporis ratione habita, in rẽ agere: possent & alij simili iure aduersus eos vti: futurũque esset, quod nihil securè possideret, sicut

ſicut Imperatores grauiter reſcripſerunt quibuſdam, poſtulantibus reſcindi contractum emptionis & venditionis, in lege. ratas manere. conſtitut. de reſcinden. venditio. iunge lege cū notiſsimi. in princip. c. de præſcriptio triginta annorum.

SVMMARIVM.

1 *Malæ fidei poſſeſſor non vſucapit.*
2 *Poſſeſſor bonæ fidei in materia vſucapionis quis dicatur?*
3 *Contractus bonæ fidei quamobrem ſic dicti?*
4 *Vſucapione completa ſi cognouerit poſſeſſor rem vſucaptam eſſe alienam, teneatur ne eam reſtituere?*
5 *Bona fide poſſidere in dubio quiuis præſumitur.*
6 *Præſcriptio non admittitur aduerſus leges humanas, multo minus aduerſus diuinas aut naturales.*
7 *Error iuris naturalis veniam non meretur.*
Diſpenſatio aduerſus ius naturale non admittitur.
8 *Præſcriptione temporis non iuuantur qui alieno nomine poſſident.*
9 *Magiſtratus obedientiam ſubditi detrectare non poſſunt prætextu longi temporis præſcriptionis.*
10 *Furtiuæ res vel vi poſſeſſæ vſu non capiuntur ab iis etiam, qui eas bona fide acceperint.*
11 *Præſcriptio triginta an. locum habet etiam in rebus furtiuis vel vi poſſeſſis.*
12 *Vſucapio locum non habet in rebus ſacris, ſanctis, aut publicis.*
Dotales res ante ſolutum matrimonium vſu non capiuntur.
13 *Index vſucapere non poteſt, quod turpiter ac contra legem Iuliam repetundarum accepit.*
Magiſtratum oportet in primis ab omni auaritia alienum eſſe.
14 *Seruitutes diſcontinuæ vſu non capiuntur.*
15 *Seruitutes continuæ vſucapi poſſunt.*
16 *Seruitutes diſcontinuæ vſucapi poſſunt per lapſum eius temporis cuius initium memoriam hominum excedit.*

Præ-

17 *Præscriptio temporalis an & quibus in causis minoribus opponi possit?*
18 *Præscriptio non currit ei, qui impeditus est quo minus agat.*
Filio familias in potestate patris existenti non currit præscriptio.
19 *Præscriptiones tempore bellorum cessant: quod etiam ad tempus pestis quidam extendunt.*
20 *Hæreditati iacenti non currit præscriptio.*
21 *Vsucapio nonnunquam impeditur per interruptionem.*
Vsurpatio iurisconsultis quid significet, quid item rhetoribus.
22 *Interruptio vsucapionis duplex.*
Interruptio naturalis qua ratione contingat?
23 *Interruptio ciuilis quomodo fiat?*
24 *Interruptio naturalis à ciuili quid differat?*
25 *Vsucapio triennalis qua ratione interrumpatur?*
26 *Vsucapio longi temporis quomodo interrumpatur?*
27 *Præscriptiones longissimi temporis per solam in ius vocationem interpellantur.*
28 *Præscriptiones temporales actionibus criminalibus opponi solitæ quomodo interpellantur.*
29 *Vsucapio rerum incorporalium quomodo interrumpatur?*
30 *Potentia vel absentia vsucapientis impediente litis contestationem, qua ratione consulatur ei, qui vsucapionem vult interrumpere?*

QVanquam autem vtilis adeoque necessaria res sit vsucapio & præscriptio, non tamen tam indiscriminatim procedit, ne aliquando propter varias rerum ac personarum circunstantias deneganda sit.

1 In primis itaque malæ fidei possessor † non vsucapit, nec vllo temporis lapsu rem alienam acquirere potest, vt supra probatum est. Modestinus in l. bonæ fidei ff. de verbo signi. bonæ fidei emptor (inquit) esse videtur, qui aut ignorauit eam rem alienam esse; aut eum, qui vendidit,

ius putauit vendendi habere, puta procuratorem, aut tutorem esse.

Sed quare in materia vsucapionis præcipuè
2 bonæ fidei possessor † significat eum, qui rem à non domino accepit: cum in omni contractu oporteat inuenire bonam fidem, alioqui ex dolo malo præcedente aut incidente. irritum fit quod agitur Vlpianus in l. eleganter. in princip. ff. de dolo malo? Respondeo: ius & conditio vsucapiendi: principaliter dependet ex bona fide, hoc est, ex iusta ignorantia rei alienæ. Ergo appositissimè is, qui per vsum temporis rem suam facit, bonæ fidei possessor nuncupatur: quia lex illam bonam fidem agnoscit, supplet, tuetur: per hoc tamen nemini permittitur mala fides, & dolus in alijs negotijs. Quemadmodum † enim contractus bonæ fidei dicuntur, in quibus per legitimam interpretationem veniunt etiam ea, quæ contrahentes forte ob simplicitatem non satis expresserunt, ad differentiam contractuum stricti iuris, in quibus non habetur ratio nisi eorum, quæ vere sunt & nominatim acta, non autem ad differentiam contractuum ex calliditate & dolo malo procedentium: ita bonæ fidei possessores appellantur, ad differentiam eorum, qui ratione veri dominij, quod à domino in eos translatum est, possident: in qua possessione nulla interpretatione aut supplemẽto legis opus est: non autem ad differentiam illorum, qui per fraudem vel rapinam possidens, quos nunquam vsucapere expeditum est.

Quid

4 Quid autem dicemus† post completam vſucapionem ſeu præſcriptionem, ſi mala fides, & conſcientia rei alienæ incidat, num reſtituere vero domino debeat: Panor. ſecundum gl. in c. vigilanti. de præſcrip. argumentatur ſummo iure. nunquam eſſe reſtituendam rem ſemel vſucaptam. Mihi vero Alani ſententia videtur æquior, vt diſtinguamus inter titulum ſeu cauſam poſſeſsionis oneroſam, & lucratiuam. Nam qui ex cauſa oneroſa, vt pote emptionis, rem poſſedit & vſucœpit, is cum detrimento ſuo non videtur teneri ad reſtituendam eam, vtut reſciuerit alienã eſſe. Iuſte enim poſsidet, qui authore prætore, aut lege poſsidet, l. qui prætore. ff. de acqui. poſ. Aug. viij. diſt. quo iure. Si vero ex cauſa lucratiua, ſcilicet donationis, rẽ habeat, debet eam vero domino, etiam poſt vſucapionem reſtituere. Nullũ enim in hoc patitur damnum, exemplo. l. quod autem. §. ſimili modo. ff. quæ in fraud. credit. nec videtur (inquit Vlpianus) iniuria affici. is, qui ignorauit: cum lucrum extorqueatur, non damnum infligatur. Hic enim obſtant naturalia & diuina præcepta: non furaberis, non concupiſces rem alienam.

5 Illud ignorandum† non eſt, quod in dubio præſumitur bona fides, niſi probetur contrarium. Qui enim dolum ſeu malam fidem allegat, agendo vel excipiendo, probare debet, l. quoties. §. qui dolo. ff. de proba. l. ſuper ſeruis, in prin. c. qui milita. poſſ. vel non. libro xij. Licere dominis (ait Iuſtinianus) adire competentem iudi-

iudicem, & suam ignorantiam, eo quod contrarium minimè probatur, ostendere.

6 Aduersus leges † humanas, nulla annorum præscriptio admittitur. l. vbi lex ff. de vsuca. vbi lex (inquit Pomponius) inhibet vsucapionem, bona fides posidenti nihil prodest. Multo minus ergo aduersus diuinas & naturales leges valebit vllum longum tempus. Quia diuina & naturalia iura, semper manent firma atque immutabilia. §. sed naturalia. institut. de iur. natural.

7 genti & ciui. Adeo, vt nullus error† iuris naturalis veniam mereatur. l. venia. c. de in ius vo. Alioqui & furta, homicidia, rapinæ, ac alia id genus delicta, per tempus excusari possent: quoniam his (authore Sathana) nihil in mundo antiquius est. Accedit quod Romanus pontifex, negat vllum hominis dispensationem admitti aduersus ius naturale & diuinum. c. literas de restitu. spol. c. vlt. de præscrip.

8 Coloni † precario posidentes, vsusfructuarij creditores, commodatarij, depositarij, emphyteutæ, vasalli, superficiarij, item generaliter omnes, qui alieno nomine posident aduersus eum à quo possessionem habent, nullo temporis prætextu iuuantur: quia bona fide carent, scientes proprietatem rei ad alios pertinere: quanquam & ipsi ius in ea habent. l. secunda. c. de præscriptio. triginta anno. §. vsusfructuarius. instit. per quas personas nob. acquirat. l. non solum §. qui pignori. ff. de vsucapio. l. nec creditores. c. de pignor. actio. vnde nihil huic refragatur id quod dici-

dicitur,in §.si quis per triginta annos, si de feu. defunct.conten.sic inter domi.&agna. vasal.in vsib.feud.quia non præscribit domino in proprietate:sed solum in eo,quod inuestitus videatur vasallus post tantum tempus,etiam si reuera non sit,vnquam ei tradita possesio,quę propriè est inuestitura.c.j.in princip.quid sit inuestitu. ibidem.

Huc pertinet,quod Vlpianus in l.nunquam. ff.de vsucap.nunquam (inquit)superficies sine solo capi longo tempore potest,quasi dicat:aduersus dominum ipsum cuius solum est, non potest vsucapio procedere. Ius autem superficiei,vtique per tempus acquiritur.lege cum sponsus.§.in vectigalibus ff.de public. Adde l.generaliter.ff.de acquir.pos.

9 Subditi † aduersus legitimam obedientiam magistratus, nullam præscriptionem allegare possunt.Enimuero iure diuino & humano talis obedientia præcipitur.Apostolus Romano. decimotertio,& in authenti.vt om.obedien.iudicib.prouincia.in principio §.primo & secundo.si quis autem voluerit eximi iudicium potestati,faciat id quod bonum,& non timebit magistratum.

10 Res mobiles † furtiuæ,vel immobiles vi possessæ,vsu non capiuntur,etiam ab his qui bona fide eas acceperint:propter vitium furti & violentiæ,quod sequitur res ipsas,quocunque peruenerint,excepto domino apud quem purgatur hoc vitium.§. furtiuæ.institutio. de vsuca-

T pio.

pio.Paulus in l.quarta.§.quod autem.& §.tunc in potestatem.ff.eod.tit.

Sed hic fortè dubitauerit aliquis. Si vitium sequitur rem quoquo versus,quomodo locum habebit vsucapio? Nam primum alienans rem, vtique intellexit alienam esse. Ergo furtum fecit alienando,iuxta vulgatam regulam:Respondet Iustinianus in.§.sed tamen.institutio.de vsucapione.Paulus in lege potest pluribus ff.eodem titul.potest (inquit) pluribus modis accidere,vt quis rem alienam, aliquo errore deceptus,tanquam suam vendat fortè, aut donec.& ob id à bonæ fidei possessore res vsucapi possit: veluti si hæres rem defuncto commodatam,aut locatam , vel apud eum depositam,existimans hæreditariam esse,alienauerit. Item,si quis aliqua existimatione deceptus,crediderit ad se hæreditatem pertinere, quæ ad eum non pertineat,& rem hæreditariam alienauerit: His casibus nullum contrahitur in re vitium: furtum enim sine affectu furandi non committitur.Ergo nihil est,quod vsucapionem impediat. Paulus in l.furtum,in princip,ff.eo.tit.& in hoc nihil mutatum est hodie.

In rebus autem immobilibus expeditior olim erat vsucapiendi causa : quoniam furtum earum non committebatur abolita quorundam veterum sententia. Vnde, si quis sine vi nanciscebatur, alieni fundi possessionem quæ vacaret,vel negligentia domini , vel quia domi-

dominus sine successore decessisset, vel quod hæres possessionem non apprehendisset, vel quia dominus tam diu absuisset, vt verisimile videretur eum dereliquisse possessionem. his speciebus: ipse quidem primus possessor vsucapere non poterat: quoniam intelligebat se alienum possidere, & ob id mala fide possidebat. Sed si alij bona fide accipienti tradidisset, is vsucapiebat. §. quod autem. instit. de vsuca. l. quare ipse. ff. eod. titu.

Iustinianus vero non ab re constituit, eos qui vacuam possessionem alienæ rei propria authoritate occupant, si fures subtilitate iuris videri non possunt, certè prædones censendos esse. Ideoque nullum hodie vsucapiendi conditionem, ex delicto possunt alijs vtut bona fide accipientibus, adferre. l. vltima. c. vnde vj. Ridiculũ etenim est (inquit) dicere vel audire, quod per ignorantiam alienam rem aliquis quasi propriam occuparit. Omnes autem scire debent, quod non suum est, hoc etiam ad alios modis omnibus pertinere.

11 †Præscriptio tamen triginta annorum locum habet: non, quia lex probet huiusmodi possessionem, multò minus quod dominum eum per vsucapionem faciat: sed quia generaliter neminem vult audiri post tanta tempora, nõ vult turbari publicam tranquillitatem eternis litibus, propter alios quoque possessores longissimi temporis, qui vtique boni viri sunt, & res sine fraude habent.

12 Res sacræ † sanctæ, publicæ, tributa, & id genus res Ciuitatum, nullam admittunt vsucapionem. Caius in l. vsucapionem ff. de vsucapionibus. §. res fisci. insti. eo. tit. l. competit. c. de præscript. triginta annorum. l. via publica. ff. de via publica. Multo minus ea quæ supremæ potestati seruata sunt, tolluntur vllo tempore, vt vulgo appellant Regalia: de quibus in titu. quæ sint regalia in vsib. feud. Huc pertinet titu. c. ne rei domi. vel templo.

Dos autem solutum matrimonium, à præscriptione exempta est. Triphonius in l. si fundum. ff. de fund. dotal. l. in rebus. §. vlt. c. de iure dotium.

13 Quod contra legem Iuliam † repetundarum turpiter datum est iudici, cuius & manus & oculos innocentes esse oportet, nulla vsucapione acquiritur illi, vel hæredibus eius. Idem dicendum est de venditionibus aut locationibus, pluris minorisve eo nomine factis: quoniam irritæ sunt, nec vllo tempore confirmantur. Paulus in l. quod contra ff. ad l. Iul. repetun. l. bonæ fidei. in prin. ff. de acqui. rerũ domi. quare autem leges tam vehementer execrẽtur corruptũ animi iudicium in magistratibus, eleganter tractat. Iustianus in nouel. vt iudic. sine quo suffrag. §. tametsi enim. Et profecto (inquiens) quod sacra docent eloquia, admiratione dignum simul & verissimum est, nempe auaritiam omnium malorum, matrem existere: & maximè, cum animis non priuatorum, sed magistratuum innascitur.

Quis

Quis enim absque metu periculi non furetur, quis non securè latrocinetur, conuersis ad magistratum oculis, vidensque, illum omnia auro habere vænalia. confidens forè, vt nihil tam tur pe admittat, quod non data pecunia possit redimere?

14 Seruitutes † quæ continuum vsum non recipiunt, vsu quoque non capiuntur, vt sunt ferè seruitutes vrbanæ, & rusticæ. Paulus in l. seruitutes prædio. secunda, in princip. ff. de seruitut. Nemo enim (ait) tam perpetuo, tamque continentur ire potest, vt nullo momento possessio eius interpellari videatur. Veruntamen, cum prædijs ipsis quibus debentur, vsu captis, simul etiam ad bonæ fidei possessores perueniunt, & quantum ad effectum rei attinet, quodammodo vsucapi videntur. Sic accipe Vlpianum in l. si aliena. §. primo ff. de vsucapio. & Paulum in l. quædam Caium l. seruus, qui bona fide §. incorporales ff. de acquirendo rerum dominio. Et

15 ibi Accursius tractat. Cæterum, seruitutes † quæ continuam causam habent, sicut aquam ducere, tignum immissum habere, vsu rectè capi ad instar rerum immobilium decem annis inter præsentes, & viginti, inter absentes, absolutum est, in l. si quis diuturno. in princip. ff. si seruitutis vendicetur, l. si aquam per possessionem. c. de seruitut. & aqua. Nec in his requiritur titulus, sed satis est annos probare, qui incipiunt à die, quo vsus est quasi possessor seruitute, scilicet nō vi, non precario. dicta l. si quis. in princ. Paulus

in l.vlt.seruitute (inquit) vsus non videtur, nisi is qui suo iure vti se credidit. Vlpianus l.j.§.Iulianus ait.ff.de itine.actuque priua.

Quod autem paulo ante dictum est, seruitu-
16 tes† quæ continuam causam non habent, non vsucapi, intelligendum est de tempore .x. xx. xxx.& xl. an. non de eo tempore cuius non extat memoria apud homines viuentes, quando cœperit. Vlpianus in l.j.§.vltima.ff.de aqua plu. arcen. si tamen (ait) agri lex non inueniatur: vetustatem vicem legis tenere. Paulus ibidem in l.ij.§.idem Labeo. Plane (inquit) si fossam iure factam, aut cuius memoria non extat: agi tecum posse aquæ pluuiæ arcendæ, vt reficias, & in.§. seq. pulchrè declarat quomodo probetur, non extare memoriam. Vlpianus in lege hoc iure.ff. de aqua quoti.& æsti. Ductus aquæ (ait) cuius origo memoriam excesserit, iure constituti loco habetur. Quæ iurisconsultorum responsa, si diligenter conferas, videbis quantam vim habeat tempus in vicissitudine rerum mortalium. Est enim vice legis, est vice constituti, est loco consensus: breuiter, nihil non potest mutare, vt desinant quidam mirari, quomodo directum dominium tribuat. Sic etiam, vbi interdicitur vsucapionibus, ibi vtique tam infinitum tempus locum habet. Quod nota diligenter ad stabiliendam omnium rerum præsentem politiam, qua contenti esse debemus, & non ita faciliter ad innouationes externarum rerum moueri sicut nunc plerique suadent.

Mino-

7 Minoribus † xxv. annis, quibus olim per restitutionem in integrum ſubueniebatur, hodie nulla præſcriptio opponi poteſt ipſo iure. Iuſtinianus in l. vlti. c. in quibus cauſ. in integ. reſti. non eſt neceſſ. Melius etenim eſt (inquit) intacta eorum iura ſeruari, quam poſt cauſam vulneratam remedium quærere. Tritum addagium eſt apud Suidam: ſatius eſt initijs mederi quam fini.

Sæpe tamen præſcriptio currit minori, aduerſus quem reſtituitur, ſi petat. Primum, præſcriptiones temporales ſtatutorum, vbi de damno minoris euitando tractatur, non procedunt ipſo iure aduerſus eum. In lucris vero captandis, minori præſcribitur, ſed reſtitutio non eſt deneganda. Bart. in l. omnes populi. ff. de iuſti. & iure. deinde præſcriptiones teſtamentariæ, hoc eſt, quas teſtator diffiniuit agendis negotijs, minori obſtant, ſed tamen reſti. in integ. Vlp. in l. iij. §. & ſi ff. de mino. Et ſi (inquit) hæres ſit inſtitutus, ſi à patre in diebus centum emancipatus ſit, moxque patrem debuerit certiorare, nec fecerit.

Ad hæc, præſcriptiones temporales in iudicijs obſeruandæ per authoritatem legis vel iudicis, veluti de proſequenda cauſa, de exhibendis iuſtrumentis, de appellationibus, & cæteræ id genus, tenent minorē, niſi reſtitutionem impetrent. Alp. in l. ait prætor. §. vlti. ff. de minor. itē (ait) in eremodicijs eis ſubuenitur. Eremodicia, pro eo dixit quod eſt, deſertis cauſis nō pro-

sequi iudicium,& abesse. Denique præscriptiones temporales quibus contrahentes ex placito vtuntur, puta de soluendo intra certum tempus pretio, vel de tradenda re, nocent similiter minoribus. Paulus in l. Aemilius Larianus. ff. de minor. Bar. in l. j. ff. ex quibus caus. maio. Adde quod præscriptio aduersus exceptionem non nume. pec. currit minori. verum restituendus est. l. si intra. c. de non nume. pecu.

Sunt tamen quædam præscriptiones, sine vlla spe restituendi, procedentes, aduersus minorem vt sunt accusationes iniuriarum, & accusatio iure mariti: item causa status defuncti, & non numeratę dotis. Triphonius in l. auxilium ff. de mino. Papinianus in l. ij. ff. ne de sta. defun. Nec in ea re (inquit) quæ publicam tutelam meruerit, pupillis agentibus restitutionis auxilium tribuendum est, l. si mater. c. eodem titul. & nouel. de temp. non solu. pec. super dot. §. si autem neque.

8 Aduersus eum † qui legitimè impeditus est quo minus agat, æquum est nullam præscriptionem temporis procedere, durante impedimento l. j. §. dies autem ff. quand. appell. sit l. contra maioris. constitutio. de inofficioso testamento.

Filiosfamilias dum in potestate patris est, nulla præscriptio nocet, quin aliquando ius suum persequi posit: quoniam sub potestate (etiam si vellet) agere non potest: ideoque nihil est, quod ei imputetur, quare non agat. lege j. §. vltim. c. de annal.

de annal.excep.l.quencunque.in fi, c. de bon. quæ lib.

19 Tempore bellorum † præscriptiones cessant, donec finiatur tumultus.l.ab hostibus. c.quib. non obijci long. tempor.præscrip.Idem sentiunt iurisperiti de magna peste. Bar.in l.naturaliter.ff.de vsucap. per l.vlt.c.de fundis limitrophis.lib.xj.& si ab alijs (inquiunt Imperatores) posidentur, cuiuslibet spatij temporis præscriptione cessante, ab vniuersis detentatoribus vendicandos. Erant autem huiusmodi fundi ad hoc deputatati, vt annona inde proueniens duceretnr in castra militum limitaneorum, id est, qui in limitibus imperij excubant aduersus incursionem Barbarorum.

20 Quo tempore † iacet hæreditas, præscriptiones cessant, & certè æquum est hoc tempus immune conseruari, vt tractant doct. in l.licet. de iur.delib.

Per interruptionem quoqne impediuntur 21 † vsucapiones & præscriptiones. Paulus in l.ij. ff.de vsucapio.Vsurpatio (inquit) est vsucapionis interruptio.Oratores autem vsurpationem frequentem vsum vocant.Itaque secundum subiectam materiam oportet interpretari hoc verbum, vt cum de iure vsucapiendi tractatur, accipiamus vsurpationem, pro interruptione, sicut in l.naturaliter.ff.dict.titul.cum vero alibi incidit eius mentio, intelligamus vsum frequentem, & nonnunquam Tyrannum illum, moré. Vlpianus in l.iniuriarum actio.§.vl.ff.de iniur.

Vſurpatum tamen (inquit) & hoc eſt,(tametſi nullo iure) vt quis prohiberi poſsit ante ędes meas, vel prætorium meum piſcari.

22 Eſt autem duplex † interruptio: naturalis & ciuilis, ſicut & poſſeſsio bifariam conſideratur. Naturalis contingit extinctis his, quæ ad ſubſtantiam vſucapionis naturali ratione requiruntur, vt ſunt, poſſeſsio, titulus, bona fides, & res ipſa non vitioſa. De poſſeſsione loquitur Caius in lege naturaliter, ff. de vſucapio. Naturaliter (inquiens) interrumpitur poſſeſsio, cum quis de poſſeſsione vi deijcitur, vel alicui res eripitur. Quo caſu non aduerſus eum tantum qui vi eripit, interrumpitur poſſeſsio, ſed aduerſus omnes. Accurſius voluit emendare verba Iuriſconſulti, nec percepit hanc phraſim. Loquitur enim Iuriſconſultus de interruptione poſſeſsionis, per quam vſucapio procedebat aduerſus omnes. Ergo interrumpitur aduerſus omnes, hoc eſt, omnes vti poſſunt beneficio interruptionis. Adde lege cum notiſsimi. §. imo & illud. conſtitu. de præſcriptionibus, triginta annorum, de titulo tractat Vlpianus in lege Pomponius. §. quæſitum. ff. de acquirenda poſſeſsione. Et quidem (ait) in emptoribus poſſeſsio interrumpitur, videlicet, ſi alius acquiſiuerit rem. Marcellus in lege qui bona fide. in principio. ff. eodem titulo, qui bona fide (ait) fundum alienum emit, eundem à domino conduxit quæritur, vtrum deſinat poſsidere, an non? Reſpondit: In promptu eſt vt deſierit poſsidere. Pau-

te. Paulus eleganter in lege secunda.§.vltimo.ff. pro empto. De bona fide autem, superius dictum est, quod incidente quandocunque mala fide vsucapio non procedat, iuxta illud: Non concupisces rem alienam. De re denique, aut prorsus interempta, aut ad aliud corpus translata, adi Paulum in l.qui vniuersas.§.j.de acquirenda possessione. Et Pomponium in l.rerum mistura.ff.de vsucapionibus, vbi tria corporum genera eleganter distinguit ac declarat, quatenus mistura eorum interrumpat vsucapionem.

23 Ciuilis interruptio est, † quæ per authoritatem iuris impedit vsucapionem, etiam si prædicta ad naturam eius requisita non deficiant, veluti, per vocationem in ius, per litis contestationem, vel si aliquo facto interpelletur præscriptio, vt si debitor præscripturus iam actioni, tradat pignus, vel aliam cautionem, vel soluat vsuras creditori: ipse enim aduersus se vsurpat præscriptionem ciuiliter.l.cum notissimi.§.imo & illud.c.de præsc.xxx.ann.

24 Differentiam inter † naturalem & ciuilem interruptionem supra tetigimus. Nam naturalis tam latè patet, vt exinde nulla præscriptio, siue aduersus interrumpentem, siue aduersus quemcunque alium procedere possit, nisi denuo cœpta & continuata lege naturaliter. ff.de vsucapio. Ciuilis vero, soli interpellanti prodest, aduersus alios interim nihilominus procedente præscriptione. Papinianus in l.intra iiij. ff. de diuersis temporalibus præscriptionibus.

Et

Et hæc quidem generaliter dicta ſint. Videamus autem propius & in ſpeciem, quomodo interrumpantur vſucapiones, & præſcriptiones, & in primis rerum corporalium.

25 Vſucapio triennij † non niſi per ſententiam iudicis interrumpitur. Quare ad complendam quidem vſucapionem, nihil nocet poſsidenti, ſi in ius vocatus, aut litem conteſtatus cum aduerſario fuerit. Caius in l. ſi poſt acceptum ff. de rei vendicatione. Paulus in lege ſecunda. §. vltimo. ff. pro empto. Si rem alienam (inquit) emerim, & cum vſucaperem, eandem rem dominus à me petierit, non interpellari vſucapionem meam litis conteſtatione.

26 Vſucapio longi temporis, † litis conteſtatione interrumpitur, ſed non ſola citatione. Vt ecce, poſsides bona fide rem alienam. Petiturus eam, vocat te in ius: adhuc non interpellatur tua poſſeſsio ad complendam vſucapionem. Conteſtatur aduerſarius litem tecum. Iam incipit deficere vſucapio, nec procedit tibi etiam ſi per moram ſequentis iudicij compleas vſucapiendi tempus. Reſpicitur enim retro ad litis conteſtationem. Sic intellige l. more litis c. de rei vendicatione. Et ſemper eſto memor æquitatis, quæ dictat vtique, rem alienam poſt conteſtatam litem vſucaptam, reſtitui oportere, ne actori totis viribus ad recuperandam rem ſuam incumbenti, obſit tempus iudicij, quod ad iuuandam vniuſcuiuſque iuſtam cauſam non ad nocendum eſt introductum. Et hic eſt verus ſenſus l. ſi poſt accep-

acceptum.ff.de rei vendicatione.

17 Præscriptiones † longissimi temporis xxx.& xl.ann.per solam in ius vocationem interpellantur:multo magis ergo per litis contestationem & sententiam iudicis.l.sicut.§.quæ ergo. & l.cũ notissimi,c,de præscriptio.xxx.an.Hæc de ciuilibus causis.

28 Præscriptiones temporales † quæ actionibus ex delictis obstare solent, per solum libellum, qui iudici olim non abre primum omnium exhiberi solebat,interrumpuntur.Igitur haud dubiè etiam per vocationem in ius,& per litis contestationem,l.mariti.§.quinquennium,&§.seq. ff.ad l.Iul.de adul.

Præscriptiones denique absolutæ(vt sic dicã) quæ ad acquisitionem dominij non pertinent, sed alio modo obstant facientibus aliquid, aut præmaturius,aut tardius quam par est,interrũpuntur omnibus prædictis modis, & præterea libello supplicatorio principi porrecto, qui in hoc articulo vim iudicialis libelli habet,l.j.& ij. c.quand.libel.princi,datur.Idem dicendum de annalibus prætorijs præscriptionibus, hoc est, quæ ex statutis municipialibus descendũt.Hæc de rebus corporalibus.

Incorporalium † vero rerum vsucapiones,veluti seruitutum,libertatis, & aliorum iurium,
29 sic interpellantur. Primum, amissa possessione prædij cui debetur seruitus,vel cuius libertatem erat vsucapturus,si ad tempus statutum, puta x. ann.inter præsentes,aut xx.inter absentes,possedisset

sedisset continuo, cessat vsucapio, l. si edes. in fi. ff. de seruitu. vrban. prædi. Natura enim (ait) Iulianus) seruitutum ea est, vt possideri non possint, sed intelligatur possessionem earum habere, qui edes possidet. Deinde, si impediatur vsus illius seruitutis vel cuiuslibet iuris. Quia cū patientia illius, cui præscribitur, sit de substantia vsucapiendæ seruitutis: cessante ea, non procedit vsucapio seu præscriptio. Denique per litis contestationem interpellatur vsucapio iurium, sicut superius de rebus corporalibus dictū est.

30 Sed quid † si propter aduersarij potentiam, vel absentiam, vel aliud impedimentum: non liceat eum in ius vocare, multo minus cum eo litem contestari, Respondeo: sufficere protestationem apud iudicem factam secundum formam, l. vt perfectius c. de annal. exceptio. & xvj. quæstio. §. iij. potest. Quod si neque protestandi fuerit copia, sufficit publica insinuatio.

DE HORA, DIE, MENSE, ET anno, quatenus ad ius attinet.

SVMMARIVM.

1 *Dies variè apud varias gentes distinctus.*
2 *Annua, bima, trima die, quam significationem habeat apud iuris-consulto?*
3 *Dies in iure ciuili quomodo intelligendus?*
4 *Hebdomadæ quomodo accipiantur?*

Mensis

5 *Mensis in iure ciuili quot dierum sit constituendus?*
6 *Anni apud Romanos varia obseruatio.*
7 *Bisextilis annus quis sit & vnde?*
8 *Anni initium varie apud antiquos constitutum.*
9 *Annus duplex, continuum scilicet & vtilis.*
10 *Annum pro competenti tempore legislatores nonnunquam sumut.*
11 *Statutum necessitatem imponens vnicuique intra annum & diem ius suum, persequi, sitne validum.*
12 *Vsucapionem tegularum, aut columnarum perfici non impedit mistura.*
13 *Possessorem viæ, vel itineris, aut alterius iuris tuetur prætor, si modo xxx. diebus in eo anno sit vsus eo iure.*
14 *Vsucapionem rerum mobilium triennio perficit bonæ fidei possessor.*
15 *Vsucapio bonorum vacantium quadriennio contra fiscum perficitur, atque inibi ex quo tempore quadriennium numeretur?*
16 *Vsucapio bonorum immobilium perficitur à bonæ fidei possessore decem annis inter præsentes. xx. annis inter absentes.*
17 *Libertas xx. annis vsucapitur: licet contra eam nullo tempore præscribatur.*
18 *Præsentes qui dicantur, qui item item absentes quod ad vsucapionem attinet?*

HOræ vocantur partes in quas distinguitur dies. Hæ principio duodecim institutæ sũt qui numerus longo tempore custoditus est, donec in xxiiij. horas dies apud Romanos diuideretur.

1 Dies itaque † apud varias gentes variè accipiebatur. Nam apud Romanos à media nocte ad mediã noctẽ sequentem, finiebatur, vt in l. more ff. de feri. more Romano (inquit Paulus) dies à media nocte incipit, & sequentis noctis media parte finitur. Ita quicquid in his xxiiij. horis, id est, duabus dimidiatis noctibus, & luce media

media actum est:perinde est quasi qualibet hora lucis actum esset. Apud Aegyptios simili modo obseruabatur. Apud Athenienses totum id tempus quod ab occasu ad occasum est,dies habebatur. Nunc ab ortu,ad occasum solis, vulgo nuncupamus diem,more (vt paulo ante dictum est,) vetustißimo,quo dies primum in xij.horas est diuisus. Vnde Christus seruator noster Ioan. xj. Nonne (inquit) xij. sunt horæ diei, Et Genesis j. Et diuisit lucem à tenebris, appellauitque lucem diem,& tenebras noctem. Quo respexit Proculus in l. hæc verba ff. de verb. signi. Disiũctiuum est (inqnit) veluti cum dicimus. Aut dies aut nox est: quorum posito altero, necesse est tolli alterum. Et Claudius Saturnius in l. aut facta ff. de pœnis. Tempus (ait) discernit emansorem à fugitiuo : & effractorem, vel furem diurnum, à nocturno.

Præterea, dies accipitur pro emptore intermi nato, idque fœmineo genere. vt longa dies nihil non in aliam transferri faciem. Vnde est ista lo-
2 cutio. † Promittis, annua, bima, trima die, hoc est, tempore vnius, duorum, trium, annorum, dare decem, Vlpianus in l. tertia ff. de ann. lega. si legatum (inquit) sit relictum, annua, bima, trima die (triginta forte) dena per singulos debentur annos, licet non fuerit adiectum, æquis pen sionibus. Et probat ibi Vlpianus, idem ius esse, si testator decem, trima die legauerit, quod nota,

Quomodo igitur (dices) intelligendus fuerit dies

3 †dies in iure ciuilis? Respondeo: subiectam materiam esse respiciendam, Nam cum aliquid tractatur, quod aliam rationem in luce, aliam in tenebris habet, antiquissima & vulgaris diei appellatio retinenda est. Sin autem quæratur de continuo temporis successu, sequi oportet Romanam institutionem, vt in materia præscriptionum, Nam tempus ita noctu procedit, ac die, ad complendam vsucapionem. Vlpianus in lege in vsucapionibus. & l. seq. ff. de vsucap. Ideoque (inquit) qui hora sexta diei calendarum Ianuariarum posidere cœperit: hora sexta noctis pridie calendas Ianuarias implet vsucapionem.

4 Hebdomadæ † quas latini septimanas appellant, septem dierum hic intelliguntur, secundú commnnem vsum. Alibi tamen de septenario numero quaruncunque rerum dicuntur, vnde Leuit. xxv. numerabis quoque tibi (inquit dominus ad Moysen) septem hebdomadas annorum, id est, septies septem annos. Quod autem Iustinianus in l. iij. §. quod cælesti. c. de vete. iur. enucle. de numero septenario scribit, quasi naturam & artem numerorum in se contineat, nihil moror, multò minus quod Accursius ibi adijcit de trinitate, & numero quaternario: Vnde credo sumptam distinctionem inter naturalem & artificialem diem. quam cum anxiè tractent plerique, nihil planè ad vsum forensem respiciunt, quorsum pertineat, nec admodum probari potest.

Menses autem anni diuisionem constituunt, sicut horæ diei: mensium vero alij sunt xxxj. alij xxx. dierum. Februarius xxviij. dies habet. quot
5 igitur † dierum accipiemus mensem cum eius mentio inciderit? Iurisperiti rectè tradunt, appellationem mensis sic interpretandam vt inciderit quo tempore vertitur controuersia, teste Bartol. in l. cum bisexus ff. de verb. signi. vt ecce si diffinitum fuerit tempus alicui, vel designatus terminus sub Iunio, computabuntur xxx. dies. si sub Iulio, numerandi sunt xxxj. nisi tamẽ circunstantia causæ desideret diuersum.

6 Annus denique † apud Romanos variè obseruabatur, vsque ad tempora Caij Iulij Cęsaris, qui omnem rationem temporum vagam adhuc atque incertam, ordine diffiniuit, Suetonio & Plinio authoribus. Nam annum in ccclxv. dies extendit Iulianus in l. si ita vulneratus. §. j. ff. ad leg. Aquil. Nam qui prior (ait) vulnerauit tantũ præstabit, quanti anno proximo homo plurimi fuerit, repetitis ex die vulneris trecentis, sexagintaquinque diebus.

Respexit autem Cæsar ad cursum solis, qui totidem diebus & quadrante, cursum suũ con-
7 ficit. Et ne huic † dierum numero ad annum constituendũ quadrans deesset, voluit, vt quarto semper anno, sacerdotes qui mensibus ac diebus fastis & nefastis præerant, vnum intercalerent seu interponerent diem, videlicet eod. tempore, quo antea totus mensis intercalari solebat hoc est, ante quinque vltimos dies mensis Februarij

bruarij, idque bisextum appellari iußit. vnde iam nunc quartum quenque annum dicimus *bisextilem*: quia duobus continuis diebus his dicimus: sexto calendas martias, duos dies pro vno computantes, vt sit bisextum quasi bis sextum: cuius meminit Celsus in l. cum bis sexto ff. de verbo. signi. cum bis sexto (inquit) calendas est: nihil refert vtrum priore, an posteriore die quis natus sit. Nam id biduum pro vno die habetur, sed posterior dies intercalatur, non prior.

8 Initium † vero anni Romulus olim martio dabat, cuius mensis prima die ignem nouum incendens, annum auspicabatur: deinde Numa Pompilius, adiectis duobus mensibus, Ianuario, & Februario, Ianuarium tanquam bicipitis Dei respicientis transacti anni finem, & prospicientis principium futuri, primum esse voluit, sicut & nunc est.

Hæbræi, in mense nouarum frugum annum initiabantur. Exo. xiij. Hodie (inquit Moyses) egredimini mense nouarum frugum. Et ibidem cap. xij. mensis iste (ait) vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni.

Nos hodie principium anni non ab re tribuimus natiuitati beatissimæ seruatoris nostri Iesu Christi, vt ab illo die supputemus annum. Enimuero cum hæc scriberem, annus fuit à Christo nato millesimus quingentesimus trigesimus octauus.

9 Annus † autem alia inspectione est duplex: videlicet continuus & vtilis. Continuus est, in

quo dies ad momentum reputantur, nullis agē-
di obſtacalis interim exceptis, vt in vſucapio. l. namque. §. j. ff. de vſucapio. vtilis autem annus, conſtat ex eo tempore, quo licet agere: quia adeſt reus. item & iudex l. j. ff. de diuer. & temporum præſcriptione, quam differentiam hodie quoque ſeruamus, præterquam in integrum reſtitutione.

10 Illud ſanè non eſt prætereundum, quod † cū annus omnes menſes ſemel concludat, tempus cenſetur omnibus rebus agendis aptum & ſufficiens: vnde legiſlatores plerunque appellationem competentis temporis, de anno interpretari ſolent. vt eſt videre in l. fortiſsimi. c. de erogatio. milita. ann. libro. xij. quod & prouerbialis hyperbole oſtendit. Nam cum moram longam ſignificamus, ſolemus dicere: annus eſt. Terenti. Et noſtin (inquit) mores mulierum, dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt. Non eſt proinde vlla in iure, annali præſcriptione frequentior. Et pleræque ciuitates, ad omnia paſſim negotia anni tempus diffiniunt. Quod tamen nimis durum exiſtimo, propter immenſam rerum varietatem : certè non poteſt illa qualiſcunque obſeruantia, ad abſentes pertinere & aduenas.

Tractant igitur iuriſperiti hanc quæſtionem
11 vtrum † valet ſtatutum ciuitatis: quod niſi quis intra annum & diem perſequatur ius ſuum, exinde non admittatur? Bart. in l. omnes populi, ff. de iuſt. & iur. videlicet in repetione videtur

ſentire,

ſentire, quod hoc ſtatutum non valeat, cui ſubſcribit Anton. de Butri. in c. vlt. de præſcriptione. Ioan. Andr. in c. ſecundo de exceptio. libro ſexto. ſed idem Bartol. in l. ſequitur. §. ſi viam ff. de vſucapio. & in l. cum notiſsimi. c. de præſcriptione triginta annorum, alijſque locis contrarium diffinit. Accedit gloſ. in c. j. §. porrò. qualit. olim poter. feu. aliena. quam Bald. ibi & probat & commendat. Angel. in l. ij. ff. de vſufruct. ear. rer. quæ vſu conſumun. Iaſ. inſtit. de actis. in princip. Et hæc poſterior Bart. ſententia. quod tale ſtatutum valeat, iure eſt veriſsima: quoniam propius accedit ad dirimendas lites hominum in eadem ciuitate, & (vt dici ſolet) naui, vitam agentium, inter quas pernicioſæ ſunt diſcordiæ. Hactenus de explicatione vſucapionum, & præſcriptionum generaliter diximus. reliquũ eſt, vt exempla in ſpeciem videamus.

Decem dierum.

2 Si tis cui ad tegularum, vel columnarum vſucapionem decem dies ſupereſſent, in ædificium eas coniecisſet: nihilominus eum vſucapturum, ſi ædificium poſſediſſet. Pomponius ſecundum Labeonem probat, in l. rerum miſtura. §. Labeo ff. de vſucapio.

Triginta dierum.

Eum qui tviæ, itineris, vel alterius iuris quaſi poſſeſsionem habet, prætor tuetur, modo eo anno ſit vſus tali iure, ſaltem modico tempore, hoc eſt, triginta diebus, lege prima §. hoc inter-

dicto.ff.de itiner.actu.priua.

Trium annorum.

14 Possessor.† bonæ fidei triennio vsucapit res mobiles,& acquirit directum dominium.insti. de vsucap.in princip.olim annus dabatur·

Quatuor annorum.

15 Bona fisco † vacantia,si ab alijs posſideri cœperint,quatuor annis vsucapiuntur: numerabitur autem quadriennium ab eo die, quo denunciatum est procuratori fiscali bona vacare, puniendo certe ob negligentiam suam.l.prima §.diuus Piuus.ff.de iur.fisca.l.prima.c.de quadrien.præscript.tractatur in l. secunda .c.commu.de vsucap.

Decem annorum.

16 Res immobilis † cum titulo indicante iustam causam posſidendi,hoc est,formulam acquirēdi dominij iure probatam decem annis inter præsentes vsucapiuntur.instit.de vsuc.in princip.l.j.c.de vsucap.transfor.

Viginti annorum,

Inter absentes acquiruntur res immobiles viginti annis, vt probatur in locis iam allegatis. Et hoc tempus nunc vocatur longum , scilicet decem & viginti annorum l.si quis emptoris c. de præscripti.triginta anno.

17 Eodem † tempore viginti annorum,defenditur libertas,l.secunda c.de præscriptio.longi temporis,quæ pro liberta. sed ex diuerso,contra

tra libertatem non opponitur hæc præscriptio. id est, in homine libero non acquiritur hoc tempore seruitus, & ne quidem sexaginta annis. l. vltima. c. de præscriptionibus triginta annorũ. l. vltima. c. vbi caus. stat. ag. deb. libertas enim omnibus rebus fauorabilior est, dicente Caio. ff. de regulis iuris.

18 Sed qui † sunt accipiendi præsentes, & qui absentes? Iustinianus in l. vlt. c. de præscript. longi tempo. diffinit absentes eos intelligi, qui nõ in eodem loco, id est, in diuersis prouincijs domicilium habent. præsentes autem, qui eiusdem prouinciæ habitatores sunt, itaque locum domicilij, non de eadem ciuitate, vt alibi, sed de eadem prouincia vult intelligi.

De exceptionibus, ex lapsu temporis competentibus.

SVMMARIVM.

1 *Creditor qui spe futuræ solutionis, quæ tamen non sequitur, debitorem liberauit, intra triginta dies exceptionem non numeratæ pecuniæ potest proponere.*

2 *Confessus in instrumento seu publico seu priuato debere se pecuniã spe futuræ numerationis, exceptionem non numeratæ pecuniæ intra biennium potest opponere.*

3 *Dotis non numeratæ exceptio intra tres menses à die soluti matrimonij opponenda est, siquidem matrimonium non minus biennio durauerit: alias intra annum obijci poterit.*

4 *Exceptio triginta annorum tuetur possessorem etiam sine titulo & causa aduersus quoscunque actores.*

5 *Exceptio xl. anno. omnes omnino actiones perimit.*

6 *Vsucapiendi species efficacissima est, cum possessionis initium memoriam hominum excedit.*

ritum, vel eius hæredem intra menses à die soluti matrimonij, opponere exceptionem non numeratæ dotis, authen. quod locum c. de dot. non numerata.

Vnius anni.

Maritus legitimæ ætatis, soluto intra biennium matrimonio, habet annum ad excipiendũ de dote cauta non numerata: postea minimè audiendus. hæredes quoque eius debent quæri intra annum à die mortis. l. vlt. in fi. & authent. quod locum c. de dot. cau. non nume.

Triginta annorum.

4 Vt semel† esset inter homines terminus, & finis litium quarumcunque, optima ratione introductum est, vt possessio triginta annorum omnibus præstet securitatem. Habent enim saltem exceptionem tam longæui possessores, qua se tueantur aduersus omnes actores, etiam si titulum & causam suæ possessionis probare non possint. Nam & si titulum ostendere, & bonam fidem syncera conscientia profiteri possunt: haud dubiè datur eis & actio, nedum exceptio. l. si quis emptionis §. quod si quis. c. de præscriptione xxx. anno.

Quadraginta annorum.

5 Sunt quædam† actiones, quas præcedente temporis diffinitione tolli non oportet: eas igitur quadraginta annis omnibus modis tolli

voluerunt Imperatores. exemplum est de actione hypothecaria in l. cum notissimi. in princip. & §. j. iuncta l. omnes c. de præsc. xxx. an. Et sicut tempus viginti annorum dicitur longum: ita triginta annorum nuncupatur longissimum quod diligenter obserua.

Tempus quod excedit hominum memoriam.

6 Cum cœptæ † possessionis nulla prorsus apud homines viuentes extat memoria, vsucapiendi species est omnium efficacissima. post tantum enim seculum, nullo probationis genere homini possibile est, aut defendere, aut impugnare fidem possidentis: quamobrem cessat tunc necessario omnis disputatio de iure possessionis, vel alterius rei: & hæc est ratio, quare tam immẽ so tempore id acquiri permittatur, quod alioqui nullam supradicti temporis vsucapionem admittit, vt tractat Bartol. cum alijs in l. si publicanus §. vlt. ff. de publica. & vectigali. l. hoc iure. §. ductus aquæ ff. de aqua quotid. & æsti. l. j. §. vlti. ff. de aqua plu. arc. Iaso. in l. is qui putat. ff. de acquir. poss.

Quomodo autem probari debeat, memoriam non extare, nemo melius quam Paulus ipse tradit in l. penult. ff. de probati. & in l. ij. §. idem Labeo. ff. de aqua plu. arcend. his verbis: idem Labeo ait, cum quæritur, an memoria extat facto opere: non diem & consulem ad liquidum exquirendum, sed sufficere si quis sciat factum, hoc est, si factum esse non ambigatur. Nec vtique

que necesse esse, superesse, qui meminerint: verumetiam si qui audierint eos, qui memoria tenuerint, plura hac de re scribenda viderentur, nisi temporum duntaxat rationem obiter tractandum suscepimus.

De actionibus, intra certum tempus exercendis.

SVMMARIVM.

1 *Redhibitoriam actionem intra quantum tempus permittat lex exerceri? & num. 4.*

2 *Redhibitoria actioni præstitum à lege tempus potest pacto contrahentium prorogari.*

3 *Redimendi pactum in venditionibus redituum apponi solitum iure subsistet.*

4 *Nunciationis noui operis causa intra tres menses terminanda.*

5 *Nunciationis noui operis non obstante potest ædificans opus perficere, præstita cautione de restituendo opere, si non rectè ædificatum apparuerat.*

6 *Redhibitoria actio super eo quod interest intra sex menses est proponenda.*

7 *Actio quanto minoris pro animali vitioso ignoranter empto intra annum est intendenda.*

8 *Actio deiecti vel effusi quanto tempore duret?*

9 *Actio de dolo intra biennium à tempore doli mali, & intendi & terminari debet.*

10 *Damni æstimatio in actione legis Aquiliæ ex quo tempore fiat?*

11 *Peculatus accusatio intra quinque annos est proponenda, atque inibi cuiusmodi sit crimen peculatus, qualisque sit eius pœna.*

12 *Iniuriarum actio est annalis.*

13 *Christiano homini non licet iram in crastinum producere.*

14 *Prætoriæ actiones vt plurimum sunt annales.*

15 *Accusatore litem intermittente, ac proinde eo abolitionem postulante, potest alius intra dies xxx. rerum repetere.*

Litigio-

16 *Litigiosam rem alienans, vt actor potentiorem aduersarium habeat, ad id quod actoris interest intra annum conueniri potest.*

17 *Calumniator pecuniam accipiens vt alij negotium faciat, vel non faciat, in quadruplum intra annum conuenitur, post in simplum.*

Negotium facere quis dicatur?

18 *Vim faciens intra annum conuenitur, & si nihil ex violentia ab eo peruenit.*

Sexaginta dierum.

1 IS qui † emit iumentum ornatum, quod deinde sine ornamentis traditur, potest emptor aduersus venditorem redhibitoria actione, vt ornamenta quoque tradat, intra lx. dies experiri. lege ædiles.ij. in principio.ff. de edil. edict.

Sexaginta dierum.

Si quis ita emat, vt nisi res empta placuerit, redhibeatur, nullo tamen adiecto tempore licebit redhibere intra lx. dies vtiles, postea non audietur, lege quid si nolit.§.si quid ita.ff.de edil.edic.

2 Sed quid † si paciscantur contrahentes, vt semper liceat ad nutum emptoris redhibere? Respondeo, valere pactum. Vlpianus in d.§.si quid ita ff.de edil.edi.si vero (inquit) conuenerit, vt in perpetuum redhibitio fiat: puto & hanc conuentionem valere. Item si tempus sexaginta dierum præfinitum, redhibitioni præterierit: causa cognita iudicium dabitur. Ex quo † loco

3 haud

haud dubiè probatur, pactum redimendi (vt vulgo nuncupamus) in contractibus redditum, bono iure censeri validum. Quod cũ nonnulli putent vsurarium, insinuant sese nescire quid sit vsura, & qualis sit emptorum redditum contractus, de quo alias, interim, redhibere est facere, vt rursus habeat venditor, quod habuerat. Et quia reddendo id fiebat, idcirco redhibitio est appellata, quasi redditio. l. redhibere. in princ. ff. de edil. edic.

Duorum mensium.

4 Venditor † debet certiorem facere emptorem, quid morbi vitijúe in re vendita sit. Quod nisi faciat, datur aduersus eum intra duos menses iudicium redhibitorium. lege primo. §. aiunt ediles. & lege si venditor. ff. de edil. edic.

Trium mensium.

5 Nuncians † alicui nouum opus, debet eam causam quam primum liceat, prosequi: ne cessans à cœpto ædificio, & temporis, & sumptus, iacturam patiatur, vnde iudex tenebitur hanc controuersiam intra tres menses diffinire, quod si qualitas negotij longius tempus requirat, potest is cui nunciatum est, cautionem fide iussoriam exponere, videlicet demoliturum se opus suis sumptibus, si non rectè ædificatum esse, pronuntiatum fuerit. Sic enim & ædificanti, & nuncianti satis consulitur. Vlpianus in l. de

pupil-

pupillo §.si is cui. & in l. stipulatio. §.si quis autem ff.de oper.noui.nuncia.l.j.c.eo.tit.Accedit l.vlt.c.de edi.priua.quam tamen citra necessitatem, in varios sensus retorquent.

Sex mensium.

6 Actionem † redhibitoriam ad id quod interest actoris, intra sex menses intendere oportet. Vlpianus in l.sciendum §. vltim.Papinianus in l.cum sex.ff.de edil.edic. cum sex menses (inquit) vtiles, quibus experiundi potestas fuit, redhibitoriæ actioni præstantur: licet non videbitur potestatem experiundi habuisse, qui vitium fugitiui latens ignorauit. Item adde l.ij.c. de edil.actio.

Vnius anni.

7 Actio quanto † minoris prætoria, competens ei, qui vitiosum animal ignorans emit anno finitur.l. sciendum. §. vltimo.ff.de edil. edic.l.ij. in fi.c.de edil. actio.

Vnius anni.

8 Cum per † deiectionem vel effusionem, liber homo perimitur, actio deiect.annalis est, in alijs vero casibus perpetua l.si vero plures.§.hæc autem actio.ff.de his qui deie.vel effu,

Duorum annorum.

9 Actio † de dolo malo, hodie durat biennio continuo, à die admissi doli, siue adsunt siue absit dolum passus. Adeoque tota causa debet intra biennium diffiniti.l.vlti.c. de dol.malo.vbi docto-

doctores admonent lectorem, quam speciale sit in hoc iudicio, quod doli mali persecutio non perpetuatur litis contestatione, quæ vtique omnes actiones temporales, solet facere perpetuas.

Vnius anni.

10 Aestimatio † quadrupedis in iudicio legis Aquiliæ, ex primo capite, fit quanti in eo anno plurimi fuerit l. ij. in princip. & l. in lege Aquilia. ff. ad leg. Aquil. ex tertio autem capite de ruptis, fractis, exustis rebus, fit æstimatio, quanti ea res in diebus triginta proximis fuerit. l. si seruus. §. iij. cap. ff. ad leg. Aquil.

Quinque annorum.

11 Accusatio † peculatus quinque annorum est, l. peculatus crimen ff. ad leg. Iul. pecul. peculatus autem crimen est, cum intercipitur pecunia destinata, vel religioni, vel vsui publico. pœna eius, est deportatio. l. j. ij. m iij. ff. de dict. titu.

Vnius anni.

12 Omnis actio † iniuriarum annalis est, quicquid nonnulli disputent diuersum esse de iniuria (vt ipsi vocant) reali. l. si non conuitij. c. de iniur. hæc etenim interpretatio, vt post annum non detur ob contumeliam actio, propius accedit ad mansuetudinem, quam charitas à nobis exigit, videlicet vt ad remittendam, non ad persequendam iniuriam simus propensi. Et profecto, grauissima pœna afficitur aduersarius. cum iniuriæ nobis illatæ obliuiscimur, iuxta illud: mihi vindictam, & ego retribuam illis.

Vnius

Vnius diei.

13 Si inter Christianos † fratres (loquor de vniuersa republica) suboriatur dissentio: eam iubet Apostolus eodem die, ante solis occasum dirimi, ne latius serpat ad omnia mala: Ephesiorum quarto: irascimini (ait) & non peccetis. sol ne occidat super iram vestram.

Hanc catholicæ præscriptionis speciem ideo inserui, vt videres, bone lector, longe admodũ præstare in materia iniuriarum, ferre legem obliuionis, quam iudiciariæ persecutionis. Et tutissimam esse interpretationem semper, quæ tendit ad perspiciendam litium occasionem.

Vnius anni.

14 Actiones † quæ ex Romani prætoris iurisdictione proficiscuntur, plerunque intra annum exerceri possunt, siquidem & ipsius prætoris apud Romanos, intra annum erat Imperium. institutio. de perpet. & tempora actio. in principio.

Ciuitates Germaniæ, multum imitantur prætorem Romanum. & ferè in statutis suis semper vtuntur annali præscriptione, vt supra dictum est.

Triginta dierum.

15 Si accusator fuerit † impeditus legitimè, aut mortuus, potest quidem accusatus petere aboleri nomen suum, hoc est absolui se à iudicio: attamen permittitur ipsi accusatori cessante impe-

impedimento, vel hæredi eius, intra xxx. dies vtiles, repetere ex integro reum, & de eodem crimine denuo accusare. l. iij. §. vlti. & l. hi tamen ff. de accusa.

Triginta dierum.

Ei qui criminaliter accusatus olim de vna prouincia ad aliam exhibendus erat, vt ab eo iudice damnaretur, triginta dies dari solebant ad componẽdas res suas. l. secunda, c. de exiben. & transmitten. reis. hodie vero istæ transmissiones non sunt in vsu.

Vnius diei.

16 Is qui rem † litigiosam alienat in hoc, vt actor duriorem habeat aduersarium: intra annum de eo quod interest actoris, conueniri potest, lege vel post annum. ff. de alienat. iudici. mutan. caus. fact.

Vnius anni.

17 Qui pecuniam † accepisse dicitur, vt alij negotium faceret, vel non faceret, is intra annum in quadruplum, postea in simplum, actione in factum conueniri potest, lege prima. ff. de calumniatio.

Negotium autem facit, qui per calumniam fingit litem, cum iure nullam habeat, vel eam quam exercere debeat, dissimulat in detrimentum alterius, vtroque casu corruptis pecunia. Vlpianus in dicta l. prima. vocat sordidam concussionem, quæ à transactionis officio longè distat. transactio enim quærit pacem, & finem

X litium

litium: calumnia discordiam parit, & dispendium. transactio ex bona fide procedit: calumnia ex dolo malo: tantoque magis nocet, quanto latentius procedit ad nocendum, de calumniatoribus alibi scribendum.

Vnius anni.

18 Is qui vim † fecit, intra annum vtilem rectè conuenitur, tametsi nihil ad eum peruenit l. secunda. c. vnde vi.

De exceptionibus temporalibus circa iudicia.

SVMMARIVM.

1 *Iudice recusato litigantes arbitrum intra triduum eligere necesse habent.*

2 *Iudices post depositum magistratum quinquaginta diebus in prouincijs, quibus præfuerunt, commorari debent, & quam ob causam id fuerit constitutum?*

3 *Actor libellum exhibiturus satisdat de contestanda lite cum aduersario intra duos menses.*

4 *Actore post tria edicta contumaciter absente iudex anno elapso sententiam proferre potest.*

5 *Litigatorum altero in causa concludente, quot & cuiusmodi dilationes alteri dentur, qui se adhuc habere contendit quod proponat.*

6 *Dilationem petenti ad producendos testes, vel instrumenta quantum temporis concedatur.*

7 *Criminales causæ intra biennium terminari debent.*

8 *Causæ ciuiles intra triennium terminari debent.*

9 *Condemnatus ad soluendũ olim duos menses, nunc quatuor habet. Mensium duorum appellatione quot dies contineantur.*

10 *Sententiam à iudice per sordes latam retractari petere potest alter litigantium intra decem menses.*

Iudex

Iudex ecclesiasticus per gratiam, aut sordes iudicans, per annum vnum suspendendus est ab officio.

11 *Iudex sententiam suam emendare, vel supplere in his quæ accessoria sunt, eodem die potest.*

12 *Contumax aduersus quem pronunciatum est, eodem die iudicem sedente veniens restituitur ad causam.*

13 *Testes non habentes domicilium in loco iudicij non sunt vltra xv. dies retinendi.*

14 *Interrogatoria, super quibus sunt examinandi testes, intra quantum tempus sint exhibenda?*

15 *Appellatio an & quando sine scripto interponi possit?*

16 *Appellationis interponendæ tempus cuiusmodi fuerit olim, & cuiusmodi sit hodie.*

17 *Appellationem emendare, vel etiam in totum reuocare intra decem dies appellanti licet.*

18 *Appellatio possitne per statutum tolli?*

19 *Apostoli, seu libelli dimissorij intra quantum tempus petendi?*

20 *Appellans à sententia parium curia habet vj. hebdomadas ad prosequendam appellationem.*

21 *Appellans apud notarium absente iudice, appellationem suam iudici insinuare debet intra triginta dies.*

22 *Appellans, cuius appellatio reiecta est, hoc ipsum intra quantum tempus apud superiorem conqueri debet?*

23 *Appellationis causa intra annum est prosequenda: aut etiam intra biennium, si appellans fuerit impeditus.*

Trium dierum.

1 CVm recusatur iudex † ob quancnque causam, oportet litigatores intra tres dies eligere arbitros, de recusatione & tota causa cogdituros. l. vlti. c. de iudi. illico autem (inquit Iustinianus) id est, intra triduum proximum, sine vlla dilatione compelli arbitrum vel arbitros eligere, & apud eos litigare: ne & datus iudex remoueatur, & alter non eligatur.

Quinquaginta dierum.

2 Iudices † olim functi officio suo tenebantur in eadem prouincia vel ciuitate cui præfuissent quinquaginta diebus palam commorari, vt de culpa fraudibusque, si quas admisissent conuenirẽtur, ac rationẽ redderẽt: id quod vulgo subire syndicatũ, latiue autẽ causam dicere, & causæ dicendæ obnoxiũ esse, nũcupamus .l. j. c. vt omu. iudi. tam ciuili. quam militia. Idem obseruabatur de assessoribus & consiliarijs iudicum .l. iij. c. de assessor. consiliarios iudicum (inquiunt Imperatores) & cancellarios, & eos, qui domesticorum fungitur officio, post depositam administrationem quinquaginta dies in prouincijs residere præcipimus: in Italia apud Bononienses, vidi huius syndicarius vestigia obseruari in potestate (vt ipsi vocant) & iudice, qui ne ciuibus suspectus sit, ex aliena republica solet accersiri solenniter.

Viginti dierum.

Iudices obnoxij causæ dicendæ, vel syndicatui, vt dictum est, cum conueniebantur: ne forte innocentes iniqua dilatione grauarentur intra xx. dies, aut absoluendi, aut condemnandi erant. lege j. §. vl tim. c. vt omni iudi. tam ciuil. quam milit.

Duorum mensium.

3 Actor † olim antea quam libellum iudici exhiberet, satisdare tenebatur contestaturum se intra duos menses litem cum aduersario. Quod

si sua

si sua culpa secus contingeret, restituturum ei duplum totius damni .authent. libellum. c. de lite. contesta. Bart. & alij dicunt, hoc ius in desuetudinem abijsse: sed nescio quam feliciter, adeo nunc scatent omnia tribunalia calumnijs litigatorum, præsertim in deferendis controuersijs: bonos viros semper excipio.

Vnius anni.

4 Actori † post tria citatoria edicta contumaci, datur annus: quo elapso, iudex cognita causa proferre debet sententiam. nouel. de litigios. §. porro. inquit Iustinianus, cum omnes controuersias præcisis ambagibus volumus, ad finem decurrere: illorum etiam versutijs aduersamur, qui actione tantummodo proponunt, nolunt autem eas ad terminum vsque litis persequi dicentes legem esse, quæ vetet, ne quis proprias actiones exercere compelletur inuitus. Quæ verba propterea addidi, vt videas insigne exemplũ acripodicei ac iniqui interpretis, cuius alibi mentionem fecimus.

Trium mensium.

5 Altero † litigatorum concludendæ in causa, si aliter (forte per calumniam, differendæ litis gratia) dicat se habere quod adhuc proponat causæ suæ deseruiens: debet iudex tribus temporibus dilationem ei concedere xxx. dierum, qui sunt tres menses: vt omnem malitiam eius superet. deinde omnino proferet sententiam, vt probatur, nouel. vt cũ de appel. cogno. §. sed

X 3 præ-

præsenti, intellige autem quod singulis temporibus interueniat edictum (vt dicunt) citatorium, ne non vocato litigatore videatur dicta sententia.

Trium mensium.

6 Is qui † petit dilationem ad producendos testes, vel instrumenta, tres menses ad summum impetrabit, scilicet cum testes vel instrumenta in eadem prouincia sunt, in qualis agitur. lege j. c. de dila.

Nouem mensium.

Si testes vel instrumenta quibus litigatores ad instruendam causam suam vti voluit, fuerint in transmarina prouincia: datur eis ad productionem, nouem menses. d. l. j. c. de dilatio. quod ita iudicantes constitutum (inquiunt Imperatores) sentire debebunt, vt in hac ratione non sibi concessum intelligant dandæ dilationis arbitrium: sed eandem dilationem si rerum vrgentissima ratio flagitauerit, & necessitas desideratæ instructionis exegerit non facilè amplius, quam semel, nec vlla trahendi arte, sciant esse tribuendam.

Sex mensium.

Quod si ex vicina prouincia, non tamẽ transmarina, fuerint exhibendæ probationes litigatorum: tunc sex menses concedentur. ead. l. j.

Duorum annorum.

7 Omnes causæ † criminales intra bienniũ diffiniri debent, & hæc est instantia, hoc est. tempus

pus exercendi iudicij, videlicet à litis contestatione, ad sententiam vsque, in causis criminum l.vlti.c.vt iur.cer.tempo.crimi. quæstio termine. neque enim expedit criminales quæstiones cum acerbitate litigantium diu suspendi, quapropter Iustinianus ibi addit, pœnam aduersus negligentes iudices.

Trium annorum,

8 Instantiæ † causarum ciuilium, præfinitur tempus triennij post quod Iustianus vetat vllá in iudicio causam prorogari.l.properandum in prin.c.de iudi.ne lites (inquit) fiāt pene immortales, & vitæ hominum excedat modum.

Cæterum, neutram præscriptionem in exercendis iudicijs corruptum hoc seculum seruat: sed ferè in arbitrio litigantium est, quando tempore maluerint causas prorogare, immemores planè iurisiurandi aduersus calumniam præstiti: vnde tandem sumptuum & molestiæ pertesi tenuiores, iuri suo plerunque cum lachrymis cedere coguntur. huius autem grauaminis culpam Imperator in d.l.vlt. reijcit in iudices. hoc enim (inquiens) iudicialis magis esse potestatis nemo est qui ignoret. Nam si ipsi maluerint, nullus tam audax inuenitur, qui posit inuito iudice litem protelare.

Sed vt in hoc genere, magistratuum nostrorum vltro suscipiam patrocinium, ego certè puto hodie culpam immortalium litium magis in procuratores ignauos (absit verbo iniuria, reijci-

ijciendam esse, qui tam sursum ac deorsum circumuoluunt causas, vt iudices planè scopum rei non poßint percipere, de qua re in formula scripsi.

Quatuor mensium.

9 Condemnatus† per sẽtẽtiam iudicis ad soluendum olim habebat duos menses iure ciuili: nunc quatuor habet, Callistratus in lege debitoribus. ff. de re iudic. lege ij. & iij. c. de vsur. rei iud. quod tempus tamen breuius statui solet multis in locis.

Illud quoque nullo modo prætereundum est: quod appellatio quidem duorum mensium continetur lx. diebus: legislatores tamen humanitatis causa quoniam multa sæpe inter os & offam solent incidere, quibus distrahamur inuiti ab instituto nostro: adiecerunt vnum diem, vt qui lxj. die venerit, audiatur l. vbi lex ff. de reg. iur. simili gratia receptum est, quod dicimus, annum & diem concedi his, qui intra annale tẽpus aliquid dare aut facere debent, vt vel hinc videas, quam sint humanitatis plenæ leges Romanorum, quas insulsißimi plerunque disputationum nęnijs dilaceramus.

Decem mensium.

10 Si quis† post latam sententiam, intra decem menses probare poßit aduersarium suum dedisse aliquid, aut promisisse iudici, audietur ad retractandum sententiam, quę alioqui iure non subsistit, propter enormitatem criminis, vt est vide-

videre. nouel. vt litigan. iur.in exord. lit. §.si quis autem litigantium. Idem est de arbitrijs. Vlpianus in l.ita demũ ff.de recep.arbi. & ideo (inquit) siue arbitrum quis corrupit vel pecunia, vel ambitione, vel aduocatum diuersæ partis, vel aliquem ex his, quibus causam suam commiserat: ex doli clausula poterit conueniri. accedit l. vænales. c. quan. prouoca. non est neces.

Vnius anni.

Iudicem ecclesiasticum, qui per gratiam, vel per sordes aduersus iustitiam pronunciat: suspendendum esse per annum vnum ab officio suo, Romanus Pontifex iubet, in c.j.§.si quietẽ. de sentent. & re iud.lib.vj.

Vnius diei.

11 Iudex † potest emendare sententiam à se dictam, vel etiam supplere in his, quæ ad consequentiam eius pertinent, seu accessoria sunt. videlicet eodem die quo lata est. Paulus in l.acta. Hermogenianus in l.actorum.ff.de re iudi. Sed totam prorsus mutare sententiam & denuo iudicare non potest. Alfenus in l.cum quærebatur. Vlpianus in l.iudex postea quam.ff.eodem titul. semel enim (inquit) male seu bene functus est officio, vtrunque declaratur in l. Paulus respondit rescindere ff.dict.tit.

Vnius diei.

12 Contumax † aduersus quem pronunciatum est in iudicio, veniens confestim, hoc est, eodem

die,iudice adhuc pro tribunali sedente,restitui tur ad causam.l.diuus Antonius ff.de in integr. resti.&obserua hic quam interpretationem admittant:illico,confestim,& id genus alia.

DE TESTIBVS.

Quindecim dierum.

13 Testes † quidem inuiti coguntur ad perhibendum veritatis testimonium: si tamen non in loco iudicij domicilium habent,non sunt retinendi vltra xv.dies,ne nimis grauentur.postea vero sine permissu iudicis impunè discedunt, ne deinceps inuiti ad testificandum iure vocantur.l.si quando c.de testib.

Duorum dierum.

14 Interrogatoria † (vt nunc dicimus)secundũ quæ examinandi sunt testes aduersarij,exhibenda sunt iudici intra duos dies, hoc est, toto eo die quo iudici producuntur, & sequente,sic enim accipiendum est, cum iudices designant ad hoc terminum iuris. Specu.in tit. de teste.§. item de interrogatorijs.

DE APPELLATIONIBVS.

Vnius diei.

15 Litigatoribus † permittitur ex non scripto prouocare à sententia iudicis, modo fiat illico, hoc est,eodem die, antea, quam iudex & litigatores ad alios actus diuertant. Macer.in .l.ij.ff. de appel.Sed si(inquit)apud acta quis ipso die

voce

voce appellauerit: satis erit, si dicat: appello. accedit. l. litigatoribus. c. eo. tit.

Duorum dierum.

16 Et qui † suam causam agebat, nisi statim appellasset (vt iam dictum est) dabantur olim in causis proprijs duo dies ad prouocandum. l. j. §. biduum ff. quan. appel. sit. & l. qui suspectum. ff. de appellat. *Trium dierum.*

In causis alienis dabantur tres dies ad appellandum a sententia iudicis. l. eos. §. si autem. c. de appellat.

Decem dierum.

Appellatio à sententia iudicis, post biduum, quoque & triduum, hodie admittitur intra decem dies. Quod tempus ei, qui per se, vel per procuratorem defensus est, continuo die sententiæ reputatur. Absenti vero citra contumaciam nec defenso currunt decem dies à tempore quo resciuerit sententiam aduersus se dictam esse auth. hodie autem. c. de appel. l. ab eo. c. quomodo & quando iudi. & nouel. de appel. in princ. nec est prætereundum quod in d. l. ab eo. Imperator dicit (illico) significans tamen decem dies, qui hodie conceduntur appellationibus, vt Accursius quoque rectè intelligit. Proinde, obserua quam varijs modis accipiantur hæc verba: illico, statim, mox, item longum tempus, & cætera huiusmodi.

Decem dierum.

17 Cum appellatum † est, habetur etiam humanę fragilitatis ratio, quæ facit, vt concedantur decem dies

cem dies ad emandandam appellationem, si forte ad alium iudicem appellari debuisset (quippe obseruandi sunt gradus magistratuum in prouocationibus) aut si totius appellationis eum pœniteat, quandoquidem sæpe non nisi Cadmeam victoriam reportant prouocantes, hoc est, plus impendunt quam tota lis sit. l. si quis c. de appellatio. si quis (inquiunt Imperatores) libellos appellatorios ingesserit: sciat se habere licentiam arbitrium commutandi & suos libellos recuperandi, ne iustè pœnitudinis humanitatis amputetur.

Sed hic merito quis hæsitauerit: an non liceat † magistratibus cuiuslibet loci aliter statuere, aut etiam prorsus adimere prouocationis formam, & tempus? Respondeo: breuius quidem tempus statui posse, sicut in multis ciuitatibus obseruatur triduum antiquitus concessum, sed aboleri planè per desuetudinem, aut tolli per authoritatem beneficium appellandi, minimè gentium licet. Non desunt tamen qui & hic disputant, ad dissentiendum potius quam ad docendum studiosi: nec desunt ciuitates, quæ statutum sub interminatione, & obseruant, ne extra muros (vt dicunt ipsi) appelletur. verum littus arant, tentàntes rem illicitam, quæ nullo diuino aut humano iure defendi potest: vt rectissimè sentit Bartol. cum alijs plerisque in l. omnes populi. ff. de iustit. & iur. primum enim, est contra naturalem defensionem, deinde, iuri ciuili prorsus refragatur, denique occasionem dat

dat grauissimè delinquendi. Quid enim aliud dicit aut cogitat is qui non vult appellari à sua sententia, quam hoc: nolo exigi iudicium meũ ad iustitiæ regulas: volo obseruari decretum meum, siue iustum sit, siue iniquum? Quid sequitur? nempe istud: sic volo, sic iubeo sit pro ratione voluntas. Cur non audendum, cum nemo sit meæ sententię futurus censor? Hinc vides, bone lector, non tam facilè censeri rẽ, quam verba ipsa præ se ferre videntur: cum quis dicit aut statuit, ne à sententia sua appelletur, sicut alia plura de hoc scribemus. interim admonendi sumus, licere & ipsis litigatoribus conuenire de tempore prouocationis expediendæ apud iudicem appellatum, imo & consentire inter se possunt litigatores, vt tota causa ad cognitionem superioris iudicis perducatur sine vlla appellandi solennitate: quoniam nullus in hoc grauatur cum ipsi consentiunt. Et ita vidi in Cæsareo tribunali causam fuisse admissam ex ducatu Megelburgensi.

Triginta dierum.

19 Appellans † à sententia diffinitiua, habet triginta dies ad petendum Apostolos, hoc est, literas dimissorias, numerabuntur hi dies à dicta iudicis sententia, non ab interposita appellatione: in quo articulo plerique errant. Et iudex tenetur intra hoc tempus dare apostolos. alioqui cũ officialibus suis puniendus l. quoniam iudices. & l. iudicibus, c. de appella. hoc tempus vulgo nuncupant terminum iuris ad dandum apostolos:

los quorum significationem eleganter tractat Marcel. in l. vnica ff. de libel. dimissori. post appellationem (inquiens) interpositam, literæ dãdæ sunt ab eo, à quo appellatum est ad eum, qui de appellatione cogniturus est, siue quem alium: quas literas, dimissorias siue apostolos appellant. sensus autem literarum talis est: appellasse (puta) Lucium Titium à sententia illius, quæ inter illos dicta est, ad l. eos. §. vltimo. c. de appellat.

Sex hebdomadarum.

20 Appellanti † à sententia parium curiæ, dantur, sex hebdomadæ ad prosequendam appellationem. c. sancimus. quo temp. mili. inuestitu. pete. deb. in vsib. feudor. interim vasallus non est priuandus possessione feudi sui: quia pendet adhuc appellationis causa, iuxta, l. iij. c. de appel.

Triginta dierum.

21 Qui absente † iudice apud notarium appellauit, is debet intra triginta dies scriptum appellationis insinuare iudici, quod si non fecerit, præsumitur ei renunciasse, vt tractatur in l. iudicibus. c. de appellat.

Quatuor mensium.

22 Si iudex delegatus † noluerit dare apostolos, reijciens planè appellationem, conceduntur prouocanti quatuor menses, vt hac de re apud delegantem magistratum quæratur. l. si appellatio-

lationem.in fin.c. de appel. alioqui regulariter non oportet apostolos denegare, saltem refutatorios, hoc est, quibus declaret inferior iudex non admissam fuisse appellationem ex tali causa, solent etiam acta iudiciaria nonnunquam loco apostolorum designari. Nam satis est appellanti, quod testimonium habeat qualecunque videlicet, prouocationem interpositam, & iudi-[illegible]nsinuatam fuisse: vnde notarius quoque (si vtcunque iudex temere noluerit) potest apostolos testimoniales dare.

Sex mensium.

Regulariter appellanti à quocunque ordinario iudice, si non admittatur prouocatio, aut non dentur apostoli, sex menses præstantur, vt interim ad superiorem iudicem de hoc quærelam perferat. lege si appellationem. constitu. de appellat.

Vnius anni.

23 Appellans † debet prosequi causam appellationis intra annum: quo elapso, prior sententia rata manet, nisi longius tempus impetratum fuerit. auth. ei qui. c. de temp. appel.

Duorum annorum.

Appellantibus ex legitima causa, ne ius suum persequerentur impeditis, indulgetur bienniũ. d. auth. ei qui.

Circa appellationem itaque principaliter tria obseruabis tempora: primum, interponendæ: secundum, insinuandæ: tertium, prosequendæ appellationis. De

De dilationibus iudiciorum & contractuum.

SVMMARIVM.

1 Promittens aliquid dare aut facere in diebus, non adijciens quibus tenetur post biduum.
2 Diei omißio per errorem vitiat contractum.
3 Actor forum rei sequi debet, ceßantibus antiquis exhibitionibus.
Reus accepto actoris libello viginti dies habet ad deliberandum cedere ne an contendere debeat.
4 Fisci debitoribus tempus ad soluendum petentibus cuiusmodi dilatio detur?
Minores summæ pecuniarum quæ dicantur?
Compensationem fisco opponens quam dilationem habeat ad probandum debitum?
5 Fidei iußor iudicio sisti post quantum tempus liberetur etiam si non steterit.
6 Clericorum causa intra duos menses terminanda.
Clerici absentes si tribus edictis vocati inter sex menses non venerint, priuandi sunt beneficijs.
7 Fideiußor sistendi causa acceptius potest moram rei intra sex menses purgare.
8 Legatione publica functi vacationem à muneribus habebat toto anno sequenti.
9 Dotem quam promisit, non soluent intra biennium, ad emolumentum illius tenetur.
10 Conductor ceßans toto biennio in solutione pensionis, potest expelli.
11 Emphyteuta ceßans toto triennio in solutione pensionis, potest expelli à prædio emphyteutico.
Emphyteusis quid sit?
12 Honores olim qui geßißet, toto triennio sequenti immunitatem consequebatur.
13 Scholaris quinquennio literas non exercens amittit priuilegia.
14 Aduocatum oportet quinquennio iuri operam dedisse.

Duorum

Duorum dierum.

1 Qui promittit † pecuniam, aut factum in diebus, non adijciens, quibus: is post biduum tenetur. l. intra illam ff. de verbo. signifi. ita datam conditionem (inquit Iabolenus) illud facito in diebus: si nihil præterea fuisset adiectum, in biduo conditionem impleri oportet. Accursius rectè notat idem dicendum esse, si promittat quis se daturum, aut facturum in annis. Nam de duobus proximis intelligendum est. l. libertas. §. vlt. ff. de manumis. testa, quod non est contemnendum, propter varios contractus, in quibus
2 non conuenit de certo tempore, alioquit cum placuerit contrahentibus certum tempus adijci, & per errorem omissum est, nihil agitur: quãdo de grauamine eius tractatur, qui non obseruat diem: vt est accipienda l. ita stipulatus sum te. in princi. de verbo. obliga.

Decem dierum.

Si quis petijsset aduersarium suum de vna prouincia ad aliã exhiberi, & in ius trahi: actor contumax olim expectabatur x. diebus, quibus elapsis, absoluto reo condemnabatur in expensis & damnis, vt est videre nouel. de exhibit. & introdu. reis in princ, Sed hodie tales exhibitiones sunt abolitæ, vt supra quoq; diximus. actor
3 † enim sequitur forum rei. l. ij. & l. in criminali c. de iurisdi. om. iudi.

Viginti dierum.

Reus conuentus accepto libello per quem

Y edita

edita est actio, habet inducias xx. dierum, vt deliberet, vtrum contendere velit an cedere in iudicio. authent. offeratur. c. de iudic. Cæterum iudex potest pro qualitate rerum ac personarū, breuiores aut prolixiores inducias concedere: debet quoque spectari locorum consuetudo. l. præsides. & .l. oratione. ff. de feri. quo pertinet quod Vlpianus in l. nonnunquam ff. de iudi. & in l. ij. ff. de re iudic. qui pro tribunali (inquit) cognoscit, non semper tempus iudicati seruat: sed nonnunquam prorogatur, nonnunquam arctat, pro causæ qualitate, & quantitate, vel personarum obsequio, vel contumacia.

Duorum mensium.

4 Debitoribus fisci † petentibus dilationem ad soluendam pecuniam fisco debitam duo menses indulgendi sunt in minoribus pecuniarum summis. lege. in fraudem. §. fiscalibus. ff. de iur. fisc.

Sed quæ sunt minores summæ pecuniarum: tractatur hoc in l. prima. c. de defensori. ciuita in minoribus (inquit) causis, id est, vsq; ad quinquaginta solidorum summam acta iudicialia conficiat. quo loco solidi, pro aureis non aliter accipiuntur, quam in §. vlt. institu. de pen. temera. liganti. alio modo intelligendus est solidus in l. si libertus. ff. de in ius vocand.

Duorum mensium.

Is qui compensationem opponit fisco. debet intra duos menses probare debitum, postea nō admit-

admittitur compensatio. l. aufertur. §. qui compensationem. ff. de iur. fisc.

Trium mensium.

Si debitores fisci non habeant pecunniam, quam statim soluant, dilationem humanitatis gratia, trium mensium obtinebunt in maioribus pecuniarum summis l. in fraudem. §. fiscalibus debitoribus. ff. de iure fisci quę autem censeri debeant maiores summæ, facilè patet ex his, quæ de minoribus summis diximus.

Duorum mensium.

5 Fideiussores † qui promittunt reum iudicio fisci: liberantur post duos menses, si actor inter ea non fuerit litem contestatus: quia differens tamdiu iudicium, censetur à lite velle discedere: nisi fortè vel ex scripto solenni, vel ad certum tẽpus, vel in causa publica fide iusserit. l. si fide iussor §. sancimus itaque c. de fideiussoribus & mandatori. quo loco iurisperiti scribunt, eum quoque videri ex scripto: seu in scriptis fideiussisse, qui apud notarium post fideiussionem confitetur se promisisse iudicio sisti. quod diligenter obserua, vt scias qui nam dicendi sint contractus scripti: & quomodo scriptum contractum facias, nulla initio interueniente scriptura.

Duorum mensium.

6 Causa clericorũ † præcisis dilationibus, intra

duos menses diffinienda est, ne à diuini cultu officijs, quibus addicti sunt, diu distrahantur. nouel.vt. cle.apud pro.epi.§. si vero aut propter. & §.si tamen de criminibus.

Sex mensium.

Clerici absentes, quorum præsentia in ecclesijs desideratur vocandi sunt per tria dicta publicè proposita. deinde, si intra sex menses non venerint, priuandi sunt beneficijs. c. ex tuæ. de cleri. non residenti.

Sex mensium.

7 Fideiussores† Iudicio sistendi causa dati, possunt intra sex menses purgare moram rei principalis, videlicet, allegatis causis probabilibus, quare die præfinito ad iudicem non venit. l. sancimus. c. de fideiussori.

Vnius anni.

8 Legatione † publica functi habebant olim quasi pro beneficio vicisim, vacationem ab honoribus vnius anni. Modestinus in l. non solū. in princip. & §. annus. ff. de excusatio. tuto. annus autem (inquit) continuorum dierum scrutabitur, ex quo quis reuersus est. rectam viam dirigens vel dirigere debens, non eam quæ est ex circuitibus. Quod argumentum non contemne aduersus eos, qui cum per compendia rerum aliquid agere possent ipsi sibi sunt causa differendi negotij: cur enim his subueniendum fuerit obserua etiam hic quanti olim apud Romanos erat excusari ab honoribus, vel vno anno: &

no:& ſimili propemodum ratione magnum im munitatis beneficium exiſtimabant excuſari à tutela,& curatione minorum. ſunt hoc ſeculo, qui ambiunt vtrunque,tantum abeſt quod velint excuſari.

Duorum annorum.

9 Qui dotem † promiſit ni ſoluat intra biennium tenetur poſtea ad emolumentum eius.l.vlt. §.vlt.c.de iur.dot.

Duorum annorum.

10 Si quis † in longum tempus conducta domo. vel fundo diſtulerit toto biennio penſionem ſoluere,is poteſt iuris remedio expelli non obſtante conuentione.l.quæro.§.inter locatorem ff.locat.

Trium annorum.

11 Emphyteuta triennio † differens annuæ penſionis ſolutionem poteſt per dominum prædij poſſeſsione deſtitui.Iuſtinianus in l.ij.§.ſin autem nihil c.de iure emphyteu.volent (ait) ei licere eum prædijs emphyteuticarijs repellere. Quæ verba nonnulli interpretantur nimis dure de violentia armorũ priuata.hinc nemo nõ habet in ore.Dominus fundi poteſt emphyteutam triennio non ſoluentem propria authoritate expellere.Rogo quid aliud hoc eſt, quam ſuppeditare occaſionem rixarum & armorum. Quid enim ſi emphytheuta nolit expelli,& opponat vim. Rectius igitur ex æquo & bono ſic accipies Iuſtinianum,ſicut in præfatione inſti-

tutionum dicit, vt per legitimos tramittes expellat calumniantem emphyteutam. Nunquam enim permittitur vis, nisi nominatim & secundũ naturam permittatur: vt ibi vim vi moderata tutela repellere licet.

Emphytheosis autem, vel (vt quidam rectius dici probant) emphytheusis contractus est inter emptionem & venditionem. Item locationẽ & conductionem medius & specialis, de quo tractatur in titu. c. de iur. emphytheu. & in §. adeo autem. insti. de locationi. & conductio.

Trium annorum.

12 Qui honores † olim gessisset ei concedebatur immunitas vt intra triennium nõ vocaretur ad alia id genus munera. l. ab honoribus. c. de muneri & ho. libr. x.

Quinque annorum.

13 Scholaris † qui bonas literas quinquennio nõ exercet, amittit priuilegia iuris, quæ sunt in auth. habita. c. ne fili. pro pat. non enim videtur animum discendi habere, qui præclaras disciplinas tanto tempore negligit. arg. l. pen. c. de com mea. lib. xij. quod nota propter exemplum aliorum absentium.

Quinque annorum.

Ad disciplinam iuris ciuilis quinquennium diffinit Iustinianus in præfatione Pandectarũ.
14 §. & quod iam primis. Quocirca & huc † statutum est, quod ante quinquennium nemini prorsus liceat patronum causarum in iudicijs agere.

agere l. petitiones. c. de aduocat. diuerso. iudic. nec de cætero (inquit) quenquam antequam per statuta tempora legum eruditioni noscatur inhæsisse supradicto consortio sociari. Vtinam hoc seculo nostri magistratus vellent eam constitionem mordicus obseruari ab omnibus causidicis.

Aetates hominis & earum tempora.

SVMMARIVM.

1 *Infantia in septimum annum producitur.*
2 *Infans ex delicto culpam non admittit.*
Impubes vsque ad annum decimum & dimidiatum infanti similis habetur: ab eo tempore vsque ad decimum quartum annum proximus pubertati ac proinde doli capax censetur.
3 *Fœmina impubes dicitur vsque ad duodecimum annum, proinde nec matrimonium contrahere. nec testari intra illud tempus potest.*
4 *Pubertatis ratio ex quo tempore habeatur?*
5 *Venia ætatis quoto anno impetrari soleat?*
6 *Alimenta vsque ad pubertatem relicta ad quotum vsque annum debeantur?*
7 *Minor rei immobilis donatæ repetitionem habet intra annos viginti.*
8 *Testis in causa criminali non recipitur nisi qui xx. ann. attigerit, in causa ciuili post decimum quartum annum admittitur.*
9 *Legitimam ætatem attigisse quis dicatur?*
10 *Minor an. xx. iudex esse lege Iulia prohibetur.*
11 *Minor an. xxv. procurator ad iudicia constitui non potest.*
12 *Parochi & præsbyteri constitui non debent nisi maiores xxv. ann.*
13 *Aetas hominis vt plurimum lxx. ann. non exuperat.*
14 *Vsusfructus municipio legatus centum annis durat.*
15 *Maior anno. septuaginta immunis est à tutela.*

Septem annorum.

1 PRimus ætatis gradus † est infantia intra annum septimum. Rectè enim infans dicitur, quasi nullis idoneus officijs: quia consilio prorsus caret, ac primæuæ innocentiæ qua Deus ab initio creauit hominem exemplum nobis refert. Quamobrem etiam nullius delicti culpam admittit. l. infans. ff. ad legem. Cor. de siccarijs.

Decem annorum.

2 Impuberes † ab anno septimo vsque ad annum sesquiundecimum proximi censentur infantiæ: similes planè furioso & infanti quantum ad delinquendi adfectum attinet. Quia huius ætatis pueri bonum & malum non adhuc possunt discernere: adeoque intellectu carent. §. pupillus. institutio. de inutil. stipulatio.

Quatuordecim annorum.

Ab anno sesquiundecimo, vsque ad annum decimumquartum impuberes censentur proximi pubertati, & doli capaces, ideoque & furtum & iniuriam admittere possunt l. pupillum. in princip. ff. de regula. iur. l. impuberem. ff. de fur. & l. sed & si quocunque. §. quod si impubes. ff. ad leg. Aquil. & hæc ita se habent in masculis. Fœminarum vero infantiam Accursius extendit vsque ad annum sesquidecimum. in d. §. pupillus.

Duodecim annorum.

Fœminæ

3 Fœminę † intra duodecimum ętatis annum censetur impuberes. Quare ante eam ætatem matrimonium non rectè contrahunt: quia viri potentes non sunt. instit. de nupt. in prin. & quib. mod. tutel. finit. in princip. nec possunt tales puellę testari lege iiij. §. lege iulia. ff. de test. & §. præterea. instit. quib. non est permis. face. testamen.

Quindecim annorum.

4 Pubertas † in iure nuncupatur ætas xv. annorum. interim enim ab incunabilis, pueri vocantur impuberes retinendi sub disciplina parentum aut tutorum. recte ergo obseruatum est olim ne contraherent nuptias ante annum ætatis decimum & quintum. §. enimuero nouel. de tempo. non soluta pecun. sup. docto. siquidem compertum habemus (inquit Iustinianus) eos qui quam celerrimè nuptias contrahunt ad illas non minores quindecim annis accedere. Hodie vero publica honestas, neque hanc puerilem ætatem admittere debet ad onera matrimonij: & vehementer stulti fuerint parentes, qui liberis suis infirmo adhuc, aut etiam nullo consilio præditis, rem tantam aggredi permittunt.

Veteres olim solebant ex habitu & inspectione corporis æstimare pubertatem. nedum ex annis videlicet masculorum, non etiam fœminarum. Quod Iustiniano propter pudicitiam retinendam merito displicuit, volenti quod post decimum & quartum annum masculi,

cœpto decimo & quinto: fœminæ autem post duodecimum, illico reputarentur puberes, finireturque tutela instit. quib. mod. tutel. finit. in princip.

Viginti annorum.

5 Adolescentes † qui moribus & solertia perditi sunt, tametsi legitimam ætatem nondum expleuerint: anno tamen vigesimo possunt impetrare veniam administrandarum rerum l. ij. in princip. c. de his qui veni. ætat. impetra.

Septendecim annorum.

Fœminæ quas morum honestas commendat anno decimo & septimo væniam ætatis impetrare possunt, vt pro maioribus (quantum ad rerum domesticarum administrationem attinet) censeantur. lege ij. §. fœminas quoque const. d. titul.

Octodecim annorum.

6 Cum † relinquuntur alimenta masculis vsque ad pubertatem intelligi oportet annum ætatis decimum & octauum. Modestinus in l. Mela. ait. in princip. ff. de alimen. & ciba. lega. certè (inquit) si vsque ad pubertatem alimenta relinquantur: si quis exemplum alimentorum quæ dudum pueris & puellis dabantur, velit sequi: sciat Hadrianum constituisse, vt pueri vsque ad decimum & octauum, puellæ vsque ad decimũ quartum annum alantur. Animaduerte hic, bonæ lector, quantam vim habeat humanitatis ratio, vt pubertatis quoque reputatio illi cedat. Est enim humanum vt alimenta pubertate puero re-

ro relicta corrigantur nonnihil ad robustiorẽ ætatem, qua posit seipsum alere? Insuper & hoc pondera diligenter quod Modestinus dicit (si quis exemplum alimentorum, quæ dudum pueris & puellis dabantur velit sequi) Nam hinc apparet, iurisconsultos exempla nobis in vsucapionibus & præscriptionibus distinuisse, quæ pro ratione cuiuslibet loci, temporis, & personarum sequi, aut etiam variare liceat.

Viginti annorum.

7 Minores † intra annum vigesimum, si quam rem immobilem donauerint (non tamen propter nuptias) habent repetitionem: postea non audiendi. l. vlt. §. cum autem. c. si maio. fac. alienat. rat. habue.

Viginti annorum.

8 Ad testimonium † in causis criminalibus requiritur ætas xx. anno. l. in testimonium. c. de testib.

Quatuordecim annorum.

In causis ciuilibus, admittuntur puberes post annum decimum & quartum ætatis expletum. ideoque & matrimonium contrahere, & testari possunt Romano iure, institut. de nupt. in princip. l. senium quidem. & l. sequen. c. qui test. face. pos. l. quia ætate ff. de testa. l. si fratres. c. eodem titul. & nouel. vt sponsal. lar. §. & hoc quoque.

Vigintiquinque annorum.

9 Legitima † hominis ætas, post quintum & vigesi-

vigesimum annum reputatur. interim namque minores appellantur iuuandi propter ætatis imbecillitatem l. vlt. c. de his qui. veni. ætat. impetra Vlpianus in l. prima ff. de minori xxv. annor. Nam cum inter omnes (inquit) constet fragile esse & infirmum huiusmodi ætatum consilium, & multis captionibus suppositum, multorumque insidijs expositum. Et inferius apparet minoribus annis xxv. eum opem polliceri. Nam post hoc tempus compleri virilem vigorem constat. Et ideo hodie in hanc vsque ætatẽ adolescentes curatorum auxilio reguntur: nec ante rei suæ administratio eis committi debebit, quamuis bene rem suam gerentibus.

Viginti annorum.

10 Lex Iulia† cautum est, ne minor xx. annis iudicet: quare nec arbiter eligi potest: neque pœna ex sententia eius committitur. l. cum lege Iulia. ff. de arbi.

Vigintiquinque annorum.

11 Minor† xxv. annis non potest constitui procurator ad iudicia l. exigendi. c. de procu. sane (inquit Alexander) quod nec dum legitimam ætatem idem filius tuus compleuerit ob hoc quidem depellere à procurationis officio eum iudex non iniustè potuit.

Vigintiquinque annorum.

12 Parochos & presbyteros† moribus, scientia, & ætate graues, saltem xxv. annis maiores esse vult Romanus Pontifex in c. licet canon. §. quia tamen

tamen c.cum in cunctis §. inferiora. de electio. lib. vj. authen. presbyteros, & l. si quenquam. c. de episc. & cleri.

Sexaginta annorum.

Viduam appellat Apostolus, quæ non minor sit annis lx. & vnius viri defuncti vxor. j. Timothe. v.

Septuaginta annorum.

13 Aetatem † hominis firmiorem Dauid extendit vsque ad lxx. annum, vt ab eo tempore sit labor & dolor. psal. lxxxix.

Centum annorum.

14 Vsusfructus † municipio legatus centum annis durat, quia is finis vitæ longæui hominis est. lege an vsusfructus. ff. de vsu & vsufruct. legat.

Septuaginta annorum.

15 Maiores lxx. † annis, erant olim immunes à tutelis & ab omnibus muneribus personalibus l. ij. in prin. ff. de excusa. tutor. l. maiores. ff. de iur. immunita. l. si vltra. c. de decurio. li. xij. semper enim in ciuitate Romana senectus venerabilis fuit. eundemque pene honorem senibus, quem magistratibus exhibebant l. semper. ff. de iur. immunita. quo circa rectissimè dixit Ennius: moribus antiquis res stat Romana, virisque. Et perpende in d. l. maiores. quod qui ingressus est septuagesimum annum, nondum tamen egressus, non recte dicitur maior. lxx. annis: nec habet immunitatem. Hęc

Hæc fere ſunt quæ in iure ciuili de ætate hominis tractari ſolent: tametſi Varro cum alijs ætatem abſolute partiatur in infantiam pueritiam, adoleſcentiam, iuuentam, & ſenectutem, poſtquam tandem pueritia redit, & ſenex bis puer eſt, vt dici ſolet.

De temporibus quæ in materia belli conſideratur.

SVMMARIVM.

1 *Bellum triduo ante denuntiatum cenſetur licitum.*
2 *Vulnerato intra triduum mortuo vulnus letale fuiſſe præſumitur.*
3 *Animal emptum ſi intra triduum poſt emptionem moriatur, moritur venditoris periculo.*

Trium dierum.

1 BEllum † ſi triduo anteaquam committatur denunciatum fuerit hoſtibus, vulgo exiſtimatur planè honeſtum. contra niſi ſit indictum, omnes putant infame: & hanc vocant diffidationem, quæ non minus quam trium dierum tempus complecti debet. vnde eſt tit. de diffidatio.

Sed ô vanam hominum cæcitatem, qui putamus bellum ex eo cum primis iuſtum cenſeri, ſi præcedat denuntiatio. non perpendentes interim rem & cauſam ex qua procedat, plerunque etiam abolarem, quanto rectius Plato negauit vllum bellum inter homines cenſeri iuſtum. ſeditio.

ditio est inquit.& Christus seruator noster Matthæi.v.at ego (ait) dico vobis: quod quisquis irascitur fratri suo temere, obnoxius erit iudicio.

Sic igitur statuamus.Nullum bellum ideo licitum videri potest,quod triduo prius indictũ sit,aut etiam si placet,decennio,nisi syncera cõscientia suscipiatur, pro tuendis bonis aduersus malos:ac legitima & necessaria ratione ab ijs quibus Deus cõmisit gladiũ. Et hæc est summa eorum,quæ iurisperiti argutè magis,quam vtiliter disputant de bello in l.vt vim ff.de iusti.& iure.ac alijs locis.

Trium dierum.

2 Vulneratus † si mortuus fuerit intra triduum,præsumitur vulnus lætale fuisse. Postea vero non ex vulnere, sed ex alia accidente causa censebitur defunctus,vt Bart. cum alijs probat in l.vlti.in fin.ff.ad leg.Corne.de siccari.Ange. Alexand. in l.si quis cum aliter. ff.de verb.obligat.

Eadem ratione probant doctores: si animal
3 emptum † triduo mortuum fuerit, imminere hoc detrimentum venditori, quoniam ex vitio morbi ante venditionem contracti, censetur perijsse.l.si vero.§. qui pro rei. ff.qui satisda.cogan. Nonnullæ ciuitates vtuntur ad hoc præscriptione decem & quatuor dierum,vt si tamdiu vulneratus superuiuat,reputant eum aliunde,quam ex vulnere mortuum.

De con-

De consideratione temporis circa aduocati officium.

SVMMARIVM.

1 *Aduocati error intra triduum reuocari potest.*
2 *Aduocato non licet abesse vltra biennium à foro, in quo causas agere solutus est,*

Trium dierum.

1 ADuocatorum error † ex continenti, id est, triduo reuocandus est, videlicet, quando litigatores sunt præsentes: alioqui error iuris & facti, vsque ad sententiam emendari potest ab alijs. l. j. & vlt. c. de error. aduocato. l. error. c. de iur. & facti. ignor. l. iudices. c. de iudic.

Duorum annorum.

2 Aduocatis † quorumcunque Iudiciorum, etiam si commeatum, hoc est, veniam abeundi à magistratu impetrassent, non licebat olim vltra biennium abesse, sub pœna amittendi officij. Erant enim apud antiquos, aduocati & numero, & ordine certo in matricula descripti. l. vlti. c. de aduoca. diuer. iudicio.

De temporibus quæ circa hæredes considerantur.

SVMMARIVM.

1 *Hæres nomine defuncti non est conueniendus intra nouem dies ab obitu illius.*

Manumissio

2 *Manumissio serui venditi, vel relicti sub hac conditione: vt manumittatur, intra quantum tempus celebrari debeat?*
3 *Heredi tres menses dantur ad diliberandum adire nec ne debeat hereditatem.*
4 *Heres intra quantum tempus inuentarium conficere debeat?*
5 *Bonorum possessio intra quantum tempus sit petenda?*
Heres extraneus filio exheredato intra quod tempus hereditatem adire debeat?
6 *Heredi eius qui pendente appellatione mortuus fuerit, quantum temporis detur ad prosequendam appellationem?*
7 *Herede in ius vocato legata non soluente intra sex menses, mittuntur legatarij in bonorum possessionem illius.*
8 *Heres non soluens legata ad pias causas intra sex menses ex tempore insinuati testamenti ad quid teneatur?*
Legatum pium quid sit?
6 *Heredi etiam absenti non vltra nouem menses conceduntur ad deliberandum.*
10 *Heredis rem à defuncto donatam violenter auferentis pœna.*
11 *Heres aut etiam executor testamentarius intra quantum tempus legata soluere debeat?*
12 *Filij dicentis se nolle adire hereditatem maternam pœnitentia intra annum admittitur.*

Nouem dierum.

1 HAeres † ob publicam honestatem, intra nouem dies ab obitu illius, cui successit, nulla de re nomine defuncti molestãdus est. Quod si secus fiat inutiliter agitur, donandum enim hoc tempus est luctui, commiserationes & modestiæ authent. Sed neque. c. de sepul. violat. in multis ciuitatibus longius tempus indulgetur hæredibus: & merito, vt occurratur impudentię illorum: qui ne moribundo quidem parcerent, & funeribus molestiam, aut etiam iniuriam inferrent, Quod tamen sub pœna tertiæ partis

bonorum, & infamiæ prohibitum est, in auth. Item qui.c.dic.tit.

Duorum & quatuor mensium.

2 Cum venditur † aut relinquitur ancilla, vel seruus, vt manumittatur, nec apparet de tempore, quo manumitti debeat, certè nisi intra duos menses manumissio fiat, postea ipso iure contigit libertas inter præsentes.l.vlti.ff. qui fin.manu.ad liberta.perueni.inter absentes iiij.mensi. l.vlt.ff.eod.tit.

Trium mensium.

3 Hæres † an noluerit hæreditatem adire seu agnoscere, deliberandi gratia tres menses habet à die quo se hæredem esse intellexit.l.sancimus. §.similique modo.c.de iur.delibe.interim ergo conueniri non potest à creditoribus defuncti. l.sancimus.§.donec tamen.c.eodem titu.&eod. tempore debet hæres scribere omnium bonorũ inuentarium, si modo adsit hæreditas.

Vnius anni.

Hæres absens à loco, in quo est tota hæreditas, vel maior eius pars, debet intra annum curare vt perficiatur inuentarium l.vlt.§. sin autem à locis.c.de iur delib.

Centum dierum.

4 Ad petendam † bonorum possessionem proximitatis & cognationis nomine, centum dies olim dabantur vtiles ex eo tempore, quo primum

mum reſciuiſſet mortem cognati.l.ij.conſtitut. qui admit.§.liberis itaque. inſtitut.de bono poſſeſ.

Vnius anni.

Liberis emancipatis & parentibus, bonorũ poſſeſsio intra annum concedebatur. Verum hodie ſublata eſt ferè differentia emancipationis.§.liberis itaque.inſti.de bono.poſ.l.j.§.largius.ff.de ſucceſ.edict.l.ſi cohæredi §.vltimo.ff. quis ordinat.in bono.poſſeſ.ſeruetur.l.emancipata.c.qui admit.de hoc alias dicetur.

Sex menſium.

5 Hæres † quem pater exhæredato filio inſtituit,debet intra ſex menſes adire hæreditatem, ſi modo ſit præſens: ne querela inofficioſi teſtamenti, quam ante aditam hæreditatem filius proſequi non poteſt, calumnioſè impediatur. de abſente, eſt annus conſtitutus.lege ſcimus antea §.illud præterea.conſtitutio. de inoffi.teſtamen.

Quatuor menſium.

6 Hæredes † eius qui pendente appellatione mortuus fuerit, non ſolum habent tempus quod defuncto ad proſequendam appellationem reliquum fuit. verum etiam quatuor menſes conceduntur illis poſt deliberationem de adeunda hæreditate, numerandi. lege.vltima. conſtitutio. ſi pendent.appellatio. mors interue.

Sex mensium.

7 Si hæredes † in ius vocati non exoluerint legata intra sex menses, legatarij vel fidei commissarij sunt mittendi in possessionnem bonorum hæredis, quorum fructus tantisper percipient, donec voluntati testatoris satisfiat. l. is cui legetorum. §. Imperator Antonius. ff. vt in possessio. leg. lege certa est forma. consti. eodem titul.

Sex mensium.

8 Hæredes † qui legata ad pias causas intra sex menses non soluunt, à tempore insinuati testamenti: tenentur postea ad omnia emolumenta & ad id quod interest legatariorum solutionẽ non fuisse protractam. §. sin autem. nouel. de ecclesiasti. titu. Quid est autem legatum pium? Breuiter hoc est, quod religioni, bonis literis, & paupertati relinquitur. in his enim vera pietas exercetur.

Nouem mensium.

9 Hæredibus † hodie siue præsentibus, siue absentibus, non vltra nouem menses conceduntur ad deliberandum, amputatis alijs dilationibus. lege vltim. §. sed quidam constitut. de iure delib.

Vnius anni.

10 Hæres † qui violenter abstulerit alicui rem à defuncto donatam, tenetur intra annum in quadruplum, postea in simplum. lege j. c. vi bono. rapto.

Vnius

Vnius anni.

Hæres † vel executor teſtamentarius, niſi intra annum ſoluat legata ſecundum voluntatem teſtatoris amittit hæreditatem & executionem. §. ſi quis autem non implens, nouel. de hæredi. & falcid. authent. hoc amplius. conſtitu. de fidei commiſ.

Et ne hic erres, ſciendum eſt, hæredem quidem ſtatim cogi poſſe ab adita hæreditate, vt rem legatam tradat, nec toto anno expectandũ eſt neceſſario. cæterum ſi tanto tempore hæres ſolutionem legatorum ſine legitima cauſa diſtulerit, pœna hæc locum habet: ſic intellige. l. ſi liber homo §. cum res. & l. ſi domus. §. in pecunia. ff. de lega. l. j.

Vnius anni.

Filius † ſi forte dixerit ſe nolle adire hæreditatem maternam: poteſt nihilominus mutata voluntate, intra annum adire. l. filij. ff. ad ſenatuſconſ. Tertul.

De adulterio.

SVMMARIVM.

1 *Adulterum cum vxore deprehenſum maritus per viginti horas retinere poteſt.*
Marito non licet hodie deprehenſum adulterum occidere.
2 *Debitorem fugientem creditor perſequi & apprehenſum per viginti horas detinere poteſt.*
3 *Repudio propter adulterium miſſo, aut etiam mortua vxore de a-*

dulterio suspecta, serui libertatem consequi intra duos menses olim non poterant, & quæ sit huius ratio?

4 *Maritus vxorem accusare adulterij intra sexaginta dies iure mariti potest.*

5 *Adulterij accusatio intra quantum tempus intendenda?*

6 *Minor annis quatuordecim adulterij accusari non potest: post illam ætatem potest.*

7 *Diuortio facto mulieri, quæ se prægnantem existimat, quomodo consulatur?*

8 *Mulier prægnans supplicio afficienda, seruari debet xl. diebus post partum.*

Viginti horarum.

1 MAritus † potest adulterum cum vxore sua deprehensum, quem vt nolit, aut nô liceat occidere, per horas diurnas nocturnasq; non plures quam viginti retinere, testandæ eius rei causa: vt sine fraude iure suo vtatur: Vlpianus in l. capite quinto. ff. ad legem Iul. de adulter. Ergo arbitror (inquit) etiam in patre id seruandum, quod in marito expressum est. Sed & si non in domo sua maritus deprehenderit, poterit retinere. Sed semel remissus adulter, reduci non potest. Quid ergo si euaserit? an reductus custodiri viginti horis possit? Et puto hoc magis dicendum, reductum retineri posse, testandæ rei gratia. Quod adijcitur, testandæ rei gratia: ad hoc pertinet, vt testes inducat testimonio futuros accusatori, deprehensum reum in adulterio. Hæc verba recensui: quoniam vehementer in alijs quoque factorum articulis deseruire nobis possunt. Cæterum hodie nunquã licet occidere in adulterio deprehensum, quod olim liberius concedebatur.

Viginti horarum.

2 Suspect⁹† de fuga multo magis in crimine deprehēsus, potest retineri xx. horis, vt interim iudex adeatur, per l. ait prætor. §. si debitorem. ff. quæ in fraud. credi. Si debitorem meum (inquit Vlpianus) & complurium creditorum consecutus essem fugientem, ac pecuniam secum ferentem, & abstulissem ei id quod mihi debebatur, &c. Sic enim rectè colligunt doct. exēplo adulteri retinendi, hunc quoque articulum diffiniendum esse.

Duorum mensium.

3 Misso † olim repudio propter adulterium, vel mortua vxore de adulterio suspecta, serui vxoris post repudium, vel post mortem eius, duobus mensibus in seruitute necessario manebant nec antea manumittebantur: quos interim maritus posset pro eruenda veritate ad torturam petere. Vt si probatum esset adulterium, dos cederet marito: sin minus, redderetur hæredibus mulieris. lege vltima. constitutio. ad leg. iul. de adulter.

Diuortium autem seu repudium, olim ex multis, atque non ita grauibus causis admittebatur: vt est videre in l. consensu licita. c. de repud. Vtebantur autem Romani ad hoc solennibus verbis, sicut & in interdictis, & alijs rebus serijs. Caius in l. ij. ff. de diuor. in repudijs autem, (ait) & renuntiationibus comprobata sunt hæc verba, res tuas tibi habeto. item hæc, tuas res tibi

agito. In sponsalibus quoque discutiendis placuit renuntiationem interuenire oportere. In qua re hæc verba probata sunt conditione tua non vtor. Adhibebantur item testes septem ciues Romani puberes: ne res præcipitanter agi videretur. Paul. in lege nullum diuortium. & in l. iij. ff. dict. tit. Hodie vero non nisi ex causa adulterij diuortium permittitur. Matthe. v. & c. iij. de adulterijs & stupr.

Sexaginta dierum.

4 Maritus habet sexaginta † dies ad accusandam vxorem de adulterio iure mariti. Postea non aliter quam extraneus, admittitur. l. iure mariti. c. ad leg. iul. de adulter. iure autem mariri accusare, est in accusando hæc habet specialia. Primū, vt præferatur omnibus alijs accusare volentibus etiam patri adulteræ. Secundum dies prædicti ad accusandum sunt marito vtiles, alijs continui. Tertium, sine subscriptione, & sine pœna calumniæ accusat. Quartum, ex sola suspicione accusare potest, vt tractatur in d. l. iure mariti. & l. quamuis. c. eod. titu.

Sex mensium:

5 Accusaturus † mulierem de adulterio extraneus, habet sex menses à die diuortij vtiles. lege prima. §. accusationem. ff. ad senatusconsult. Turpil.

Quinque annorum.

Adulterij accusatio: post quinquennium continuum non auditur, siue mulier, siue maritus

ritus ſit accuſandus. Computatur autem à die admiſsi criminis. Papinianus in l. quinquennium. ff. ad legem iuliam de adulter. Nam dari ſex menſes vtiles ſic eſt accipiendum: ne crimẽ quinquennio continuò ſopitum excitetur.

Quatuordecim annorum.

6 Minor † poſt pubertatem: hoc eſt, poſt decimumquartum annum, committit adulterium, non intra eam ætatem. l. ſi minor. ff. ad legem iul. de adulterijs. Quanquam nonnulla crimina, impuberi quoque non cedant impunè.

Triginta dierum.

7 Senatuſconſultum † quod factum eſt apud Romanos de liberis agnoſcendis, permittit mulieri, parentíue eius in cuius poteſtate eſt, vel ei cui mandatum eſt ab eis: ſi putauerit ſe prægnantem poſt diuortium, denunciare id marito intra xxx. dies à diuortio numerando. Si maritus non adfuerit, denunciabitur parenti in cuius poteſtate eſt: aut ſi neutrius copia fuerit, ad domum eorum fiet denuntiatio. l. prima. §. permittitur igitur. ff. de liber. agnoſcen. l. prima. §. mulier autem ff. de vent. inſpi. Hodie vero non niſi ex cauſa adulterij ſit diuortium, quo caſu hæc quoque deſeruire poſſunt, vt ſupra dictum eſt.

Quadraginta dierum.

8 Mulier prægnans vltimo ſupplicio adficienda ſeruabitur, quadraginta diebus etiam poſt

partum humanitatis gratia, vt rectè probat Accursius in l, prægnans.ff.de pœn.ar.l.secunda.§. si non propter .ff.si quis cautioni. Si tamen (inquit Vlpianus) post partum decubuerit: probandum erit quasi valetudine impeditam.

De rescriptis & nouis constitutionibus.

SVMMARIVM.

1 *Rescriptum principis, quo seuerius aliquem puniri, quam æquum est mandat non ante xxx. dies executioni mittendum.*

2 *Constitutio noua post duos menses ab insinuatione vim & robur accipit.*

Triginta dierum.

1 SI princeps † rescripserit aut mandauerit aliquem seuerius. quam æquum est, puniri: hoc est noua quadam & inusitata forma: tunc non statim condemnandus est reus, sed triginta diebus supersedendum est, vt interim affectus principis nimium fortè per falsas delationes exacerbatus, ad clementiorem veritatis cognitionem perducatur. l. si vindicari. c. de pen. Digna sanè optimorum Imperatorum vox est, omnibus magistratibus imitanda, ne primis statim animorum motibus iudicent, multò minus pestilentissimis quorumlibet delationibus auscultent. sed causa prius diligenter cognita, ex æquo & bono statuant omnia, adhibito bonorum virorum consilio.

Duorum mensium.

2 Nouæ † constitutiones non statim obtinent, atque

atque scriptæ sunt: sed post duos menses ab insinuatione earum receptæ, ligant generaliter omnes. Vnde est titu. vt factæ nouæ constitutio. Augusti. pulchræ. iiij. distinctio. c. In istis legibus instituuntur (inquit) cum promulgantur: sed firmantur, cum moribus vtentium approbantur. Nisi ergo post insinuationem recipiantur. Constitutiones: videbuntur abrogatæ: vt hodie propemodum infinitæ sunt leges, quæ nunquam in vsum forensem perductæ sunt.

De temporibus circa personas minorum obseruandis.

SVMMARIVM.

1 *Tutor electus non appellat sed se intra præstitutum tempus excusat.*
2 *Tutor, qui pecuniam pupillarem in vsuram intra sex menses collocauerit: eo nomine tenetur.*
3 *Minor, cuius res alienata est, si maior factus per quinquennium tacuerit alienationem ratam habere censetur.*
4 *Minor exceptionem non numeratæ dotis intra duodecim annos opponit.*
5 *Alimenta puellæ vsque ad pubertatem relicta, debentur ei vsque ad xiiij. annos.*
6 *Minor hæres intra quantum tempus opponere debeat exceptionem non numeratæ dotis?*
7 *Iusiurandum non est ab impubere exigendum.*
8 *Minoribus quantum temporis detur ad petendam in integrum restitutionem.*

Quinquaginta dierum.

QVando

1 QVando † minorum ætas, omnium maximè requirit tuitionem, receptũ est quod tutor designatus non appellet, sed intra quinquaginta dies excusationem suam proponat institutio.de excusatio.tutor.§. qui autem.&.l. scire oportet.§. Aliud autem inuenimus. &.§. quinquaginta vero ff.eodem titul. Nunc rariores sunt excusationum causæ: si locuples sit puer, imo controuertunt sæpius, quis nam in tutela præferri debeat. Age scis causam: Olim reputatum est magnum onus: nunc pro lucro habetur (exceptis semper bonis viris) administrare tutelam. Et tamen nihil est officiosius, quam pupillum.& viduam suscipere, ac tueri.

Quatuor mensium.

Tutor, vel curator cuiuslibet generis, excusationem suam, quam (vt iam dictum est) proposuit, intra quatuor menses persequi debet: nisi per aduersariam partem impediatur. lege quinquaginta. & lege sequent. ff. de excusat. tuto.

Sex mensium.

Tutor, qui intra sex menses † non collocauerit pecunias pupillares ad emolumenta: recte ob hoc conueniri potest, lege si tutor. ff. de administra.tuto.

Quinque annorum.

2 Re minoris alienata † titulo oneroso, puta, emptionis & venditionis, sine decreto prætoris si ma-

ſi maior factus tacuerit per quinquennium à die vigeſimi quinti anni numerandum: valebit alienatio propter tacitam ratihabitionem l.vlti. c. ſi maior fac.rat.habue. Aliud eſt in titulo lucratiuo, vt ſupra diximus.

Duodecim annorum.

4 Minor † xxv. annis ſi matrimonium contraxerit, nec receperit dotẽ, quam confeſſus ſit ſe recepiſſe: habet fauore quodam ætatis xij. annos, intra quos intentat quærelam non numeratæ dotis. authenticis ſi minor. c. de temporis in integrum reſtitutio.

Quatuordecim annorum.

5 Si puellæ † relicta fuerint alimenta vſque ad pubertatem oportet eam alere vſque ad xiiij. ætatis annum l. Mela ait. in princip. ff. de alimen. & cibari. legat.

Quinque annorum.

6 Minor ſi non † propoſuit quærelam non numeratæ dotis: hæres eius habet quinquennium ad petendam in integrum reſtitutionem. authentic. ſi minor c. de temporis in integrum reſtitutio.

Quatuordecim annorum.

7 Pueri † ante annum decimum & quartum, non ſunt ad iuramenta cogendi. xxij. q. v. capit. quæri. rectè quidem. nam huiuſmodi ætas grauitatem iuſiurandi non ſatis perpendit, & quam magno periculo ſuſcipiatur.

Quatuor

Quatuor annorum.

8 Minoribus† datur hodie quadriennium cõtinuum ad petendum in integrum restitutionem: olim annus erat vtilis l. vlti. c. de tempori. in integrum restitutio.

De testamentis.

SVMMARIVM.

1 *Legatum relictum à viro vxori, aut contra, si ad secundas nuptias non transierit, quando & quomodo peti possit?*

2 *Separatio bonorum defuncti intra quod tempus petenda?*

Separatio qua ratione introducta sit.

3 *Hæres extraneus testamentum aperiens ante habitam quæstionem de familia testatoris occisi, intra quæ tempora accusari, qua pœna puniri debeat?*

4 *Querela inofficiosi testamenti est intra quinquennium proponenda.*

5 *Lustrum quid sit, & vnde dictum,*

6 *Status defuncti post quinquennium non est in controuersiam adducendus.*

7 *Hæreditatem minori delatam an & quando pater sine illius consensu adire possit?*

8 *Testamenti legitimè facti reuocatio nudis verbis quando valeat?*

9 *Hæres successurus siue ex testamento, siue ab intestato testatorem ab hostibus captum non redimens, cum possit, priuatur eius successione, si quidem maior xviij. ann. fuerit.*

10 *Annorum computatio quomodo sit ineunda in ratione Falcidia detrahenda à legato alimentorum.*

11 *Hæres conficiens inuentarium intra præstitutum tempus, creditoribus, non tenetur vltra vires hæreditarias.*

Vnius diei.

1 RElictum vxori † à marito, vel ex diuerso marito ab vxore, sub conditione, si secũdas non

das non contraxerit nuptias, non rectè petitur intra annum. Postea vero admittitur petitio, exposita cautione: quod si aliquando mutata sententia contracturus fuerit nuptias restiturum sese rem ipsam cum fructibus. nouel. de nu. §. vnde sancimus.

Quinque annorum.

2 Separatio † bonorum defuncti intra quinquenuium ab aditione numerandum, postulanda est, l. j. §. quod dictum est. ff. de separatio. Vt autem intelligamus quid sit & quo consilio introducta fuerit separatio ista: audiamus Vlpianum in l. prima. in princip. ff. eod. tit. Sciendum est (inquit) separationem solere impetrari decreto pretoris. Solet autem separatio permitti creditoribus ex his causis: vt puta debitorem quis Seium habuit, is decessit. hæres ei extitit Titius: non est hic soluendo. patitur bonorum venditionem. creditores Seij dicunt bona Seij sufficere sibi, & dicunt creditores Titij contentos esse debere bonis Titij, & sic quasi duorum fieri bonorum venditionem. Fieri enim potest, vt Seius quidem soluendo fuerit, potueritque creditoribus suis, vel ita semel & si non in assem. aliquid tamen satisfacere. admissis autem commistisque creditoribus Titij: minus sunt consecuti, quia ille non est soluendo: aut minus consequentur, quia plures sunt hic creditores. Est igitur æquissimum, creditores Seij desiderantes separationem audiri, impetrareque à prætore, vt separatim quantumcun-

tumcunque creditoribus præstetur. Hæc Vlpianus. Interim tu perpende, candide lector, quam commodum tibi, tuisque futurum esse posit hoc consilium in vsu forensi: vbi casus euenerit, vt in tempore petas bonorum separationem. Nam quod hic quinquennium conceditur: intelligi oportet cum omnia adhuc sunt integra, cum nulla bonorum venditio facta est, alioqui sis memor, vt citius petas hoc beneficium longè maximum.

Quinque annorum,

3 Hæres † extraneus aperiens testamentum ei us, qui in propria domo necatus est, anteaquam de familia eiusdem sit habita quæstio, aut alia inquisitione constiterit, quomodo necatus sit testator: potest accusari intra quinquennium ad pœnam legitimam centum aureorum. l. lege Cornelia §. vlt. l. in cognitione. & l. j. ff. de senatusconf. Syllania. cum aliter (inquit Vlpianus) nulla dom⁹ tuta esse posit, nisi periculo capitis sui, dominus custodiam tam ab domesticis, quā ab extraneis præstare serui cogantur: ideo senatusconsulta introducta sunt de publica quæstione à familia necatorum habenda.

Quinque annorum.

4 Querela † inofficiosi testamenti intra quinquennium ab adita hæreditate rectè proponitur, l. scimus antea. §. illud præterea. & lege si quis constit. de inoffic. testament. Nisi tamen legitima causa impediat. l. contra maiores. c. eod. titul.

Et

Et quando in mentionem quinquennij iam rurſus incidimus, hoc certè prætereundũ non
5 fuit: quod tempus † quinquennale vocatur Luſtrum, in quot annos olim prædia locari ſolebant. Luſtrum enim à luendo, hoc eſt, ſoluendo dictum eſſe Varroni placet, quoniam quinto quoque anno vectigalia tributaque exigebantur. Vlpianus in l. ſi quis nec cauſam. §. res pignori. ff. ſi certum petatur. Nam & ſi colonus (inquit) poſt luſtrum completum fructus perceperit, condici eos conſtat.

Præterea, quinquennium dicitur multum temporis in l. j. §. quod dicitur. ff. de ſeparatio. Quod dicitur (inquit Vlpianus) poſt multum temporis ſeparationem impetrari non poſſe: ita erit accipiendum, vt vltra quinquennium poſt aditionem numerandum ſeparatio non poſtuletur.

Quinque annorum,

6 De ſtatu † defunctorum qui ſine inquietudine vitam liberam egerunt, non oportet poſt quinquennium controuertere à die mortis. l. j. ff. ne de ſtat. defuncto. & l. j. c. eo. tit.

Septem annorum.

Parens ſolus adit hæreditatem liberis infan-
7 tibus, ex teſtamento, vel ab inteſtato delatam, ſiue eos in poteſtate habeat, ſiue non habeat. Maiori autem. vij. annis delatam hæreditatem ipſe puer conſenſu parentis, vel ſi parentem non habeat, authoritate tutoris, adire debet. l. ſi infanti. c. de iur. delibe.

Decem annorum.

8 Testamentum † legitime perfectum, nudis verbis reuocari non videtur, nisi allegans reuocationem huiusmodi testamenti: post mortem testatoris duo probauerit. Alterum, quod testator apertis minimeque dubijs reuocandi verbis sit vsus. Alterum, quod post reuocationem, decem anni sint elapsi. lege sancimus. constitut. de testamen.

Octodecim annorum.

9 Hæres † siue suus, siue extraneus, quomodocunque successurus, ex testamento, vel ab intestato, maior xviij. annis, si testatorem forte fortuna ab hostibus captum non redemerit cum posset: priuabitur successione captiui, absque vlla spe restitutionis in integrum impetrandæ. §. si vnum de prædictis. nouel. Vt cum de appel. cognoscit. Idem est de hærede qui ægestati testatoris non subuenit. Nam si postea ad meliorem fortunam peruenerit: non admittetur tam impius hæres ad successionem eius. l. iij. ff. Quibus vt indig. Ex quibus locis nonnulli rectè colligunt, Minorem xxv. annis, restituendum quidem in his, quæ ad leges ciuiles pertinent: sed cum aduersus naturalem pietatem aliquid admittit, non audiendum esse.

Trium annorum.

10 Ad æstimationem † alimentorum annorum, quæ in testamento relicta sunt, ineundam (quatenus ad detrahendam Falcidiam attinet) anni

non

non vltra triginta sunt reputandi ad vitam hominis. Vt ecce: in prima ætate è vigesimo anno, computandi sunt ad vitam legatarij. triginta anni, ac ita deinceps, diminuendo numerum annorum per reliquos gradus ætatis, secundum elegantissimam formam. l. hæreditatum. ff. ad leg. Falcid. Non quod putes hominem non diutius posse viuere: sed cum constituendus esset aliquis modus de re incerta, hic visus est commodissimus. Et si volueris exemplum, in quo non oporteat ad normam (vt sic dixerim) mathematicam exigere rationem, quare sic statutum sit: certè inter alia, hoc vnum est appositissimũ ad l. non omnium ff. de legib. Et ferè tota præscriptionum materia eodem referri potest, & debet: quoniam non omnium quæ à maioribus constituta sunt, ratio reddi potest.

Sexaginta dierum.

11 Ne hæres † teneatur vltra valorem hæreditatis cum multi sunt creditores defuncti, consultum est vt perficiat inuentarium bonorum quæ in hæreditate sunt intra. lx. dies: idque præsentibus legatarijs, fidei commissarijs, creditoribus, & notario publico, si modo in ciuitate aut prouincia adsunt. l. scimus. §. sin autem dubius, c. de iur. deliberand. Et hoc est beneficium, inuentarij, quod Iustinianus donat omnibus hæredibus. Nouel. de hære. & Falcid. §. hinc nobis. Vnde vulgo dicimus: hæreditatem adiri beneficio inuentarij.

De tempore glandis legendæ.

SVMMARIVM.

1 *Glandem in alienum fundum decidentem intra triduum colligere licet, damni infecti cautione prius exposita, atque inibi quid glandis nomine significetur?*

Trium dierum.

1 GLandem † hoc est, quemcunque fructum ex arbore tua in alienum solum decidentem, tertio quoque die legere potes: modo exponas cautionem damni infecti, id est, quod legendo glandem, nullum damnum in vicino sis allaturus. l. Iulianus. §. Glans. ff. ad exhibend. l. j. ff. de glan. legem.

De custodia carceris:

SVMMARIVM.

1 *Custos carceris nomina, causas, ætatem, & conditionem vinctorum intra triginta dies iudici denuntiare debet.*

Triginta dierum.

1 CVstos † carceris olim intra triginta dies, nomina, causas ætatem, & omnem conditionem vinctorum iudici denunciabat, vt tanto melius de condemnatione, aut relaxatione eorum tractari posset l. vlt. c. de custo. reo. Vbi doctores notant causam vinctorum non esse protrahendam vltra mensem. Quod certè & humanum & æquum est.

De temporibus quæ in feudis & emphyteusi obseruantur.

SVMMARIVM.

1 *Vasalli possessio annalis scienti domino præiudicat cum de inuestitura fundi est controuersia.*

Fundum

2 *Fundum alienatum esse dominus sciens, post annum reuocare non potest.*
Feudi alienationem reuocans an teneatur reddere precium?
3 *Feudum alienatum etiam in agnatos reuocat proximior agnatus intra annum, alias intra xxx. ann. alienatione in extraneum facta.*
4 *Vasallus intra annum & diem inuestituram feudi petere debet, alias ab eo cadit, nisi xxx. an. possederit, & debitum seruitium domino exhibuerit.*
5 *Communis res in feudum dari potest.*
Emphyteuta potest libere alienare prædium emphyteuticum in quemlibet post duos menses, quam id domino denunciauerit.

Vnius anni.

1 CVm de inuestitura feudi controuertitur vasalli possessio annalis, præiudicat domino scienti. c. j. §. si quis se in fi. Si de inuestitu. inter domi. & vasal. lis oriatur. Nam sciens, videtur tacite consentire. c. j. ij. §, præterea. quibus mod. feud. amittatur.

Vnius anni.

2 Dominus † sciens feudum alienatum esse, nec reuocans intra annum, non admittitur postea, videlicet, cum nullus agnatorum est, qui in feudo aperto præcedat eum. c. j. §. Porro. quali. olim poter. feud. aliena. in vsib. feu.

Vtrum autem reuocans alienationem feudi, teneatur reddere precium? textus est in . c. j. §. Titius filios. si de feu. defun. conten. sit. Agnatus enim potest recuperare feudum, non reddito precio. Cæterum emptor actionem habet ex empto aduersus venditorem. c. j. de prohib. feu. alie. per Federic.

10 *Filij qui hereditatem paternam repudiauit, pœnitentia intra triennium admittitur.*

Vnius anni.

1 MVlier † mortuo marito, annum luctus obseruabit ob publicam honestatem. Contrahens vero intra annum, perdit omnia lucra nuptialia, & infamia notatur. l. j. in prin. & l. ij. c. de secundis nupt. l. j. ff. de his qui notant. infami. Viri vero, non lugent vxores l. vxores. ff. de nupt.

Quatuor mensium.

2 Mater † tendens ad secundas nuptias, debet filijs suis petere tutores idoneos confestim. hoc est, intra quatuor menses. Quod si non faciat cognati petent tutores. l. ij. §. si mater. ff. ad senatuscon. Tertullia. l. nepotibus. c. qui per. tutor. Sic enim interpretatur Bartolus hoc verbũ, confestim, in l. presbyteros. c. de episco. & cleri. & in authent. matri. & auiæ. c. quan. muli. tuto. offi. fung. pot.

Vnius anni.

Mulier secundas contractura nuptias, nisi intra annum petat tutores (forte cognatis non petentibus, vt sæpe sunt negligentes) priuanda est successione eorum. l. ij. §. confestim. ff. ad senatusconsul. Tertullia. lege omne matri. & l. matres. §. eodem titulo. Quam materiam non inconcinne tractat Paulus Castrensis in consi. ccclxiij. incip. res istam modicam dubitationẽ.

Non solum autem tenetur petere tutores, verum etiam inuestigare debet mater qualibet admini-

ministrent: quomodo filij educantur moribus & bonis literis.l.matris pietas.& l.vlt.c.qui per. tuto.

Præterea, admonendi sumus: hæc omnia repetenda esse de cognatis, qui nisi impuberi orphano petant tutores intra annum, carebunt eius successione.l.sciant.c.de legi.hæred.

Vnius anni.

3 Soluto † matrimonio permissum est dotem statim exigere in rebus immobilibus. Verum in mobilibus vel se mouentibus vel incorporalibus, annale tempus obseruatur.l.j.§.exactio autem dotis.c.de rei vxori.actio.

Viginti quinque annorum.

4 Cum pater † sine graui & legitima causa negligit filiam dare nuptui, potest ipsa post completum vicesimum quintum an. sine consensu paterno matrimonium contrahere. Et oportet nihilominus patrem suppeditare pro facultatibus dotem. Quod si non ob aliam quam hanc causam recusauerit, videlicet, quia non consensisset, cogendus est per magistratum.authe. Sed si post.c.de inoffi.testa.probatur eccle.vij.

Sex mensium.

5 Qui olim † manumittebat ancillam causa habendæ vxoris, iusiurandum apud iudicem cogebatur dare, quod eam intra sex menses ducturus esset vxorem, ne forte manumissio fraude, ac libidinis gratia fieret.§.iuste autem.institutio. quibus ex cau.manu.non lic.l, si collactaneus. in fi.ff.de manumissio vindict.

Vnius anni.

6 Cum quis † olim apud Hebręos duxisset vxorem, donabatur ei immunitas vnius anni ab omnibus muneribus, & neque ad bellum, neque ad aliam quamlibet publicam functionem vocabatur eo anno. Deute. xxiiij.

Hodie quoque hunc honorem pleræque ciuitates recte præstant matrimonio, vt primo anno exemptionem habeat onerum publicorũ. Probatissima sane consuetudo est: Nam & Christus voluit nobis nuptiarum commendationẽ præsentia sua, & primo omnium miraculo insinuare. Ioan. ij. Vnde consequitur, matrimonij honestatem non satis percipere eos maritos, qui in vltima voluntate sua (quod sæpe vidi) relinquunt aliquid vxori, adiecta conditione, si secundas non contraxerit nuptias. Quam conditionem Iustinianus approbat, Nouel. de nupt. §. vnde sancimus, sicut superius quoque dictum est, haud dubie suasu Triboniani, hominis ad omnem innouationem facillimi propter auaritiam, vt Suidas & Procopius de eo scribũt. Melius

7 † ergo Terentius iureconsultus dixit: Cum legato adscripta fuerit conditio, si non nupserit: ea reiecta mulierem recte nubere, & legatum capere, l. sed si hoc §. vlt. & l, hoc modo ff. de cõdi. & demonstr. Porro, dotatas ad nuptias esse fœminas, ad sobolem procreandam replendamque liberis Ciuitatem, maximè necessarium esse Vlpianus respondit in lege. j. ff. sol. matri.

Hoc

Hoc denique diuino & naturali iure consentaneum est Apostolus de viduis loquens.j.Corinth.vij.Quod si se non continet (inquit) contrahat matrimonium. Nam satius est nubere, quam vri. Et iterum.j.Thimo.v.Volo igitur iuniores, ait, nubere, liberos gignere, domum administrare.&c.Item Gen.ij.Non est bonum, hominem solum esse. Quare si casus eueniat, existimo secundum Romanum & antiquius ius respondendum ac iudicandum esse : Videlicet quod talis adiecta conditio, habeatur pro nulla. Quid enim interest mortui coniugis, superstitem non contrahere matrimonium.

Trium annorum.

8 Mater tenetur † naturali iure alere filium triennio, vt ab inde cura alimentorum ad patrem magis spectare videatur.l. nec filium negare.c. de patr.potesta.Et remedium, inquiunt Imperatores, alimentorum apud præsidem maiori trimo petendi monstratum iure manifestè declarat.

Trimus puer trium annorum dicitur : sicut bimus, quadrimus, duorum, & quatuor annorum. Et anniculus: vnius anni. Herodes in omnibus finibus Bethleemiticis quotquot erant bimuli aut minores, interfici iubebat frustra conatus & Christum natum interimere. Matth. ij. Et sanè verissimum est malum consilium, penè nunquam successisse tyrannis.

Trium annorum.

Si cui relicta † sunt simpliciter alimenta, quæ hæres

hæres multo tempore, hoc eſt, triennio præſtiterit: is poteſt hæredem conuenire, vt deinde ſemper præſtet. l. j. c. de fideicommiſ. Hunc fauorem habent alimenta quibus vitam ſuſtentamus, & penè nulla re magis prodeſſe poſſumus proximo.

Trium annorum.

10 Filius ſi repudiet † hæreditatem paternam, poteſt nihilominus intra triennium eandem adire, modo res hæreditariæ nondum alienatæ ſint. l. vlt. c. de re repu. & abſti. hæredi.

De muneribus & honoribus.

SVMMMARIVM.

1 *Nominatus ad honores cum eſset abſens duos menſes habet à die ſcientiæ ad proponendam vel excuſationem vel appellationem.*

2 *Decurionis, qui alio migrauerit. vendicando queſtio intra tres menſes eſt definienda.*

Decuriones hodie qui dici poßint.

3 *Metropoles, quæ dicebantur olim?*

4 *Defenſores ciuitatum olim iudicandi munere biennio fungebãtur.*

5 *Socius non reſtituens pro rata pecuniam quam alter in rem communem impendit, poſt quatuor menſe scadit à domino res communis.*

Duorum menſium.

1 QVi fuerit † abſens nominatus ad honores hoc eſt, ad munera perſonalia cum dignitate: is habet duos menſes ex eo die, quo ſciuerit ſe nominatum ad proponendam excuſationem. vel etiam appellationem. l. j. c. de temp. appel. Iterum hic admonemur quam anxij olim eſſent maiores noſtri, ne ad honores deputarentur, in quibus recte adminiſtrandis, rogo quid aliud eſt, quam cura & moleſtia.

Trium

Trium mensium.

1 Cum incidit † quæstio vendicandi decurionis, qui relicta origine alio migrauerit, eam oportet intra tres menses diffinire: alioqui iudex punitur. l. generali. c. de decurioni. lib. x. Decuriones hodie optimo exemplo dixerimus Magistratus, qui consilij simul etiam iudicaudi causa, Senatorio quodam ordine in ciuitatibus cõscripti sunt. l. pupillus. §. decuriones. ff. de verb. significa. Vrbes autem ex quibus olim coloniæ

3 deducebantur. Metropoles † dictæ sunt, quasi matrices: quandoquidem sic se habet Metropolis ad coloniam, sicut mater ad filiam. Quocirca Budeus rectè notat, hallucinatum esse Gratianũ qui Metropoles, à numero ciuitatum dici, verbis Isidori putauit xxj. dist. c. cleros. Nam ea significatione, primam breuem natura haberet, cũ habeat longam. Proinde melius illud dictum est lxiij. dist. c. sacrorum. Ad eligendum episcopum, sufficere ecclesiæ matricis arbitrium. Vnde Metropolitanus dictum est.

De vendicatione autem decurionis adiecta causa, cuius hic fit mentio, nos alibi diximus.

Duorum annorum.

4 Defensores † ciuitatum iureiurando electi iudicabant olim biennio, alijs postea ex descripto in matricula circulo, & ordine delectis, vt probatur nouel. de defenso, ciuita. §. iusiurandũ & §. vlt. plereque ciuitates, singulis annis Magistratus mutant, imitantes Prætorij imperij priscam consuetudinem. Et id quod in .xij. tabulis est,

obstante senatusconsulto Macedoniano, cuius mens non fuit tam iustis subuentionibus interdicere. Nec refert aliquid, vtrum filius viuat adhuc, an sit mortuus. l. Macedoniani. c. ad senatusconsul. Macedo.

De seruis.

SVMMARIVM.

1 *Seruus ignorante domino ad ordinem ecclesiasticum promotus poterat olim intra annum vendicari.*

2 *Seruus à debitore fisci. qui soluendo non est manumissus, quanti temporis præscriptione se tueri possit, ne in seruitutem reuocetur.*

Vnius anni.

1 SEruus † olim qui ignorante domino subrepsit ad ordinem ecclesiasticum, poterat intra annum probata seruitute repeti ac vendicari. §. si seruus sciente. nouel. de sanctis. episco. cui subscribit Romanus Pontifex in c. ij. de seruit. non ordinand.

Decem annorum.

2 Seruus † manumissus à fisci debitore, qui soluendo non est, si diu in libertate permanserit, hoc est, decennio saltem: postea non est reuocandus in seruitutem. l. si cum fidei commissaria. §. Aristo. respondit. ff. qui & à quib. manu. liber non fiunt. Vides, quam eleganter Iurisconsulti hic sunt vsi præscriptionis æquitate, quasi medio quodam iure & temperamento inter rempublicam, quæ vtique fauorabilis res est, & libertatem, qua & ipsa fauorem meretur.

De va-

*De varijs contractibus, & tempo*ribus eorum.

SVMMARIVM.

1 *Debitor liberatus in fraudem creditorum, intra annum conuenitur in id quod facere potest, siquidem fraudis particeps non fuit alias insolidum.*

2 *Conductione latitante ne pensionem soluat, qua ratione consulatur locatori?*

3 *Mulier intercessionem, quam aliena nomine interposuit, post biennium repetens, senatusconsul.* Velleiano *non iuuatur.*

4 *Ratum habere negotium pro se gestum censetur, qui centum diebus tacet.*

5 *Promissio pecuniæ soluendæ in tribus terminis quam interpretatiorem admittat?*

6 *Hypothecaria actio quanto tempore duret?*

7 *Actio omnis temporalis litis contestatione in annos quadraginta protenditur*

8 *Actiones pijs locis competentes quot annorum præscriptione tollantur.*

9 *Bona fisco vacantia quot annis vsucapiantur?*

10 *Seruitutes qua ratione acquirantur, & quanto tēpore tollantur?*

Vnius anni.

1 SI quis † debitores suos liberet, malens illis, debitum condonari, quam creditoribus suis solutum iri, certè non est laudanda huiusmodi fraudulenta liberalitas, quæ nocet alijs. Quare ijdem debitores liberari, possunt conueniri intra annum ad id quod facere possunt modo sint ignari fraudis, quem liberans eos prætendebat. Nam participes doli mali tenentur insolidum. lege vlti. const. de reuocan. his quæ in frau. credi.

Duo-

Duorum annorum.

2 Si conductores † edium non soluant pensionem, & præterea latitent, permittitur locatori domum aperire, & res in ea repertas apud publicam personam, testesque sigillatim describere, descriptasque consignare, vt custodiantur. l, cũ domino horreorum. c. locat.

Duorum annorum.

3 Mulier † intercedens pro alio, iuuatur quidẽ senatusconsulto Velleiano: sed tamen si post biennium repetierit eandem fideiussionem non habet locum senatusconsultum. Quia non est ei subueniendum: quæ cum euitare posset intercessionis exactionem, maluit post deliberationem tanti temporis eam confirmare. l. ij. c. ad senat. velleia.

Centum dierum.

4 Qui tacet † centum diebus. videtur ratum habere negotium pro se gestum, vt tractat Bartol. in l. Pomponius. ff. de neg. gest.

Trium annorum.

Promittens † pecuniam in tribus terminis (vt dicunt) nullo in speciem adiecto tempore, annua, bima. trima, die tenetur, vt tota summa tertio anno sit soluta, sicut rectè probat Bart. in. l. iiij. in princip. ff. de annu. leg. Ias. in. l. eum qui calendis. in prin. ff. de verb. oblig. morè suo cathologum recenset eorum, qui subscribunt huic sententiæ.

Quadraginta annorum.

Actio † hypothecaria xl. annis conceditur. l.

cum notissimi.§. Quamobrem.c.de præscripti. triginta annor.

Quadraginta annorum.

7 Omnes actiones † temporales, per litis contestationem perpetuantur, hoc est, ad xl. annos extenduntur. l. vlt. c. de præscriptio. xxx. anno. Cui consequens est alia regula: quod actiones quæ tempore triginta annorum non tolluntur, omnibus, modis per. xl. annos finem accipiunt. l. omnes. c. eod. titu.

Quadraginta annorum.

8 Actiones † decem vel viginti annorum, quæ loco pio competunt, non nisi xl. annis tolluntur. auth. Quas actiones. c. de sacrosa. eccle, Hoc priuilegium est pij loci.

Viginti annorum.

9 Possessor † bonæ fidei ex legitima contractus causa, bonorum fisco vacantium, per viginti annos defensionem acquirit. l. j. §. Diuus. ff. de iur, fisça.

Decm annorum.

10 Seruitutes † ad instar vsusfructus, acquiruntur per contractus & vltimas voluntates: Admittuntur autem decem annis inter præsentes. l. sicut vsumfructum. c. de serui. & aqua.

De primo decreto.

SVMMARIVM.

1 *Mißione in poßeßionem bonorum ex primo decreto à creditoribus impetrata, reus intra quantum tempus, & qua conditione poßeßionem recuperare poßit?*

Mißio

2 *Missio in possessionem bonorum debitoris ab uno ex creditorib. impetrata, an & intra quantum tempus cæteris creditoribus prosit?*

Vnius anni.

1 REo t aduersus quem est facta missio in possessionem bonorum ex primo decreto, vt creditor ea teneat & custodiat datur annus, intra quem rediens auditur, & potest recuperare bona sua: ita tamen, vt restituat actori expensas, & præstet cautionem idoneã, hoc est, fideiussoriam, vel pignoratitiam, iudicio sisti. Post annũ vero, de recuperanda possessione non est audiendus, sed tantum de causa principali. lege. si quis emptionis. §. sed & si quis. constitutio. de præscript. triginta anno. auth. & qui iurat. c. de bon. autho. iudi. posiden. nouel. de exhiben. reis. §. Si vero semel tractat Bart. materiam primi & secundi decreti, in l. si finita. §. Iulianus, ff. de dam. infect.

Duorum & quatuor annorum.

2 Missio † in possessionem bonorum debitoris ex primo decreto alijs quoque creditoribus intra biennium venientibus, si modo debitũ probauerint. l. cum apud veteres. in prin. ci. de bono. auto. iudic. posiden, Absentibns autem creditoribus, quadrienniũ tribuitur. l. vlt. in princip. c. eod. titu.

De contumacia.

Vnius anni.

1 ABsens † accusatus de graui crimine, si vocatus intra annum non veniat, nascitur contra eum magna reatus coniectura, quæ facit

vt poſtea rediens teneatur innocentiam ſuam probare: cum alioqui veniente eo, probandum fuiſſet ab actore crimen. l. j. c. de requi. re. Huic coniecturæ accedit quod dicimus, læſam conſcientiam ſemper fugere.

Quinque annorum.

2 Bona† propter contumaciam ſeu delictum confiſcanda, intra quinquennium à fiſco vendicari oportet. l. ij. c. de vectigali, & commiſ. Bal. in l. commiſſa. ff. de publica.

Viginti annorum.

3 Quærela falſi† viginti annis præſcribitur ſicut cæteris criminalibus accuſationibus l. quærela. c. ad legem cor. de fal.

De naufragio.

SVMMARIVM.

1 *Naufragium allegant intra annum illud probare debet.*

Vnius anni.

NAuta, qui dicit ſe feciſſe naufragium, debet hoc probare intra annum apud iudicem loci, vt eis res ſeruatę reſtituantur. Poſtea vero non auditur. l. ij. c. de naufra. libro nono. Et cauſa ad ſummum intra biennium eſt terminanda. l. penulti. c. eod. titu.

Quod autem nonnulli bona naufraugorum ſibi prorſus apropriant prætextu conſuetudinis: crudele & impium eſt, ac merito damnatur per Federicum Imperatorem ſub pœna publicationis bonorum, authent. nauigia. c. de furt.

De

De commiſsio.

SVMMARIVM.

1 *Fiſcus rem quæ in commiſsum cecidit: poſt quinquennium petere non poteſt,*

2 *Commiſsum quid ſit?*

3 *Agrum tributarium derelictum, ac proinde ab alio occupatum poteſt dominus intra biennium recuperare reſtitutio impenſis culturæ.*

Quinque annorum.

1 RES† quæ in commiſſum cecidit, non poteſt peti poſt quinquennium à fiſco, cui non eſt ſoluta debita penſitatio, multò minus petet fiſcus precium eius ſi fortè non extat.l.ij. c.de vecti.& commiſ.

2 Commiſſum autem † eſt delictum non ſolutæ penſitationis, dictum à committo. Nã committere inter alia ſignificata, pro delinquere,& in peiorem partem aliquid facere accipitur.vnde Cicero non committas(inquit)vt dicendum ſit:non putaram.Et Triphoninus in l.auxilium in fi.ff.de minori.Et non ſit(ait)ætatis excuſatio aduerſus præcepta legum ei qui dum leges inuocat,contra eas committit. Itaque is qui non ſoluto vectigali,rem publicam ſua penſitatione defraudat,multum ſanè delinquit,& merito res quarum nomine aliquid ſoluendum erat,amittit.Ideo in commiſſum,vel in cauſam commiſsi dicuntur incidere.l.commiſſa. ff. de publici.& vectigali.

Vectigal eſt,quod pro deuectis mercibus ſoluitur:quemadmodum portitorium,quod portitori datur.

Duorum annorum.

3 Si dominus† agrum ſuum & tributarium de-ſerat poteſt quilibet propria authoritate cultu-ram eius ſuſcipere, vt reſpublica tributum ſal-uum habeat. Cæterum dominus agri deſerti ve-niens intra biennium auditur, & reſtitutis ex-penſis culturæ, poteſt eum recipere. l. qui agros. c. de omni agri. deſert. libro vndecimo.

De milite veterano.

SVMMARIVM.

1 *Veteranus miles olim immunitatem conſequebatur à muneribus poſt viginti annos.*
2 *Miſsio à militia triplex apud antiquos.*
3 *Liberta maior quinquagenaria operas patrono præſtare olim non cogebatur.*

Viginti annorum.

1 Veteranus† miles olim poſt viginti annos conſequebatur immunitatem ab omni-bus muneribus, vt eſt titu. c. de excuſa. vetera. Et l. ſed & milites. in princip. & .§. quandoque autem ff. de excuſatio. tutor.

2 Verùm hoc intelligendum eſt de militibus honeſtæ militiâ miſsis. Nam apud† antiquos, qui militaris diſciplinæ ſtudioſiſsimi fuerunt triplex contingebat miſsio : videlicet honeſta cauſaria, & ignominioſa. l. ij. §. ignominiæ. & l. milites. ff. de re milita. Nunc omnia ſine ordine geruntur ad calamitatem ſubiectorum.

Quinquaginta annorum.

3 Liberta maior quinquaginta† annis, operas præſta-

præstare patrono non cogebatur olim.l.libera. ff.de oper.liberto.

De receptis arbitris.

SVMMARIVM.

1 *Arbiter in quem compromissum est de hoc ipsa intra annum est certiorandus.*

2 *Supplicatio aduersus sententias eorum, à quibus appellare non licet, intra biennium admittitur.*

Vnius anni.

1 SI compromissum † fuerit in arbitrum, oportet eum intra annum facere certiorem de compromisso. Alioqui post tempus annale, videntur litigatores arbitrium eius repudiasset, vt probat Bart.in .l.si quis arbitratu. ff. de verbor. obligat.

Duorum annorum.

2 Aduersus sententias † eorum à quibus propter eminentiam magistratus, vel aliam rationem appellare non licet, vtique admittitur supplicatio intra biennium, authen.quæ supplicatio.c. de preci.Impe.offe.

De damnatis.

SVMMARIVM.

1 *Damnatus in metallum nullo adiecto tempore, in decem annos damnatus intelligitur.*

Decem annorum.

1 CVm quis † in metallum damnatur sine certo tempore, videbitur præfinitum esse decennium.l.sine præfinitione.ff. de pen. Quod nota ad alias rerum species simili ratione diffiniendas.

De marito impotente vel captiuo.

SVMMARIVM.

1 *Maritum ob coeundi impotentiam vxori non licet statim dimittere, sed exacto dem um triennio.*

2 *Maritum ab hostibus captum, quandiu vxor expectare debeat?*

Trium annorum.

1 VXor† non debet propter impotentiam statim diuertere à marito, sed per triennium expectabit, vt interim appareat, vtrum ex perpetua, an vero ex aduentitia causa sit impotentiæ moribus. Elapso autem triennio, si nihil emendatum fuerit hoc malum, Iustinianus permittit diuortium: credo propterea, quoniam vxor reuera non fuit, quæ non consensit in virum impotentem. §. per occasionem quoque necessariam. nouel. de nupt. iunct. l. nihil. consensui. ff. de regu. iur.

Quinque annorum.

2 Cum† dubitabatur olim num maritus ab hostibus captus viueret, an non: quinquennium expectandum erat, vt interim veritas exploraretur. §. sed etiam captiuitatis. nouel. de nupt. & l. vxores. c. de repud. Sed constitutum est postea, vt tantisper expectet mulier, donec certo constet maritum esse mortuum. §. quod autem nouel. vt lice. mat. & aui.

De redemptis ab hostibus.

SVMMARIVM.

1 *Redemptionis suæ precium qui restituere non potest, redemptori suo quinque annis seruire debet.*

Quinque

Quinque annorum.

1 REdempti † ab hostibus ære alieno, tenentur & gratias referre, & multo magis precium redemptionis soluere. Quod si non possunt æquum est, vt redimenti quinquennio seruiāt. l.vlti. c. de cap. & postli. reuer. Quod non multum discrepat à lege Mosaica. Deut. xv.

De nundinis.

SVMMARIVM.

1 *Nundinarum priuilegium decennio amittitur per non vsum.*

1 NVndinarum † vsus à principe specialiter impetratus, amittitur decennio, si non vtantur impetrantes. l. j. ff. de nundi. Sic de seruitutibus non vtendo amittendis, supra diximus.

De ludo.

SVMMARIVM.

1 *Ludo deperdita, si aureum excedant, intra annos quinquaginta repeti possunt.*

Quinquaginta annorum.

1 QVæ ludo † vltra aureum perduntur, repeti possunt intra quinquaginta annos. l. vlt. c. de religio. & supri. funer. Qua ex re æstimare licet, quam inhonestum censeant leges immodicum ludi abusum. Cum enim regulariter omnibus actionibus personalibus præscribatur triginta annis, vides hoc casu repetitionem extendi ad annum quinquagesimum. l. sicut. c. de præscript. xxx. anno. quod not.

De iubileo.

SVMMARIVM.

1 *Iubilco, id est, quinquagesimo quoque anno apud Hebræos vnusquisque possessionem, libertatem, familiamq; quam ob necessitatem alienasset, gratis recipiebat.*

2 *Liberos & cognatos maiorum suorum bonis frui æquitati conueniens est.*

Quinquaginta annorum.

1 ANnus †quinquagesimus olim apud Hebræos ex lege Mosaica, vocabatur Iubileus, quo tempore vnusquisque ad possesiones, & libertatem, familiamque suam, quam ob necessitatem alienasset, nec posset soluere, gratis admittebatur. numero. 25. Sanctificabisque (inquit) annum quinquagesimum, & vocabis remissionẽ cunctis habitatoribus terræ vestræ. Ipse enim est Iubileus, Reuertetur homo ad possessionem suam, & vnusquisque ad familiam pristinam: quia Iubileus est quinquagesimus an.

Hæc politiæ species optima est, & merito com-
2 mendanda sunt † omnia statuta ciuitatum, quæ eodem tendunt, hoc est, vt liberi ac reliqui cognati per diuturnam successionem fruantur parentum, & maiorum opus nomine & familia. Id enim maximè secundum naturam est. Quamobrem olim non voluerunt res immobiles alienari passim in extraneos, vt testatur. l. dudum. c. de contrah. empt. dudum (inquiunt Imperatores) proximis consortibusque concessum erat vt extraneos ad emptionem remouerent, neque homines suo arbitratu vendendo rem haberẽt.

Et

Et quanquam ibi reuocetur hoc ius, multæ tamen ciuitates mordicus obseruant, ne possessiones extra familiam alienentur, vt proximus sanguine, si item proximus in contractu emptionis. Huc denique pertinent omnia statuta, quæ tam anxiè præcipiunt, ne vllius rei immobilis alienatio sit valida, nisi per insinuationem apud magistratum in publicis actis (libros ciuitatum vocant) describatur. Non alio ista tendunt, quàm quod bona maneant intra familiam vniuscuiusque ciuis, & præripiatur occasio clandestinis alienationibus, quæ alioqui in præiudiciũ sanguinis sæpe contingerent. Nam enim palam fiunt & solenniter alienationes, cuilibet est libera interdicendi facultas; potest & magistratus oculum adijcere, ne quid perperam agatur. Summa tanta est huius iuris vtilitas cum priuata, tũ publica, vt si singula prosequi debeam, necessarium fuerit, vel eo nomine iustum scribere libellum. Sed alias tractabitur latius.

CONSILIA QVAEDAM SEV CAVTELAE IN MATERIA PRAESCRIP.

SVMMARIVM.

1 *Præscriptio iure communi vel lege municipali introducta possit, ne conuentione contrahentium euitari? & num. 3.*

Iusiurandum debitoris instrumento debiti appositum, efficit, vt actio perpetuetur: atque etiam vt instrumentum executionem paratam habeatur.

Libellus

4 *Libellus in actione iurium incorporalium quomodo sit formandus vt præscrip. x. vel xx. ann. locum habeat.*

5 *Vsucapio possit ne aliqua ratione locum habere in malæ fidei possessore, atque inibi examinata quædam noua Bald. opin.*

1 EXistimant † Doctores aliquando præscriptionem, vel iure communi, vel iure statutario introductam euitari posse. Primum si conuentum fuerit inter contrahentes, & instrumẽto comprehensum, quod elapso tempore per legẽ vel statutum præscriptio incipiat debitor rursus debere omnibus numeris, quibus antea cõtractum, & per notarium descriptum est debitum, ar. l. sicur in annos, in prin. ff. quib. modis vsus, ami. Bart. in. l. nemo potest. ff. de le. j. Vbi probatur: quod alioqui sine hac expressa conuentione, qua mediante non videtur excludi authoritas legis, sed magis noua constitui obligatio, non possit vllo modo fieri directa renunciatio, ne procedat vsucapio vel præscript. Bald. in l. ipsis rerum. c. vt in possess. lega. Certe non est contemnendum hoc consilium propter statuta ciuitatum, quæ (vt supra dictum est) modum excedunt, quoniam annali præscriptione ad omnia passim negotia vtuntur.

2 Consultum † putant in chyrographo debitoris aut instrumento subiungi clausulam iuramenti, hoc est, quod debitor confiteatur per iusiurandum suum se obligari, puta Titio, in decem aureis: quia actio tunc perpetuabitur, vt probant Bart. & Angel. in l. Nam posteaquam. §. si is. ff. de iureiur. Habet præterea mentio iuramen-

ramenti & hunc effectum: quod instrumentum sine qualibet alia cognitione sortitur executionem paratam, quoniam iudex statim debet exequi & cogere debitorem ad soluendum, vt notat. Bar. in l. ff. dict. tit.

3 Sunt qui scribunt, quod si † adijciatur in instrumento hæc clausula. Promitto tibi decem, vt me quandocunque volueris possis conuenire, non procedat præscriptio statutaria Ange. in lege quod si nolit. §. si quid. ff. de edil. edict.

4 Suadent † omnes quod in libellis seruitutum aut aliorum iurium. addatur positio seu articulus talis : videlicet, actorem habuisse titulum ab eo: qui legitime potuerit dare. Nam si postmodum non probet ius tituli, sed duntaxat possessionem. x. annorum inter præsentes, vel xx. inter absentes: obtinebit sententiam non solum in continuis seruitutibus, verum etiam in discontinuis, argument. lege cum de in rem verso. ff. de vsur. & l. si certis annis. constitutio. de pact. Tradit hanc proxima glo. in lege seruitutes. ff. de serui.

Cum sit iure constitutum secundum ius diuinum & naturale, malæ fidei possessorem nunquam vsucapere rem alienam sunt † qui tentant num fieri possit, vt etiam malæ fidei possessor vsucapiat? Ex horum numero Gala. est huiusmodi fere rerum antesignamus, in c. vlt. de præscript. Tradit enim quod si statuatur in ciuitate vt omnia statuta de præscriptione loquentia habe-

habeant vim consensus vtriusque partis: nunc non propriè dici malam fidem in possidente rē alienam, argumentis multnm debilibus.&.l. cum donationis.c.de transactioni. Et gloriatur Bald.de hoc inuento ingenij sui. Certè est ex ingenio suo, hoc est, ex carnali & ceco consilio na tum, sine vlla forma & authoritate iuris. Porro, si mille facias statuta (tametsi nec illa in fraudem legis valebunt) tamen non purgabis conscientiam malæ fidei possessoris. quæ syncera non simulata requiritur. Proinde hanc postremam cautelam ius non admittet, etiam si tota Baldi schola probet, multò minus æquitas. Neque vero tam faciliter imponitur naturali, & diuino iuri, sicut Baldus putat. Et est medius fidius appositissimum exemplum eius, quod iurisconsultus dicit: Subtilitate iuris multos perniciosè errare.l. si seruum.§.sequitur.ff. de verborum obligatio.

AD LECTOREM.

HAec habui candide lector, quæ de temporalibus præscriptionibus, in gratiam reipublicæ nunc scriberem. Tu si quas præterea inter legendum obiter inueneris iure ciuili, eas adijce: & omnibus modis cura vt rectè fruaris, Nam quantum vtilitatis adferat in singulis rebus diligenter obseruata tempestiuitas, experieris faciliter, cum ad gubernandam Rempublicam vocatus fueris. Interim sis memor opportunum

tunum ſemper eſſe, vt nos mutua charitate diligenter præparemus ad eum diem omnibus ex æquo præſcriptum, qui nos ſtatuet ante tribunal Chriſti, ad quem omnes leges velit pædagoga, debet manu cedere: cui ſoli ſit honor & gloria in æternum, Amen.

TRACTATVS PRAESCRIPtionum D. [redacted], *Finis.*

